

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

Кондурян Владислав Ярославович

УДК 911.37(477.8)

ДИСЕРТАЦІЯ

**ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМ РОЗСЕЛЕННЯ
КАРПАТСЬКИХ ОБЛАСТЕЙ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ**

10 – Природничі науки

106 – Географія

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії. Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

В. Я. Кондурян

Науковий керівник – Заблотовська Наталія Василівна, кандидат географічних наук, доцент

Чернівці - 2026

АНОТАЦІЯ

Владислав КОНДУРЯН. Особливості формування систем розселення Карпатських областей України в сучасних умовах – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 106 – Географія – Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Міністерство освіти і науки України, Чернівці, 2026.

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано нове вирішення теоретично-наукового завдання, спрямованого на суспільно-географічне вивчення формування та функціонування систем розселення Карпатських областей України на макро-, регіональному та локальному рівнях із урахуванням наслідків реформ АТУ та децентралізації, як самоорганізованого процесу, де центром є людина та її життєдіяльність.

Дисертаційне дослідження виконувалося суголосно із тематикою науково-дослідної роботи кафедри географії України та регіоналістики Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. А результати дисертації, отримані в рамках кафедральної науково-дослідної теми «Просторове планування і трансформаційні процеси регіонального розвитку Карпато-Подільських областей України» (2021-2025 роки; №0121U100332).

Актуальність тематики дослідження пов'язана зі змінами в суспільно-географічному та геополітичному житті України. Разом із реформами АТУ та децентралізації усталені зв'язки між поселеннями почали руйнуватися. Адже відбулося переформатування на рівні громад та укрупнених адміністративних районів. Значна частина поселень втратила свої функції, що призвело до початку руйнівних тенденцій у системах розселення, натомість ряд адміністративних центрів громад набули нових функцій, що призведе до формування нових або ж посилення старих зав'язків між поселеннями. Актуальність дослідження також полягає у виявленні диспропорцій між стрімкою концентрацією населення в ядрах обласних систем та деградацією периферійних громад. Пошук балансу між ними є критичним для забезпечення

просторової рівноваги - рівного доступу громадян до соціальних послуг медицини та освіти, незалежно від природних умов чи віддаленості від центру. Розробка моделей сталого функціонування систем розселення в умовах депопуляції та міграційного навантаження є необхідною умовою для соціально-економічного розвитку регіону. В контексті нових геополітичних реалій, системи розселення Карпатських областей України набули стратегічного значення як «гуманітарний та логістичний тил» держави. Що також привносить ряд проблемних моментів в управлінні розвитком регіону, оскільки створює навантаження на інфраструктуру та територію загалом.

Наукова новизна дисертаційної роботи полягає у встановленні особливостей формування систем розселення Карпатських областей України в сучасних умовах та вказано на основні тенденції у трансформаціях систем розселення обласного рівня. У дослідженні розкрито особливості впливу чинників формування сучасної поселенської мережі та систем розселення на рівні новостворених адміністративних районів із виділенням типів поселень регіону за топографічними, планувальними та ретроспективними особливостями, проведено типізацію демогеографічних процесів регіону на рівні нових адміністративних районів. Виявлено диспропорції розселення всього, міського та сільського населення на рівні громад, районів та областей та досліджено відмінності у перебігу урбанізаційних процесів, із урахуванням змін до підходу визначення статусу міських поселень. Розроблено добірку картографічного матеріалу та відповідних баз даних для вивчення та відображення демографічних особливостей території в умовах змін АТУ та трансформацій систем розселення.

Вихідними матеріалами для проведення дослідження слугували: літературні джерела, матеріали Державної служби статистики України, паспорти громад, матеріали обласних військових адміністрацій, Стратегії розвитку досліджуваних областей, офіційні матеріали Мінрегіону, картографічні матеріали, геопросторові та картографічні дані веб-сервісів із відкритим кодом OpenStreetMap, Google Maps, QGIS, ArcGIS Online.

Основною проблемою під час написання роботи було обмеження у висвітленні первинної статистичної інформації та даних щодо розвитку громад. Однак поєднання різноманітних методів дослідження забезпечило виконання поставлених завдань та досягнення мети дослідження.

Теоретичне значення одержаних результатів, передбачає що використана методика вивчення суспільно-географічних особливостей формування та функціонування систем розселення Карпатських областей України у сучасних умовах та аналізу їх трансформаційних змін може бути використана при аналогічних дослідженнях в інших регіонах. А висновки зроблені у роботі, стануть основою для подальших вишукувань на різних рівнях.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вони використані при розробці Стратегії розвитку Чернівецької області до 2027 року та враховані при реалізації заходів з її виконання, довідка №01-12/22-324 від 16.03.2026 р. Результати та матеріали дослідження використовуються в наукових звітах кафедри географії України та регіоналістики Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича та під час освітнього процесу, про що засвідчують відповідно довідки №16/19-866-26 від 25.02.2026 р. та №16/19-869-26 від 25.02.2026 р. Теоретичні положення і результати використовуються у процесі викладання в Карпатському національному університеті імені Василя Стефаника, про що вказано у довідці №2026-01-26/25/495 від 4.03.2026 р.

У першому розділі «Теоретико-методичне підґрунтя суспільно-географічного вивчення регіональних систем розселення» було розкрито особливості суспільно-географічного розуміння регіональних систем розселення. Описано наукове бачення фахівців суспільних географів щодо використання підходів у вивченні систем розселення регіонального рівня, на основі змін у адміністративно-територіальному устрої України запропоновано узгодити підходи до визначення меж та визначення систем розселення із рівнями АТУ, відповідно загальнодержавного, макро-, регіонального,

локального рівня. Останній у свою чергу буде об'єднувати системи розселення міжрайонного рівня, районні – першого та другого рангів, кущові та місцеві. Уяснено авторське розуміння поняття трансформації систем розселення та їх формування. Вказано, що серед трансформацій варто виділити зміну форм територіальної організації, зміну кількості населення та кількості поселень, зникнення старих чи поява нових функціональних зав'язків між поселеннями. Важливо зауважити, що сучасний розвиток систем розселення залежить від транспортної мережі та транспортної доступності зокрема.

Другий розділ «Чинники та фактори формування систем розселення на території Карпатських областей України» присвячений вивченню впливу чинників та факторів на процеси заселення території та формування у розвитку систем розселення. Виявлено, що природні, природно-ресурсні та історичні фактори були визначальними при заселенні території, а наразі вони втратили свою роль при формуванні систем розселення, на користь соціально-інфраструктурної складової. Дослідження показало тісну залежність із транспортними характеристиками та із показниками характеризуючими соціальний й економічний блок. Оскільки при формуванні сучасних систем розселення основним рушієм є людина та її потреби, то нами визначено основні типи демогеографічного процесу для досліджуваних областей. Також нами зроблено висновок, що сучасні системи розселення розвиватимуться на основі суспільно-географічного розвитку поселень (в першу чергу розташованих в зонах демографічного впливу обласних центрів), в контексті прив'язки до транспортних артерій посиленої інфраструктурними зв'язками

У третьому розділі «Суспільно-географічні особливості функціонування систем розселення Карпатських областей України» виявлено основні диспропорції у демографічних та розселенських показниках, та вказано на особливості у параметрах розселення. Результати показали, що новий АТУ більш гармонійно вписується в природні особливості розселення (простежуються рівнинні, передгірські та гірські смуги розселення). Не дивлячись на те, що для регіону дослідження притаманний низький рівень

урбанізації (50%) на фоні загальнодержавного значення рівня урбанізованості (69,7%), ми довели визначальну роль міських поселень як у формуванні демографічного потенціалу, так і ядер систем розселення. Вказано на загальнообласні тенденції розвитку субурбанізаційних процесів. Аналіз структури систем розселення до та після реформи АТУ, дало можливість запропонувати перспективну структуру систем розселення із врахуванням сучасних трансформаційних тенденцій.

Четвертий розділ дисертації «Проблеми та перспективи оптимізації розселення у регіоні дослідження» приурочений ролі систем розселення в управлінні розвитком регіону. Вказавши, що саме населення регіону є рушієм розвитку систем розселення, нами опрацьовано демографічні показники, що будуть впливати на формування демографічного потенціалу території та виділено 4 типи адміністративних одиниць за потенціалом демографічного розвитку. Для кожної із цих груп запропоновано основні цілі, які варто враховувати при управлінні регіональним розвитком. Доведено, що подальший розвиток систем розселення має відповідати завданням Планів просторового розвитку регіонів, районів та громад, які узгоджуються із цілями сталого розвитку. На нашу думку забезпечення сталого демографічного розвитку може бути саме із урахуванням розселенських та демографічних особливостей. Зокрема при застосуванні ГІС-технологій при їх плануванні. Також зауважено, що сучасне регіональне управління неможливе без використання ГІС-картографування, для чого необхідне якісне геодезичне забезпечення.

Ключові слова: урбанізація, поселення, міграційний рух населення, природний рух населення, населення та його склад, демографічна ситуація, адміністративно-територіальний устрій, система розселення, регіональний та просторовий розвиток, децентралізація, диспропорції, транспортна доступність, інфраструктура, ГІС-картографування, геодезичне забезпечення.

ANNOTATION

Vladyslav KONDURIAN. Specific Features of the Formation of Settlement Systems in the Carpathian Regions of Ukraine under Contemporary Conditions. - Qualifying scientific work submitted as a manuscript.

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in Specialty 106 Geography – Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Chernivtsi, 2026.

The dissertation presents a theoretical generalisation and proposes a new solution to a theoretical and scientific task aimed at the socio-geographical study of the formation and functioning of settlement systems in the Carpathian regions of Ukraine at the macro-, regional, and local levels, taking into account the consequences of the administrative-territorial reform and decentralisation as a self-organised process in which the individual and his or her life activity are central.

The dissertation research was carried out in line with the research topics of the Department of Geography of Ukraine and Regional Studies at Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University. The results of the dissertation were obtained within the framework of the departmental research project “Spatial Planning and Transformational Processes of Regional Development of the Carpathian-Podillia Regions of Ukraine” (2021–2025; No. 0121U100332).

The relevance of the research topic is associated with changes in the socio-geographical and geopolitical life of Ukraine. Along with the administrative-territorial reform and decentralisation, established links between settlements began to be destroyed. Reformatting took place at the level of communities and enlarged administrative districts. A significant number of settlements lost their functions, which led to the beginning of destructive trends in settlement systems, whereas a number of administrative centres of communities acquired new functions, which will lead to the formation of new links between settlements or the strengthening of old ones. The relevance of the study also lies in identifying disproportions between the rapid concentration of the population in the cores of regional systems and the degradation of peripheral communities. The search for a balance between them is

critical for ensuring spatial equilibrium, that is, equal access of citizens to social services, healthcare, and education regardless of natural conditions or remoteness from the centre. The development of models for the sustainable functioning of settlement systems under conditions of depopulation and migration pressure is a necessary condition for the socio-economic development of the region. In the context of new geopolitical realities, the settlement systems of the Carpathian regions of Ukraine have acquired strategic importance as the “humanitarian and logistical rear” of the state. This also brings a number of problematic aspects to the management of regional development, since it creates pressure on infrastructure and on the territory as a whole.

The scientific novelty of the dissertation lies in establishing the specific features of the formation of settlement systems in the Carpathian regions of Ukraine under contemporary conditions and in indicating the main trends in the transformations of settlement systems at the regional level. The study reveals the specific influence of the factors shaping the modern settlement network and settlement systems at the level of newly created administrative districts, with the identification of settlement types in the region according to topographic, planning, and retrospective features; it also provides a typification of demogeographical processes in the region at the level of the new administrative districts. Disproportions in the settlement of the total, urban, and rural population at the level of communities, districts, and regions were identified, and differences in the course of urbanisation processes were studied, taking into account changes in the approach to determining the status of urban settlements. A set of cartographic materials and corresponding databases was developed for the study and representation of the demographic features of the territory under conditions of changes in the administrative-territorial structure and transformations of settlement systems.

The source materials used for the study included literature sources, materials of the State Statistics Service of Ukraine, community passports, materials of regional military administrations, development strategies of the regions under study, official materials of the Ministry of Regional Development, cartographic materials, and

geospatial and cartographic data from open-source web services such as OpenStreetMap, Google Maps, QGIS, and ArcGIS Online. The main problem during the preparation of the dissertation was the limitation in the presentation of primary statistical information and data on the development of communities. However, the combination of various research methods ensured the fulfilment of the tasks set and the achievement of the purpose of the study.

The theoretical significance of the results obtained is that the methodology used to study the socio-geographical features of the formation and functioning of settlement systems in the Carpathian regions of Ukraine under contemporary conditions and to analyse their transformational changes may be applied in similar studies in other regions. The conclusions drawn in the dissertation will serve as a basis for further research at different levels.

The practical significance of the results obtained lies in the fact that they were used in the development of the Chernivtsi Region Development Strategy up to 2027 and were taken into account in the implementation of measures for its fulfilment, as confirmed by Reference No. 01-12/22-324 dated 16 March 2026. The results and materials of the study are used in the scientific reports of the Department of Geography of Ukraine and Regional Studies at Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University and in the educational process, as confirmed respectively by References No. 16/19-866-26 dated 25 February 2026 and No. 16/19-869-26 dated 25 February 2026. The theoretical provisions and results are used in the teaching process at Vasyl Stefanyk Carpathian National University, as indicated in Reference No. 2026-01-26/25/495 dated 4 March 2026.

The first chapter, “Theoretical and Methodological Foundations of the Socio-Geographical Study of Regional Settlement Systems,” reveals the specific features of the socio-geographical understanding of regional settlement systems. It describes the scholarly views of human geographers on the use of approaches in the study of settlement systems at the regional level. On the basis of changes in the administrative-territorial structure of Ukraine, it is proposed to harmonise approaches to defining the boundaries and identifying settlement systems with the

levels of the administrative-territorial structure, namely the national, macro-, regional, and local levels. The latter, in turn, will include settlement systems of the inter-district level, district systems of the first and second ranks, cluster systems, and local systems. The author's understanding of the concepts of the transformation of settlement systems and their formation is clarified. It is pointed out that such transformations include changes in the forms of territorial organisation, changes in population size and in the number of settlements, and the disappearance of old or the emergence of new functional links between settlements. It is important to note that the contemporary development of settlement systems depends on the transport network and, in particular, transport accessibility.

The second chapter, "Factors in the Formation of Settlement Systems in the Carpathian Regions of Ukraine," is devoted to the study of the influence of factors on the processes of settlement of the territory and on the formation and development of settlement systems. It was found that natural, natural-resource, and historical factors were decisive in the settlement of the territory, whereas at present they have lost their role in the formation of settlement systems in favour of the socio-infrastructure component. The study showed a close relationship with transport characteristics and with indicators characterising the social and economic sphere. Since in the formation of modern settlement systems the main driving force is the individual and his or her needs, the main types of demogeographical processes for the regions under study were identified. It was also concluded that modern settlement systems will develop on the basis of the socio-geographical development of settlements, primarily those located in the zones of demographic influence of regional centres, in the context of their connection to transport arteries reinforced by infrastructural links.

The third chapter, "Socio-Geographical Features of the Functioning of Settlement Systems in the Carpathian Regions of Ukraine," identifies the main disproportions in demographic and settlement indicators and points out the specific features of settlement parameters. The results showed that the new administrative-territorial structure fits more harmoniously into the natural features of settlement, as

plain, foothill, and mountain settlement belts can be traced. Despite the fact that the study region is characterised by a low level of urbanisation (50%) against the national level of urbanisation (69.7%), the decisive role of urban settlements both in the formation of demographic potential and in the formation of the cores of settlement systems was proved. General regional trends in the development of suburbanisation processes are indicated. The analysis of the structure of settlement systems before and after the administrative-territorial reform made it possible to propose a prospective structure of settlement systems taking into account contemporary transformational trends.

The fourth chapter of the dissertation, “Problems and Prospects for Optimising Settlement in the Study Region,” is devoted to the role of settlement systems in managing regional development. Having indicated that the population of the region is the driving force behind the development of settlement systems, demographic indicators that will influence the formation of the demographic potential of the territory were analysed, and four types of administrative units according to their demographic development potential were identified. For each of these groups, the main goals that should be taken into account in regional development management were proposed. It was proved that the further development of settlement systems should correspond to the objectives of the Spatial Development Plans of regions, districts, and communities, which are coordinated with the Sustainable Development Goals. In our opinion, ensuring sustainable demographic development is possible precisely by taking into account settlement and demographic features, in particular through the use of GIS technologies in planning. It was also noted that contemporary regional management is impossible without the use of GIS mapping, which requires high-quality geodetic support.

Keywords: urbanisation, settlements, population migration, natural population change, population and its composition, demographic situation, administrative-territorial structure, settlement system, regional and spatial development, decentralisation, disproportions, transport accessibility, infrastructure, GIS mapping, geodetic support.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

Наукові праці у виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України:

1. Zablotovska, N., & Kondurian, V. (2024). Demogeographic processes in the Western regions of Ukraine on the eve of the reform of territorial authorities. *Human Geography Journal*, 37, 49-56. (Внесок авторів: Кондурян В. - розраховано типи демографічних процесів, зроблено висновки щодо демографічно сприятливих, демографічно критичних територій; Заблотовська Н. – побудовано та описано картосхеми демографічних процесів західних областей України).

2. Заблотовська, Н., & Кондурян, В. (2025). Формування демографічного потенціалу Чернівецької області внаслідок змін її адміністративно-територіального устрою. *Науковий вісник Чернівецького університету: Географія*, (853), 25-34. (Внесок авторів: Кондурян В. - опрацьовано статистичні дані щодо статево-вікового складу населення, природного та міграційного руху населення; Заблотовська Н. – розроблено методологічну лінію проведеного дослідження та проведено узагальнення висновків).

3 Кондурян, В. (2025). Сучасні трансформації в системах розселення Карпатських областей України. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Географічні науки*, (23), 7-15.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Заблотовська, Н. & Кондурян, В. (2023) Нові виклики перед фахівцями з геодемографічних досліджень. *Географія у викликах війни: Збірник тез доповідей за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції, 8-9 червня 2023 року* / [За ред.. І.О. Пилипенка, Д.І.Мальчикової]. Херсон: Херсонський державний університет, 2023. (С. 60-61.). (Внесок авторів: Кондурян В. - складено базу даних необхідних для комплексного аналізу геодемографічних процесів;

Заблотовська Н. – здійснено узагальнення проблем при вивченні геодемографічних процесів в умовах децентралізації).

2. Кондурян, В. (2024) До питання про формування демографічного потенціалу Чернівецької області внаслідок змін її адміністративно-територіального устрою. *Інноваційний розвиток сучасної науки та освіти : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції / Міжнародний гуманітарний дослідницький центр (Житомир, 11 червня 2024 р). Research Europe, 2024. (С.152-155)*

3. Кондурян, В. (2024) Структура населення Чернівецької області, як передумова формування демографічного потенціалу регіону. *Моделі міждисциплінарних та міжгалузевих освітніх та освітньо-наукових програм в умовах воєнного стану: виклики та варіанти впровадження». Зб. матер IV міжнар. конф. (Одеса, 20-21 вересня 2024 р.) / Одеський національний університет імені І.І. Мечникова., Одеса, 2024, (С. 51-54)*

4. Кондурян, В. (2024) Територіальні особливості перебігу демогеографічних процесів у західних областях України до впровадження АТУ. *Географія, картографія, географічна освіта: історія, методологія, практика: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Чернівці, 16–18 травня 2024 р.) (с. 193-194).*

5. Кондурян, В. (2025). Суспільно-географічні особливості формування демогеографічних процесів на території Вижницького району Чернівецької області. *Міждисциплінарні інтеграційні процеси у системі географічної, туризмологічної та екологічної науки: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Тернопіль, 15-16 травня 2025 р.) (с. 91-93).*

6. Кондурян, В. (2025). Трансформаційні зміни в системі розселення карпатських областей України внаслідок реформи АТУ. *Географія, картографія, географічна освіта: історія, методологія, практика. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції присвяченої 150-річчю заснування Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича та 35-річчю створення кафедри Географії України та регіоналістики (м.*

Чернівці, 31 жовтня 2 листопада 2025 р.) – Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. С. 249 -251.

7. Заблотовська, Н., & Кондурян, В. (2025). Суспільно-географічні особливості формування нових статистичних макрорегіонів України. *Регіональні дослідження України: інтеграція традицій і інновацій (на відзначення 30-ї річниці заснування кафедри географії України): мат-ли Всеукр. наук. конф. (м. Київ, 30 травня 2025 року) / упорядник О. Аріон ; ред. С. Уліганець. – Київ : ВПЦ "Київський університет", (с. 86-89) (Внесок авторів: Кондурян В. - проаналізовано літературні джерела щодо виділення статистичних макрорегіонів, зроблено висновки щодо наслідків їх виділення для Карпатських областей України; Заблотовська Н. - здійснено узагальнення ролі суспільно-географічних підходів до районування території України).*

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації:

1. Zablotovska, N., Kondurian, V. & Zablotovska, I. (2025) Socio-geographical analysis of the urbanization processes in Chernivtsi region under current conditions. *Вісник Львівського університету. Серія географічна*, (58), 100–115. (Внесок авторів: Кондурян В. - Зроблені висновки щодо особливостей перебігу урбанізаційних процесів у Чернівецькій області, виділено та обґрунтовано проблеми які назрівають внаслідок розвитку урбанізаційних процесів у сучасних умовах, опрацьовано теоретичну базу для проведення дослідження; Заблотовська Н. – проведені розрахунки щодо поселень Чернівецької області, розкрито вплив транспортної доступності на перебіг урбанізаційних процесів; Заблотовська І. – побудовано та описано графіки динаміки чисельності населення міських поселень Чернівецької області, опрацьовано статистичні дані щодо людності міських поселень).

ЗМІСТ

ВСТУП	17
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНЕ ПІДГРУНТЯ СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНОГО ВИВЧЕННЯ РЕГІОНАЛЬНИХ СИСТЕМ РОЗСЕЛЕННЯ	25
1.1. Регіональні системи розселення у суспільно-географічних дослідженнях	25
1.2. Трансформації у системах розселення, та їх розуміння	35
1.3. Методика та методологія спільно-географічного дослідження систем розселення регіонального рівня	42
Висновки до розділу 1	50
РОЗДІЛ 2. ЧИННИКИ ТА ФАКТОРИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМ РОЗСЕЛЕННЯ НА ТЕРИТОРІЇ КАРПАТСЬКИХ ОБЛАСТЕЙ УКРАЇНИ	52
2.1. Природні умови та ресурси, як чинник заселення регіону дослідження	52
2.2. Ретроспективні особливості формування систем розселення	63
2.3. Соціально-економічне підґрунтя розвитку системи розселення	72
2.4. Чинник демогеографічного розвитку у формуванні систем розселення регіону дослідження	85
Висновки до розділу 2	93
РОЗДІЛ 3. СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМ РОЗСЕЛЕННЯ КАРПАТСЬКИХ ОБЛАСТЕЙ УКРАЇНИ	95
3.1. Трансформації в адміністративному устрої Карпатських областей України	95
3.2. Суспільно-географічні особливості розселення населення у Карпатських областях України	101

3.3. Сучасні урбанізаційні процеси та їх вплив на формування систем розселення	113
3.4. Особливості систем розселення Карпатських областей	127
3.5. Трансформації в системах розселення Карпатських областей України	134
Висновки до розділу 3	148
РОЗДІЛ 4. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ОПТИМІЗАЦІЇ РОЗСЕЛЕННЯ У РЕГІОНІ ДОСЛІДЖЕННЯ	150
4.1. Розробка рекомендацій щодо формування та провадження регіональної демографічної політики у регіоні дослідження	150
4.2. Управління розвитком систем розселення регіону в контексті сталого розвитку	163
Висновки до розділу 4	168
ВИСНОВКИ	170
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	174
ДОДАТКИ	203

ВСТУП

Актуальність дослідження. На сучасному етапі розвитку суспільства, коли наша держава нарешті розриває останні зв'язки із колишнім радянським минулим, а економіка переходить на постіндустріальний рівень, системи розселення як основне ядро життєдіяльності населення також перебувають у стадії трансформації. Адже системо-формуючі зв'язки поєднують у собі усі сфери існування поселення. І як результат – трансформується не лиш система, але й змінюється роль і значення чинників її формування та функціонування. Якщо раніше зв'язки між поселеннями були наслідком командно-планового управління з ресурсною орієнтацією, то тепер - у центрі є людина з її потребами. Населення реагує на тенденції соціально-економічного розвитку й через перенапряження та зміну обсягів міграційних зав'язків буде впливати на функціонування самої системи. Тож залежність від природно-ресурсного потенціалу чи від генетично обумовлених особливостей розвитку поселень поступається сучасному соціально-інфраструктурному підґрунтю. Саме тому ми й спостерігаємо формування нових, або посилення ролі наявних ядер розселення.

Разом з тим дане дослідження ще більш актуальне та науково цікаве на прикладі Карпатських областей України (Закарпатської, Львівської, Івано-Франківської та Чернівецької) строкатих у комплексі особливостей свого демографічного, культурно-історичного, соціально-економічного, геополітичного розвитку, але об'єднаних спільними природними умовами – розміщенням у межах Українських Карпат. Реформи АТУ та децентралізації, військова агресія РФ, геополітичні особливості - усе це відкриває нові можливості для розвитку поселень. Для поселень де тривалий час актуальною залишалась залежність від природних умов (господарський розвиток, розвиток транспортної інфраструктури, тощо) це дало новий поштовх для розвитку. Й оцінка їх спроможності до самостійного функціонування без вивчення систем розселення та зв'язків між поселеннями неможлива.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконувалося суголосно із тематикою науково-дослідної роботи, кафедри географії України та регіоналістики Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Результати дисертації отримані в рамках кафедральної науково-дослідної теми «Просторове планування і трансформаційні процеси регіонального розвитку Карпато-Подільських областей України» (2021-2025 роки; №0121U100332).

Актуальність дослідження зумовила те, що *метою* дослідження було виявити особливості формування та функціонування систем розселення Карпатських областей України у сучасних умовах, розкрити основні чинники, що визначають особливості розселення, проаналізувати трансформаційні зміни у системах розселення та запропонувати ряд рекомендацій щодо їх перспективного розвитку. Досягнення поставленої мети передбачало виконання ряду логічних та взаємопов'язаних між собою завдань:

- дослідити теоретико-методологічне підґрунтя дослідження систем розселення регіонального рівня;
- уяснити суть поняття трансформації систем розселення у контексті сучасних реформ;
- виявити особливості впливу факторів і чинників формування та розвитку систем розселення у Карпатських областях України;
- простежити відмінності у розселенні населення регіону дослідження із урахуванням змін у АТУ та розширення можливостей громад;
- дослідити особливості сучасних урбанізаційних процесів на території областей дослідження та виявити їх вплив на формування систем розселення;
- проаналізувати сучасну систему розселення в регіоні дослідження та виявити основні ареали трансформацій;
- розкрити проблеми та перспективи оптимізації розселення на території досліджуваних областей у контексті сталого розвитку.

Об'єктом дослідження є системи розселення Карпатських областей України, як складових міжрегіональної системи розселення, а *предметом* – особливості їх формування із урахуванням сучасних суспільно-географічних трансформацій.

Методологія і методи наукового дослідження. Методологічною основою під час написання дисертаційного дослідження слугували окремі положення Конституції України у розділах IX (щодо АТУ України), IX (місцевого самоврядування), та XI. А також Законів України: «Про Генеральну схему планування території України», «Про транспорт», «Про функціонування єдиної транспортної системи України в особливий період», «Про освіту», «Про статус гірських населених пунктів в Україні», «Про дерадянизацію порядку вирішення окремих питань адміністративно-територіального устрою», «Про засади адміністративно-територіального устрою України», «Про внесення змін до деяких законів України щодо впорядкування окремих питань організації та діяльності органів місцевого самоврядування і районних державних адміністрацій» та інші Закони Верховної ради України, Накази та Положення Кабінету міністрів України, Укази Президента України, а також Стратегій соціально-економічного розвитку досліджуваних областей, тощо.

Теоретичною основою наукового дослідження з вивчення особливостей формування систем розселення Карпатських областей України слугували праці вчених в галузі теорії суспільної географії, а саме: І.В. Гукалової, М.С. Дністрянського, А.І. Доценка, Я.І. Жупанського, О.В. Заставецької, Б.І. Заставецького, С.І. Іщука, Д.С. Мальчикової, Є.О. Маруняк, П.О. Масляка, К.В. Мезенцева, Я.Б. Олійника, М.М. Паламарчука, Г.П. Підгрушного, М.Д. Пістуна, Ю.І. Пітюренка, О.О. Пилипенка, В.П. Руденка, Л.Г. Руденка, О.Г. Топчієва, М.І. Фащевського, О.І. Шаблія та багатьох інших. Вивченню географії населення та зокрема систем розселення та їх впливу на просторовий розвиток регіону присвячені праці таких вчених України як: В.О. Джамана, Н.В. Заблотовської, Л.Б. Заставецької, М.Д. Заячука, І.І. Костащука,

В.П.Круля, Ф.Д. Заставного, К.А. Немець, Л.М. Немець, К.Ю. Сегіди, В.А. Сича, П.О. Сухого, В.В Яворської та інших.

Під час виконання дисертаційного дослідження за основу було взято просторово-географічний, історико-географічний, системно-структурний, функціональний теоретико-методичні підходи. Під час дослідження наскрізно використовувалися загальнонаукові методи (системно-структурного аналізу та синтезу, індукції та дедукції, літературного аналізу, аналогії та моделювання, та інші), а також було використано ряд конкретнонаукових методів (картографічний, порівняльно-географічний, ретроспективного аналізу, ГІС-технологій, типізації та групування, статистичні, районування, рейтингового аналізу та багато інших.). Візуалізацію та опрацювання статистичних та картографічних даних проведено із використання програмних продуктів Microsoft Excel, CorelDRAW, QGIS, Openrouteservice, ArcGis Online та ін. Загалом, комплексне використання згаданих методів дозволило проаналізувати особливості впливу основних чинників та факторів на перебіг процесів заселення та формування систем розселення, дослідити сучасну територіальну організацію систем розселення під впливом соціально-географічних трансформацій та вказати на найбільш активні їх елементи.

Інформаційна основа наукового дослідження. Інформаційною основою дисертаційного дослідження слугували літературні джерела, матеріали Державної служби статистики України, паспорти громад, матеріали обласних військових адміністрацій, Стратегії розвитку досліджуваних областей, Офіційні матеріали Мінрегіону, картографічні матеріали, геопросторові та картографічні дані веб-сервісів OpenStreetMap, Google Maps, QGIS, ArcGIS Online. Основною проблемою під час написання роботи було обмеження у висвітленні первинної статистичної інформації та даних щодо розвитку громад та територій, що пов'язано із дією Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни»». Однак поєднання

різноманітних методів дослідження забезпечило виконання поставлених завдань та досягнення мети дослідження.

Обґрунтування вибору території дослідження. З метою вивчення особливостей формування сучасних систем розселення було обрано Карпатські області України (Закарпатську, Львівську, Івано-Франківську та Чернівецьку), із врахуванням їх природних, історичних, демографічних та економічних особливостей розвитку.

Наукова новизна одержаних результатів, полягає в тому, що: *вперше*:

- 1) розкрито особливості впливу чинників та факторів на формування сучасної поселенської мережі та систем розселення Карпатських областей України на рівні новостворених адміністративних районів;
- 2) проведено типізацію поселень регіону за топографічними, планувальними та ретроспективними особливостями загалом та в перерахунку нових адміністративних районів;
- 3) виявлено диспропорції розселення всього, міського та сільського населення на рівні громад, районів та областей;
- 4) досліджено відмінності у перебігу урбанізаційних процесів, із урахуванням змін до підходу визначення статусу міських поселень;
- 5) проведено типізацію демогеографічних процесів регіону на рівні нових адміністративних районів;
- 6) вказано на основні тенденції у трансформаціях систем розселення обласного рівня;
- 7) розроблено добірку картографічного матеріалу та відповідних баз даних для вивчення та відображення демографічних особливостей території в умовах змін АТУ та трансформацій систем розселення.

удосконалено:

- 1) науково-поняттєвий апарат вивчення розселення та систем розселення, в контексті суспільно-географічних досліджень;

2) методику суспільно-географічного вивчення формування та функціонування систем розселення на макро-, регіональному та локальному рівнях;

3) підходи до досліджень впливу чинників та факторів розвитку розселення населення та систем розселення.

отримало подальший розвиток:

1) суспільно-географічні підходи до вивчення систем розселення регіонального рівня;

2) особливості поєднання груп методів дослідження задля отримання конкретного результату в умовах обмеження наявної статистичної інформації.

Теоретичне значення одержаних результатів, передбачає що використана методика вивчення суспільно-географічних особливостей формування та функціонування систем розселення Карпатських областей України у сучасних умовах та аналізу їх трансформаційних змін може бути використана при аналогічних дослідженнях інших регіонів. А висновки зроблені у роботі, стануть основою для подальших вишукувань на різних рівнях.

Практичне значення одержаних результатів, полягає в тому, що вони використані при розробці Стратегії розвитку Чернівецької області до 2027 року та враховані при реалізації заходів з її виконання, довідка №01-12/22-324 від 16.03.2026 р. Результати та матеріали дослідження використовуються в наукових звітах кафедри географії України та регіоналістики Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича та під час освітнього процесу, про що засвідчують відповідно довідки №16/19-866-26 від 25.02.2026 р. та №16/19-869-26 від 25.02.2026 р. Теоретичні положення і результати використовуються у процесі викладання в Карпатському національному університеті імені Василя Стефаника, про що вказано у довідці №2026-01-26/25/495 від 4.03.2026 р.

Особистий внесок здобувача. Виконана робота є самостійною науковою працею, де автор використав наукові ідеї та підходи, задля вирішення наукової

задачі - виявити особливості формування та функціонування систем розселення в межах Карпатських областей України в умовах сучасних трансформаційних процесів у суспільстві. Використані наукові положення та доробки інших авторів мають в дисертації та в публікаціях відповідні посилання. З наукових праць, які опубліковано у співавторстві, в даній роботі використані лише ті ідеї і положення, які отримано автором особисто.

Апробація результатів дисертаційного дослідження. Результати дисертаційного наукового дослідження доповідалися на 7 наукових конференціях національного (1) та міжнародного (6) рівнів. А саме: 1) Міжнародна науково-практична конференція «Географія у викликах війни» (Херсон, 8-9 червня 2023 року); 2) Міжнародна науково-практична конференція «Інноваційний розвиток сучасної науки та освіти» (Житомир, 11 червня 2024 р.); 3) Міжнародна конференція «Моделі міждисциплінарних та міжгалузевих освітніх та освітньо-наукових програм в умовах воєнного стану: виклики та варіанти впровадження» (Одеса, 20-21 вересня 2024р.); 4). Міжнародна науково-практична конференція «Географія, картографія, географічна освіта: історія, методологія, практика» (м. Чернівці, 16–18 травня 2024 р.); 5) Міжнародна науково-практична конференція «Міждисциплінарні інтеграційні процеси у системі географічної, туризмологічної та екологічної науки» (м. Тернопіль, 15-16 травня 2025 р.); 6) Міжнародна науково-практична конференція присвячена 150-річчю заснування Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича та 35-річчю створення кафедри Географії України та регіоналістики «Географія, картографія, географічна освіта: історія, методологія, практика» (м. Чернівці, 31 жовтня 2 листопада 2025 р.); 7) Всеукраїнська наукова конференція «Регіональні дослідження України: інтеграція традицій і інновацій (на відзначення 30-ї річниці заснування кафедри географії України)» (м. Київ, 30 травня 2025 року).

Публікації. За темою дисертаційного дослідження опубліковано 11 наукових праць (з яких 7 є одноосібними і 5 у співавторстві). Серед публікацій 3 статті у наукових фахових виданнях України категорії «Б», 7 тез

апробаційного характеру в матеріалах конференцій та одна стаття як така, що додатково відображає наукові результати дисертації.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається із вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг становить 249 сторінок, в т.ч. 157 сторінок основного тексту. Робота містить таблиці та рисунки та 38 додатків. Список використаних джерел налічує 261 найменування, з яких 20 іноземними мовами.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНЕ ПІДГРУНТЯ СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНОГО ВИВЧЕННЯ РЕГІОНАЛЬНИХ СИСТЕМ РОЗСЕЛЕННЯ

1.1. Регіональні системи розселення у суспільно-географічних дослідженнях

При вивченні систем розселення у суспільній географії варто розуміти, їх важливість як для демографічних досліджень так і для регіонального розвитку. У контексті демографічних досліджень – системи розселення є насамперед частиною мережі поселень де замешкує населення регіону дослідження. Але у той же час, саме рівень системи розселення та кількість функціональних зв'язків виконуваних нею будуть забезпечувати передумови формування тенденцій демографічних процесів у ній. І ми маємо сприймати саме ці демографічні тенденції як першочерговий рушій системотвірних зв'язків, оскільки усі функції поселень створені населенням та для населення. У той же час, системи розселення є полігоном для регіонального розвитку території, особливо враховуючи сучасну залежність формування системи розселення від адміністративно-територіального устрою. Тому, насамперед, варто узгодити різницю між поняттями розселення та системи розселення. За твердженням В.О. Джамана В поняття «розселення» розглядають з двох позицій: як процес переміщення та освоєння нових територій населенням, та як результат процесу розселення сформований малюнок поселень, що перебуває у процесі змін (Джаман, 2003). Круль В.П. подає поняття «розселення» також із двох позицій - як важливий динамічний суспільно-територіальний процес, що перебуває в постійному розвитку, та як комплекс взаємних розселенських зв'язків між містом та селом (Круль, 2004). Водночас М.О.Джаман та В.В. Єрмаков під розселенням вбачають «одну із головних форм взаємодії населення та території і має характер суспільно-географічного процесу, що включає в себе аспект динаміки у просторово-часовому вимірі» (Джаман & Єрмаков, 2009). Приблизно однаково трактують процес розселення

і А.І.Доценко, і Б.І.Заставецький, і Л.Б.Заставецька, і Ю.І.Пітюренко, і О.Г.Топчієв як: «процес розподілу населення на території, так і результат цього процесу – територіальні поєднання поселень» (Заставецька, 2013). Фактично це процес розподілу та перерозподілу населення по території, результатом чого стала мережа населених пунктів. А якщо говорити про системи розселення, то тут враховуються між поселенські зв'язки у цій мережі. І не усі поселення, що сформувалися на певній території будуть формувати одну систему розселення.

Тут же варто вказати, що В.О. Джаман під системою розселення розуміє: сукупність населених пунктів, що різняться між собою адміністративний та економічним статусом, людність, кількістю виконуваних функцій та пов'язані налагодженими міжпоселенськими просторовими зв'язками (Джаман, 2003). Що власне підтверджує думку М.Д. Пістуна, який під «системою розселення» розуміє територіальну спільність поселень із чітким розподілом функцій, а також виробничими, соціальними та іншими зв'язками» (Пістун, 1994). Доценко А.І. подає наступне визначення терміну «система розселення»: «складний соціально-економічний процес територіальної організації та мережі поселень (Доценко, 2010). За визначенням О.І. Шаблія система розселення буде відображати сукупність поселень із різною чисельністю мешканців на певній території, які об'єднані між собою різносторонніми функціональними зв'язками (Шаблій, 2001). Серед таких функціональних зв'язків найчастіше виділяють соціальні, економічні, виробничі, міграційні, побутові, адміністративні, тобто усі ті що активно впливають на взаємозв'язки між населеними пунктами. О.Г. Топчієв у системі розселення вбачає «комплекс поселень різного рівня типів та рангів, котрі мають посилені товарообмінні, трудові взаємозв'язки та активно взаємодіють одне з одним» (Топчієв, 2001). Представниця Одеської суспільно-географічної школи Яворська В.В. під «системою розселення» розуміє територіальну сукупність населених пунктів різних рангів і типів, між якими існує активна взаємодія та наявні інтенсивні зв'язки у вигляді трудових та побутових поїздок, а також переміщень товарів і послуг» (Яворська, 2014). Цікавим відносно трактування досліджуваного

явища є бачення Л.М Немец яка пропонує термін «система поселень» як щось перехідне між розселенням та системою розселення, та пояснює його як: «категорія еволюційно-історична, яка складається за умови досягнення структури мережі населених місць певного рівня сформованості (щільність населення, інженерно-транспортна інфраструктура, наявність центрального міста тощо) за наявності сукупності сприятливих передумов територіального та соціально-економічного розвитку» (Немец, 2012). Дьомін М. під «системою розселення» вбачає групи населених пунктів, які поєднані системою просторових соціально-економічних зв'язків: трудових, культурно-побутових, рекреаційних тощо» (Дьомін, Вяткін & Сингаївська, 2022). Костащук І.І., при дослідженні формування систем розселення через транспортно-функціональні зв'язки зауважує, що «система розселення» є комплексом населених пунктів та інших місць де постійно або тимчасово проживає населення у межах певного простору (Костащук, 2022).

Загалом, не залежно від часу формулювання чи приналежності до географічної школи, суть залишається у наявності сформованих зв'язків між поселеннями котрі забезпечуються через транспортну забезпеченість.

Всі системи розселення формуються із ядра-багатофункціонального центру, що об'єднує населені пункти системи тісними соціально-економічними та виробничими зв'язками. Серед системотвірних ознак варто вказати розвинену транспортну мережу, спільне соціальне забезпечення, налагодженість міграційних зав'язків, наявність центру системи та сформованість зв'язків із поселеннями системи, узгодженість із АТУ (Доценко, 2010).

Доценко А. І. виділяє ще й поняття «Система регіонального розселення – це сукупність поселень, які об'єднані цілісністю наявних економічних та соціальних зв'язків» (Доценко, 2006, 2007). Він вказує, що вони формуються насамперед за рахунок впливу розміщення продуктивних сил, із урахуванням економіко-географічного розміщення, при спільному використанні природних умов та ресурсів, й однотипній демографічній ситуації, рівні розвитку

інфраструктури, тощо. Тип системи розселення буде залежати від обсягів та інтенсивності згаданих зв'язків та факторів. (Доценко, 2006, 2007).

Тривалий час у суспільній географії користувалися усталеним підходом до виділення ієрархії систем розселення в межах загальноукраїнської національної системи розселення, та відповідно й їх найменуванням. Як зауважує В.О. Джаман, що кожному ієрархічному рівню у системі розселення відповідатиме відповідна функціональна структура (Джаман, 2003). Він же вказує, що провідними поняттями розселення населення виступають: системи розселення та функціональні типи поселення, тобто на пряму взаємозалежність між ними.

Відповідно до територіальних рівнів В.О.Джаман виділяє наступні рівні систем розселення: національного (державного) рівня, що територіально відповідає системі розселення України; в межах економічних районів яка об'єднує декілька адміністративних областей та формує регіональну систему розселення; системи обласного рівня (субрегіонального) які у своїх межах та структурі відповідають адміністративним областям; і системи локального рівня, котрі об'єднували системи міжрайонного, районного, кущового та первинного ієрархічного рівнів (Джаман, 2003; Заставецька, 2007; Заблотовська, 2010).

Однак все частіше у дослідженнях науковці під регіональним рівнем систем розселення розуміють системи розселення обласного рівня, що відповідає принципам узгодженості із АТУ.

Регіональні системи розселення є важливим елементом у формуванні національної системи розселення, вони формують каркас просторової організації суспільних комплексів обласного рівня. За допомогою різноманітних зв'язків між елементами системи забезпечується взаємодія з іншими підсистемами регіонального суспільного комплексу (Доценко, 2006, 2007). Докорінні зміни у формуванні систем розселення відбуваються у наслідок соціальних, політичних та економічних змін у територіальній організації населення.

Неліпа К.Г. пропонує розглядати структуру регіональної системи розселення за трьома напрямками: за складом на кількістю елементів, за спектром функцій та за ієрархією. Структуру регіональних систем розселення за елементами авторка поділяє на міські та сільські поселення (Неліпа, 2019).

Якщо розглядати обласні системи розселення, то їх можна поділити на три типи: моноцентричні (із яскраво вираженим обласним центром при високих показниках потенціалу та розвитку), біцентричні (із наявністю у регіоні двох великих осередків), поліцентричні (із наявністю більше двох великих поселень, що визначаються сталим, стрімким розвитком міст). Серед вказаних обласних структур найвищий показник соціально-економічного розвитку буде притаманний для поліцентричних структур. Важлива роль для функціонування систем розселення належала містам міжрайонного значення, які утворювали та забезпечували зв'язки між усіма сферами розвитку поселень, а наразі виконують роль центрів адміністративних районів.

Структура та функції регіональних систем розселення є відображенням ефективності, розвитку та сформованості систем розселення первинного рівня. Первиною складовою систем розселення є населені пункти, які різняться людністю, розмірами, кількістю виконуваних функцій, рівнем економічного розвитку, а також тривалістю, потужністю, сформованістю та інтенсивністю системотвірних зв'язків (Топчієв, 2007). Від кількості виконуваних функцій залежатиме потужність системотвірних зв'язків, та місце поселення у опорному каркасі розселення досліджуваної системи.

За ієрархічною структурою системи розселення поділяються на системи різного рівня. Заставецька Л.Б. у системі розселення виділила три ієрархічні рівні: локальний, регіональний та національний (Заставецька, 2013). Центром системи розселення регіонального рівня виступає адміністративний центр області, він же й визначає розвиток, функціонування, тісноту зв'язків взаємозв'язків обласної системи розселення. До реформи АТУ, в межах значних за площею областях, чітко виділялися міжрайонні системи розселення, як найзначніші за демографічним потенціалом та площею

системи. Вони забезпечували формування міжпоселенських зв'язків в тих частинах області де ослаблювався вплив обласного центру. Заблотовська Н.В. в межах міжрайонних систем розселення виділила дві зони: пасивних та активних зв'язків. Зона транспортної доступності активних (інтенсивних) зв'язків складає 1 годину, а, пасивних (середньоінтенсивних) - від однієї до двох годин (Заблотовська, 2010). Первинні системи розселення, як системи найнижчого рівня відповідали територіям сільських рад центри яких виконували переважно адміністративні та управлінські функції.

Як уже задувалося, однією із особливостей систем розселення є їх узгодженість АТУ. Визначальну роль реформи АТУ при формування систем розселення локального рівня вбачає і Л.Б Заставецька яка вказує, що: «внаслідок впровадження децентралізації та виникнення нових носіїв самоврядних функцій, на території громад посиляться горизонтальні міжселенські зв'язки, що власне виступає ознакою формування мережевої структури» (Заставецька, 2008). Результати реформи АТУ стали каталізатором до переформатування старих та формування нових системо твірних зв'язків, а відповідно й систем розселення. А оскільки реформа торкнулася районів та територіальних громад то й відповідно відчутними стали трансформації на рівні локальних систем розселення.

Реформа адміністративного територіального устрою України, яка стартувала у 2014 році передбачала реформування територіальної організації влади. І хоч підготовчі та аналітичні роботи щодо її впровадження велися ще від 2007 року, із метою врахувати усі можливі рекомендації, ризики, проведення підготовчих та роз'яснювальних робіт, практична її частина призвела до виникнення ряду дискусійних та проблемних моментів які потребують детального аналізу та подальшого вирішення. Так уже на стадії своєї кульмінації, у 2020 році, у новостворених адміністративно-територіальних одиницях почали спостерігатися диспропорції різного характеру (у чисельності населення, площах, економічному та соціальному розвитку, екологічних умовах, тощо). Науковці ж почали акцентувати увагу на

трансформаціях у системах розселення, що потребують детального перегляду, аналізу їх структури та перспектив розвитку. Адже за твердженням С. Степаненко: «Не система розселення повинна наслідувати адміністративний поділ, а навпаки, АТУ повинен спиратися на об'єктивну історико-географічну основу, якою є розселення населення» (Степаненко, 2023).

Хоча, в контексті нашого дослідження, наукові праці в напрямку вивчення систем розселення доцільно розглядати як ті, що стосувалися періоду до 2020 року, та після завершення реформи АТУ, є ряд науковців праці яких стали незамінними. Це праці В. Джамана (Джаман, 2003), А. Доценка (Доценко, 2015; Доценко, 2018). Вони досліджували системи розселення на загальнодержавному та міжобласному рівнях і їх рекомендації часто ставали базою для виділення сучасних адміністративно-територіальних одиниць. Також варто вказати й на невід'ємність розвитку систем розселення від соціально-економічного розвитку територій. Недарма наявні на сьогодні системи розселення міжобласного, рівня територіально відображають суспільно-географічні одиниці України. В різний час, із різними обґрунтуваннями пропонували виділення соціально-економічних одиниць на території України М. Паламарчук, О. Шаблій, Ф. Заставний, П. Масляк, О. Маринич, та ін. Загалом особливості суспільно-географічної регіоналізації у своїх працях також розкривали Я. Олійник, О. Топчієв, О. Шаблій, К. Немець. Окремо міські системи розселення України досліджено О.Гладким (Гладкий, 2014).

Важливими при розробці планів регіонального розвитку є результати праць на рівні обласних систем розселення. Детальне дослідження Тернопільської системи розселення обласного рівня із рекомендаціями щодо реформування її адміністративного устрою здійснила Л. Заставецька (Заставецька, 2013а; Заставецька, 2013b). Детально розглянули особливості функціонування Хмельницької обласної системи розселення Т. Заставецький та Н. Заблотовська яка, розкриваючи особливості демогеографічного розвитку території визначила межі міжрайонних систем розселення області. В.

Яворська та К. Коломієць провели детальний аналіз розвитку міжрайонних систем розселення Миколаївської області як частини Одеської міжобласної системи розселення на початках впровадження реформи децентралізації, та вказали на наявні диспропорції які спостерігалися ще за старого адмініструю (Яворська & Коломієць, 2015). Трансформування Одеської обласної системи розселення в умовах нового адмініструю вивчали В. Яворська та Л. Буяновська, які вказали на подальших змінах за рахунок змін у процесах урбанізації (Буяновська & Яворська, 2024). Трансформаційні зміни у розселенні загалом та у системах розселення Тернопільської області внаслідок реформи АТУ дослідив М. Салій. Він також вказав на структурні зміни у рівнях систем розселення. Оскільки формування нових адміністративних районів та територіальних громад передбачає перегляд мережі систем розселення локального рівня (Салій, 2023); (Салій, 2024). Особливості сільського розселення Херсонської області в контексті децентралізації виділено Г. Нападовською (Нападовська, 2019). Наслідки децентралізації в системі розселення Волинської області було досліджено В. Лажніком та С. Пугачем (Лажнік & Пугач, 2017). Окремо варто вказати на дослідження які стосуються території областей дослідження та в тій чи іншій мірі пов'язані із розвитком їх систем розселення Чернівецької області (Телешман & Трусій, 2025); (Венців, 2025), Закарпатської області (Качайло & Влах, 2017; Склярська, 2022), Львівської області (Склярська, 2018; Гудзеляк, 2014, 2016; Дністянський & Дністрянська, 2013), Івано-Франківської області (Гілецький & Кифор, 2007; Гищук, 2011; Сливка & Закутинська, 2017).

Опрацювавши останні дослідження систем розселення після реформи АТУ нами виявлено невідповідність колишньому підходу ієрархії систем розселення локального рівня, та й виника потреба конкретизації й узгодження систем розселення міжобласного й обласного рівнів.

Нами за регіон дослідження взято територію обласних систем розселення Карпатського регіону (Львівської, Івано-Франківської, Закарпатської та Чернівецької областей). Які, з одного боку мають багато

Табл. 1.1.

Ієрархія систем розселення території України із урахуванням змін пов'язаних із реформами АТУ та децентралізації

рівень системи розселення		ядро	Територія, що охоплюється
система розселення національного (загальнодержавного) рівня		столиця	територія держави
система розселення макрорегіонального (міжобласного) рівня		місто-центр суспільно-географічного регіону	Територія декількох областей які є частиною суспільно-географічного регіону, статистичного регіону
система розселення регіонального (обласного) рівня		обласний центр	Територія адміністративної області
система розселення локального рівня	міжрайонні	Міське поселення, центр адміністративного району, яке створює силу напруги демографічного поля за межами однойменного району	межі визначаються транспортною доступністю до головного міста із урахуванням рівня зв'язку в межах ½ та 1 год
	Районні: Першого рангу	центр адміністративного району, який раніше виконував роль ядра міжрайонної СР, виконує ряд функцій та є не нижче як виробничий центр в області	межі адміністративного району
	Другого рангу	центр адміністративного району, переважно із соціальними функціями та є промисловим пунктом	
	кущові	значне (міське чи сільське) поселення кількість функцій у порівнянні із іншими поселеннями в межах адміністративного району є більшою.	межі визначаються залежно від ролі ядра у опорному каркасі розселення
	первинні	центр громади	межі ТГ

спільних рис у процесах заселення, специфічних малюнках розселення за рахунок різноманітності природних умов, у перебігу демографічних процесів,

пов'язані мережею транспортних шляхів та соціально-економічних зав'язків, а з іншого – їх варто розглядати як цілісну розселенську структуру. Адже на думку ряду науковців ці області формують Львівську регіональну систему розселення, й на перспективу можуть стати одним із макрорегіонів України (Заблотовська & Кондурян, 2025). Тому ми пропонуємо відповідно подальшим змінам у АТУ та майбутньому виділенні статистичних макрорегіонів, системи розселення міжобласного рівня визначати як макрорегіональні.

Оскільки у трактуванні АТУ області відповідають регіонам то вважаємо за обґрунтоване бачення системи розселення обласного рівня синонімізувати як регіональні. Ми маємо приклади аналізу змін у розселенні населення та диспропорцій, що виникли внаслідок реформування АТУ, на рівні небагатьох окремих адміністративних областей України. Однак варто враховувати й комплексні зміни, адже диспропорції які виявляються зараз стануть причиною трансформування функціональних типів поселень, їх ролі у суспільно-географічному розвитку територій, перерозподілі населення, та відповідно й трудових ресурсів, тощо.

Локальний рівень систем розселення, як уже згадувалося вище зазнав найбільших трансформацій внаслідок реформи АТУ. Для багатьох областей (Тернопільська, Хмельницька, Чернівецька) поняття міжрайонних систем розселення взагалі втратило сенс, оскільки новостворені адміністративні райони були виділені на основі однойменних систем розселення міжрайонного рівня. А от для областей де кількість адміністративних районів все ж перевищує кількість колишніх міжрайонних систем розселення, виділення локальних систем розселення міжрайонного рівня залишається актуальним. Ми пропонуємо, до даного тип систем розселення відновити системи розселення, що сформувалися навколо районного центру, який створює силу напруги демографічного поля за межами однойменного адміністративного району. Решта ж районних центрів виконуватимуть функції ядер локальних систем розселення районного рівня. Хоча й дані ядра не є співмірними за кількістю виконуваних функцій, людністю та рівнем соціально-економічного

розвитку. тому районні системи розселення ми пропонуємо розділити на районні системи розселення першого (центри яких раніше виконували функції ядра міжрайонної системи розселення та є не нижче економічного центру у області) та другого рангу (районний центр виконує переважно соціальні та адміністративні функції, і є промисловим пунктом. Щодо кущових систем розселення, то пропонуємо їх виділяти навколо значного (міського чи сільського) поселення кількість функцій якого у порівнянні із іншими поселеннями в межах адміністративного району є більшою. Первинні системи розселення відповідають межах територіальних громад.

Як бачимо, дослідження систем розселення в межах досліджуваного регіону у останні роки втратило свою інтенсивність та наукову популярність. Але в той же час ми фіксуємо актуальність таких досліджень та практичну затребуваність, на фоні змін у суспільно-політичному та гео-політичному житті України. Це пов'язано як із потребою у науково обґрунтованому регіональному розвитку та просторовому планування областей, районів, громад та поселень так і необхідністю контролю й управління за перебігом формування систем розселення у сучасних умовах.

1.2. Трансформації у системах розселення, та їх трактування

У сучасних реаліях змін суспільно-географічному становищі регіонів України все частіше ведеться мова про трансформації, зокрема трансформації у системах розселення. То ж щоб уявити суть даного явища, на сам перед варто уточнити, що під трансформацією розуміємо певні зміни форми, виду чи властивостей. Соціологи вбачають у трансформації, дію чи безпосередньо процес зміни характеру, вигляду, форми окремої структури й при цьому трансформацією називають процес зміни всіх сфер, що торкаються суспільного життя. У контексті суспільної географії, відповідно до думки А. Доценка та Г. Заваріки, що трансформація розселення є складним процесом

суспільно-географічного спрямування, який впливає на життєдіяльність міських та сільських поселень. Серед визначальних розглядають трансформація систем розселення, котра пов'язана зі змінами виробничих та соціальних систем (Доценко & Заваріка, 2009). Поручинський В.І. досліджуючи систему розселення Волинської області, у своїх працях зауважує, що: «трансформація – це перебіг змін відповідно до часу» (Поручинський, 2017). Неліпа К.Г. у своїх дослідженнях трансформаційних змін у системі розселення Запорізької області вказує, що трансформація систем розселення являє суспільно-просторовий процес поступової зміни системи населених пунктів до нового стану за рахунок кількісних і якісних змін, зумовлених впливом демографічних, соціально-економічних та організаційно-управлінських чинників (Неліпа, 2016).

Водночас Доценко А.І. під трансформацією розселення вбачає важливий суспільно-просторовий цикл. Де розселення виступає як складна, відкрита система у ході трансформації котрої відбувається зміна структури всього регіону, що безпосередньо торкається соціальних, економічних та політичних змін (Доценко, 2014).

Кравцова Т.Г. під трансформацією розселення вбачає зміну якісних та кількісних показників управлінської сфери, просторової та функціональної що безпосередньо взаємодіють із населенням. Що, подібно Доценку А.І., підкреслює трансформацію в управлінській, соціальній та економічній сферах. Вона ж зауважує на демографічному підґрунті трансформаційних змін, та вказує що трансформація розселення є результатом сукупної дії значної кількості чинників, серед яких визначальною є система соціально-демографічних факторів та передумов (Кравцова, 2008). Апелює науковиця до того, що міграційні процеси є найбільш динамічною ознакою трансформаційних змін у суспільно-географічному житті регіону, а відповідно й систем розселення.

Барановський М.О. вказує, що системи розселення трансформуються за рахунок змін в перебігу соціально-економічних передумов та

демогеографічних процесів. А визначальними чинниками регресивних трансформаційних змін, зокрема у сільському розселенні, визначає ускладнення економічної ситуації, негативні демографічні тенденції, деформацію статеву-вікової структури, організаційно-інституційні перетворення сільському господарстві (Барановський, 2015).

Кравцова Т. Г. визначає серед причин трансформації розселення чинники економічного та політичного характеру: «реформування майнових відносин та становлення нових організаційних форм господарювання, реструктуризацію промисловості, реформування аграрної сфери, зміни адміністративного, політичного та економічного статусу поселень, глобалізаційні та інтеграційні процеси, зміну гео економічного положення населених пунктів, інституційні перетворення та посилення ролі місцевого самоврядування» (Кравцова, 2007).

У контексті нашого дослідження, варто зауважити, що трансформації які ми спостерігаємо у системах розселення пов'язані насамперед із змінами АТУ та впровадженням реформи децентралізації. Тому важливим буде врахування саме даного чинника. На думку Л.Б. Заставецької, яка детально вивчала трансформаційні процеси у системах розселення внаслідок змін АТУ, внаслідок реалізації принципів децентралізації внаслідок створення ОТГ, в них посиляться горизонтальні та ослабнуть вертикальні зв'язки, що буде визначником каркасу нового утворення, яке потрібно досліджувати (Заставецька, 2008). Вона ж пізніше, у своїй монографії вказує, що найбільші зміни торкнуться систем розселення локального і регіонального рівні, адже вони зумовлені функціонуванням виробничих систем. Науковиця в результаті своїх досліджень доводить спрощення в територіальній організації районних систем розселення, де розселенські зв'язки зберегли напрям за лінією районний центр – районний центр» (Заставецька, 2013).

Колектив авторів Харківської суспільно-географічної школи здійснили дослідження особливостей розвитку регіональних систем розселення в Україні внаслідок змін привнесених реформою децентралізації. Ними звернено увагу на те, децентралізацію та зміни пов'язані із нею, є важливим кроком до

комплексного розвитку держави, адже враховує потреби як держави так і областей. Що дає можливість ефективного впровадження заходів регіональної політики. Саме тому ними було виділено 6 кластерів (з поміж областей України) особливості яких мають бути враховані при формуванні планів та програм їх регіонального розвитку (Niemets, Sehida & ets., 2020).

Таким чином у контексті сучасних змін, Доценко А.І. зазначає, що процеси трансформації розселення які відбуваються в сільських і міських системах, можуть спрямовуватися як у сторону розвитку (прогресивні зміни), так і навпаки (регресивні зміни). Ним виділено чотири основні напрямки трансформацій у системах розселення: функціональна трансформація розселення, що проявляється у змінах функцій поселень; структурна трансформація, яку простежуємо через зміну зв'язків у системі; поселенська трансформація, через зміну груп поселень; зміна форм територіальної організації (Доценко, 2018).

Масштаби та швидкість процесів трансформації систем розселення будуть залежати від рівня урбанізованості регіонів, оскільки вузлами опорного каркасу розселення найчастіше виступають міські поселення. Це насамперед спричинено економічним, демографічним, соціальним потенціалом території а також внутрішніми та зовнішніми чинниками розвитку поселень та їх функціональними взаємозв'язками (Горленко, 1995).

Результатом трансформації в системах розселення відбуваються зміни у складі та меж самих систем, а разом із ними відбуваються зміни соціальних, транспортних та виробничих зв'язків із сусідніми поселеннями. Зміни соціальної інфраструктури загалом та соціально-інфраструктурних зв'язків зокрема, стану транспортної доступності між населеними пунктами, формування нових транспортних зв'язків. На прикладі підприємств також буде спостерігатися розвиток або занепад виробництва, що буде пов'язано із кількістю функцій ядра системи розселення. Якщо говорити про соціально-економічну складову трансформації систем розселення то варто зауважити на наступних проявах: це трансформація функціональних типів її складових,

зміни у процесах формування людського потенціалу, зміни інтенсивності функціональних взаємозв'язків між елементами систем розселення локального рівня, зміни якісних показників територіальної організації поселень, зростання соціальних та економічних диспропорцій між периферією та ядром системи розселення.

З метою оптимального регіонального розвитку маємо розуміти, що недостатньо просто виявити визначити закономірності чи тенденції трансформаційних процесів у системах розселення. Нам необхідно на основі отриманих результатів запропонувати шляхи покращення, удосконалення функціонування систем розселення та їх складових, уникнути формування диспропорцій у розвитку. І дане завдання стоїть саме перед суспільними географами, оскільки їх дослідження дають комплексну оцінку розвитку системи розселення.

Заваріка Г.М. запропонувала виділяти чинники трансформації розселення які розкривають географічні особливості досліджуваного регіону (Заваріка, 2012). Насамперед, це група традиційних (природно-історичні, демографічні, політично-адміністративні та соціально-економічні) чинників. Окремо варто виділити зміну АТУ, адміністративного статусу населених пунктів, вдосконалення та перебудову господарського комплексу, транспортної інфраструктури, соціального забезпечення, зростання глобалізації економіки та її впливу на регіональний економічний та соціальний розвиток – їх віднесено до групи новітніх чинників.

Оскільки кожен регіон відрізняється своїми особливостями у демографічному, соціальному, економічному, історичному та природному розвитку які й впливатимуть на швидкість та масштаби розвитку то варто виділити також чинники зовнішнього впливу (науково-технічні, нормативно-правові та політично-адміністративні, які централізовано впливатимуть на зміни у системі розселення) та внутрішньо-системного значення (екологічні, природні, економічні, соціальні та демографічні, як такі які будуть напряду впливати на розвиток міжпоселенських зв'язків у системі). За масштабом їх

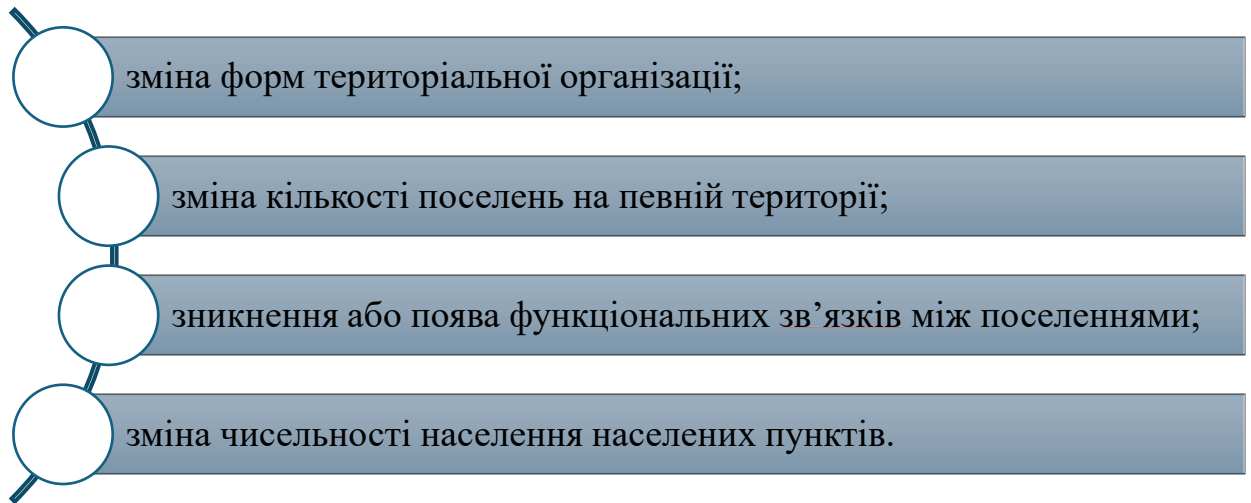
впливу можна вказати на чинники загально-державного та регіонального значення. А за тривалістю дії – на постійні та тимчасові.

Також згадані чинники можна розділити на такі, що впливають на формування, розвиток та функціонування системи розселення та такі які спричиняють трансформаційні процеси в них. До першої групи чинників віднесемо: ретроспективні, природні чинники, географічне, геополітичне та транспортно-географічне положення. Ті що так чи інакше впливають на процеси розселення та економічного розвитку поселень, й роль їх буде поступовою. До другої групи віднесемо такі, що більш інтенсивно та різко впливають на систему розселення, а тому й стають поштовхом до трансформації. Це вплив науково-технічного прогресу, військові дії, екологічне становище, транспортно-інфраструктурні зміни, соціально-економічний розвиток, нормативно-правові чи законодавчі фактори.

Внаслідок впливу згаданих чинників, у розселенні відбуваються не тільки зміна форм територіальної організації розселення, але й зміни у розподілі мешканців - трансформація чисельності населення. за рахунок динамічних тенденцій у чисельності населення, та кількісних змін у структурі розселення відбуватиметься й зміна кількості поселень на регіональному рівні, або ж у межах окремих систем розселення. Зникають, або ж з'являються нові функціональні зв'язки між елементами системи, або ж за рахунок формування нових зав'язків між елементами сусідніх систем утворюються нові зони розвитку, а інші втрачають свої системотвірні функції. (див рис.1.1).

Зміна форм територіальної організації розселення, разом із зміною кількості населених пунктів буде проявлятися через скорочення мережі поселень у зв'язку із зняттям населеного пункту із обліку (через відсутність населення), у зв'язку із «поглинанням» меншого поселення міським поселенням, що досить чітко простежується у наслідок урбанізаційних процесів. Однак можемо спостерігати із збільшення кількості поселень того чи іншого типу, ляхом відділення їх з-під впливу більшого поселення (колишні присілки). Такого типу трансформації спостерігаються як внаслідок

історичного розвитку регіонів так і в наслідок реформи АТУ та децентралізації.

Рис.1. 1. Ознаки трансформації систем розселення

Чи не найважливішою ознакою в умовах трансформації розселення є функціональна складова, яку ми простежуємо через функцій населених пунктів у системі розселення, не залежно від її ієрархічного рівня. Саме вона буде найшвидше та найвиразніше впливати на трансформації. Адже відіб'ється на якості життя населення та умовах його життєдіяльності. Наприклад втрата адміністративної функції, чи то районного центру чи то центру сільської ради, так чи інакше призведе до змін у переліку соціальних послуг, а відтак і відіб'ється на економічних показниках. Однак, зміна функцій поселення може носити також і позитивний характер. Знову є таки поява адміністративної функції привнесе ряд позитивних змін у функціонуванні поселення, а відтак позитивно вплине на його розвиток. Чи зміна економічної спеціалізації поселення, відкриття нових підприємств, залучення інвестицій та підтримка місцевого бізнесу, відкриття та розвиток туристичних, відпочинкових баз та інше, все це не лиш привнесе нові функції поселення але й стане чинником вищого рангу у ієрархії систем розселення. Якщо ж розглядати трансформацію зі сторони організаційно-управлінської сфери, то ми можемо тут простежити наслідки реформування АТУ, а саме утворення

територіальних громад та нових адміністративних районів, що найбільшим чином спонукало до трансформацій у обласних системах розселення.

Отже, при вивченні сучасних трансформаційних процесів регіональних систем розселення важливо встановити просторово-часові особливості трансформації, визначити чинники, що вплинули на утворення первинної системи розселення та здійснити аналіз трансформації із метою врахування визначених тенденцій у регіональному розвитку територій та їх просторовому плануванні.

1.3. Методика та методологія спільно-географічного дослідження систем розселення регіонального рівня

Системи розселення як складний об'єкт суспільно-географічних досліджень вимагають комплексного підходу до процесу вивчення. Ця комплексність буде простежуватися як добірці теоретико-методичних підходів, так і сукупності методів наукового пізнання. Тому, за теоретико-методологічну основу вивчення систем розселення регіонального рівня було взято наукові доробки провідних фахівців в галузі вивчення розселення населення та систем розселення: Джамана В.О. (2003, 2011), Дністрянського М.С. (2013), Доценка А.І. (1994, 2003, 2010, 2015, 2018), Заблотовської Н.В. (2012, 2013, 2022), Заставецької Л.Б. (2013а, 2013b, 2013с, 2022), Заставецького Т.Б. (2005, 2022), Костащука І.І. (2024), Круля В.П. (2001, 2002, 2004, 2014), Сегіди К.Ю. (2013, 2015, 2016, 2020), Яворської В.В. (2012, 2015, 2016) та ін. також варто враховувати тісну залежність функціонування систем розселення із сучасними процесами розвитку регіонів та управління ними, тому важливим є рахування та узгодження досліджень із Законами України. Основні із яких перераховані у вступі дисертації, а на багато інших апелюємо у змісті роботи.

Під час вивчення регіональних систем розселення базовими теоретико-методичними підходами було обрано просторово-географічний, історико-

географічний, системно-структурний, кількісний та функціональний. Кожен із яких виступає доповненням до інших. Поєднання згаданих підходів має на меті усестороннє вивчення систем розселення різних ієрархічних рівнів. Отримання результату забезпечило використання методів загально- та конкретно-наукового блоків (системно-структурного аналізу та синтезу, індукції та дедукції, літературного аналізу, аналогії та моделювання, картографічний, порівняльно-географічний, ретроспективного аналізу, ГІС-технологій, типізації та групування, статистичні, районування, рейтингового аналізу та багато інших).

Дослідження систем розселення має одну важливу особливість – комплексне вивчення формування, функціонування та розвитку систем розселення передбачає вивчення усіх етапів заселення території, від виникнення первинних поселень та формування їх первинної функції до аналізу сучасних системо формуючих зв'язків між поселеннями із урахуванням їх спеціалізації та транспортно-логістичних зав'язків. І на сьогодні ми розуміємо, що ті фактори які колись зумовлювали освоєння території у свій час були й визначальними чинниками розміщення поселень. Кожен з них у свій час виконав свою функцію підвалини для сформованої на сьогодні системи населених пунктів, не залежно від регіону дослідження. Саме тому алгоритм вивчення систем розселення буде чітко враховувати природну складову, ретроспективну, демографічну, соціально-економічну, інфраструктурну, адміністративну та планувальну (див рис 1.2).

Природниче підґрунтя при вивченні систем розселення розглядається як першооснова процесів заселення території. Саме природний чинник був визначальним при заселенні території, що ми можемо простежувати через топографічні типи розташування поселень в ландшафті (Заблотовська & Лейберюк, 2013; Данілова, Заблотовська & Салій, 2022), їх планувальній структурі (Салій, 2023), а пізніше – освоєння природно-ресурсного потенціалу та спеціалізації (Джаман, 2001; Джаман & Кривицька, 2002). Ретроспективну основу, ми вбачаємо у особливостях процесів розселення по території,

формування рисунку розселення та генетичного типу поселення (Заблотовська & Лейберюк, 2013; Салій, 2023). Нами також враховано вік давності поселень, як уніфікований показник, що показує наскільки тривалим є процес освоєння території (Круль, 2004). Оскільки генетичний тип поселення, який відображає функціональне значення його у ретроспективі пізніше часто простежується у сучасних функціональних типах, то тут власне й можемо простежити взаємозв'язок складових.

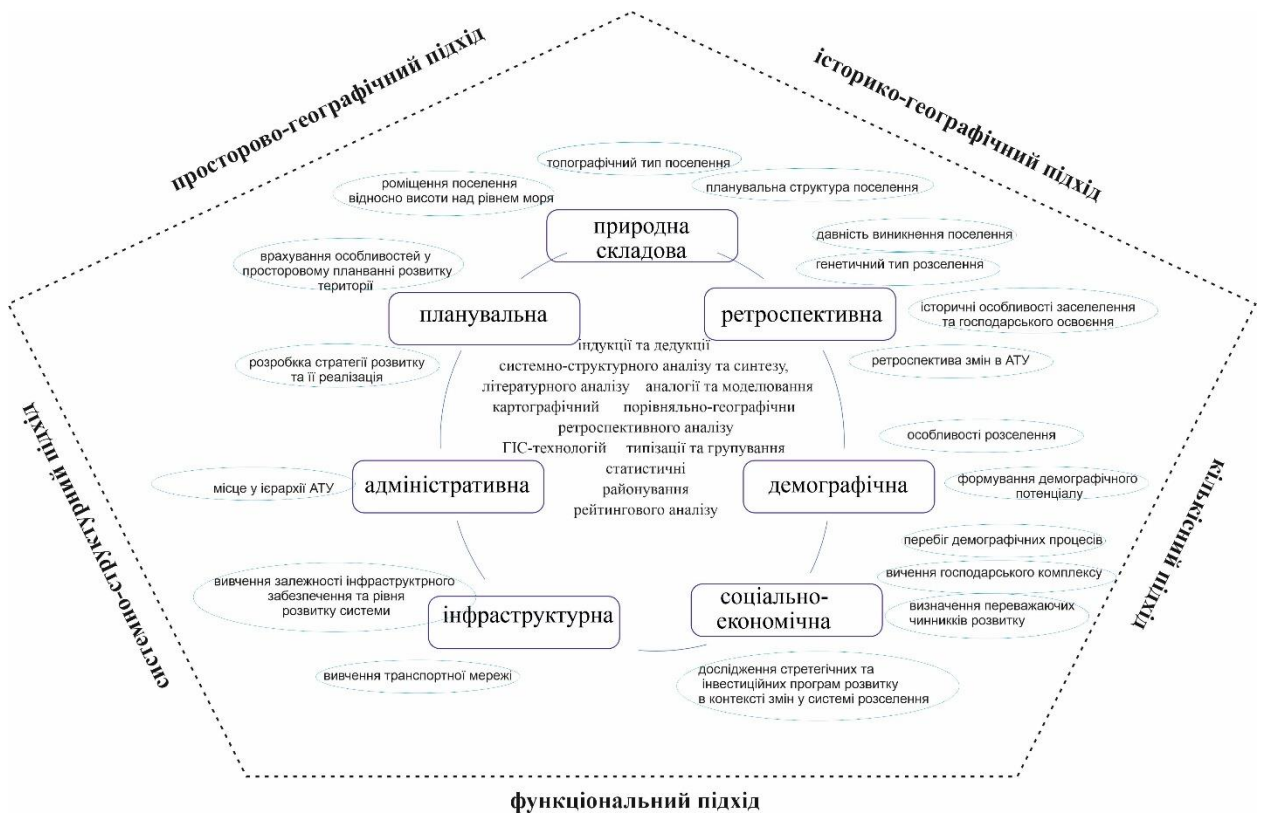

Рис.1.2. Схема дослідження регіональних систем розселення

Демографічна база для вивчення систем розселення є як початком так і завершенням досліджень. Саме населення забезпечує наявність населеного пункту, та формує зв'язки у системі. Тому важливим є не лише хронологічний аналіз розселення, але й вивчення демографічних процесів у елементах систем розселення. Оскільки саме демографічні процеси будуть, на сьогодні, основним як каталізатором, так і рушійною силою розвитку системи розселення. Нами використано методику вивчення та типізації демогеографічного процесу запропоновано В.В. Яворською (2007, 2014). На

нашу думку сучасне вивчення систем розселення та управління регіональним розвитком є невідємними, та повинні здійснюватися через призму демогеографічного процесу. Демогеографічні процеси відображають соціально-економічні тенденції розвитку поселення, якість його соціально-інфраструктурного забезпечення. Із чого виходить і важливість та необхідність вивчення соціально-економічного підґрунтя розвитку систем розселення. Спеціалізація населеного пункту буде забезпечувати як роботою його мешканців, так і виступати гарантією стабільності розвитку (Заблотовська, Станковська & Бабушак, 2023). Зв'язки які виникають на сучасному рівні між елементами системи розселення формуються за рахунок транспортної та соціальної інфраструктури. Надто і врахуванням особливостей формування сучасних АТО, де базовий набір соціальних послуг визначається людністю поселень та транспортно доступністю до місця надання цих послуг. Разом із тим варто згадати й про законодавче підґрунтя організації соціального забезпечення, адже відповідно до методичних рекомендацій (Офіційний сайт Міністерства розвитку громад та територій України, 2025) визначальними показниками є кількість мешканців та транспортна доступність. Дане твердження разом із прикладом дослідження висвітлено у праці О.М. Лейберюка (Лейберюк, 2017).

Внаслідок реформи АТУ та децентралізації на перше системотвірне місце виходять адміністративні функції поселень, оскільки саме від ролі поселення у системі АТУ буде залежати базовий набір соціальних послуг які будуть надаватися в ньому. А відповідно - й формуватиметься кількість виконуваних функцій. Оскільки роль ядер систем розселення виконують переважно міські поселення, та нами детальну увагу було приділено розвитку урбанізаційних процесів у регіоні дослідження, із використання показників рівня урбанізації та урбанізованості, дослідження взаємозв'язку ранг-розмір (Сегіда, 2022, Буяновська & Яворська, 2024, Zablotovska, Kondurian & Zablotovska, 2025). Зміни у підході до визначення типів поселень (ЗУ «Про дераднізацію .....», 2023) привнесуть зміни не лише у кількісних

характеристиках розселення у регіонах України, але й вплинуть на функціонування систем розселення, оскільки втрата чи набуття статусу міського поселення веде з собою цілий ряд особливостей у формі субвенцій і фінансування, можливостях установ соціальної інфраструктури, тощо. тому нами було зроблено дослідження максимальних змін, що можуть відбутися у розселенні регіону дослідження за останніми офіційними даними людності поселень.

Власне варто вказати і на безпосередньому вивченні розселення та систем розселення. Нами для детального вивчення формування систем розселення у регіоні дослідження враховано показники густоти населення, щільності поселень, пересічної відстані між поселеннями, потенціалу поля демографічної напруги, а також транспортної доступності, що в комплексі склало базу для отриманих висновків (Джаман, 2003; Сегіда, 2013; Заблотовська & Левіцька, 2013, Заставецька, 2014; Kostaschuk, Bilous & Yachnyuk, 2021; Буяновська & Яворська, 2024).

Просторове планування регіонів, на сучасному етапі, є чи не найважливішим завданням в управлінні розвитком регіонів. Я уже зауважувалося, на нашу думку його потрібно здійснювати через призму демографічного розвитку систем розселення. Тому нами було здійснено оцінку демографічного потенціалу районних систем розселення, на основі рейтингового аналізу комплексу демографічних показників (Заблотовська & Кондурян, 2025). І уже на основі отриманих результатів, запропоновано основні напрямки у для планування даних адміністративних одиниць (які водночас є системами розселення обласного та районного рівня). На даному етапі важливим варто зауважити на використанні методів картографічного моделюванні та ГІС-технологій зокрема. Нами при проведенні дослідження було використано програмні продукти Microsoft Excel, CorelDRAW, QGIS, Openrouteservice, ArcGis Online та ін. якщо ж говорити про цілі просторового планування та регіонального розвитку то доцільним буде застосування вільної кросплатформної геоінформаційної системи QGIS, або ж у поєднанні з

геоінформаційну систему ArcGIS. Кожна із них має свої переваги та недоліки, особливості даних продуктів розкрито у працях суспільних географів та картографів (Сологуб, Уліганець & Безпала, 2019; Мельник, Дарчук & Сзкірка, 2023).

Усі складові дослідження передбачали наскрізне використання різностонніх методів дослідження. Використання методів аналізу та синтезу передбачало, а відтак і системно-структурного аналізу. Перші два передбачають, відповідно, розгляд явища чи процесу як сукупності окремих складових, або навпаки – як результат детального аналізу складових дають можливість вивести загальний висновок, що характеризує об'єкт дослідження. У випадку із вивченням систем розселення дані два методом посилюються використанням системно-структурного аналізу. Для розуміння теоретико-методичного підґрунтя та розробки алгоритму дослідження передували літературний метод(аналізу літературних джерел), що передбачав вивчення результатів досліджень даної тематики, законодавчого підґрунтя розвитку систем розселення, опрацювання картографічних матеріалів. Важливими при цьому будуть методи індукції, що передбачає вивчення окремих фактів через їх узагальнення, та дедукції - який ґрунтується на застосуванні загальних положень при тлумаченні окремих фактів. При вивченні розселення та систем розселення незамінними є статистичні методи дослідження, що забезпечують кількісний підхід. Адже не можливо здійснити дослідження не маючи первинної статистичної інформації про чисельність населення, його склад, тенденції демографічних процесів, зайнятість і т.д.

Наявність статистичних матеріалів привносить можливість застосування методів математичної обробки. Так нами було застосовано багатofакторний аналіз для оцінки взаємозв'язків між декількома факторами чи складовими. Змістовні результати можливо отримати лише при поєднанні різних підходів, тому нами використовувалися індексний метод та метод коефіцієнтів, класифікації та типізації, рейтингового аналізу. Для вивчення залежності між явищами з метою розуміння важливості того чи іншого чинника нами

використовувалися розрахунки коефіцієнта кореляції Спірмена та Пірсона. А у випадку коли досліджуваний ряд був не достатнім, для визначення загальних тенденцій залежності застосовувався метод компаративного аналізу.

Застосування порівняльно-географічного методу, що передбачає порівняння географічних об'єктів, територій або явищ за різними характеристиками з метою виділення спільних рис, відмінностей і закономірностей, є базовим для суспільно-географічного вивчення систем розселення. Із ним, у нашому дослідженні, пов'язані також застосування ретроспективно-хорологічного та історико-генетичного методів. Жодне географічне дослідження неможливе без застосування картографічного методу, адже саме карта є джерелом для багатьох висновків та результатів. А в сучасному регіональному розвитку ми говоримо не лиш про картографічне забезпечення, а й про використання ГІС-технологій, що уніфікує роботу та економить час на передачу та обробку інформації. Важливою умовою ефективного використання ГІС та подальшого просторового планування є наявність якісного геодезичного забезпечення, яке створює основу для побудови точних цифрових карт і забезпечує координатну основу, необхідну для просторового аналізу (Білокриницький, Дарчук & Степанченко, 2022). Комплексне використання згаданих методів наукового пізнання дало можливість отримати обґрунтовані результати, що характеризують особливості формування та розвитку систем розселення різного ієрархічного рівня на території Карпатських областей України.

Варто зауважити, що при проведенні даного дослідження нами було визначено наступні п'ять часових зрізів які стали визначальними при вивченні особливостей розвитку систем розселення регіону дослідження. Це 1989 та 2001 роки – роки проведення останнього всесоюзного та першого (й єдиного) всеукраїнського переписів населення. Для демографічних досліджень перепис населення має особливе значення, з-поміж решти джерел первинної статистичної інформації як найбільш точний, комплексний та централізований метод збору даних, що характеризують населення та його характеристики.

Наступний часовий зріз це 2020 рік – дата завершення реформи адміністративно-територіального устрою, й повного переходу до нового складу та й нових адміністративних районів. Згадані зміни мають двояке значення для досліджень розселення: з одного боку – це проблемний момент, який розриває усі ряди спостережень динаміки явищ та процесів на локальному рівні, адже відбулося укрупнення та переформатування адміністративних районів, що просто зупинило ряди спостережень територіальних відмін в їх розрізі на етапі 2020 року; з іншого ж – ми маємо можливість простежити доцільність та результативність даної реформи, яка азом із реформою децентралізації серед цілей мала не меті ще й вирішення проблеми диспропорцій у розселенні, шляхом перерозподілу населення (адже формуванні нових адміністративних районів та територіальних громад були обґрунтовані чіткі рекомендації щодо їх площ, кількості мешканців та розташування адміністративного центру) (Кавунець & Дорох, 2016; Постанова Верховної Ради України Про утворення та ліквідацію районів № 807 – IX, 2020; Степаненко, 2023).

Важливим, хоч і з негативним відлунням, для нашого дослідження став часовий зріз 2022 року, початок етапу обмеження висвітлення ряду первинних статистичних даних, що пов'язано із початком повномасштабного вторгнення. У зв'язку із чим було прийнято Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни» відповідно до змісту Закону оприлюднення первинної статистичної інформації відбудеться її раніше ніж через три місяці після завершення військового стану (Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни»», 2022). Даний документ фактично обмежив можливість досліджень демографічного спрямування після 2022 року, а в поєднанні із змінами 2020 року, статистичний ряд спостережень скорочується. Відповідно до вказаного вище, у наших дослідженнях ми оперуємо показниками які наразі висвітлені в

офіційних джерелах Державної служби статистики України, офіційних сайтах Обласних та районних військових адміністрацій, та територіальних громад.

Ще одним, важливим при вивченні функціонування систем розселення часовим зрізом є 2024 рік, коли ввійшов у дію Закон України «Про децентралізацію порядку вирішення окремих питань адміністративно-територіального устрою», згідно якого не тільки ліквідовувалися усі назви із радянським корінням, але й змінюється підхід до визначення типів населених пунктів, зокрема визначальним показником стає кількість мешканців та тип забудови, не залежно від зайнятості та спеціалізації поселення. Також, вводиться нові назви типів поселень такі як міста, селища та села (Закон України «Про децентралізацію порядку вирішення окремих питань адміністративно-територіального устрою», 2023).

Таким чином, нами охоплено основні етапи, що визначають подальший розвиток систем розселення не лише в регіоні дослідження, але й на території України загалом. Зрозуміло, що завершення військових дій та відбудова держави безумовно внесуть свої корективи у загальноукраїнську систему розселення, що відзначиться й на Карпатських областях України.

Висновки до розділу 1

Під системою розселення нами розуміється мережа населених пунктів, що розміщені на певній території та об'єднані між собою адміністративними, соціальними, виробничими, міграційними, культурно-побутовими зв'язками, котрі забезпечуються через транспортну мережу. Сучасні системи розселення формуються нероздільно від адміністративно-територіального устрою. То ж в контексті реформи АТУ ми є свідками структурних трансформацій, що відбуваються у загальнодержавній системі розселення. Серед таких трансформацій варто виділити демографічні (перерозподіл населення за рахунок зміни напрямків демогеографічних процесів), адміністративно-

інфраструктурні (через зміну адміністративного статусу у поселеннях змінюється набір базових послуг соціальної інфраструктури). Виходячи із вказаних змін нами запропоновано узгодити ієрархію систем розселення із АТУ, та відповідно виділяти системи розселення: загально-державного рівня, макрорегіонального (міжобласного), регіонального (обласного), локального (внутріобласного). В структурі останнього виділено міжрайонні, районні першого та другого рангів, кущові та первинні системи розселення. Вивчення систем розселення, на нашу думку, повинно передбачати природну, ретроспективну, демографічну, соціально-економічну, інфраструктурну, адміністративну та планувальну складові формування та розвитку.

РОЗДІЛ 2.

ЧИННИКИ ТА ФАКТОРИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМ РОЗСЕЛЕННЯ НА ТЕРИТОРІЇ КАРПАТСЬКИХ ОБЛАСТЕЙ УКРАЇНИ

2.1. Природні умови та ресурси, як фактор заселення регіону дослідження

Природні умови були першочерговим фактором при заселенні території. Адже саме наявність тих чи інших природних ресурсів визначали не лише місце розташування поселення, його планувальну структуру, але й форму зайнятості його мешканців й його генетичний тип надалі. Вивченню впливу природних умов та ресурсів завжди приділяли увагу не лише фахівці з суспільної географії, але й архітектори, інженери, історики та археологи, а в сучасному науковому світі ще й фахівці із просторового планування та регіонального розвитку. І для кожного із згаданих наукових напрямів важливим залишається саме розуміння взаємозв'язку населення поселень із навколишнім середовищем. В. Джаман зауважує, що: «природне середовище є одним із важливих та постійно діючих, а в окремих випадках і вирішальних чинників розселення» (Джаман, 2003).

Варто зауважити, що так чи інакше, природний чинник береться до уваги у суспільно-географічних вишукуваннях демографічного характеру більшістю науковців. Загалом, при вивченні взаємозв'язку природних умов та ресурсів із розселенням вчені звертають увагу на наступні моменти:

- на загальну характеристику природних умов території (рельєф, клімат, ґрунти та водойми, тощо). Детальне вивчення системи розселення із урахуванням, зокрема, природних умов Тернопільської області проведене Л.Заставецькою (2008). Проаналізував залежність розселення від природних умов В. Поручинський (2011) на прикладі Волинської області, вказавши, що типи ландшафтів впливають на зайнятість населення, а відповідно й заселення території. У своєму дослідженні впливу природних умов на розвиток системи розселення Закарпатської області М. Качайло зауважує: «Природно-

географічні чинники мають значний вплив на формування системи розселення регіону: розміщення, величину й функції окремих поселень і регіональних поселенських мереж» (Качайло, 2017).

- на розміщення поселення у ландшафті (топографічний тип) на рисунок вулиць та просторове розміщення будівель (планувальну структуру поселення) часто звертають увагу дослідники розселення, та систем розселення. Джаман В. (1993) вивчав розселення Чернівецької області в контексті топографічних та планувальних типів поселення. Комплексно розкрила особливості розташування сільських поселень західних областей України О. Загульська (2003), яка пов'язала свої дослідження не лише із типами ландшафтів, але й формуванням демографічного навантаження. На прикладі міських поселень Хмельницької області провів комплексне вивчення особливостей планувальної структури міст та селищ міського типу Т. Заставецький (2003). Його дослідження території Хмельницької області, на рівні сільських поселень доповнила Н. Заблотовська (2008). Варто звернути увагу на детальний аналіз особливостей розселення Тернопільської області здійснене М. Салієм (2024).

- із здійсненою вартісною оцінкою природних ресурсів (Руденко, 2010) науковці також намагаються уявити залежність характеристик розселення від наявності того чи іншого виду природного ресурсу. На прикладі областей України таке дослідження здійснив В. Джаман (2004). А на прикладі Хмельницької області - Н. Заблотовська (2008). То ж, як бачимо, роль природного фактору є незамінним при вивченні особливостей розселення, та й функціонування систем розселення.

Регіон дослідження є специфічним у плані природних умов та, відповідно, й особливостей його заселення. Адже територія Чернівецької, Івано-Франківської, Закарпатської та Львівської областей при загальній площі 56,7 тис.км², охоплює територію власне Українських Карпат, Закарпатської низовини, Передкарпатської височини, Волинської та Подільської височин.

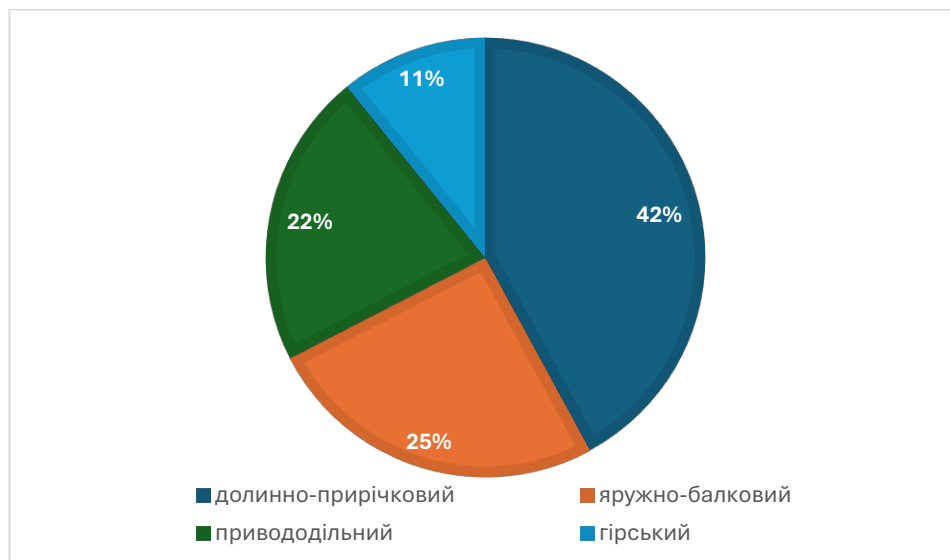
Таким чином маємо рівнинні, передгірські та гірські ландшафти (Назарук, 2018).

Регіон дослідження представлений 4 областями які після реформи завершення другого етапу децентралізації об'єднують 22 адміністративні райони, які різняться за людністю, площею, конфігурацією, а головне природними умовами (див рис. 3.1). Територія областей дослідження лежить в межах двох фізико-географічних країн: рівнинної - Східноєвропейської та гірської - Українських Карпат. Східноєвропейська рівнинна ландшафтна країна займає північні частини Львівської, Івано-Франківської та Чернівецької областей, та відповідає широколистолисовій вологій теплій зоні. Північ Чернівецької та схід Івано-Франківської областей – Прут-Дністровська височинна область. Північ Івано-Франківської та центральна полоса Львівської – Розтоцько-Опільська горбогірна область. На північ від Львова та крайня північ однойменної області відповідають Малому Полісся та Волинській височинній області. Більше 2/3 території досліджуваних областей займає гірська країна Українських Карпат, де паралельними пасмами змінюють з північного сходу на південний захід Передкарпатська височинна область, Зовнішньокарпатська область, Вододільноверховинська область, Полонинсько-Чорногірська область, Марамороська та Вулканічно-міжгірно-улоговинна області, й Закарпатська низовинна області (Національний атлас України, 2007). Для досліджуваної території, за винятком областей висотної поясності, характерним є помірний клімат із переважанням вологих повітряних мас із Атлантики.. Як результат маємо розташування у трьох агрокліматичних зонах, що сприяє формуванню спеціалізації сільського господарства не лиш областей, але й їх районів. Тут беруть початок річкові системи Дністра, Пруту, Західного Бугу, Тиси, Сірету. Територія порізана їх притоками, ярами та балками, що знову ж таки стало визначальним фактором при заселенні та господарському освоєнні краю.

Природні умови виступали як захист, джерело існування та, водночас, й обмежуючим фактором для розселення. Про вплив природних передумов на

заселення у своїх працях про населення України в першій половині XX ст. писав й у 1933р. В. Кубійович, вказуючи, що: «в Україні за характером розселення умовно виділяються три смуги: північна, середня та південна». Виділені В Кубійовичем смуги розселення візуально відповідають фізико-географічному районуванню території України (Чайка, 2024).

Оцінку залежності розселення від природних умов території найкраще можна повести через визначення топографічного розташування поселень. Нами було опрацьовано картографічний матеріал ГІС ArcGIS Online, та проведено типізацію усіх поселень досліджуваних областей. Вихідними типами було визначено чотири основних типи: долинно-прирічковий (коли поселення розміщене в долині річки чи на її нижніх терасах), яружно-балковий (поселення розміщено біля витoku річки чи джерела які беруть свій початок з яру чи балки), привододільний (розташування біля вододілу) та гірський (поселення розміщені на схилах вузьких долин річки, забудова рядова паралельно руслу чи ж дисперсна) (Джаман, 1995; Заблотовська, 2008; Салій, 2024).

Рис. 2.1. Топографічні типи поселень Карпатських областей України

Щодо планувальних типів то вони є досить різноманітними. Нами, в регіоні дослідження виділено поселення із простими лінійними формами (рядову), складними лінійними формами (багаторядні, розгалужені, вигнуті

уздовж доріг, ярів чи балок), радіально-кільцевими та квартальними забудовами, та невпорядкованою забудовою (Заблотовська, 2008).

Загалом для, досліджуваних областей переважаючим став долинно-прирічковий топографічний тип розселення (42%), далі яружно-балковий та привододільний (25 та 22%% відповідно), й на гірський тип визначено у 11% поселень (рис. 2.1). Такий розподіл пояснюється строкатістю ландшафтів. Так майже рівні частки яружно-балкового та привододільного типів пояснюється передгірними ландшафтами, та наявністю на півночі Львівщини Розточчя, чи на Хотинській та Подільській височинах. Якщо порівняти із дослідженнями М. Салія (2024) та Н. Заблотовської (2008), які досліджували топографічні типи поселень Хмельницької та Тернопільської областей, то вони також простежили залежність від фізико-географічних умов, особливо це було видно на межі Волині та Поділля. А в нас значно ширший спектр ландшафтів. Щодо планувальної структури то перевальними будуть лінійні та складні лінійні форми, а також радіальні, що пов'язано із освоєнням території та господарською діяльністю мешканців.

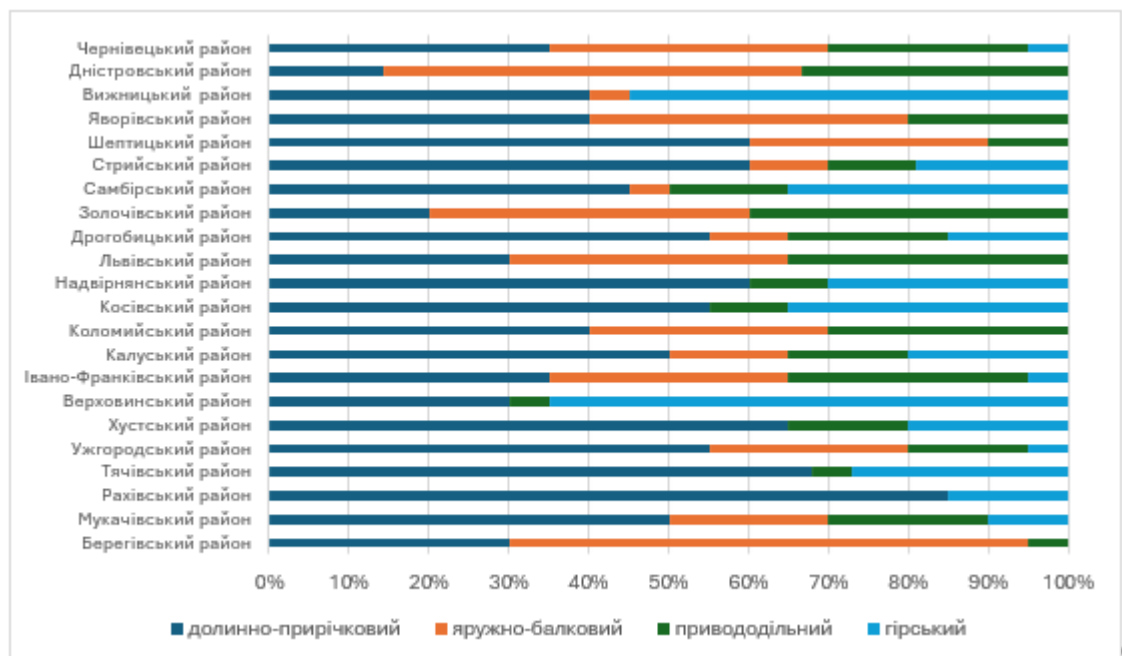
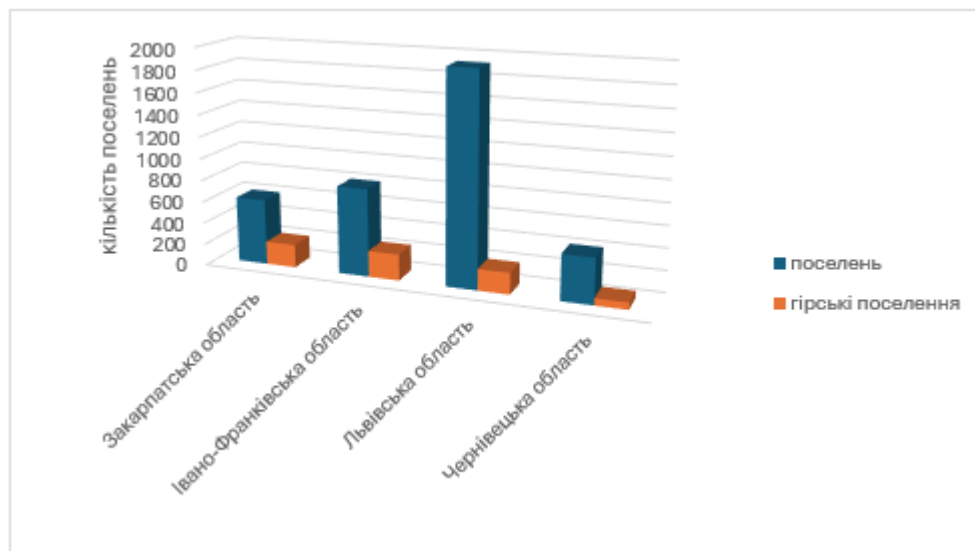

Рис. 2.2. Топографічні типи поселень в розрізі адміністративних районів Карпатських областей України

Цікавим є розподіл по областях в розрізі адміністративних районів (див. рис. 2.2.) де можна чітко простежити особливості змін ландшафтів по території. Так найбільшу кількість поселень долинно-прирічкового типу фіксуємо в Стрийському районі 175 (що складає 60% від загалу району), а у відсотковому значенні - у Рахівському (85%). Поселення яружно-балкового типу складають титульний тип топографічного розташування у Берегівському районі (64%). Для Дністровського, Яворівського, Львівського, Шептицького не буде фіксуватися гірського типу розселення. Загалом варто вказати, що найбільш контрастним розподілом вирізняється Львівська область, де за рахунок площі та строкатості природних умов спостерігаємо тенденції яружно-балковий тип та привододільний переважаючим є у північних районах, а долинно-прирічковий у передгір'ї. Але варто звернути увагу й на тому, що для типових гірських районів Верховинського, Рахівського наявні, окрім гірських, ще й долинно-прирічковий та вододільний. Разом з тим бачимо, що для значної частини гірських поселень, особливо Закарпаття притаманний долинно-прирічковий тип розселення. Адже схили тут настільки круті, що забудовуються лише долини.

Ми маємо приклади поселень топографічне розташування яких важко пояснити. Так для гірських районів віддалених від постійних водотоків виділено вододільний тип, який пояснюється особливостями транспортного розташування (наближеність до перевалів), наприклад в районі Яблуницького перевалу. Чи поселення з лісозаготівельною (с Липовиця Івано-Франківської області) чи пасовищною спеціалізацією. Загалом різноманітність типів розселення пояснюється ще й часом та причиною заселення території. ми маємо приклади коли поселення мають вододільний тип, оскільки виконували при своєму заснуванні оборонну функцію (с. Орів Львівської області). Така різноманітність зумовила особливості в заселенні - спочатку освоювалися рівнинні території, а з часом процеси заселення були спрямовані в напрямку Карпат (див параграф 2.2)

Поселення регіону дослідження різняться показниками пересічних висот над рівнем моря від 126 до 1100 метрів. Із 3754 поселень які наявні на території досліджуваних областей є як високогірні поселення, такі як: с. Дземброня (873м) Верховинського району, смт. Усть-Чорна (1017м) Тячівського району, с. Береги (1080 м) Хустського району, с. Жупани (844м) Стрийського району, с. Тисовець (923) Сколівського району, с. Сарата (1087 м), с. Випчина (1100 м) Вижницького району. (Онлайн сервіс Топо карт <https://uk-ua.topographic-map>, 2025). Так і типові рівнинні поселення: с. Гребля (131м) та Заріччя (129 м) Хустського району, с. Ульвівок, с.Теляж (191м) Шептицького району, села в долині р.Прут с.Тарасівці (127м), с. Ванчиківці (126м) Чернівецького району (Розраховано з використанням Онлайн сервісу Топо карт) (<https://uk-ua.topographic-map>, 2025).

Рис.2.3. Частка поселень, що мають Статус гірських по областях, станом на 1.01.2025р.

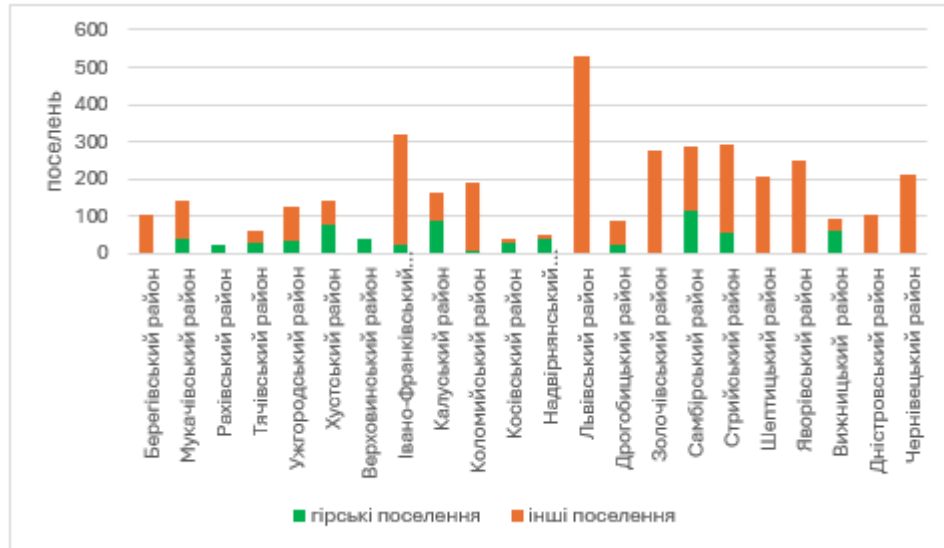
Наявність гірського рельєфу, із усіма вихідними особливостями природних умов та ресурсів, має неоднозначний вплив на систему розселення. З одного боку він відіграє роль обмежуючого фактору при розселенні, забудові, забезпеченні доступності до первинних послуг, тощо. Але з іншого – саме сприятливі природні умови стали основою для розвитку туристично-рекреаційної діяльності, первинного сектору господарювання, тощо. Вагомим показником, який впливає на сучасний рисунок розселення, та й розвиток

поселень є наявність у поселення статусу гірського. Умови надання їх мешканцям відповідного статусу та соціального забезпечення розкрито у «Законі України «Про статус гірських населених пунктів в Україні» (1995). Останні зміни до якого було внесено у 2021 році.

Згідно згаданих документів станом на 2025 рік статус гірських поселень мають 715 населених пунктів із 86 територіальних громад, що становить 19% від усієї чисельності населених пунктів регіону (Lozynskyu & Zubyk, 2022). Серед них найбільша частка на території Івано-Франківської області 33,5%, далі на Закарпатті 30%, а найменше у Чернівецькій - 9%. У розрізі областей чітко виділяється Закарпатська область де 35% від усіх поселень розташовані у гірській місцевості, при чому усі 100% населених пунктів Рахівського та більше половини Хустського районів. Далі, із показником 29,9%, йде Івано-Франківська область де поселення Верховинського району усі належать до переліку із статусом гірських. А Чернівецька область із найменшою кількістю гірських поселень у перерахунку на відсоткові показники, має значення 15% проти 10% у Львівській (див. рис 2.3.).

У розрізі адміністративних районів розподіл частки населених пунктів із статусом гірських має наступний вигляд (див. рис.2.4). насамперед варто вказати на двох районах які стовідсотково займають суто гірські ландшафти й усі поселення в них належать до групи «Гірських поселень», це Рахівський та Верховинський райони відповідно Закарпатської та Івано-Франківської областей. Понад три чверті поселень даного типу у Косівському та Надвірнянському районах (77,5 та 78%%) Івано-Франківської області, та більше половини у Хустському (56%), Калуському (55,5%), Вижницькому (65,2%) районах Закарпатської, Івано-Франківської та Чернівецької областей відповідно. Трохи менше половини, від 30 до 50 відсотків гірських поселень, у Самбірському районі Львівської області, Мукачівському та Тячівському Закарпатської області. Важливо відмітити шість районів із стовідсотковою приналежністю поселень до передгірських та гірських – це Берегівський у Закарпатській області, Дністровський у Чернівецькій та Львівський,

Золочівський, Шептицький та Яворівський у Львівській. Про строкатість у просторовому розміщенні поселень відносно рівня моря говорять й наближені до нуля показники у Чернівецькому районі 1,5% (3 поселення із 215), Коломийському 5% (10 зі 190) та Івано-Франківському 8,5% (27 із 319 поселень) районах.

Рис. 2.4. Частка поселень зі статусом гірських у адміністративних районах Карпатських областей України (станом на 1.01.2025р)

Такі розбіжності будуть не лише простежуватися у каркасі розселення, але й відбиватимуться на управлінні адміністративним районом. Адже потрібно враховувати особливості як на рівні територіальних громад, а також і на рівні старостинських округів й окремих поселень. Адже гірські поселення користуються цілим рядом пунктів пільгової підтримки (Закон про статус гірських поселень, 1995; 2021). Серед них і економічні та бюджетні переваги, що простежуються у лояльних умовах кредитування, субвенціях для розвитку інфраструктури загалом та підтримки держави у забезпеченні доступності населення до первинних послуг зокрема. Бізнес та населення користуються значно більшим спектром можливостей грантової діяльності. Мешканці даних поселень, за умови підтвердження статусу отримують соціальну підтримку у вигляді надбавок до доходу та субсидій. Все це стає одним і визначальних чинників демографічної стабільності в цих громадах та поселеннях (принаймні згідно офіційної статистики). У свій же час поселення рівнинної

частини вирізнятимуться компактнішим взаємним розташуванням та планувальною структурою, більш густою транспортною мережею, тощо.

Як бачимо із викладеного вище, на розселення та форму рисунку розселення Івано-Франківської, Львівської, Закарпатської та Чернівецької областей природні умови стали одним із першочергових факторів. Основу роль відіграли форми рельєфу, та елементи гідро мережі, адже наявність води завжди була важливою умовою для існування поселення.

2.2. Ретроспективні особливості формування систем розселення

Ретроспектива заселення є важливим етапом вивчення систем розселення, адже саме зрозумівши як та чому змінювався рисунок розселення, як змінювалися функції поселень та їх ролі у функціонуванні системи можна робити прогностні оцінки подальшого розвитку системи та місця поселення у опорному каркасі розселення. Вивчення ретроспективних умов розселення передбачає дослідження часових змін у формуванні мережі поселень, історичних умов даних змін та власне функціональної ролі поселення. Важливість вивчення ретроспективних особливостей заселення зауважував і В. Кубійович (1933), зауважуючи, що: «на характер розселення, окрім природних умов, впливає давність заселення територій». Проаналізувавши праці суспільних географів та демографів ми зробили висновок, що при вивченні ретроспективних особливостей заселення території варто як розкрити умови періоду заселення, так і уявити вік поселення (Доценко 1993, 2004; Джаман, 2003; Заставецький, 2007; Дністянська & Дністрянский, 2013; Круль, 2014; Заблотовська, 2007; Круль & Гищук, 2019; Салій, 2024).

Територія дослідження є однією із найдавніше заселених на території України, так найперші поселення сягають ще доби раннього палеоліту. Щоб структурувати тривалий процес заселення досліджуваних областей розділимо його на етапи: найдавніший, давній, новий, новітній. Кожен буде вирізнятися

своїми особливостями заселення, фіксації інформації, достовірності даних та значенням для розвитку сучасних систем розселення.

Перший – найдавніший етап, від давнього палеоліту до X століття нашої ери. Його особливістю є те, що ми оперуємо даними археологічних знахідок, й можемо лишень сформувати загальну картину процесів заселення території на північ та на південь від Карпат. Період палеоліту визначався освоєнням територій одразу із декількох напрямків.

По-перше – це береги Дністра. В межах сучасної Чернівецької області це стоянки біля сіл Молодове, Оселівка, Бабин, Атаки, Дарабани, на правому березі Дністра, а далі освоювалися й береги Прута та Черемошу (Стрілецький Кут, Коростувата, Кормань, Горбова, Чортория, поблизу Чернівців та Вашківців). Загалом на території Чернівецької області виявлено 130 стоянок палеоліту (Паньків, 2003). Межиріччя Дністра та Пруту продовжують освоювати й в мезоліті, найвідомішими стоянками є Атаки, Кормань, Молодове, Оселівка, тощо (Винокур, Гуцал & Пеняк, 1984). Надалі територію сучасної Чернівецької області заселяли різноманітні культури, від буго-дністровської до черняхівської та луки-райковецької (Григорєва, 2010). Територія сучасної Івано-Франківської області, також почала історію свого освоєння із Придністеря у палеоліті, про що свідчать археологічні знахідки 88 стоянок. Надалі поселення поширювалися по обидва боки від Дністра до Пруту та Бистриці Надвірнянської. Культури змінювалися від лінійно-стрічкової кераміки та трипільської до луки-райковецької, при чому вже в цей час поселення освоювали території верхньої течії Пруту. (Круль & Гищук, 2019). Заселення території Львівської області мало напрям від середньої течії Дністра (від Тернопілля) й у північному напрямку, а якщо говорити про культуру кулястих амфор, то варто зауважити, що територія Львівської області була охоплена нею як з сторони Західного Поділля так і з Малого Полісся. Ще однією особливістю є наявність стоянок Підкарпатської культури як на території Івано-Франківської так і Львівської областей. Варто зауважити, на тому що на кінець найдавнішого етапу, території на північ від Карпат, були

достатньо освоєними (Круль, 2014; Інтерактивний атлас «Населення України та його природна і культурна спадщина», 2021) .

Окремої уваги заслуговують території на південь від Карпат, які в цей період вирізнялися також активними процесами заселення. Тут зафіксовані найдавніші археологічні знахідки раннього палеоліту для території України загалом с. Королеве (Пеняк, Малець & Малець, 2024). Територію області заселяли від низовини й до південних передгір'їв. Цікаво зауважити, що лиш тут фіксуються залишки стоянок кришської культури. Та й загалом для даної області притаманними є археологічні зв'язки із західними сусідами, що різнить землі від решти трьох досліджуваних областей. Тут поетапно з'являлися типові для Польщі, Словаччини Угорщини культури мальованої кераміки, полгарської, баденської культури, культури Ніршег пам'ятками культури Отомань та культури Станово (Ауліх, Герета & Пеняк, 1982). Лише з II ст. н.е. відбулося переміщення Слов'янських племен через карпатські перевали. Слов'яни Закарпаття впродовж VI–VIII століттях перебували під владою аварів, а пізніше ці землі ввійшли до складу Болгарського царства (IX–X ст.) (Джаман В., Мручковський & Джаман Я., 2020).

Не дивлячись на те, що ми оперуємо лише результатами розвіданих стоянок та матеріалами літописів, але перші поселення на досліджуваних областях засновані саме до X століття. В тому числі 5 міст (три в Закарпатській області - Виноградів, Ужгород, Хуст, Долина у Івано-Франківській та Хотин у Чернівецькій) (Івченко, 1999, 2000).

Другий етап – давній, (після X століття до часу приєднання територій досліджуваних областей до УРСР). Це початок нового суспільно-історичного етапу в розвитку території.

Території сучасної Чернівецької, Івано-Франківської та Львівської областей в кінці IX ст. край стали складовою Київської держави, а з XII ст. Галицько-Волинської держави, де і перебували аж до середини XIV століття. На кінець XIV століття землі сучасної Чернівецької області попадають під правління Молдавії, а з 1514 р. під владу Туреччини. Землі сучасних Львівської

та Івано-Франківської до Польщі. Пізніше усі три стали частинами Австрії, а з 1867 р. Австро-Угорщини. Бессарабську частину Чернівецької області після 1812 р. було захоплено Росією. А 1918 р. територію Чернівецької області захопила Румунія, у складі якої вона перебувала до приєднання до УРСР. Поселення Львівської та Івано-Франківської областей з 1923 року перейшли до контролю Польщі і аж до 1939 року, коли доєдналися до УРСР (Круль, 2014; Джаман В., Мручковський & Джаман Я., 2020).

Землі сучасної Закарпатської області з другої половини X ст. входять під вплив Київської держави, що й прив'язало до Закарпаття назву «Русь». Але від початку XI й до початку XX століття землі відходять до Угорської держави. Й після неспокійних міжвоєнних років у 1945 році Закарпатська область, останньою серед досліджуваних Карпатських областей України була доєднана до УРСР (Вегеш & Горват (2003).

Саме цей період став найпліднішим у формування поселенської мережі, зокрема на цей період припадає дата заснування 70 міст, з яких лиш 8 датовані після XV століття, та 83 сучасні селища міського типу, і з них 26 датовані пізніше XV століття (Івченко, 1999, 2000).

Такі активні геополітичні перипетії залишили свій відбиток на формуванні населення та його складу, культури та мовної строкатості, особливостей господарювання, тощо. Разом із транскордонним розташуванням все це зумовили специфічний мікроклімат для розвитку культури та туристичної галузі. Що сьогодні можемо простежувати як сильні сторони у Стратегіях регіонального розвитку. За результатами Всеукраїнського перепису населення чітко простежуємо, що у Чернівецькій та Закарпатській областях українці є титульною нацією однак на частку національних меншин припадає 25 та 19,5% відповідно. основу яких складають у Чернівецькій області румуни, а в Закарпатській - угорці. Така структура сформувалася за рахунок саме прикордонних громад які вирізняються своєю поліетнічністю, що сформувалася внаслідок історичних особливостей формування території та й сучасного транскордонного розташування. У перерахунку на сучасні

адміністративні райони це Брегівський, Мукачівський, Тячівський райони Закарпатської області, та південні громади Чернівецького. (див. додаток Д2) (Інтерактивний атлас «Населення України та його природна і культурна спадщина», 2021).

Третій – новий етап, охоплює період перебування Карпатських областей України у складі СРСР. Саме на цей період припадають основні структурні зміни у формуванні систем розселення, адже поселення були об'єднані у єдину транспортну систему, активна повоєнна відбудова УРСР обумовила спеціалізацію поселень, сформувалися економічні райони, тощо. Власне саме на цей період й припали базові формування тих систем розселення які ми отримали із незалежністю.

Я уже згадувалося раніше (див параграф 1.2), системи розселення формуються на основі мережі поселень за рахунок зв'язуючої дії міжпоселенських зв'язків. За часів радянського часу науковці при виділенні систем розселення в першу чергу виділяли виробничі зв'язки, а вже потім інфраструктурні, соціальні, управлінські та інші. Однак аналіз історичних особливостей розвитку систем розселення вказує на нестабільність виробничих зв'язків, адже монофункціональні поселення без демографічного підґрунтя та забезпечення інфраструктурного блоку не стануть ядром системи. А от адміністративні функції, які за собою ведуть ще й до забезпечення стандартного набору соціальних та адміністративних функцій, дозволяють поселенню зайняти своє місце у опорному каркасі розселення.

Тому, для формування систем розселення важливе значення має адміністративний устрій, що ми якраз спостерігаємо наразі, коли зміна складу адміністративних районів стала каталізатором до деформацій у системі розселення. За час радянського періоду на території України відбулося декілька змін АТУ, які передбачали укрупнення чи роздрібнення районів, територіальні зміни областей, введення норм до визначення типів поселень (Доценко, 1994, 2010).

Для регіону дослідження визначено наступні етапи формування АТУ: узгодження структури областей та окремо формування районів та їх складу. Формування адміністративних областей мало наступний сценарій. Із приєднанням західних областей у 1939 році на досліджуваних територіях утворено Львівську (яка об'єднувала 37 районів та місто Львів) , Дрогобицьку (30 районів) та Станіславську (37 районів) області, 1940 – Чернівецьку, а в 1945 – Закарпатську. Варто зауважити на неадміністративних діях, а на політичних, коли 1951 року відбувся обмін територіями з Польською народною республікою. У 1959 році Дрогобицьку область доєднали, згідно Указу Президії Верховної Ради УРСР №111, до Львівської (Сайт Інституту громадянського суспільства, 2025). У 1962 році Станіславську перейменували на Івано-Франківську (Верменич, 2003).

Формування адміністративних районів тривало довше й болючіше для системи розселення, адже за неповний десяток років їх спочатку укрупнили, потім знову роздрібнили. А це додаткові зміни у організації, складі, управлінні тощо. Так у 1962 році із наявних на той час 611 районів було утворено 231, у 1965 їх уже було 393. Однак уже із 1968 року затверджено було в Україні 25 областей які об'єднували 475 районів (Верменич & Андрощук, 2014; Турчинов, 2009).

Зміни адмініструю у Львівській області розпочалися із 1946 року коли було перейменовано наявні райони Пониковицький в Заболотцівський, Сокольницький в Пустомитівський, й Львівський став Брюховецьким. Після обміну територіями з Польською Народною республікою, а потім приєднання Дрогобицької області, відбулося укрупнення наявних районів на основі базових львівських. Реформа 1962 року на теренах Львівської області залишила 11 районів, а в 1966 їх вже було 20 та 7 міських рад (Довідник змін в АТУ ..... Львівської області, 2012).

Івано-Франківська область, у 1940 році була розділена на 37 районів, а після завершення Другої світової війни, із поверненням радянської влади – на 36. У 1957 році було ліквідовано п'ять районів (Вигодський, Жовтневий,

Кутський, Печеніжинський, та Чернелицький). У 1959 - п'ять, 1962 - ще дев'ятнадцять. З 1965 по 1968 роки відбувалися незначні адміністративні зміни чи не кожного року, і як результат на 1968 рік в області було два міста обласного значення та 14 районів. Надалі зміни відбувалися на рівні статусу окремих поселень (Яремче 1977) (Клапчук, 2012).

Для Чернівецької області, ставши частиною УРСР, зміни адміністративного устрою розпочалися із усталеної кількості у 1946 році 14 адміністративних районів та 3 міст обласного значення (Чернівців, Хотин, Стrohинець). (Попівський, 1947). Після укрупнення, в декілька етапів, залишилось 11 районів.

Закарпатська область останньою із досліджуваних регіонів доєдналася до УРСР, крім того географічно й історично, її територія вирізнялася й у адміністративному плануванні. Так на 1947 рік в межах області виділялось 13 округ, 2 міста обласного значення (Ужгород, Мукачеве) та 3 міста окружного значення (Берегове, Виноградів, Хуст) (Попівський, 1947). І лише у 1953 році округи було перейменовано на райони. За період із 1962 (5 районів) по 1966 роки зміни призвели до утворення 13 адміністративних районів.

Відповідно до думки, що адміністративні функції є найпостійнішою звязуючою у системах розселення нами, в результаті аналізу змін у структурі адміністративних областей за радянський період, було визначено ті центри сучасних ТГ, які за третій етап в той чи інший час виконували функції районного центру. Тож із центрів 251 ТГ, 105 поселень виконували функції районного центру у період від 1940 по 1989 роки, і усі сучасні районні центри виконували ці функції впродовж 1945-1989 років. Цікавим також є співвідношення таких співпадінь по областях. У Чернівецькій та Закарпатській областях кількість районів та самі районні центри практично не змінилися, що можна пояснити особливостями їх історичного розвитку (приналежність до Румунії та Чехословаччини) й незначними площами. А от території Івано-Франківської та Львівської областей зазнали більш тривалого та масштабнішого адміністративного реформування, тож й частка колишніх

центрів адмін районів більша (45 поселень у Івано-Франківській та 32 у Львівській, що становить 42 та 32%% від регіону відповідно). Тож ми можемо в даному випадку чітко вказувати на генетичні типи розселення, про які говорить В. Яворська (2013), й саме це стало причиною формування навколо них новостворених районів та територіальних громад, як майбутніх систем розселення локального рівня. варто зауважити й на тому, що в цей період було засновано 5 міст (чотири у Львівській та одне у Чернівецькій) та 2 селища міського типу (у Львівській області Гірник у 1954 та Добротвір у 1951 рр).

Четвертий - новітній період у історії досліджуваних областей відповідає часовому відтинку від становлення незалежності 1991 року до сьогодні. Саме з цим періодом пов'язане закріплене у науковій літературі формування державної системи розселення із ядром у місті Київ. За цей період відбуваються також як кількісні так і якісні зміни. Загалом даний період можна охарактеризувати наступним чином: насамперед, загальнодержавна система розселення закріплюється як самостійний елемент й європейській системі розселення; разом із руйнацією радянської економічної системи починають налагоджуватися нові типи зав'язків між поселеннями, відбувається міна спеціалізації; на фоні розвитку урбанізаційних процесів та депопуляції населення спостерігаємо скорочення кількості населених пунктів через їх поглинання більшими поселеннями, або ж через зняття їх з обліку. А ще, особливо для Закарпатської та Івано-Франківської областей, маємо зворотній процес – приріст кількості сільських поселень (див рис.2.5). Це ж вказує й професор Р. Лозинський у своїх працях (Lozynskyy & Zubyk, 2022). і саме на цей період припадає чергова реформа АТУ, що призведе до кількісних та якісних змін у загальнодержавній системі розселення (див розділ 3.1).

У Львівській області на початок 1991 року налічувалося 41 місто, 36 смт та 1871 сільських поселень. А на 2006 рік уже залишилось 1850 сіл, що є найвищим показником по Україні. Але варто констатувати що на 21 сільське поселення стало менше. Найбільше скорочення фіксуємо за 1991-1994 роки – 17, але не по всій області, це в основному в північних, Бродівському та

Золочівському, районах. Також для Львівської області фіксуємо поглинання сіл внаслідок урбанізаційних процесів (Гудзеляк, 2024). Від 1991 року статус міста отримав Моршин (1996р), та військове містечко Новий Калинів у 1999 році отримало статус смт, а у 2005 міста. Усі поселення були об'єднані у 20 районів та 7 міст обласного значення, а з 2002 року – 9 (Дністрянська & Дністрянський, 2013; Офіційний сайт Державної служби статистики, 2024).

Чернівецька область становлячись обласною системою розселення об'єднувала 10 адміністративних районів, а в 1992 було виділено 11-й Герцаївський, тоді ж смт. Герца отримало статус міста. Кількість сільських поселень залишається сталою – 398 (Офіційний сайт Державної служби статистики, 2024).

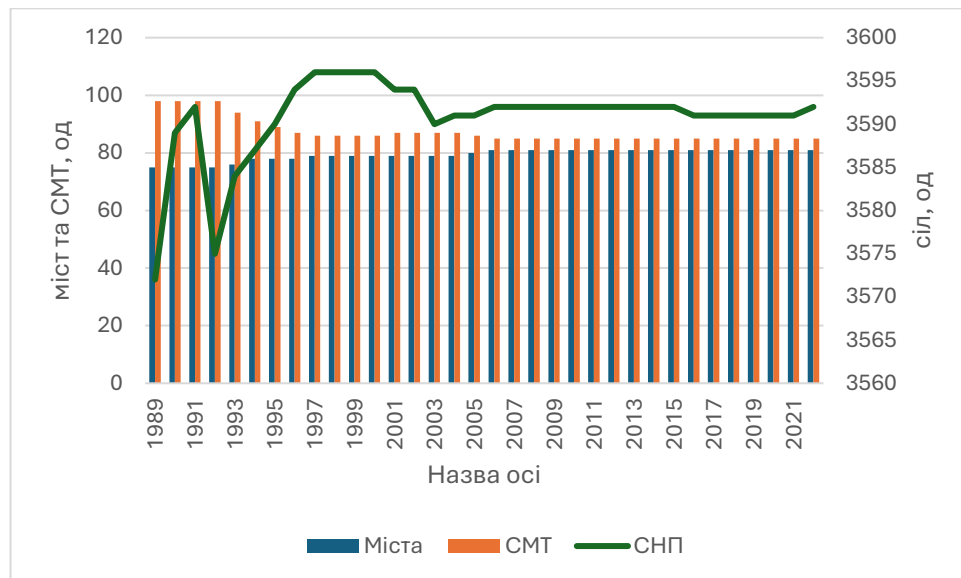

Рис.2.5. Динаміка чисельності поселень у Карпатських областях України за 1991 – 2022р.(поселень)

Івано-Франківська область на 1991 рік у складі 14 адміністративних районів та 3 міст обласного значення. Об'єднувала 14 міст, 25 смт та 760 сільських поселень. У 1994 році м. Галич із смт переведено до групи міст. Статус міст обласного значення отримали ще Болахів (1993), Яремча та Бурштин (2014) цікавим є факт зростання сільських поселень до 766 у 2022 році. Це в той час коли для України загалом фіксуємо скорочення кількості поселень за рахунок «вимирання сіл» та зняття їх з обліку. Таке зростання має

юридичне пояснення – окремі присілки (частини сіл) повернули свій історичний статус та назву (Буківна, Вороненко, Вигода, та ін). Разом з тим, маємо й «поглинання сільських поселень» міськими радами, але без - зняття їх з обліку, що також вирізняє область на загальноукраїнському тлі (Сайт Івано-Франківської ОВА, 2024).

Не менш цікавим даний етап був для системи розселення Закарпатської області. У 1991 році область об'єднувала в межах 13 районів та 3 міст обласного значення (Ужгород, Мукачево, Берегове) 10 міст, 28 смт та 563 сільських населених пункти. За досліджуваний період до переліку міст обласного значення приєдналось м.Хуст (1998), а в м.Чоп. У 2004 році смт Перечин отримало статус міста. Для Закарпатської області також фіксуємо зростання кількості сільських поселень, за аналогію із Івано-Франківською. Вісім селищ міського типу були переведені у статус сільських, а також відокремлені поселення (Крива, Глибокий Потів, Стрипа, Минай, тощо) (Сайт Головного управління статистики у Закарпатській області, 2025).

На роль ретроспективного чинника у розвитку сучасних розселенських процесів науковці часто вертають увагу. В окремих працях робляться спроби не просто зрозуміти ретроспективу, але й пов'язати її із сучасністю. Так Н. Заблотовська (2011) простежувала залежність демографічного потенціалу Хмельницької області від давності поселень, де було виявлено пряму залежність. В. Круль та Р. Гищук (2019) які простежили залежність людності поселень Івано-Франківської області від сумарної поселенської енергії, де також простежили пряму залежність, що правда середнього ступеня. Аналогічні дослідження були здійснені Г. Григорєвою (2011) на прикладі Чернівецької області. Тож ми вирішили простежити чи існує залежність між давністю поселень, їх кількістю та людністю. Попередньо нами було створено базу даних щодо дати заснування / першої письмової згадки про поселення, або ж орієнтовного часу існування культури залишки стоянки якої було розвідано в поселенні (тоді бралася найдавніша дата) та опрацьовано їх. Як результат отримали пересічний вік поселень адміністративної одиниці

(давність даснування), що власне показує наскільки давнім є освоєння території. для більшого статистичного ряду, нами у даному випадку було використано перелік адміністративних одиниць за АТУ до 2020 року, оскільки даний метод показує загальну тенденцію, то вибір 2020 року не є критичним.

Дослідження залежності між пересічним віком поселень та кількістю поселень показав наступні показники коефіцієнта кореляції Спірмена: для Закарпатської області $K = -0,7$, що із врахуванням давності поселень (датовані до нашої ери зазначалися із знаком « - ») вказує на невисоку залежність того, що сучасна картина розселення відповідає принципу «найдавніше заселені території – мають найбільшу кількість поселень». В Закарпатській області процеси заселення були спрямовані від рівнини та в передгір'я, й на сьогодні саме на рівнині фіксуємо найвищу щільність поселень. Цікавий результат показала Чернівецька область ($K = 0,3$), що із врахуванням особливостей оформлення давності поселень показує, що сучасна кількість населених пунктів не залежна від давності заселення, та й на карті ми бачимо найбільшу кількість поселень навколо обласного центру. (додаток Д1).

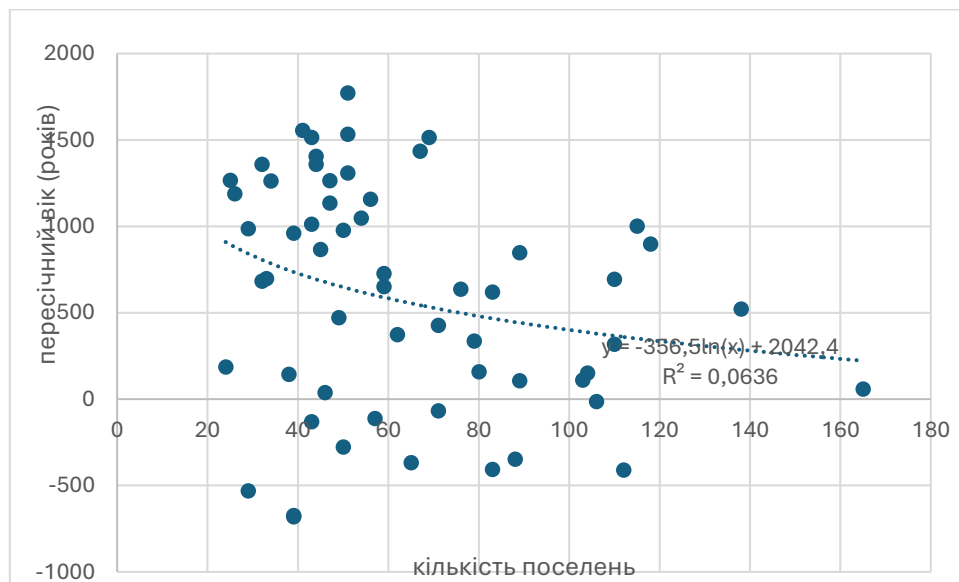

Рис. 2.6. Графік залежності кількості поселень від їх пересічного часу виникнення, для Карпатських областей України.

А от для Івано-Франківської та Львівської областей, коефіцієнт кореляції показує незначну залежність (в межах $-0,2$) кількості поселень по території

областей від середньої давності поселень. Це пояснюється тим, що процеси заселення були спрямовані від рівнинної частини (берегів Дністра та від Малого Полісся), а найбільш заселеною є передгірна смуга. Відповідно, така строкатість по областях показала незначну $(-0,2)$ залежність для регіону. Таї величина апроксимації 0,06 також вказує на відсутність впливу ретроспективного чинника для регіону (див. рис.2.6.). Аналогічні результати показали й дослідження залежності чисельності населення, що ще раз підтверджує що топографічний та інфраструктурний чинники наразі більш визначальні ніж історичний.

Отож, а нашу думку ретроспективні передумови функціонування сучасної системи розселення як України так і досліджуваних областей можна обґрунтувати як підвалини сучасної картини розселення із визначеними поселеннями-ядрами, які виконували роль центру системи, навколо яких будувалися різного рівня та значення зв'язки, а геополітичні чинники забезпечили сучасну структуру населення, що й визначає вектори соціально-економічного розвитку.

2.3. Соціально-економічне підґрунтя розвитку системи розселення

Ретроспективний аналіз процесів розселення та формування систем розселення показав, що обираючи комфортне місцезорзташування для заселення люди керувалися умовами та напрямом діяльності на заселеному місці. Саме так ми пояснюємо розміщення сільських поселень в долинах із розрахунком їх сільськогосподарського освоєння, заселення на підвищеннях далеко від води з оборонною метою, чи заселення на перевалах із урахуванням притрактового положення, тощо. З часом, коли основна маса поселень була заснована, а їх залюдненість залежала від життєдіяльності населення (функціонального типу та якості життя) на перший план починають виходити чинники економічного та соціального характеру. Й важливо зауважити, що

дана група чинників впливатиме як на розселення так і на функціонування систем розселення.

Насамперед варто звернути увагу на природно-ресурсному потенціалі, який визначає базу для діяльності мешканців (Джаман, 2003; Заблотовська, 2007). За О. Загультською: «Кожній конкретній території властива своя розселенська місткість, у тому числі й природно-ресурсна складова» (Загультська, 2003). Адже потенціал природних ресурсів буде впливати як на умови заселення так і на діяльність населення. Відповідно до оцінки ПРП здійсненої В. Руденком (2010) та С. Руденком (2013) досліджувані Карпатські області України вирізняються найвищою територіальною різноманітністю ПРП, що вони пояснюють сильним впливом на ПРП висотної поясності, власне як і в розселенні про що ми говорили у параграфі 2.1. Якщо проаналізувати показники територіальної щільності ПРП то переважаючими для регіону будуть земельні та лісові ресурси (Руденко, 2010). А показник територіальної продуктивності сумарного ПРП серед Карпатських областей України різниться від 95 у Чернівецькій області до 16 у Закарпатській, а серед старих адміністративних районів цей показник різниться у 14 разів. Якщо ж розглянути окремо компонентну структуру то можемо спостерігати ще більше невідповідності. У своїх дослідження систем розселення Західноукраїнського регіону В. Джаман звертає увагу на залежність розселенського потенціалу від мінеральних та земельних ресурсів. Однак, далі також зауважує, що найбільшої невідповідності у рангах поселенських показників та компонентів ПРП зафіксовано у густозаселеному Передкарпатті. (Джаман, 2003).

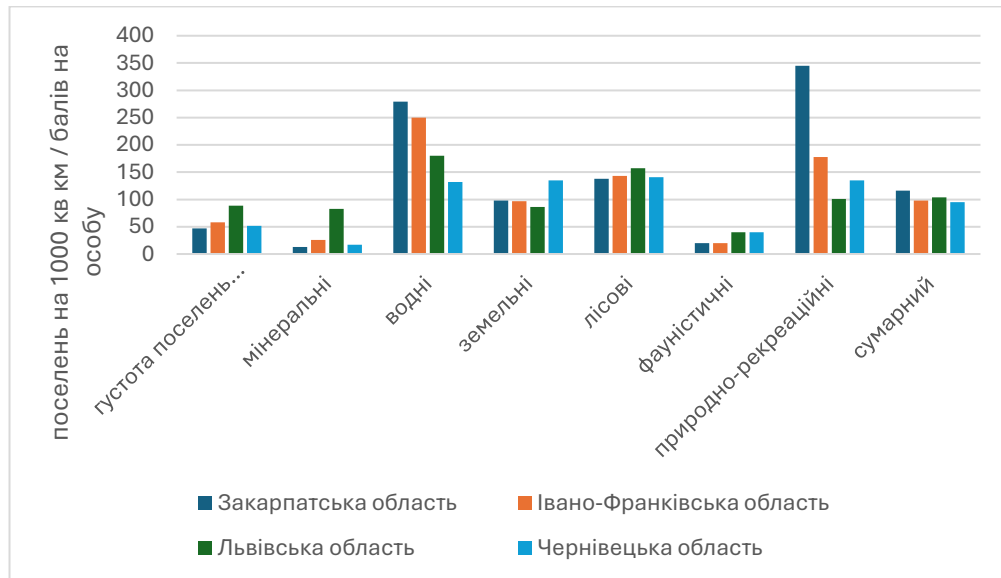
Із розумінням того, що згадані дослідження проводилися, для усіх західних областей України серед яких рівнинні Волинська, Рівненська та Тернопільська, за демографічними даними 2001 року, та в розрізі «дрібних» адміністративних одиниць старого АТУ, ми прокорелювали показники, що характеризують розселення населення (абсолютні та відносні) із значеннями територіальної диференціації продуктивності ПРП та із показниками забезпеченості населення ПРП (додаток Е1). Відмічаємо невисоку залежність

розселенських характеристик із потенціалом мінеральних ресурсів коефіцієнт кореляції Пірсона 0,3 та цікавий результат залежності кількості населення із природно-рекреаційною компонентою 0,25. Загалом абсолютні показники не дали якихось яскравих залежностей, навіть навпаки залежність кількості населення від сумарного ПРП склало +0,12, що вказує на те, що природна складова на сьогодні не є визначальною для розвитку розселення в регіоні, для населення сьогодні значно важливішими є соціально-економічні чинники. Хоча в розрізі областей таки виявлені цікаві виключення. Для Закарпатської області найвищу залежність показує зв'язок чисельності населення і сумарним ПРП (+0,45), а показник кількості поселень із сумарним ПРП +0,72. Для Івано-Франківської області найвищу залежність фіксуємо між людністю та потенціалом природно-рекреаційних ресурсів. Щодо Львівської області то там повторилась регіональна тенденція.

Такі результати можна пояснити строкатістю природних умов та величиною областей, й особливостями розселення. Закарпатська область невелика за площею із малюнком розселення який гармонійно вписується у рельєф, Львівська область акумулює 41% населення регіону дослідження, й відповідно буде відображати загальні тенденції. Саме тому на сучасному етапі, важлива роль належить соціально-економічним чинникам. Карпатські області займаючи досить вигідне географічне положення, володіючи значним різноманіттям природних умов та ресурсів володіють потенціалом для розвитку багатогалузевого промислово-аграрного спрямування господарства регіону, надто на фоні активних прикладів релокації. Львівська, Закарпатська, Івано-Франківська області є лідерами серед реципієнтів ревокації (Луцюк, 2025).

При даному дослідженні ми знову ж стикаємося із проблемою співставлення даних: В. Руденко провів оцінку ПРП за стратим АТУ (58 районів по регіону дослідження по яких нами й здійснено кореляційний аналіз), наразі актуальним структура укрупнених адмін. районів (22) однак із для них не проведено оцінки ПРП, й використовувати орієнтовні показники

недоречно, зіставлення можливе лише на рівні адміністративних областей, але при вибірці із 4 рядів залежність не визначається. Тому нами було застосовано метод компаративного аналізу, який дає можливість оцінки ПРП та сучасних досліджуваних нами показників (див рис.2.7).

Рис. 2.7. Графіки показників густоти поселень та забезпеченості населення ПРП по Карпатських областях України.

Із рисунку видно, що спостерігається пряма залежність між пересічними площами ТГ та забезпеченістю мінеральними ресурсами. Аналогічні тенденції спостерігаються і забезпеченістю лісовими ресурсами, що пояснюється якраз наявністю гірських лісовкритих територій в областях, а ТГ там значні за площею. Ну й природно-рекреаційні ресурси не виступають визначальними для спеціалізації, а відповідно й розселення Львівщини. Фактично тенденції співмірні із визначеними нами при корелюванні. Територіальні відмінності у ПРП, розселення та результатах їх залежності варто сприймати як особливості їх господарського потенціалу. Так, для Львівської області переважаючими галузями є електроенергетика, машинобудування, видобувна промисловість, агропромисловий комплекс, транспортна інфраструктура, рекреаційно-туристична сфера. Економічний потенціал Івано-Франківської області обґрунтований роботою підприємств електроенергетики, хімічної та нафтопереробної галузей, лісової та деревообробної промисловості,

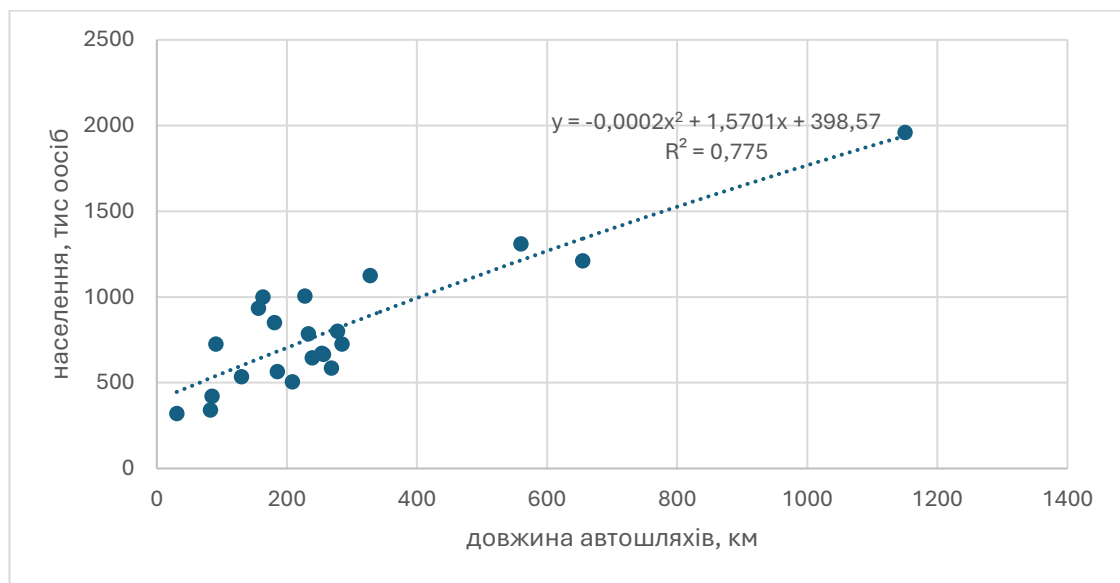
агропромислового виробництва. Для Чернівецької і Закарпатської областей переважаючими є агропромисловий комплекс, деревообробка, виробництва легкої і харчової промисловості. Тісна залежність із природно-рекреаційним потенціалом у Івано-Франківській області вказує на перспективи розвитку рекреаційно-туристичної галузі, основу якої формує місцевий рекреаційний потенціал в першу чергу гірських громад регіону (Машіка, 2017).

Наступним чинником розглянемо транспортну інфраструктуру, як базу для опорного каркасу розселення, та й загалом населення тяжіє до «коридорів росту» які формуються вздовж транспортних шляхів. Регіон дослідження має досить вигідне транспортно-географічне розташування – межуючи із п'ятьма країнами Європи через Карпатські області проходять важливі транспортні шляхи міжнародного значення, які є частиною Трансєвропейських транспортної мережі (TEN-T) (Сайт Мін.розв. громад та територій, 2025). Основними для областей Карпатського регіону є мережа автошляхів усіх рівнів, на яку припадає 12% від усієї мережі автошляхів держави. В розрізі областей, спостерігаємо відмінності між абсолютними показниками та відносними: загальна довжина автошляхів корелює із площею областей, а от за забезпеченістю, то першість буде за Львівською областю (378 км/на 1000 кв.км), на другому місці Чернівецька. А найнижчий показник у Закарпатській (258 км/на 1000 кв.км).

Для Карпатських областей України залізничний транспорт відіграє важливе економічне значення забезпечуючи діяльність промислових підприємств, а відповідно й спостерігаємо прив'язку до міських поселень. Протяжність залізничних колій у Карпатських областях становить 2770 км (14% від загальнодержавного показника). Найбільшу протяжність залізниць, у регіоні дослідження, має Львівська область, а найменшу – Чернівецька, що пояснюється розмірами області. А от у перерахунку на щільність то найвищі значення будуть у Львівській і Чернівецькій. На території регіону дослідження діє аеропорт стратегічного значення (Львівський міжнародний аеропорт) та три місцевого значення («Міжнародний аеропорт Ужгород», «Міжнародний

аеропорт Івано-Франківськ», «Міжнародний аеропорт Чернівці») усі вони вантажо-пасажирської спеціалізації, що відіграє вагомую роль у формування транспортно-логістичних зав'язків регіонів. Важливим для перспективного розвитку територіальних громад, що забезпечує розвиток міжнародної торгівлі та логістики, є наявність міжнародних пунктів пропуску з яких 20 у Закарпатській, 9 у Львівській, 8 у Чернівецькій.

Оскільки транспортні шляхи є зв'язуючим для формування системи розселення то ми простежили кореляційну залежність між людністю адміністративних районів та транспортними параметрами.

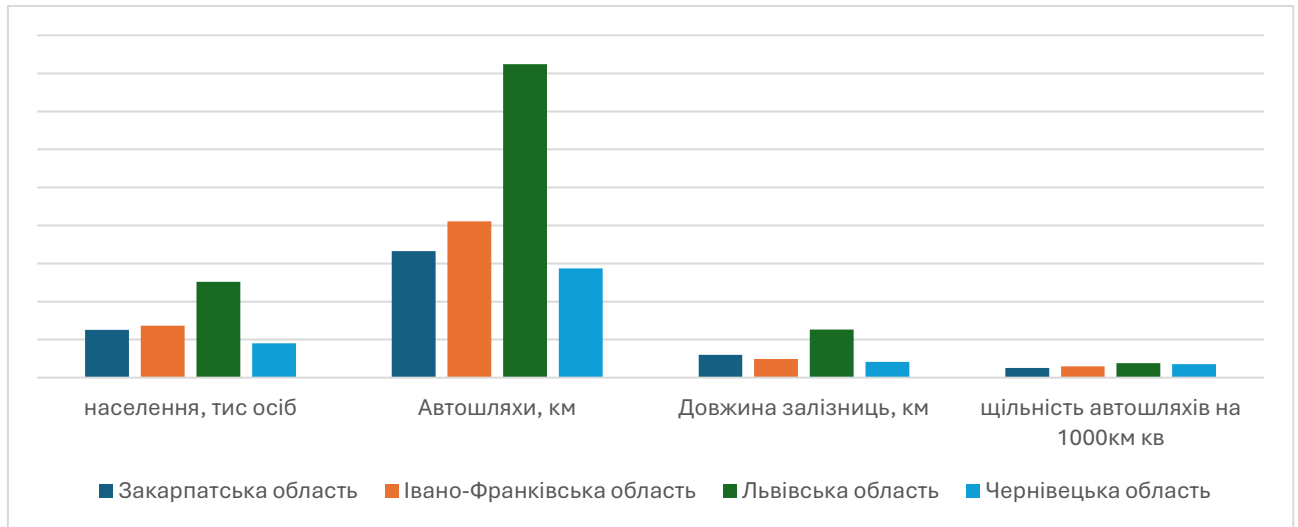

Рис.2.8. Графік залежності чисельності населення та довжини автошляхів із твердим покриттям в адміністративних районах Карпатських областях України

Коефіцієнт кореляції залежності чисельності населення із довжиною магістральних доріг становить +0,9, а щільності населення +0,73, в той же час залежність щільності населення із Коефіцієнтом транспортної забезпеченості +0,44. Це пояснюється тим, що автомобільні шляхи державного та міжнародного значення проходять через промислові та багатолюдні адміністративні райони (із переважанням міського населення).

Для аналізу по областях знову ж застосуємо компаративний аналіз, адже особливості географічного положення, природних умов, кількості та структури

громад також будуть різнитися по областях. Та ж тенденція значимості транспортного забезпечення зберігається для Львівської та Закарпатської областей (додаток E2).

Рис. 2.9. Графіки показників кількості населення та характеристик транспортної мережі у Карпатських областях України.

Як бачимо, зберігаються тенденції рейтингових місць чисельності населення та довжини автошляхів, а от залізничний транспорт хоч і є важливим для економічного розвитку регіону, але не є кардинально вагомим фактором при розселенні. Щоправда для систем розселення він посилюючим елементом.

Економічний розвиток регіону є, чи не найвагомішим фактором, розвитку систем розселення. Адже фінансова спроможність поселення забезпечує не лише добробут його мешканців але й діяльність закладів соціальної інфраструктури. Специалізацію центрів систем розселення ми розглянемо у розділі 3, а на даному етапі важливим є простежити загальні тенденції економічного підґрунтя розвитку поселень, а як наслідок і їх демографічного потенціалу. Нами було опрацьовано матеріали цифрових порталів ОВА досліджуваних областей, а також інформацію щодо формування місцевих бюджетів громад та адміністративних районів сайту Децентралізація (Сайт Децентралізація, 2025).

Одним із вагомих показників, що на нашу думку, впливатиме на привабливість громади є надходження до бюджету. Адже показники його

виконання це фактично відображення соціально-економічного стану досліджуваної громади та її потенціалу до забезпечення цілей сталого розвитку. Оскільки формування демографічного потенціалу території, як запоруки існування системи, напряду залежить від рівня та якості життя (Гукалова, 2023). Маючи ресурси для розвитку громади мають можливість надання якісних та різноманітних послуг своїм жителям, реалізації проєктів, створення умов для підприємництва - фактично забезпечувати умови приваблення мігрантів та стримувати еміграцію. (Сайт Децентралізація, 2025).

За базові показники нами було обрано рівень безробіття як дестабілізуючий фактор, та середню заробітну плату і розміри дохідної частини місцевих бюджетів, як показники прямого впливу на якість життя населення. Цікавим є те, що найвищий показник залежності показала загальна чисельність населення із розміром доходів місцевих бюджетів ($K = +0,59$), з той час коли з безробіттям та середньою заробітною платою досить таки не значні ($K=0,35$), що можна пояснити прихованим безробіттям. А от зі значеннями міграційного приросту для всіх поселень $K=0,41$, для міських поселень $K=+0,49$, а для сільських незначна, хоча й пряма ($K= 0,28$).

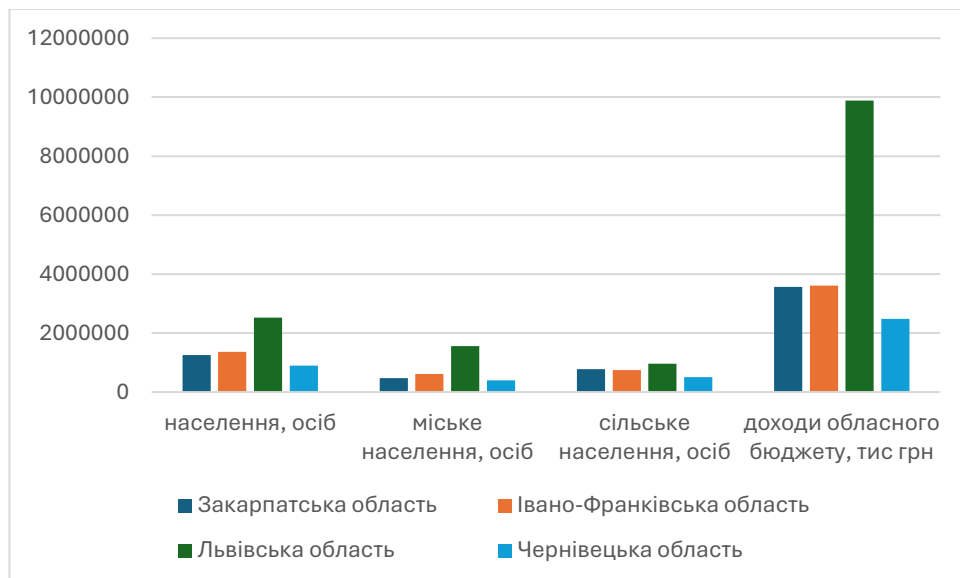
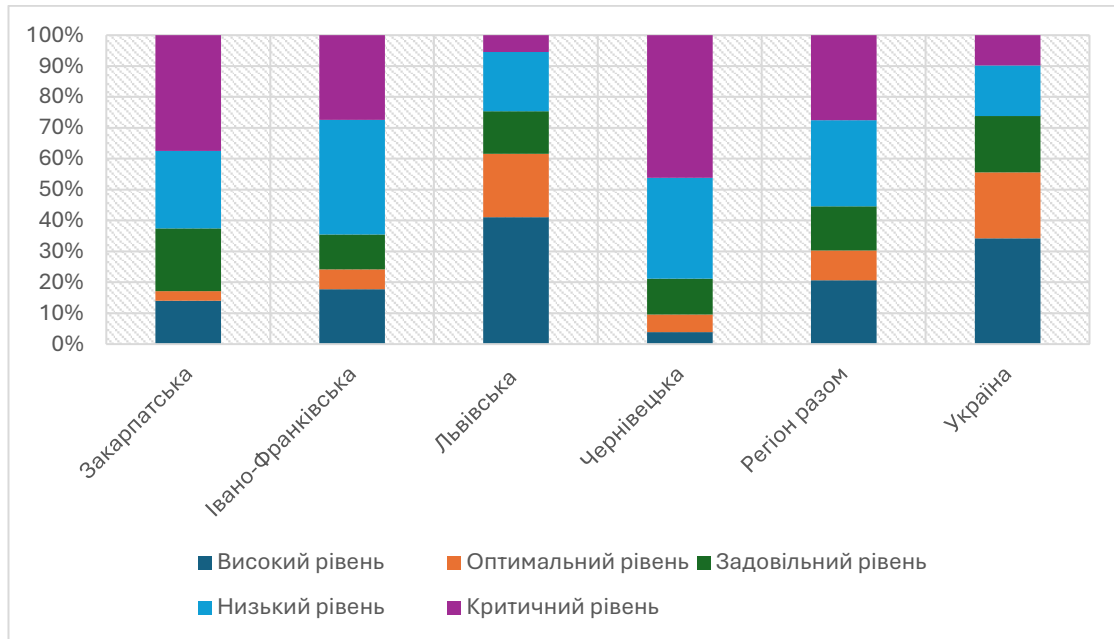

Рис 2.10. Графіки показників чисельності населення та дохідної частини місцевих бюджетів Карпатських областях України.

Із рисунку бачимо підтвердження, що загальні показники людності повторюють тенденції щодо фінансового підґрунтя, а от для людності сільських поселень динаміка не схожа. Це, варто визнати, є результатом загальної структури мешканців областей, адже у Львівській області маємо найвищий рівень урбанізації (62%) тому й простежується невідповідність.

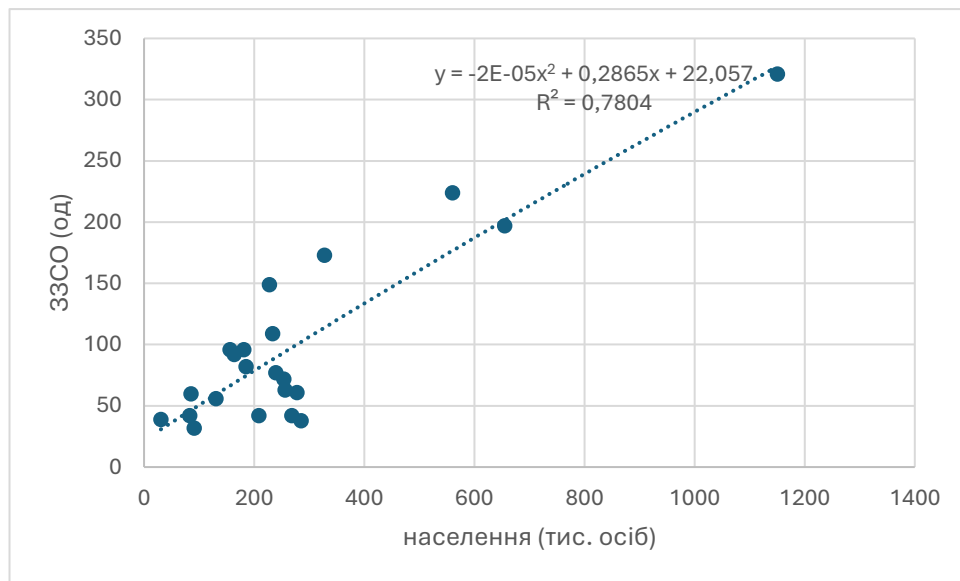

Рис.2.11. Розподіл громад Карпатських областей України за оцінкою їх фінансової спроможності (за 2024р).

Варто також зазначити на тому, що за оцінкою фінансової спроможності громад України у 2024 році для регіону дослідження майже у 55% громад було зафіксовано низький та критичний рівні. Із позитивними тенденціями, які повторюють загальнодержавний розподіл лише у Львівській області.

Зміни у формуванні та розвитку систем розселення все більше вказують, що системотвірні зв'язки мають більше соціальний аніж економічний характер. Надто на фоні реформи децентралізації в медичній та освітній сферах. Особливо, це має значення для регіону де 50% населення це сільські жителі. А для мешканців сільських поселень, якщо це не зона урбанізаційних зв'язків, можливість отримання набору соціальних послуг є чи не найвагомішою. До такого переліку послуг належатимуть освітні, медичні, соціальні, культурні, безпекові та адміністративні.

Освітні послуги є важливою складовою, і якщо заклади дошкільної освіти, позашкільля, заклади професійної та вищої освіти не є обов'язковими до відвідування, то загальна середня освіта є обов'язковою. Тому звернемо увагу саме на ЗЗСО. Дослідження показало, що навіть на прикладі областей із гірськими громадами залежність кількості ЗЗСО від людності пряма й висока ($K=+0,88$). Ще вищим є коефіцієнт кореляції між довжиною автошляхів та кількістю ЗЗСО ($K=+0,99$), що вказує на тісний зв'язок сучасного розселення, закладів інфраструктури та транспортної мережі.

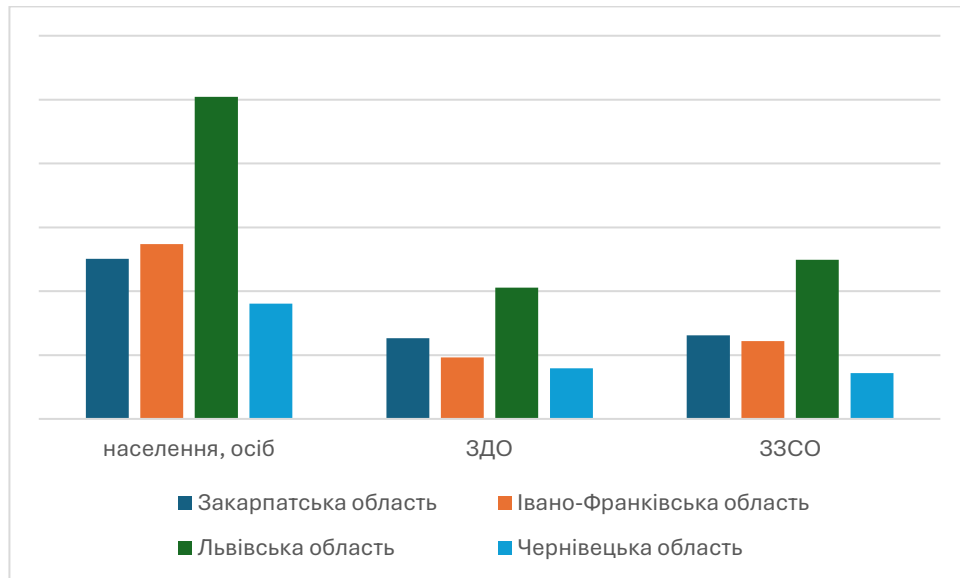

Рис.2.12. Графік залежності кількості ЗЗСО від чисельності населення у Карпатських областях України

Хоча варто звернути увагу на показники, що різняться. При застосуванні методу візуального аналізу відмічаємо невідповідності у тенденціях по Закарпатській області (Інформаційна система управління освітою, 2024). Як результат – демографічне навантаження на один заклад ЗЗСО у Закарпатській області 1,9 тис мешканців, при соціальній щільності 5 закладів на 100 км кв. У той же час для Чернівецької області і демографічне навантаження на один заклад ЗЗСО 2,5 тисяч осіб при соціальній щільності 4,4 заклади на 100 км кв.

Дещо схожа ситуація із закладами дошкільної освіти Чернівецької та Закарпатської області, при найменших площах мають найвищі значення соціальної щільності (4,9 та 4,88 закладів на 100км кв відповідно) та

найменшому демографічному навантаженні 2,3 та 2 тисячі мешканців на заклад. (Інформаційна система управління освітою, 2024). Такі неспівмірності можна пояснити високими показниками густоти сільського населення у цих областях 61 та 62 особи на кв.км.

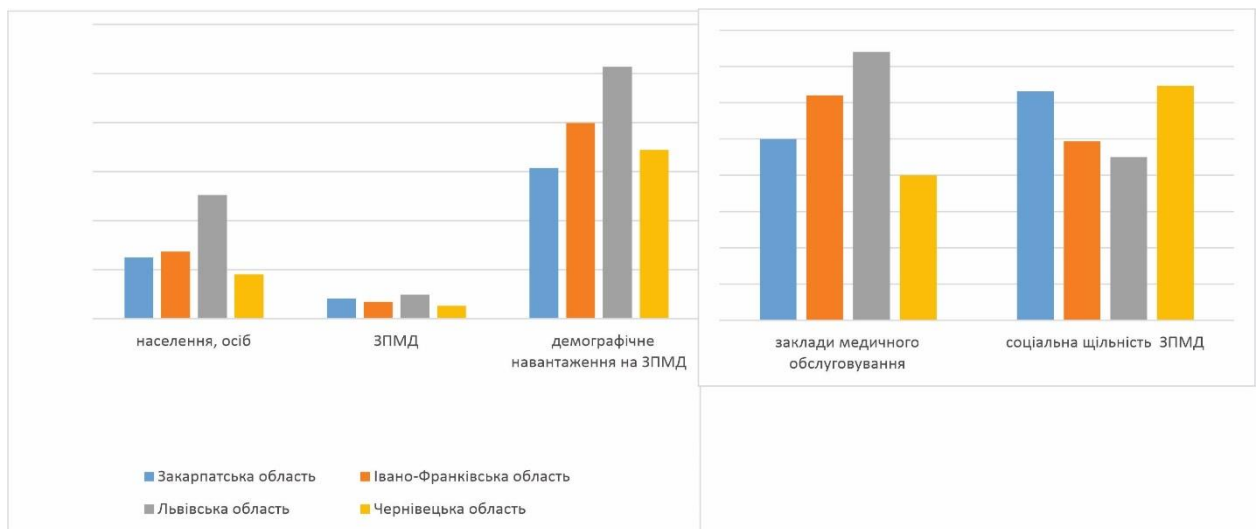
Рис. 2.13. Графіки територіального розподілу населення та ЗЗО й ЗДО Карпатських областей України (тис. осіб/ од)

На фоні того, що від 2014 року Україна живе у стані війни, разом із тим пандемія COVID-19, для батьків наявність освітніх закладів стають менш важливим аніж безпековий фактор. Згідно Постанови Кабінету Міністрів України від 2 серпня 2024 року №866 МОН провело комплексну оцінку рівня безпекових факторів, серед яких головним був розрахунок геодезичних відстаней від закладу освіт до потенційних цілей. Тому варто зауважити на тому, що відповідно проведеної МОН оцінки ризиків безпеки в освіті, серед 251 громади досліджуваних областей 21 громада (Вашківецька та Красноільська Чернівецькій, 5 у Івано-Франківській, 6 у Закарпатській та 8 у Львівській області) має помірний рівень освітньої безпеки, високий рівень у Чопській міській територіальній громаді та дуже високий - у Львівській. Всі решта оцінено як задовільно (Сайт Децентралізація, 2025).

То ж заклади освіти, відіграють не лише роль закладу, що забезпечує освітні послуги населенню, для сільських громад вони стали не менш вагомим

фактором системотвірних зав'язків. Адже реформа децентралізації освіти передбачає утворення опорних закладів освіти саме на основі демографічного чинника (Левченко, Антонова Антонов, 2019). Тому поселення де будуть розміщуватися опорні заклади освіти уже будуть виконувати функцію освітнього ядра, що вирізнятиме їх на фоні решти поселень.

Реформа децентралізації медичної галузі також базується на адміністративному та розселенському підході. Госпітальні округи сформовано в межах адміністративних областей, що власне відповідає регіональному рівню. В межах госпітальних округів виділено госпітальні кластери, які у нашому випадку відповідають усім 22 адміністративним районам досліджуваних областей. Надкластерні зорієнтовані на обласні центри, винятками можуть бути філії (місця надання послуг) у поселеннях області які потенційно можуть стати ядрами міжрайонних систем розселення. розміщення кластерних закладів охорони здоров'я зорієнтоване на районні центри значною людністю. Лікарні загального типу функціонують у районних центрах незначних за людністю районів (Верховинський, Косівський), та центрах громад- колишніх районних центрах (Деякі питання організації спроможної мережі закладів охорони здоров'я, 2022).

Рис. 2.14. Графіки тенденцій показників населення та закладів медичного обслуговування Карпатських областей України

На прикладі областей Карпатського регіону знову спостерігаємо певну невідповідність, якраз в системах розселення локального рівня, на прикладі Закарпатської та Чернівецької областей. Лиш у випадку із закладами медичної інфраструктури висока соціальна щільність (21 та 32 заклади на 1000 км.кв) та низьке демографічне навантаження (3972 та 3441 особа на заклад відповідно). Що пояснюється найвищими частками сільського населення, та переважанням у переліку ЗПМД закладів амбулаторного типу та їх філій. А найнижча щільність закладів первинної медичної допомоги та найбільше навантаження на них у Львівській області (5136 осіб та 22,5 закладів на 1000 км кв), що й логічно із урахуванням чисельності населення, та найвищого рівня урбанізації серед досліджуваних областей.

Як заклади медичної сфери так і освітньої при плануванні їх територіальної організації мають умову кількості споживачів та транспортної доступності, що вказано у методичних вказівках дорожньої карти Децентралізації (Шульц, 2018). До розглянутого нами переліку варто додати й заклади безпеки (управління поліції та Державної служби надзвичайних ситуацій), центрів надання адміністративних послуг, центрів територіальних громад та старостинських округів, тощо. Усі вони будуть формувати первинний набір системо-формуєчих зав'язків які в сукупності із транспортною мережею та елементами транспортної інфраструктури стануть визначальними при формуванні систем розселення локального рівня.

Варто вказати й на важливість розвитку житлово-комунальних послуг, на мережу закладів яких в останні 12 років для областей дослідження також випадає немала відповідальність та навантаження (Кузишин, 2017; Логвинова, 2020). Адже ми спостерігаємо переміщення полюсів демографічного притягання за рахунок ВПО та релокації підприємств (Джаман, Я & Джаман, В, 2024; Ministry of Social Policy of Ukraine, 2020).

Отже заклади соціальної інфраструктури, надто ті що передбачають в організації своєї діяльності врахування кількості споживачів послуг та

транспортної доступності стають чи не основними зв'язуючими у формуванні систем розселення нового типу.

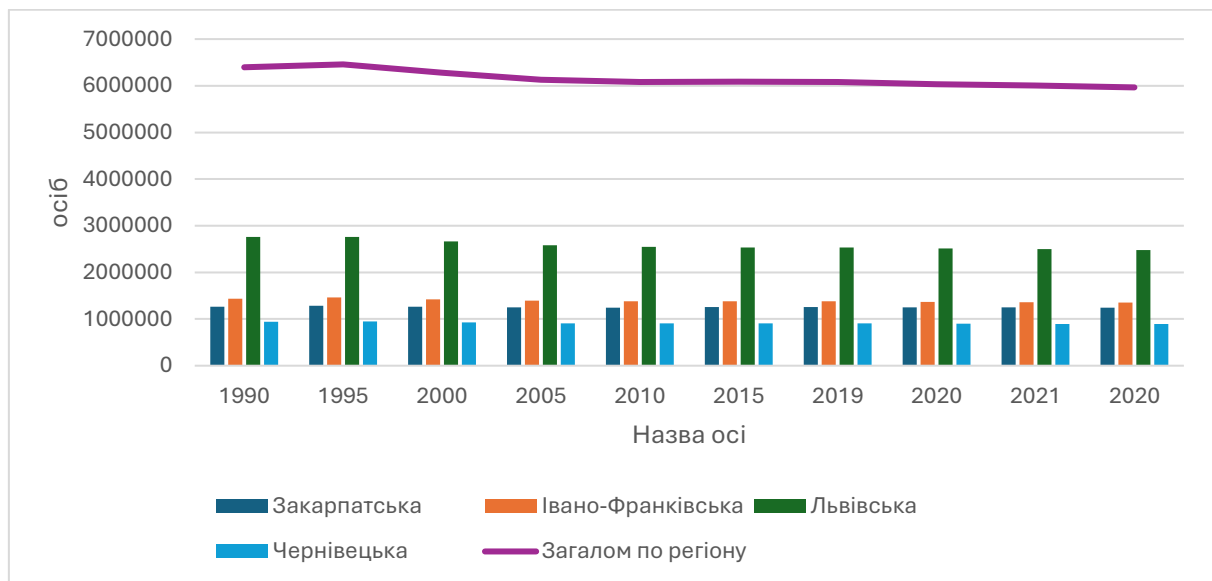
2.4. Чинник демогеографічного розвитку у формуванні систем розселення регіону дослідження

Саме населення є тим рушієм, який забезпечує як процеси заселення та розселення, так і існування систем розселення. Без мешканців населеного пункту та їх діяльності, не буде ніяких системотвірних зв'язків котрі би забезпечили існування системи розселення. Для областей Карпатського регіону фіксуємо лише за 2021 рік (напередодні повномасштабної війни та обмеження висвітлення первинної статистичної інформації) скорочення населення 39,192 тис осіб (6,5 проміле), що проти загальнодержавного показника 421 тис. осіб звичайно вдесятеро менше, але це трохи більше людності міста Самбора. Без населення, не буде кому надавати послуги й не буде для кого їх надавати. Ми спостерігали як руйнувалися локальні системи розселення в східних областях України внаслідок економічної кризи 90-х років XX століття, зростання сили демографічного впливу систем розселення за рахунок міграційних процесів між поселеннями сусідніх адміністративних одиниць за рахунок більш вигідного географічного розташування, кращої транспортної доступності чи якості життя населення.

В той же час маємо розуміти, що в переважній більшості, такі зміни не є раптовими та швидкими, їм передують тривалий підготовчий етап. І в цьому випадку ми можемо вплинути на них через демографічну політику, або ж принаймні врахувати їх зміни при розробці стратегій сталого розвитку. Особливо це важливо на фоні депопуляційних процесів в Україні та військової агресії РФ. Коли разом із усталеними процесами природного скорочення населення ми спостерігаємо, загальний міграційний відтік населення та водночас, за рахунок перерозподілу населення з-поміж регіонів України, та між окремими поселеннями, нові тенденції та виклики у функціонуванні

систем розселення. Тому дослідження демогеографічних процесів є важливим та незамінним при вивченні систем розселення. .

Насамперед варто зауважити на теоретичних розробках методики вивчення та типізації демогеографічних (геодемографічних, демографічних за різними авторами) процесів О. Топчієва (2000), В. Джамана (2003), В. Яворської (2013), Н. Мезенцевої (2015), К. Сегіди (2020). Саме їх наукові доробки стали базовими для вивчення особливостей перебігу демографічних процесів та виділення їх типів та підтипів. То ж нами за мету було поставлено розкрити територіальні особливості формування та перебігу демогеографічних процесів в Карпатських областях України та проведення їх повної типізації станом на початок 2022 року, враховуючи як старий так і новий адміністративний устрій областей.

Рис. 2.15. Динаміка чисельності населення Карпатських областей України (1990 – 2022рр)

За період з 1990 року для досліджуваних областей фіксуємо скорочення чисельності мешканців на 6,8%. Але в розрізі областей дана тенденція дещо різниться. Для Закарпатської області темпи скорочення населення становить 2,4% а для Львівської - 10,2%. Варто також звернути увагу, що для закарпатської області притаманна хвилеподібна динаміка населення, й за досліджуваний період тут двічі фіксувався приріст населення (1990-1995 рр та

2010-2015р), якщо для інших трьох лише у перші роки незалежності. Така динаміка сформувалася при переважанні міграційного скорочення над природним, хоча й незначних (додаток ЕЗ).

Демогеографічний процес показує «часову траєкторію» розвитку населення певної території, тенденцію її кількісних та якісних змін. То ж при його основними розподільчими характеристиками є співвідношення показників природного та міграційного руху населення.

Так, на території Карпатських областей України Яворська В. В виділяє такі типи ГДП: «рекреаційний, поліцентрично-урбанізований, гірсько-степовий, який включає в себе Закарпатську область; решту досліджуваних областей вона відносить до прикарпатського, моноцентрично-урбанізованого, рурально-урбаністичного, з переважанням сільських зон розселення (Яворська, 2014).

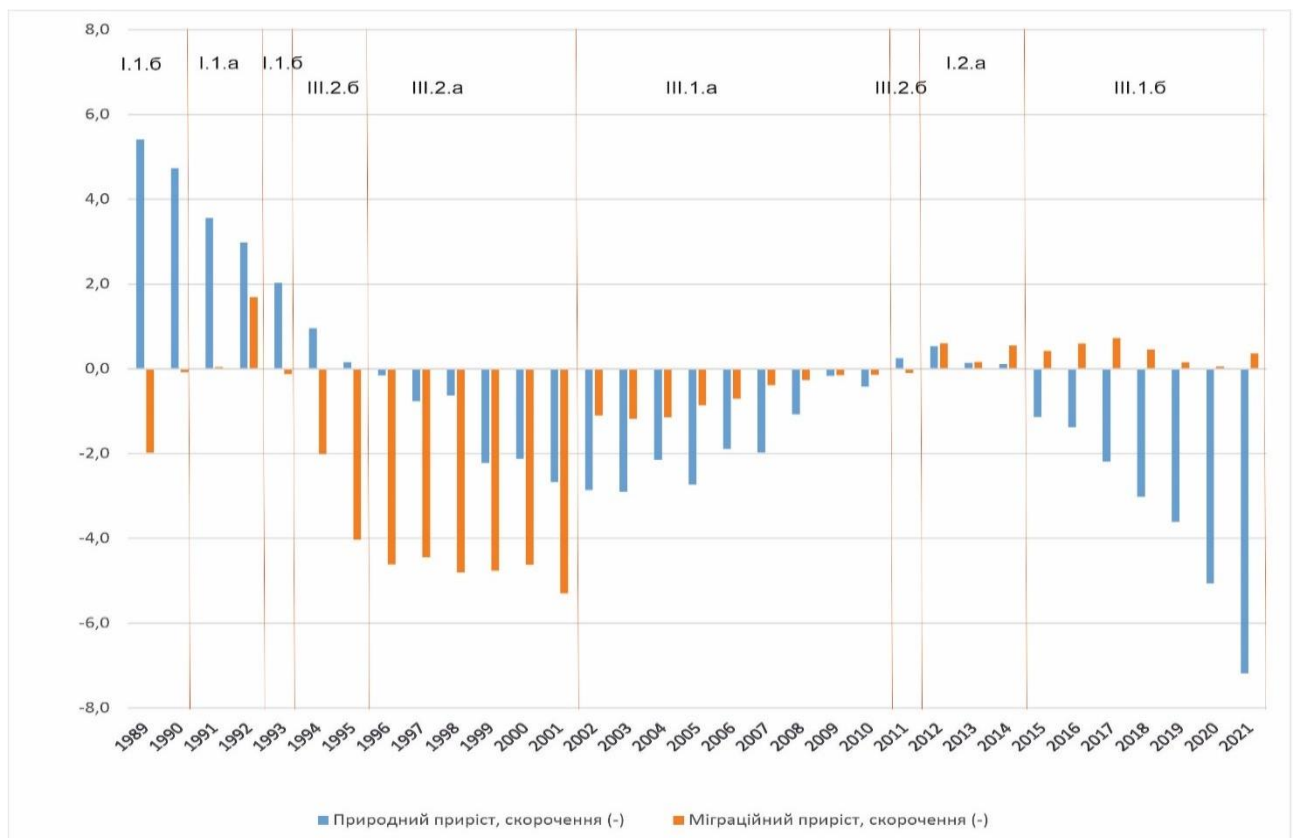
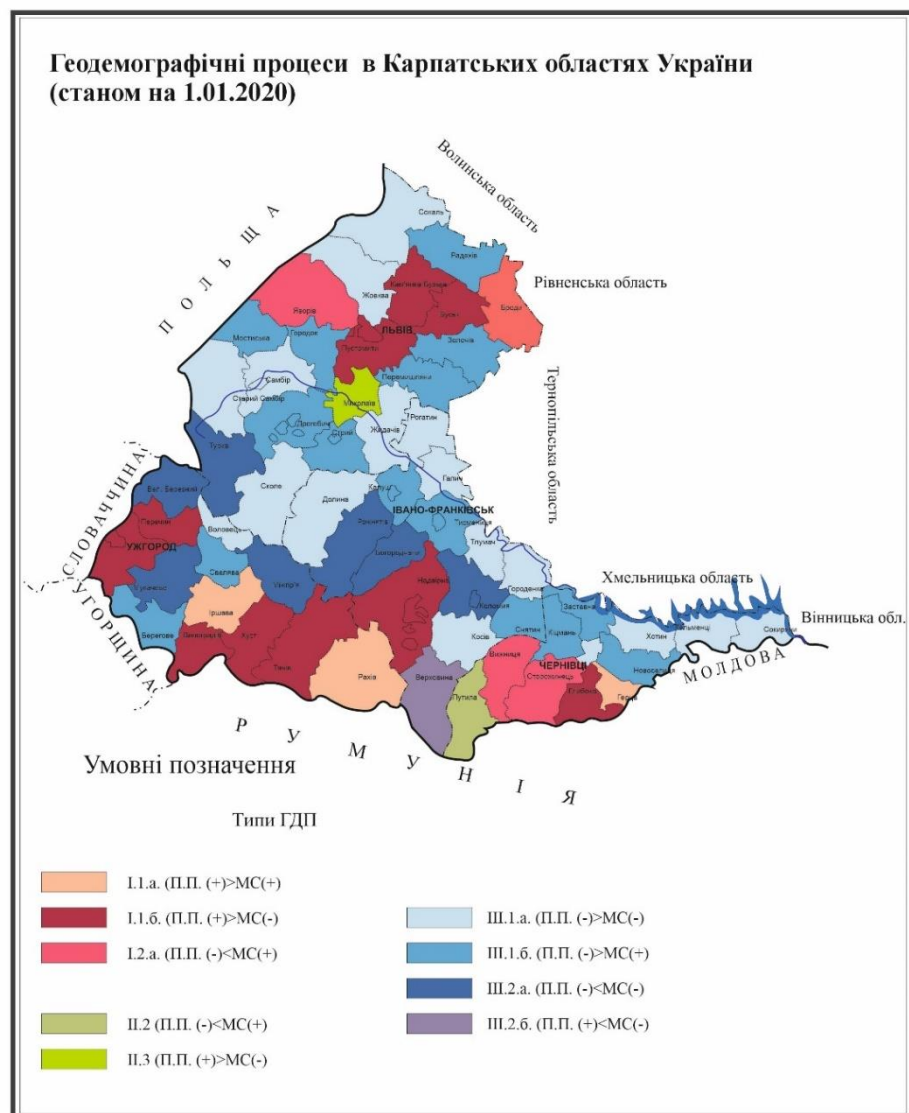

Рис.2.15. Демографічні процеси регіону дослідження 1990-2022р.

Оскільки тип демографічного процесу комплексно відображає взаємний зв'язок природного та механічного рухів населення в часі то базуючись на

даних Державної служби статистики України, станом на 1.01.2022 року Для регіону загалом для досліджуваного періоду визначається тип ІІ.2.а.(Н)(Д) – зменшення населення за рахунок міграційного убуття при слабкому природному скороченні, нестабільний динамічний. Хоча зразу зауважимо, що сучасний розподіл населення по новостворених районах Карпатських областей України на 72,25% залежить від міграційного руху (Zablotska, & Kondurian, 2024).

Рис. 2.17. Картосхема типізації ГДП Карпатських областях України (станом на 1.01. 2020 року)

Що можемо простежувати на рис.2.16 Загалом бачимо, що природній приріст у регіоні фіксувався до 1995 року, при чому у Закарпатській області він

впевнено тримався до 2018 року (з невеликими коливаннями), а в Івано-Франківській до 1996 (додаток Е5). Як видно із рисунку за 32 досліджуваних роки дев'ять разів змінювався тип демогеографічного процесу, із сімома підтипами. На графіку можна побачити, що природне скорочення населення досягнуло позначки $-7,2 \text{ ‰}$ регіоні дослідження. Натомість з 2012 року міграційне сальдо набуло додатніх значень та напередодні повномасштабного вторгнення становило $0,4 \text{ ‰}$. Цікаво зазначити, що міграційних приріст фіксувався у Івано-Франківській області з 2010, у Львівській з 2014, а в Чернівецькій із 2006 року.

Нами також було виділено типи демогеографічних процесів кожної із Карпатських областей, і ми отримали для усі чотирьох областей тип III.1.б. – зменшення населення за рахунок природного скорочення при незначному міграційному прирості (додаток Е4). Зауважимо, що ще на початок 2020 року Чернівецька область мала тип III.2.А (скорочення населення при домінуванні міграційного скорочення на природним скороченням), а Закарпатська - III.2.б - (скорочення населення при домінуванні міграційного скорочення на природним приростом.) (Zablotska, & Kondurian, 2024).

Отримані результати дали змогу побудувати картосхему, де чітко простежуються типи ГДП: прогресивний із трьома підтипами I.1.a (П.П.(+)>М.С(+); I.1.б.(П.П(+)>М.С(-); I.2.a. (П.П.(-)<М.С(+); стагнаційний і двома підтипами - II.2.(П.П(-)<М.С(+); II.3.(П.П.(+)>М.С(-); та регресивний який представлений чотирма підтипами. III.1.a.(П.П.(-)>М.С(-); III.1.б.(П.П.(-)>М.С(+); III.2.a(П.П.(-)<М.С(-); III.2.б. (П.П.(+)<М.С(-) (Zablotska, & Kondurian, 2024).

Входячи із отриманої картосхеми, прогресивний тип ГДП із найбільшою кількістю випадків по адміністративних районах фіксується у Закарпатській області (передгірські та гірські райони), передгірських Чернівецької, та урбанізаційній зоні Львова.

У розрізі підтипів то вони поширені наступним чином: I.1.a (П.П.(+)>М.С(+)) - фіксуємо у Герцаївському районі Чернівецької області,

Іршавському та Рахівському районах Закарпатської області – приріст населення за рахунок природного, із незначним механічним притоком.

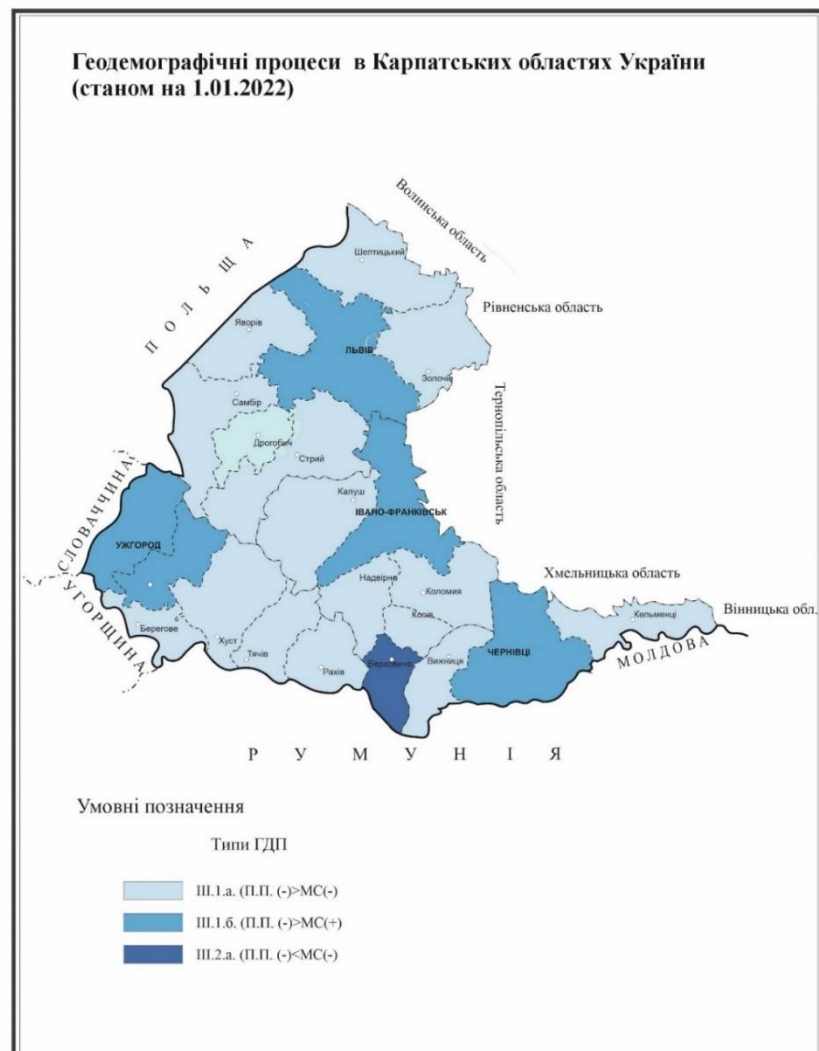
У Надвірнянському районі Івано-Франківської області – формування населення за рахунок природного приросту з незначним міграційним відтоком - I.1.б.(П.П(+)>М.С(-) Таке саме твердження стосується і Глибоцького району Чернівецької області. У Львівській області даний тип ГДП переважає у Пустомитівському, Кам'янка-Буському та Буському адміністративних районах.

Прогресивний підтип збільшення населення за рахунок механічного приросту із слабким природним убуттям - I.2.а. (П.П.(-)<М.С(+), має місце в Сторожинецькому та Вижницькому районах Чернівецької області, Яворівському районі Львівської області, стагнаційний тип ГДП фіксуємо у Миколаївському районі (II.3.(П.П.(+)>М.С.(-) Львівської області та Путильському районі (II.2.(П.П(-)<М.С.(+) Чернівецької області.

Проте, незважаючи на позитивні тенденції ГДП у деяких районах областей, переважає третій регресивний тип геодемографічного процесу – а саме зменшення населення за рахунок природного убуття з незначним механічним відтоком - III.1.а.(П.П.(-)>М.С(-). Під даний тип підпадає Косівський та Воловецький райони. У Львівській області даний тип характерний для: Скольського, Долинського, Жидачівського, Старосамбірського, Самбірського, Жовківського, Сокальського та Бродівського районів.

Як можемо бачити на картосхемі підтип ГДП - III.1.б.(П.П.(-)>М.С(+)) – зменшення кількості населення за рахунок природного відтоку із незначним механічним приростом, має місце 15 районах. Підтип III.2.а(П.П.(-)<М.С(-) – зменшення кількості населення в переважно за рахунок механічного скорочення із незначним природним спадом найбільш яскраво простежується у 6 районах. Цікавим є те, що починаючи із 2010 року у Верховинському районі Івано-Франківської області простежується III.2.б. (П.П.(+)<М.С(-) – зменшення населення за рахунок механічного убуття із незначним природним приростом населення.

Як побачимо за показниками початку 20 років XXI ст., досліджуваний регіон є досить строкатим за типами геодемографічних процесів. Позитивні тенденції спостерігалися переважно у передгірських і гірських, прикордонних районах, а також в зонах демографічного впливу обласних центрів. Щодо ситуації зі стагнацією, яку бачимо у Миколаївському районі Львівської області, та Путильському районі Чернівецької області то це збереження чисельності населення з природним убуттям, який компенсується механічним приростом. Зазвичай стагнаційні типи ГДП не є тривалими (Zablottovska & Kondurian, 2024).

Рис. 2.18. Типи демографічних процесів у Карпатських областях України (2022р)

На фоні депопуляційних процесів в Україні, та змін у АТУ ми здійснили типізацію типів ГДП й для нових районів за 2020 та 2021 роки (останні роки висвітлення демографічних показників до повномасштабного вторгнення). Укрупнення районів зняло строкатість ГДП. І як результат ми отримали три підтипи регресивного типу. Цікаво, що у Верховинському районі підтип III. 2.б перейшов у III.2..а. змінивши природній приріст на природне скорочення. Райони, центрами яких є обласні центри вирізняються міграційним приростом при переважанні природного скорочення, що пояснюється урбанізаційними процесами. Для решти районів встановлено тип III.1.а.

Однак за рахунок того, що райони навколо обласних центрів є найбільш людними, та значними за кількістю громад та поселень основним типом геодемографічних процесів серед всіх областей досліджуваного регіону стійко залишається негативний – зменшення чисельності населення переважно через природне убуття з незначним механічним приростом –III.1.б.(П.П.(-)>М.С(+)).

Тож на початок 2022 року, коли зупинилось висвітлення статистичних показників спостереження за демографічними процесами, на території досліджуваних областей України при сформованих загальних негативних тенденціях перебігу демографічних процесів можна було виділити демографічно сприятливі території навколо обласних центрів.

Повертаючись до твердження, що саме населення визначає перспективи розвитку систем розселення, варто простежити залежність між демографічними характеристиками адміністративних одиниць та їх поселенськими параметрами. Для Закарпатської області, фіксуємо досить високу залежність від природного приросту ($K=+0,7$), та низьку від міграційного ($K=+0,08$). А для Івано-Франківської та Львівської – приблизно однакова залежність як від міграційного руху так і від природного (в межах 0,4), що можна пояснити значними площами областей, різноманітними природними та соціально-економічними умовами перебігу демогеографічних процесів, де для гірських поселень визначальними будуть природні, а для

прикордонних поселень Львівської області та поселень зонах впливу обласних центрів – міграційний.

Таким чином, розглянувши загальні тенденції демографічного розвитку можемо говорити про подальші тенденції в напрямку посилення урбанізаційних процесів. Та враховуючи перспективи соціально-економічного розвитку регіону – зростання чисельності мешканців за рахунок міграційного прирості.

Висновки до розділу 2

Сучасні системи розселення, що функціонують на території Закарпатської, Львівської, Івано-Франківської та Чернівецької областей формувалися за різних факторів та чинників. Серед факторів нами виділено природні умови, потенціал природних ресурсів й ретроспективні особливості заселення та формування поселенської мережі. Переважаючим фактом розміщення поселень є приуроченість до водних об'єктів, і як результат переважання долинно-прирічкового типу та яружно балкового. Якщо для рівнинних громад з часом роль ландшафту дещо послаблювалася, що ми можемо бачити, й за результатами кореляції сучасних розселенських показників із ПРП регіону, то для громад розміщених у гірських районах цей чинник залишається вагомим – 19% від загальної кількості населених пунктів мають статус гірських поселень. Заселення досліджуваних областей відбувалося із двох напрямків, що знову ж таки пов'язане із природним бар'єром Карпат. Території північних трьох областей заселялися від Дністра і в обидва напрямки від русла, а територія Закарпаття тривалий час заселялася паралельно із землями сучасної Угорщини та Словаччини. Власне, сучасна система розселення є наслідком кооперування усталених міжселенських зав'язків із централізовано налагодженими за часів радянської влади. Але на сьогодні важливими є ті зміни які відбуваються саме зараз й пов'язані із реформою АТУ, геополітичною ситуацією в державі та Європі. Ці зміни

відбуваються під впливом факторів соціально-економічного характеру й напряду пов'язані із демогеографічною ситуацією в регіоні. В результаті проведених досліджень нами зроблено висновок, що сучасна система розселення розвиватиметься на основі економічного розвитку поселень (в першу чергу розташованих в зонах демографічного впливу обласних центрів), в контексті прив'язки до транспортних артерій посиленої інфраструктурними зв'язками.

РОЗДІЛ 3.

СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМ РОЗСЕЛЕННЯ КАРПАТСЬКИХ ОБЛАСТЕЙ УКРАЇНИ

3.1. Трансформації в адміністративному устрої Карпатських областей України

Невідривну прив'язку систем розселення від адміністративного устрою ми визначаємо як системотвірний фактор та простежуємо його у впливі усіх згаданих чинників у попередньому розділі. Ми чітко розуміємо, що будь-які зміни в адміністративно-територіальному устрої призводять до переформатування систем розселення, адже не залежно від того якого рівня адміністративно-територіальна одиниця, її центр із втратою своїх функцій так чи інакше буде втрачати зв'язки із навколишніми поселеннями. І навпаки – чим більше функцій буде надано поселенню – тим тіснішими будуть зв'язки із ним (Джаман, 2003).

Реформа АТУ та децентралізація влади в Україні відбувалися паралельно й взаємодоповнюючи одна одну. Реформування АТУ передбачало перехід від старої чотирьох-рівневої організації територіального устрою із дрібними, часто депресивними районами та сільськими радами, до триступеневої структури із обґрунтованими вимогами до створення. А от децентралізація – забезпечує подальші особливості функціонування цих одиниць. (Концепція реформування місцевого самоврядування ..., 2014).

Перед початком впровадження у дію реформи децентралізації влади та місцевого самоврядування, АТУ України об'єднував 12066 органів місцевого самоврядування: раду АРК та 24 обласних рад, 488 районних рад, 458 міських та 783 селищних рад, а найнижчий рівень відповідав 10312 сільським радам (додаток ЖЗ). Ці органи відповідали за діяльність областей України та АР Крим, 490 районів, 460 міст, 885 смт та 28 439 сільських поселень (Конституція України, 1996).

Після затвердження Кабінетом Міністрів України Концепції реформування місцевого самоврядування та плану її впровадження (2014),

розпочався процес добровільного об'єднання ТГ. Саме вони і є АТО первинного рівня. На їх рівні передбачено надання основної частини послуг населенню. І ці послуги стануть основними системоутвірними зв'язками забезпечуючи адміністративні, освітні, медичні, безпекові, соціальні послуги.

Для областей Карпатського регіону України він також розпочався у цей же період. Кількість громад різниться від 3 у Верховинському до 33 у Чернівецькому районі, із пересічними площами від 124 у Чернівецькому до 424 у Шептицькому районах. Загалом у регіоні дослідження створено 251 ТГ (76 міських, 64 селищних та 111 сільських) із пересічною площею 226 квадратних кілометри. Відмінність чисельності поселень у громадах також досить різна, при пересічній чисельності поселень у громаді 15 (див. додаток Ж1-Ж2)

У Закарпатській області на заміну 307 сільським радам, 19 смт та 11 містам створено 64 ТГ. З них 11 (16%) міські, 18 (28%) селищні та 35 (56%) сільські. Розподілені вони нерівномірно: в Ужгородському районі 14 ТГ з пересічною площею 171 км² проти 4 ТГ у Рахівському районі з пересічно площею 460 км².

У Івано-Франківській області замість 477 сільських, 15 містам та 24 смт сформовано 62 ТГ, з них 15 (%) 24 міських, 23 (35%) селищних та 24 (41%) сільських, із пересічними людністю 22 тис. осіб та площею 224 км². В розрізі районів кількість ТГ сягає від 3 у Верховинському до 20 у Івано-Франківському. Також різнитися будуть й пересічні площі адміністративних одиниць первинного рівня. Від 180 км² у Косівському до 400 км² у Верховинському.

Як результат реформи АТУ, для Львівської області де у 2014 році діяло 633 сільських ради, 44 міста та 34 смт, після завершення реформування утворили 73 ТГ. Які розподілилися за типом у наступному порядку – 39 (53%) міських, 16 (23%) селищних та 18 (24%) сільських ТГ. Варто звернути увагу на те, що Дрогобицький та Шептицький райони не мають сільських ТГ. А відповідно, враховуючи строкатість громад за людністю та кількістю поселень

у низ маємо найвищу пересічну чисельність поселень на ТГ – 26, при пересічній людності 34000 осіб та площі 299 км².

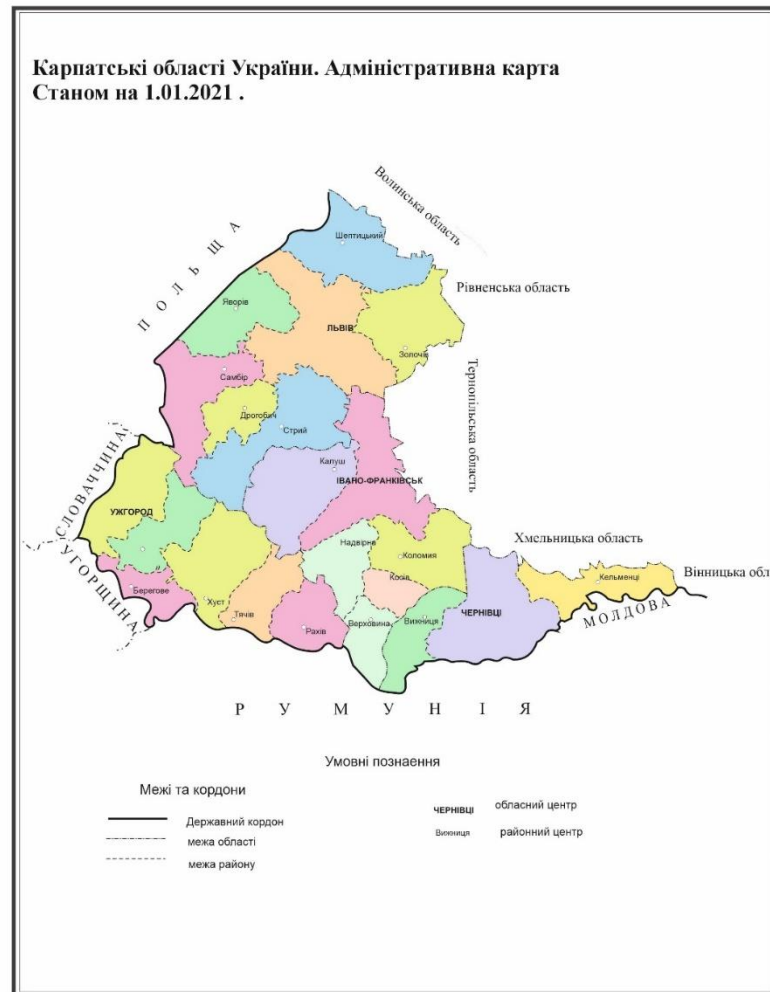

Рис. 3.1. Адміністративна карта Карпатських областей України станом на 1.01. 2021р.

Для Чернівецької області після завершення реформування АТУ на базі 253 сільських рад, 11 міст та 8 смт, при наявності 11 районів та 2 міст обласного підпорядкування утворилось 52 ТГ. З них 11 (21%) міських, 7 (14%) селищних та 34 (65%) сільських. При пересічній кількості поселень у громаді 8 (що є найнижчим показником серед досліджуваних областей), людності - 17000 осіб пересічно на громаду та середніми показниками площі 155 км², що також є найнижчим показником у регіоні дослідження.

АТО другого рівня представлені районами, їх мережа була затверджена 2020 року відповідно до Постанови ВР України № 807-IX від 17.07.2020 та

введена у статистичний й адміністративний обіг. Загалом на теренах Закарпатської, Івано-Франківської, Львівської та Чернівецької областей сумарно утворилось 22 укрупнені адміністративні райони, які мають комплексно надавати вищий рівень послуг населенню, забезпечуючи функціонування системи освіти та культури, діяльність вторинної та третинної ланок наданні медичних послуг, та ін.(див. рис.3.1.).

У Закарпатській області на зміну п'яти містам обласного значення та тринадцяти районам тепер функціонує 6. При пересічній кількості поселень у районі – 102, й людності в межах від 82 тис у Рахівському до 268 – у Хустському. Щодо структури, то Ужгородський район було сформовано на базі поселень колишніх Ужгородського, Перечинського та Велико-Березнянського районів, Берегівський – об'єднав поселення колишнього однойменного району та Виноградівського; Мукачівський – об'єднав поселення колишнього Мукачівського та Свалявського р-в та Керецьківську громаду поселення якої колись були у складі Іршавського району; новостворений Хустський район об'єднав 143 колишніх Міжгірського, південні та східні поселення (Іршавська, Зарічанська, Білківська, Довжанська та Кушницька ТГ) Іршавського, власне Хустського районів; Тячівський та Рахівський адміністративні райони залишилися в свої межах.

У Івано-Франківській - 6 районів проти колишніх шести міст обласного значення та 14 адміністративних районів. При пересічній кількості поселень на район 134, а загалом їх число сягає від 40 одиниць у Косівському районі, до 319 у Франківському. Також різниться людність – найменша кількість мешканців у Верховинському районі, де на три громади налічується 30,5 тис. мешканців, а найбільше – 559 тис. осіб у Івано-Франківському. Ми розуміємо, що суть адміністративного устрою заключається у перерозподілі наявних поселень. Тож розглянемо структуру адміністративних районів. Два південні (гірські) райони практично залишилися в свої старих межах, змінивши лиш склад АТУ первинного рівня, Надвірнянський район об'єднав поселення колишнього однойменного та частини Богородчанського; Коломийський район

сформувався на основі поселень однойменного, Снятинського та Городенківського районів старого АТУ; Калушський об'єднав поселення колишніх Калушського, Рожнятівського та Долинського районів, та Івано-Франківський утворено навколо обласного центра та територій колишніх Тисменицького, Тлумацького, Галицького, Рогатинського та частини Богородчанського.

Львівська область після 2020 року на другому рівні АТУ представлена сімома районами проти 20 районів та 9 міст обласного значення. При чому вони найбільш строкаті, площі різняться в 3,5 рази. Кількість мешканців змінюється від 163 тисяч у Золочівському районі до 1150400 у Львівському. Також фіксуємо відмінності й у кількості створених територіальних громад: від 5 у Дрогобицькому до 23 у Львівському районах. Щодо структури, то нові райони переважно (за аналогією із попередніми областями) формувалися на цілісних прив'язках до попереднього устрою. Так Дрогобицький район залишився у своїх межах, Яворівський об'єднав поселення колишнього однойменного та Мостиського районів; Самбірський утворився на основі Самбірського, Старосамбірського та Турківського колишніх районів; Стрийський об'єднав поселення чотирьох колишніх районів Стрийського, Жидачівського, Миколаївського та Сколівського; Золочівський – в межах Золочівського, Бродівського та Буського районів; а от Львів (міськрада), Городецький, Жовківський, Перемишлянський, Пустомитівський та Кам'янка-Бузька ТГ однойменного колишнього району сформували найбільш людну адмін одиницю; Шептицький район утворився на основі Сокальського, Радехівського, Добротвірської громади колишнього Кам'яно-Бузького району та м. Шептицького (Червонограда).

В межах Чернівецької області з 2020 року функціонує три адміністративні райони, на аміну 11 районам старого АТУ та двом міста обласного значення. Хоч Чернівецька область має лиш три адміністративні райони, але вони теж визначаються у диспропорціях за параметрами. У площах співвідношення 1:2:1 Вижицький, Чернівецький, Дністровський

відповідно. Щодо людності то тут ще більші невідповідності 1:6,5:1,5. Цікаво, що для Чернівецької області при створенні нових районів після 2020 року жоден із трьох не сформувався у повних межах старих районів. Так новий Вижницький район створений а базі поселень, що були у складі Вижницького, Путильського та Брусницької громади колишнього Кіцманського району; решту ж Кіцманського району разом із поселеннями Чернівецької міської ради, та колишніх Глибоцького Герцаївського, Стrojинецького, Заставнівського та Новоселицького (без Мамалигівської громади) сформували Чернівецький адміністративний район за новим АТУ; До Дністровського району, із центром у єдиному смт району Кельменцях, увійшли уже згадана Мамалигівська ТГ, а також поселення колишніх Хотинського, Сокирянського та Кельменецького районів.

Цікаво зауважити, що при вказаних диспропорціях у площах, людності та кількості й структурі поселень, новий адмін устрій більш гармонійно вписується в природні особливості розселення, про які ми говорили у параграфі 2.1. простежуються рівнинні, передгірські та гірські смуги розселення (Дністрянська & Дністрянський, 2013)

Відповідно до нового АТУ адміністративно-територіальною одиницею третього рівня є область (регіон). Їх межу співпадають із усталеними межами адміністративних областей України, АР Крим та міста державного значення Київ.

Для подальшого вивчення теми також доцільно ще й зауважити на тому, що сьогодні ми знаходимось на етапі коли наукові дослідження суспільно-географічного спрямування стикнулись із певною дослідницької перепорою, вирішення якої може бути або через 5-10 років, коли сформується часовий ряд спостережень для виведення тенденцій, або шляхом співставлення висновків щодо територіальних особливостей до та після 2020 року. Звичайно, не менш вагомою перепорою є війна на території України, що призвело до обмеження висвітлення первинної статистичної інформації, яка є базовою при суспільно-географічних дослідженнях.

3.2. Суспільно-географічні особливості розселення населення у Карпатських областях України

Сучасна картина розселення є результатом взаємного впливу широкого спектру факторів та чинників, що мали вплив в різні часи та по території по різному, що було розкрито нами у розділі 2. Сучасні системи розселення функціонують на базі зв'язків між поселеннями у межах картини розселення сформованої на даний час. Й тут варто зазначити, що окремо вивчення розселення населення потребує вивчення зв'язків між ними. Вивченням розміщення населення західних областей України загалом та регіону дослідження в розрізі окремих складових займалися Ф. Заставний, В. Джаман, М. Дністрянський, В. Круль, Л. Заставецька, Т. Заставецький, Р. Лозинський, І. Костащук, С. Пугач та В. Лажнік, І. Закутинська та інші. Звичайно, що на загальнодержавному рівні даний список значно ширший. Не дивлячись на широку наукову затребуваність комплексного аналізу сучасної картини розселення населення Карпатських областей не здійснювалося.

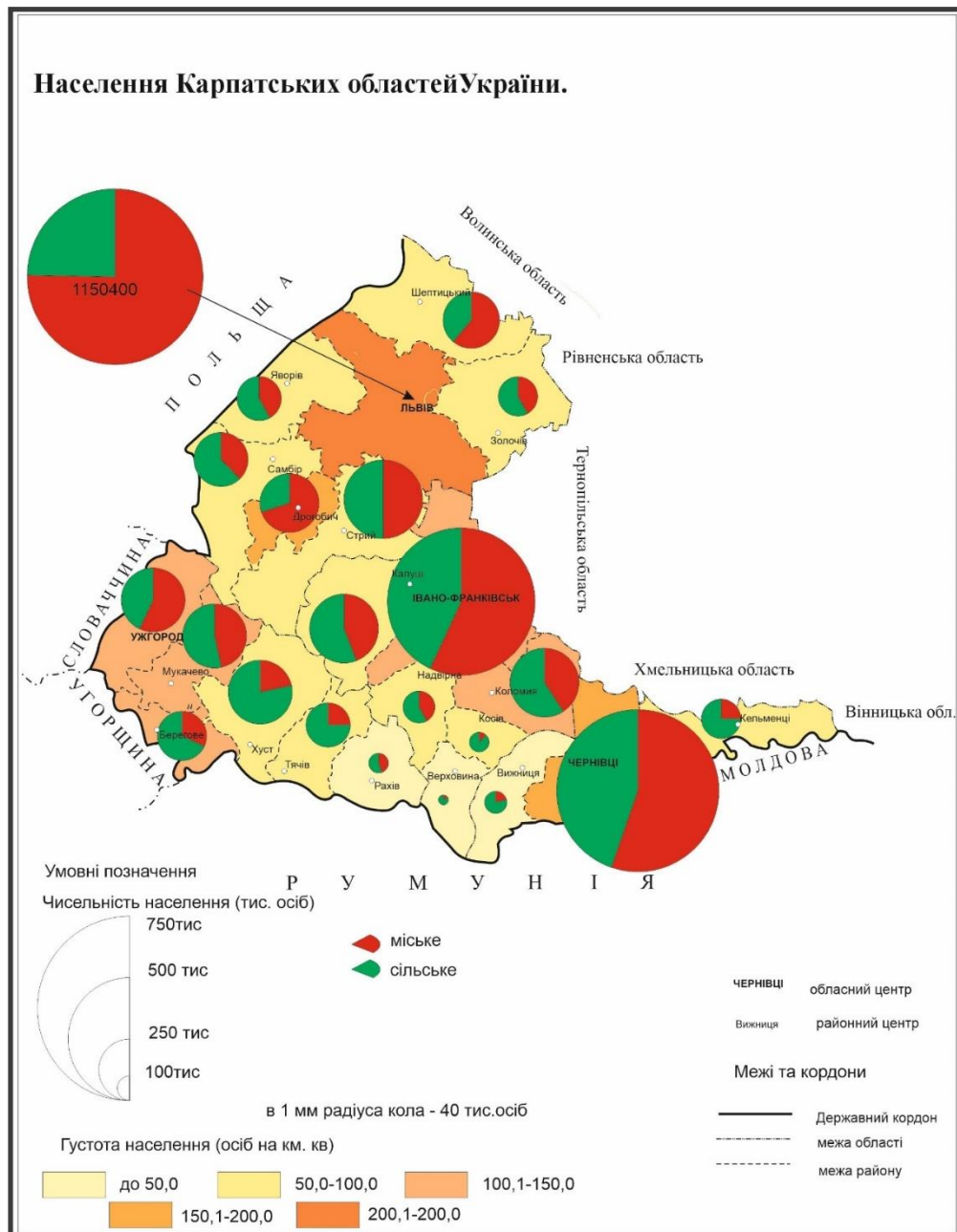
Сучасна картина розселення Карпатських областей України представлена 3757 поселеннями з яких станом на завершення реформи АТУ біло 81 місто, 85 селищ міського типу та 3591 сільських населених пунктів. Різняться вони не тільки за адміністративним статусом, але й за людністю, щільністю взаємного розміщення, кількістю виконуваних функцій, тощо. Пересічна людність поселень в регіоні становить 1,6 тисяч осіб на поселення (проти 1,39 тис. для України загалом). Аналогічний показник для міських поселень становить 18,4 тисячі (для порівняння загальноукраїнський показник 21,6 тис.). Для сільських поселень пересічна людність у регіону, на початок повномасштабного вторгнення складала 834 особи, при загальноукраїнському показнику 441.

Різняться цей показник також і по областях та адміністративних районах, що зумовлено особливостями поселенської структури та рельєфу території (див Додаток Ж1-Ж2). Вищим за пересічний по регіону показником середньої

людності поселень виділяються Закарпатська та Чернівецька області (2,1 та 2,2 тис осіб) у Івано-Франківській області значення близьке до регіону – 1,7 тис/поселення, а Львівська область – 1,3. Якщо ж проаналізувати досліджувані значення по районах то спостерігаємо тенденцію найвищих значень пересічної людності поселень в районах які відповідають урбанізованим зонам областей (Чернівецький 3,0, Львівський 2,1, Ужгородський 2,0, Івано-Франківський 1,7, Дрогобицький 2,6 тисяч), рекреаційно-туристичного спрямування (Надвірнянський, Косівський, Калуський) та усі райони Закарпатської області (за рахунок рівнинних громад, з найвищим по області показником у Рахівському районі який у двічі вищий за пересічно-регіональне значення). Цікаво, що таких значних амплітуд не спостерігається при розподілі значень пересічної кількості мешканців міських поселень. Львівська область, яка вирізняється найвищим показником урбанізованості та найбільшою кількістю міських поселень має не найвищу пересічну людність (20,1) проти 20,9 тисяч на поселення у Чернівецькій, хоч і вище середнього по Карпатському регіону. Закарпатська та Івано-Франківська області визначаються приблизно однаковими показниками (15,7 та 15,8 тис. на поселення). Така неспівмірність пояснюється значними площами областей де адміністративні райони сформовані в ландшафтному контексті (Вижницький 5,2, Самбірський 6,9, Косівський 5,2, Верховинський 6,0, Тячівський 7,6 тисяч мешканців на одне міське поселення). Ну й звичайно варто вказати Львівський та Чернівецький райони з показниками 41,3 та 30,7 відповідно.

Окремо варто зауважити на пересічній людності сільських поселень. Розселення сільського населення на прикладі даних областей Р. Лозинський (2022) провів на прикладі старого АТУ, й за його показниками найвищі значення середньої людності сільських поселень були у колишніх Сторожинецькому та Кіцманському районах Чернівецької області, притиснянських районах Закарпатської та Косівському та Надвірнянському районах Івано-Франківської. (Lozynskyu & Zubyk, 2022). Нами прораховано

поселенські параметри за новим АТУ, і як результат отримано, що при типово найвищих регіональних значеннях для Чернівецької та Закарпатської областей (1,3 та 1,4 тис відповідно), лідируючі показники мають Косівський (1,87 тис), Рахівський (1,81 тис), Надвірнянський (1,6 тис), Чернівецький (1,55 тис) та Хустський (1,51 тис). загалом із 22 районів досліджуваного регіону у 14 фіксуємо перевищення середнього показника по регіону дослідження.

Рис. 3.2. Розселення населення Карпатських областей України станом на 1.01.2022 р.

Пересічна людність поселень потребує разом із тим дослідження й густоти населення по території. Адже перший показник показує співвідношення кількості поселень із їх людністю, а густина – узгоджує її із поселенською місткістю. Тож при загальнодержавному показнику густоти населення 68,9 осіб на км кв (Держ.стат, 2025) для регіону дослідження цей показник у 1,6 рази вищий – 107 осіб/км кв (54 та 53 особи на кв. км міського та сільського населення відповідно). Найвищою густиною населення вирізняються Львівська (116 осіб/км²) та Чернівецька (111 осіб/км²) області. А показником густоти міського населення за даними 2022 року Львівська область якісно вирізняється серед решти досліджуваних областей і показником 72 особи/км², що у 1,6 рази вище від регіону дослідження (див рис.3.2.).

За густиною сільського населення, обґрунтовано, лідирують Чернівецька та Закарпатська області (62 та 61 особи/км²). У розрізі районів нового АТУ найвищі показники густоти населення відповідають зонам урбанізаційного розвитку навколо обласних центрів (Львівський, Чернівецький, Івано-Франківський, Ужгородський райони), та в зонах міжрайонних систем розселення (Джаман, 2003) – Мукачівського, Берегівського, Коломийського, Дрогобицького районів. Для усіх перерахованих АТО показники густоти населення складають понад 100 осіб/км². Для усіх решти районів (а це 64%) густина населення є нижчою за пересічний показник по регіону дослідження. З показниками густоти міського населення по районах тенденція аналогічна, за винятком Коломийського району який втратив лідируючі позиції.

Густина сільського населення вказує на виділення наступних тенденцій: розвиток субурбанізаційних процесів навколо обласних центрів (Львівський, Чернівецький, Івано-Франківський райони), поєднання природного та історичного чинників (Дністровський район, Тячівський, Косівський, Коломийський райони) та транспортно-географічний (Мукачівський, Берегівський райони Закарпатської області з густиною 94 та 63 осіб/км² відповідно). Найнижчі значення густоти сільського населення у гірських Верховинському (20), Рахівському (25), Вижницькому (32), Золочівському та

Шептицькому (по 32 особи/км²). Ту чітко простежується природний чинник, що зумовив значні площі поселень при незначній людності.

Доповненням до результатів аналізу попередніх двох показників доцільно буде розглянути значення густоти поселень, що розкриє взаємозв'язок розміщення поселень по території. Для розрахунку використаємо методику математико-географічного моделювання, запропоновану М. Баранським, та обґрунтовану для дослідження розселення О. Топчієвим (2009) та О. Шаблієм (2012). Провівши розрахунки нами зроблено висновки, що пересічно для Карпатського макрорегіону при досить щільній поселенській мережі пересічна відстань між поселеннями становить 4 км, що говорить про дрібноселенську форму розселення. По досліджуваним районам цей показник варіює від 3 км у Львівському та Яворівському районах до 9 км у Рахівському. Пересічна відстань між міськими поселеннями натри кілометри нижча від пересічноукраїнського (20 проти 23 км), що можна пояснити значною частою селищ міського типу не малих міських поселень (що є типовим для генетичного типу розселення регіону дослідження) (Яворська, 2013).

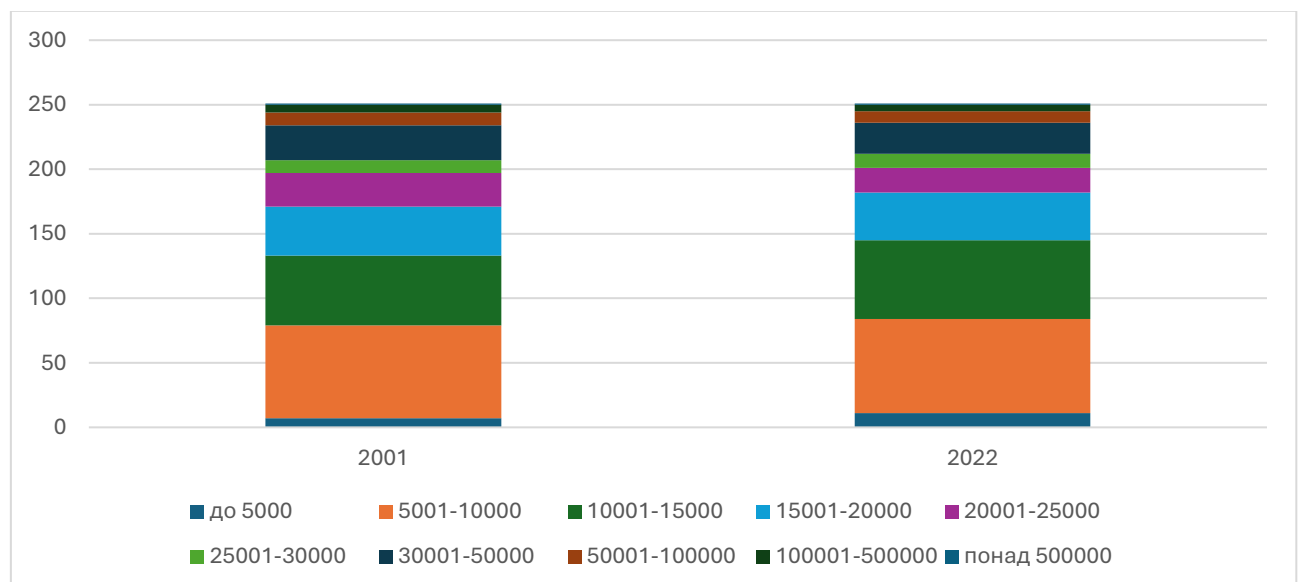
Густота поселень по території теж вирізняється дещо вищими показниками на рівні загальнодержавних значень. Так при щільності поселень в Україні загалом 49 на тис кв км (2 міських та 47 сільських поселень на тис кв км) в Карпатському макрорегіоні дані показники відповідно становлять 66, 3 та 63. І за цим показником Львівська область вирізняється значно вищими показниками 88 поселень на тис кв км, що таким значенням впливає на загальну щільність поселень, адже у Закарпатській, Чернівецькій та Івано-Франківській областях даних показник є нижчим за пересічний в регіоні (див додаток Ж2).

Також варто зауважити, що такий результат метричних показників розселення зумовлений загальним малюнком розселення. Загалом на території Карпатських областей можна виділити смуги заселення які сформувалися паралельно гірській системі Карпат – північне передгір'я, Закарпатська

низовина, Подністеря та Побужжя. Ущільнені вони лінійним розселенням вздовж долин річок (Дністрянська & Дністрянський, 2013).

Реформа АТУ зумовила не тільки формування укрупнених адміністративних районів, але й спроможних територіальних громад які в своїй першооснові формувалися шляхом добровільного об'єднання поселень. То ж відбулося перерозподілення населення, поміж новими адміністративними одиницями низового рівня. як уже зауважувалося у структурі чотирьох досліджуваних областей сформовано 251 територіальну громаду, які різняться за людністю, площею, кількістю поселень та типом. Саме територіальні громади стають ядрами систем розселення. Від їх людності залежатимуть кількість та спектр функцій які будуть виконуватися їх центрами, а відповідно – на їх основі формуватимуться системи розселення.

Для того щоб вирішити проблему зі співставленням статистичної інформації за двома АТУ, та виявити основні тенденції, нами було перераховано людність сучасних територіальних громад за даними Всеукраїнського перепису 2001 року та за даними Офіційного Сайту Децентралізація станом на 2022 рік (Сайт Децентралізація, 2025).

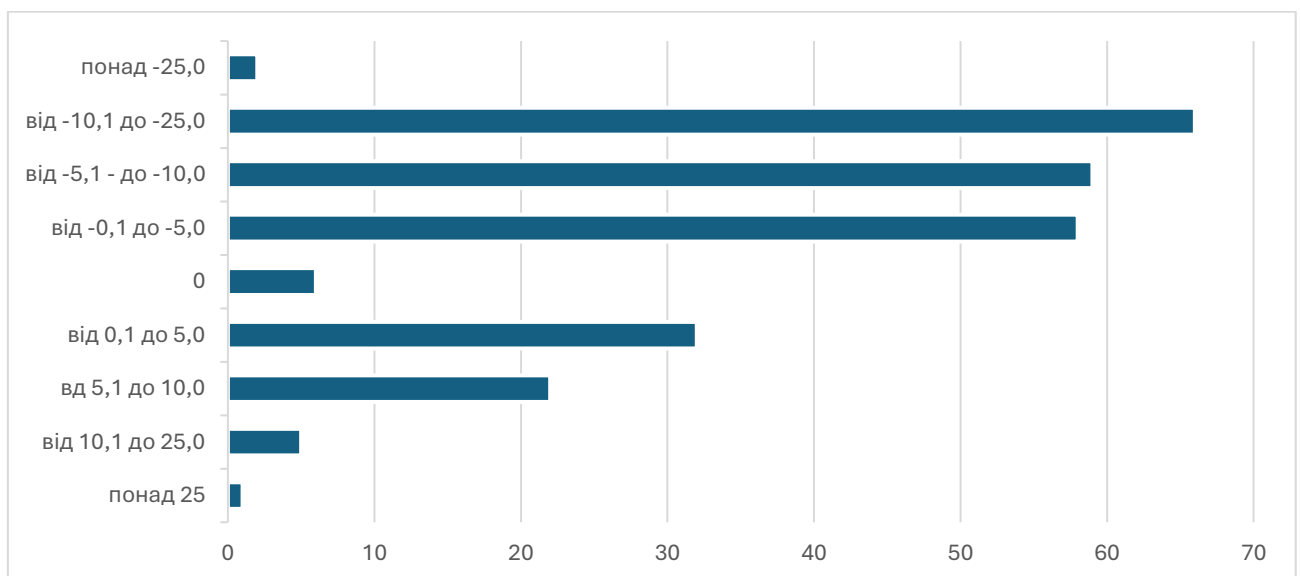

Рис. 3.3. Групування територіальних громад Карпатських областей України за людністю (2001 та 2022рр)

Ми маємо розуміти, що базовим є 2022 рік, а дані по 2001 – лише вказують на тенденції які спостерігаються по поселеннях, та можуть стати як прогнозний спектр їх розвитку. Із рисунку 3.4 бачимо, що базову групу становлять малі та середні громади. Як для показників 2001 року так і у 2022 роках громади людністю від 5 до 10 тисяч осіб (72 та 73 громади відповідно). А разом із наступною групою людністю 10-15 тис вони об'єднують більше половини громад, що в черговий раз підтверджують дрібноконтурність розселення, яку ми простежували при попередніх розрахункових дослідженнях. Насторожує відмінність групи 20-25 тисяч мешканців, а даними 2001 року вона мала б налічувати на 7 громад більше. Серед потенційних громад які могли би входити до групи із людністю понад 20 тисяч Галицька, Заболотівська, Кутська, Отинійська, Рожнятівська громади Івано-Франківської області, Тячівська Закарпатської, Мамаївська Чернівецької та Добромильська Львівської областей. Хоча Дубівська громада Тячівського району та Давидівська Львівського за порівняльний 21 рік отримали приріст населення й на 520 та 1500 осіб, що й дало можливість врахувати їх до даної групи за людністю.

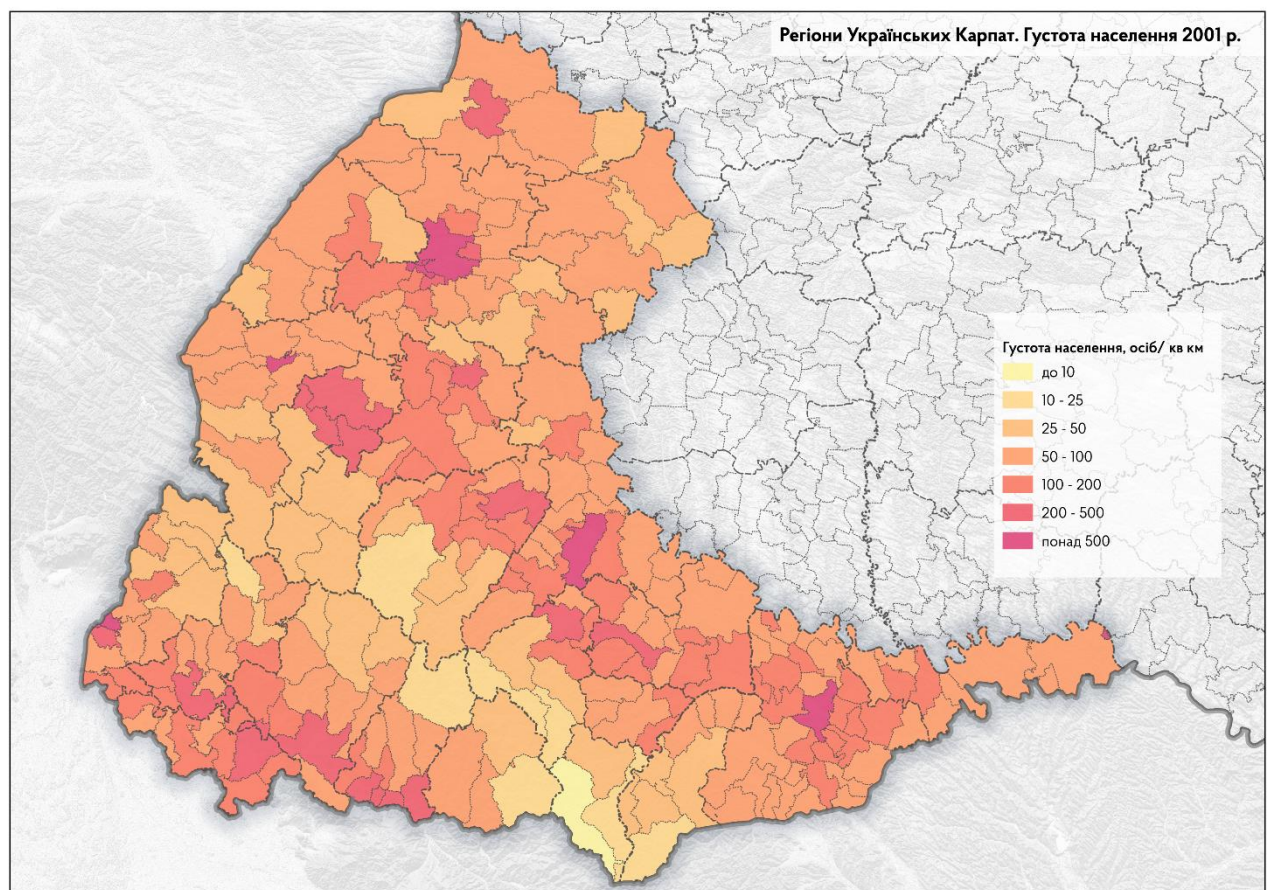
Найбільших змін спостерігаємо у групі 25-30 тисяч мешканців. Хоча у сумі вона становить 10-11. Але вивчення її складу показало цікаві тенденції – за 20 років не дивлячись на розташування в межах зони демографічного впливу Івано-Франківська фіксуємо скорочення чисельності населення Тлумацької, Тисменецької громад, аналогічна ситуація із Новоселицькою громадою Чернівецької області. Буська міська громада Золочівського району у сучасному складі станом на 2001 рік налічувала б 33,6 тисяч осіб. Серед громад 100 – 500 тисяч Мукачівська та Ужгородські Закарпатської області, Дрогобицька Львівської області, а також Чернівецька та Івано-Франківська. За 20 років втративши у людності майже 6 тисяч мешканців, Стрийська міська громада належить до групи 50-100 тисяч за людністю. Як бачимо, скорочення населення найбільш актуальні для громад середньої ланки 20-30 тисяч. Й тут відіграє скорочення людності малих міських поселень.

Щоправда й наявність малолюдних громад (до 5 тисяч) викликає ряд насторог щодо їх фінансової спроможності, а відповідно втрат у можливості забезпечення мінімального комплексу соціальних послуг. Вивчивши дані щодо спроможності 11 громад даної групи, нами виявлено, що Поляницька та Угринівська громади (Надвірнянського та Івано-Франківського районів відповідно) навіть при чисельності менше 5000 осіб належить до громад із високим рівнем фінансової спроможності. Зеленська громада Верховинського району з оптимальним рівнем фінансової спроможності. Відповідно не залежно від кількості мешканців, вони будуть спроможні забезпечити необхідний набір соціальних послуг населення, що відповідає суті реформи децентралізації. А от для восьми громад (Підгайчиківської ТГ Коломийського району, Конятинської ТГ Вижницького, Жденіївської ТГ Мукачівського, Вашковецької ТГ Дністровського, Кострижівської ТГ Чернівецького району з критичним рівнем фінансової спроможності та Букачівської ТГ Івано-Франківського, Селятинської ТГ Вижницького, Карапчівської ТГ Чернівецького району - з низьким) питання функціонування є критичним. Тому після завершення військового стану для керівництва обласних адміністрацій вирішення питання щодо функціонування згаданих громад стане наріжним.

Рис.3.4. Розподіл громад Карпатських областей України за темпами скорочення їх людності (у порівнянні із 2001 роком)

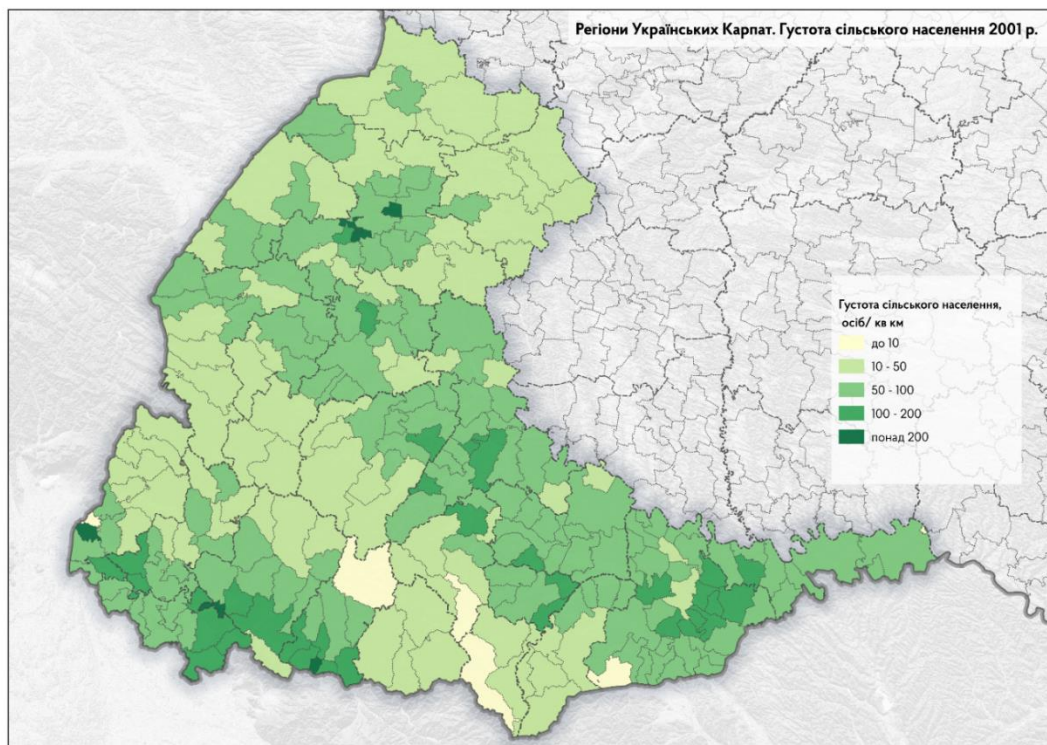
Дослідивши тенденції динаміки чисельності населення територіальних громад Карпатських областей України за період 2001-2022 роки нами виявлено групи громад відповідно їх демографічних перспектив (див. рис. 3.4.). Єдиною громадою із приростом населення, а відповідно й перспективними тенденціями є Чудейська громада Чернівецького району. Також сусідня Красноільська громада із приростом 14%. У Закарпатській області – Середнянська ТГ Ужгородського та Королівська Берегівського районів, Івано-Франківська міська ТГ. Та уже згадана нами малочисельна за людністю Зеленська ТГ Верховинського району із оптимальним рівнем фінансової спроможності та приростом населення за останні 22 роки 14% (додаток ІЗ).

Рис.3.5. Густота населення Карпатських областей України за перерахунком даних Всеукраїнського перепису населення 2001 року

Стагнацію фіксуємо у шести громадах Великобичківській та Виноградівській Закарпатської області, та Жовківській, Куликівській, Рава-Руській та Пустомитівській громадах Львівської області. Найчисельнішу групу формують громади де темпи скорочення їх людності становлять від 10 до 25 %% (66 громад). За період із 2001 по 2022 роки в них населення зменшилося на 180732 особи (це 8606 осіб на рік). Найвищі темпи скорочення чисельності мешканців у Рогатинській та Букачівській громадах Івано-Франківської області. Загалом скорочення населення зафіксовано у 185 громадах з яких 73 міські та селищні.

Оскільки перерахунок даних по людності громад у порівнянні із даними Всеукраїнського перепису показав багато цікавих результатів нами було побудовано карти густоти населення в розрізі територіальних громад за досліджувані часові зрізи. Рисунок 3.5. показує, що із урахуванням результатів Всеукраїнського перепису населення 2001 року, ареали концентрації громад із найвищою густотою населення формуються аналогічно до основних поясів розселення - в зонах активного демографічного впливу Львову, Дрогобича,

Рис .3.6. Густота сільського населення Карпатських областей України за перерахунком даних Всеукраїнського перепису населення 2001 року

Чернівців, Івано-Франківська, Мукачева; та вздовж долин основних водних артерій Подністер'я, Побужжя та Потисся. Варто зауважити на Львівській ТГ (2524 осіб на км кв), як головному ядрі соціально-економічного розвитку регіону дослідження та Ужгородській (3133 о/км²) із специфічним співставленням розміщенням біля кордону. Загалом із густотою понад 100 осіб на км кв виділено 90 громад. Серед найменш заселених, із густотою 1 до 50 осіб на км квадратний, за показниками 2001 року можна виділити 46 громад розташованих в межах гірських територій (Зеленська, Усть-Чорнянська, Селятинська та ін).

Оскільки, на початок повномасштабного вторгнення 50% населення замешкувало сільські поселення, то логічно було розглянути територіальний розподіл значень густоти сільського населення за даними 2001 року щоб зрозуміти тенденції, що сформувалися за 2001-2022 роки (див. рис. 3.6).

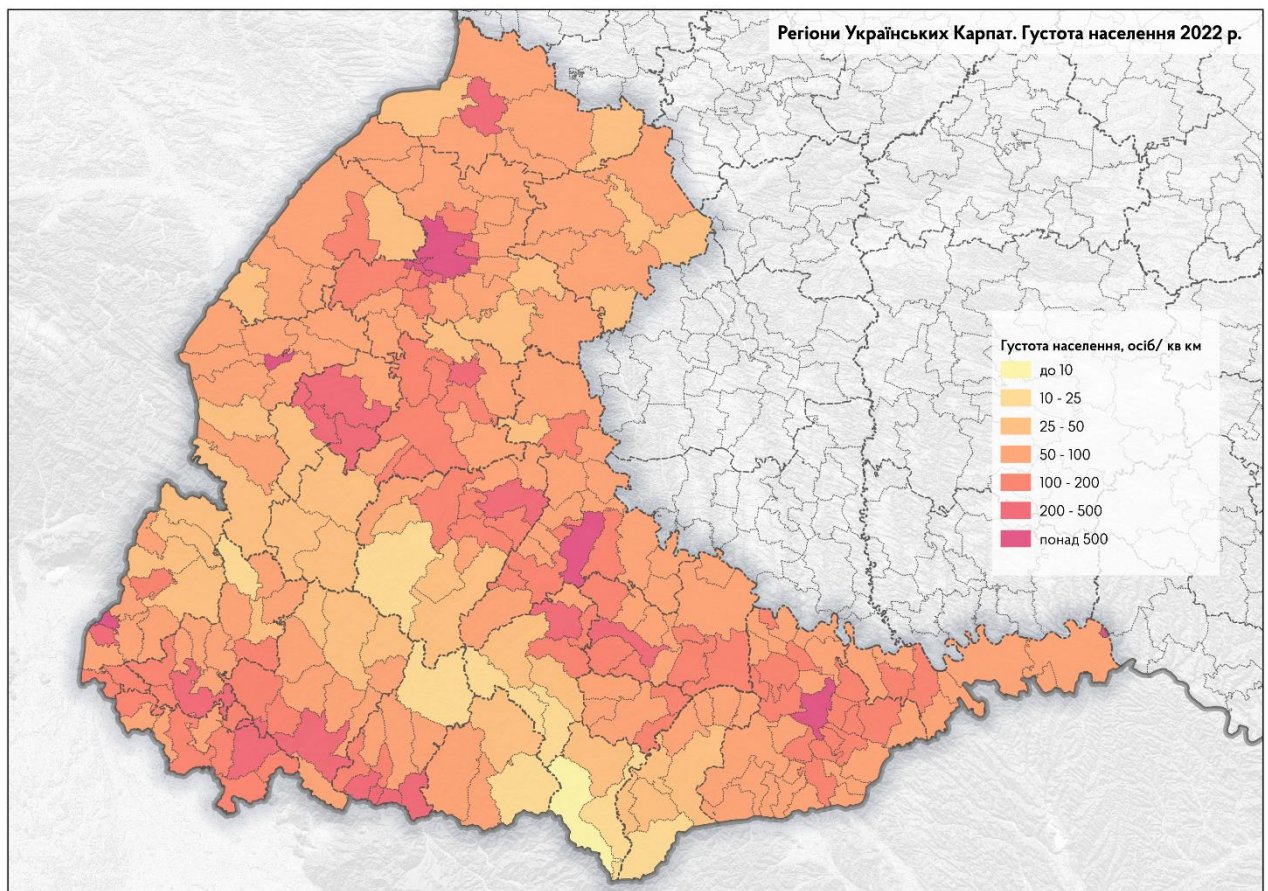

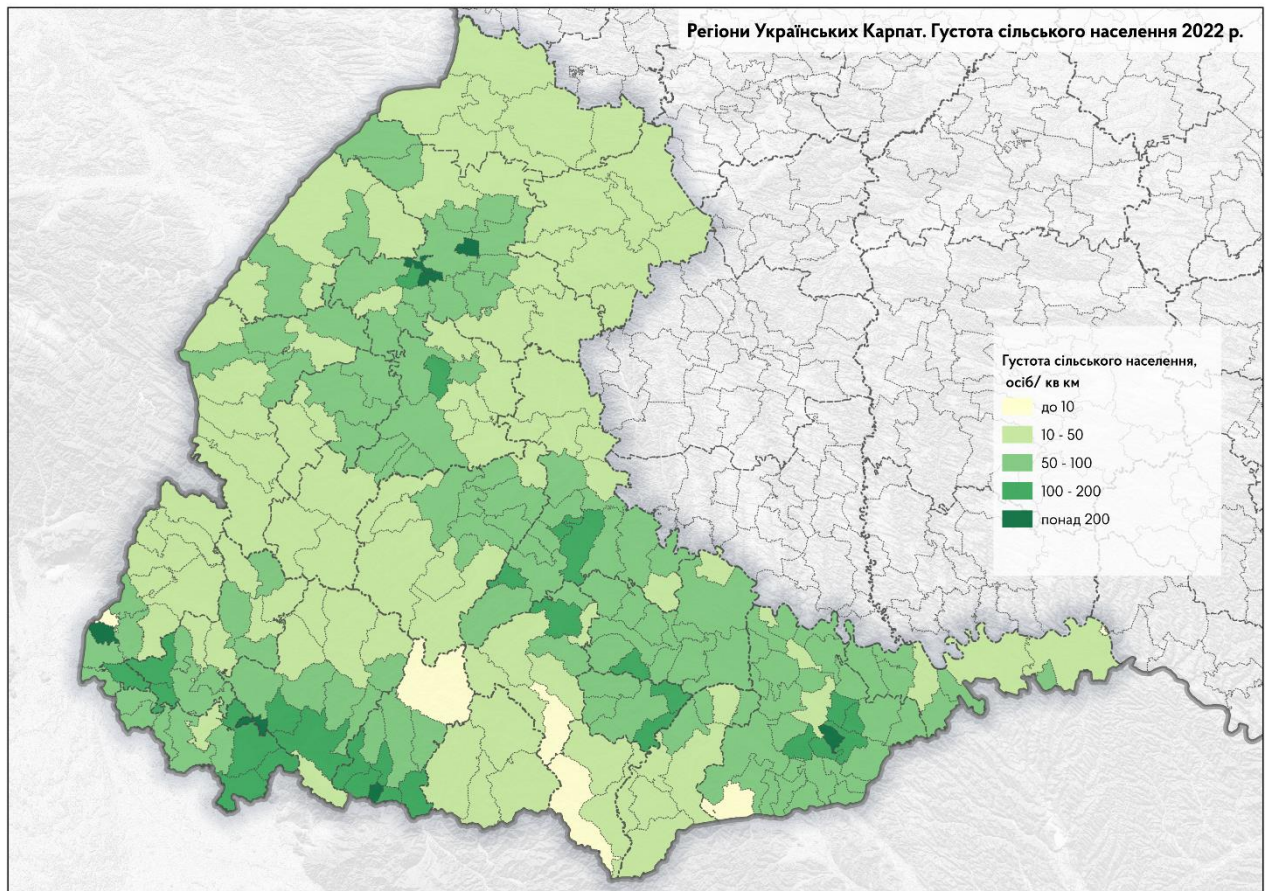
Рис .3.7. Густота населення Карпатських областей України за даними 2022 року

Густота сільського населення до 10 осіб на кв км визначена у Зеленській та Усть-Чорнянській ТГ Івано-Франківської та Закарпатської областей (як і фіксувалося за загальною людністю). Винятком варто вказати дві суто міські громади Ужгородську та Новодністровську, до яких не входять сільські поселення. Загалом з людністю до 50 осіб сільського населення налічується 83 громади. Найвищу щільність сільського населення 581 особу на км в у Зимноводівська ТГ Львівського району. Також в зоні урбанізаційного впливу Львову виділимо Сокільнинську та Мурованську ТГ із густотою понад 200 осіб. Загалом густоту сільських мешканців з показником понад 100 осіб на км² за даними 2001 року фіксуємо у 42 ТГ.

За даними густоти всього населення на початок повномасштабного вторгнення відмітимо збільшення кількості громад із густотою до 50 осіб – 52 ТГ. Хоча варто зауважити на зростанні критично низьких значень у 6 ТГ. Загалом із 251 ТГ зростання густоти населення зафіксовано по 47 ТГ. Найвищі прирости у Чернівецькій та Івано-Франківській міських ТГ, Пасічнянській ТГ (Надвірнянського району), Велико-берегівській ТГ (Берегівського району), Путильській ТГ Вижницького району. Густота зросла на більше 50 пунктів (див рис3.7)

Густота сільського населення також відмічається полярними змінами, які вказують на «точки демографічного росту» систем розселення (див. рис.3.8.). Для початку зауважимо на суто сільській ТГ із оптимальним рівнем фінансового забезпечення, де як ми вже вказували спостерігається тенденція до приросту населення – Зеленській.

Також варто й зауважити на демографічних втратах, адже станом на 2022 рік у 98 громадах густота населення становить до 50 осіб на кв.км (проти 46 за даними 2001 року). Полюсами зростання сільського населення стали Зимноводівська ТГ (+47 пунктів у густоті сільського населення), Сокільницька ТГ (+22), Мурованська ТГ(+19), Оброшинська ТГ (+13) Львівського району, Івано-Франківська ТГ (+39), Чудейська ТГ (+19) та Великокучурівська ТГ(+8) Чернівецького району (див додаток). Загалом приріст фіксуємо у 51 громаді

Рис .3.8. Густота сільського населення Карпатських областей України за даними 2022 року

. Як бачимо для сільських поселень вагомим став чинник географічного положення – розташування в межах зони активних урбанізаційних процесів та транспортно-географічного розташування. Що знову ж підтверджує отримані нами результати у другому розділі, щодо втрати значення природного та історичного чинників на користь суспільно-географічних факторів.

3.3. Сучасні урбанізаційні процеси та їх вплив на формування систем розселення

Дністрянський М.С. із колективом авторів вказує, що: «Формування урбанізованих територій – це результат об’єктивних процесів соціально-економічного розвитку країн та регіонів, а тенденції їхньої трансформації

значною мірою є індикатором загального стану суспільства» (Дністрянський, Склярська & Дністрянська, 2024). Тож вивчення урбанізаційних процесів розкриє нові перспективи та особливості розвитку систем розселення Карпатських областей України у сучасних умовах, адже міські поселення акумулюють основні ресурси, зокрема й демографічні. Вивчення сучасних тенденцій у перебігу урбанізаційних процесів, які наявні сьогодні у науковій сфері стосується або України загалом, або ж окремих областей.

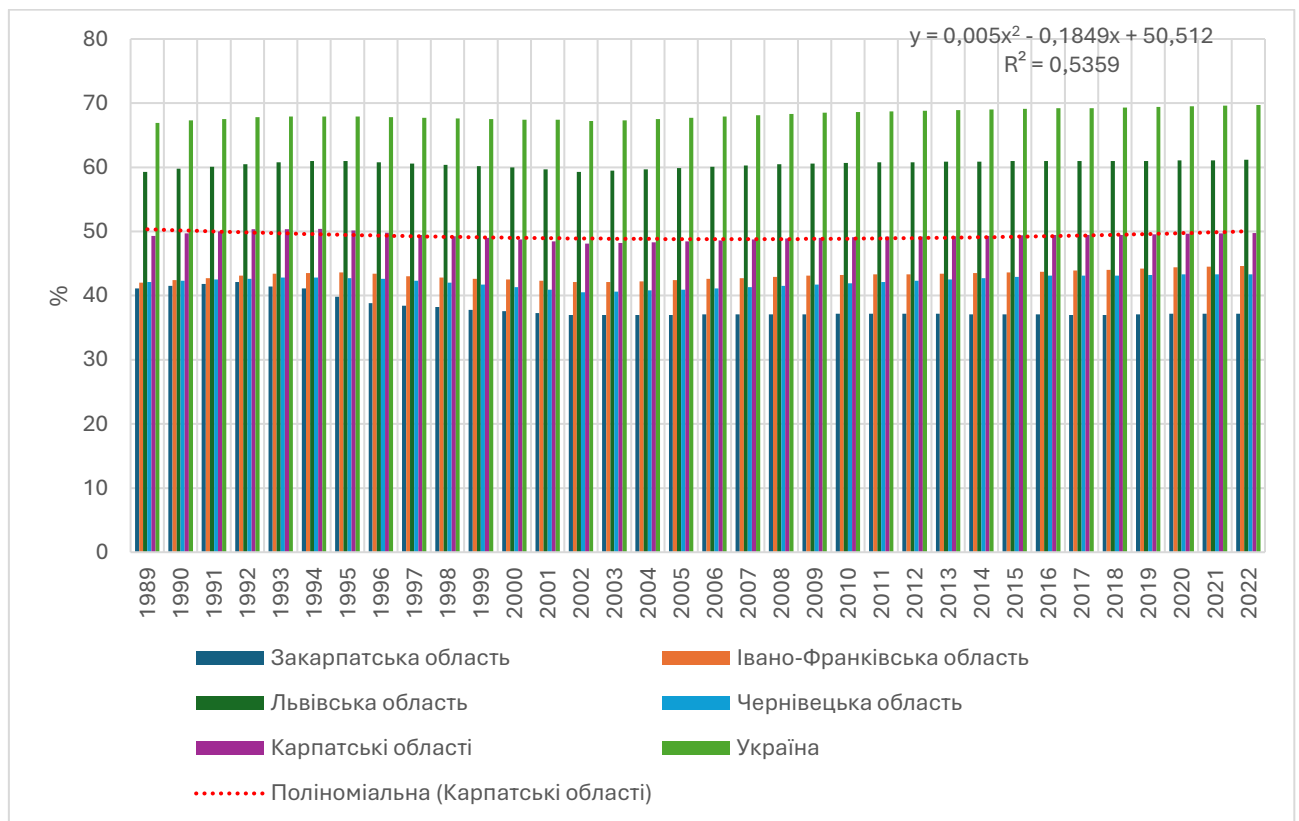
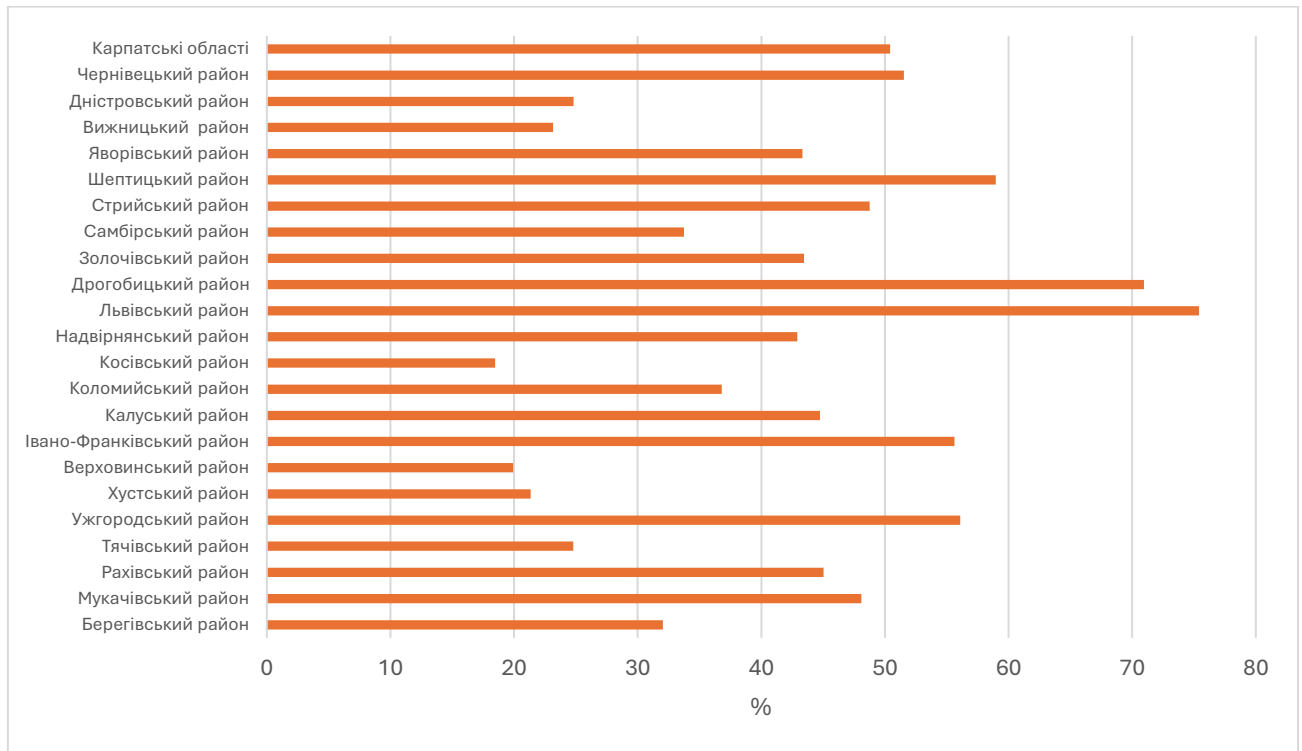

Рис.3.9. Динаміка рівня урбанізації у Карпатських областях 1989-2022рр.

Аналогічно й щодо території досліджуваних областей, як от Львівської (Лозинський & Костюк, 2011; Дністрянський, Склярська & Дністрянська, 2024), агломераційних тенденцій Івано-Франківська (Сливка & Закутинська, 2017), Закарпатської, Чернівецької (Zablotska, Kondurian & Zablotska, 2025). Карпатський макрорегіон, що представлений Львівською, Закарпатською, Івано-Франківською та Чернівецькою областями на фоні загальнодержавного значення рівня урбанізованості (69,7%), станом на початок 2022 року вирізняється значенням відсотку міських мешканців трохи менше половини 49,8% (див рис. 3.10). У розрізі адміністративних областей ці

показники різняться від 61,2 у Львівській до 37, 2%% у Закарпатській областях.

Рис 3.10. Рівень урбанізації по адміністративних районах Карпатських областей України, станом на 2022р.

За період із 1989 року на території регіону дослідження кількість населення міських поселень міського населення коливалась 48,1% у 2002 році до 50,4% у 1993-94 рр, на початок повномасштабного вторгнення у Карпатському макрорегіоні кількість міських мешканців становила 2968 тис осіб. По адміністративних областях спостерігаємо відмінності із наступними тенденціями: для Закарпатської області спостерігаємо скорочення з 42,1 % у 1992 році до 37,2% на 2022 рік (додаток К1). Для Івано-Франківської та Чернівецької області фіксуємо впевнений ріст рівня урбанізації. Загалом рівень урбанізації зростає на фоні скорочення кількості міських мешканців, але за рахунок різниці темпів скорочення ми отримали приріст показника. Відмітимо період, з середини 1990-х по 2023-4 роки, коли спостерігалось деяке падіння рівня урбанізації, а наділі чітко визначилися тенденції до скорочення у Закарпатській, та зростання – у решті (див рис 3.9.). Що вказує на перспективи урбанізаційних процесів на території досліджуваних областей.

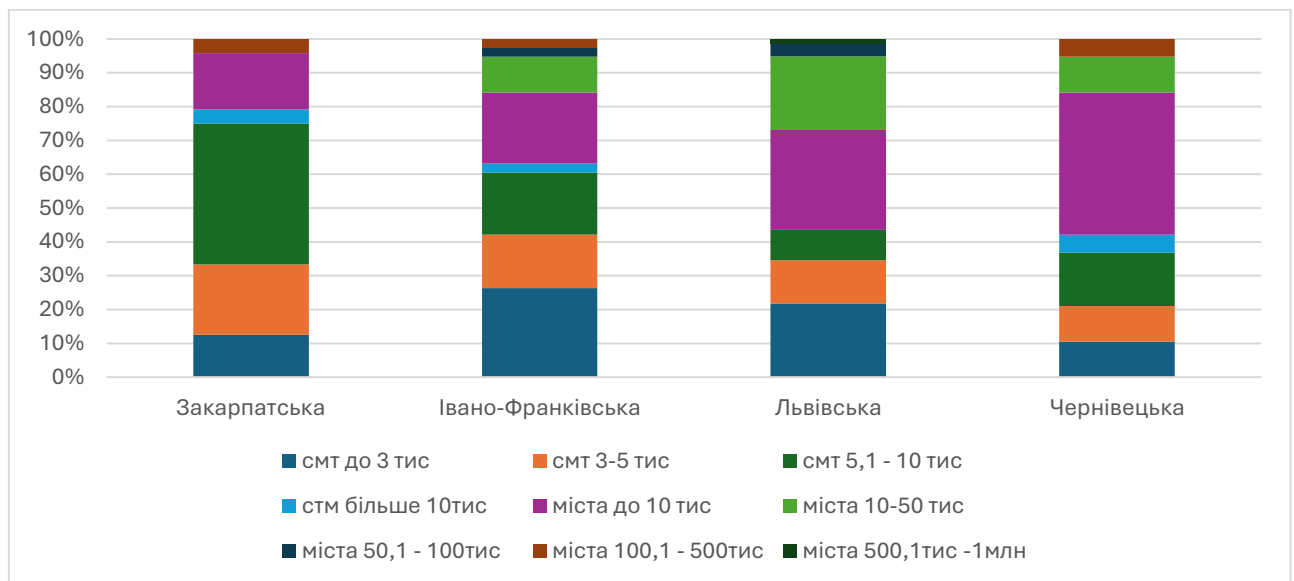
На дане твердження і лінія тренду із значенням $R^2 = 0,53$. Особливо дане твердження є актуальним на фоні зростання числа ВПО та релокованих підприємств. Останні, в переважній більшості, при визначенні місця релокації обирають міські поселення.

Різняться показники урбанізованості й по адміністративних районах досліджуваних областей. Із рисунку 3.10. бачимо, що серед 22 районів лише у шести рівень урбанізації є вищим за пересічних по регіону дослідження (Львівський, Дрогобицький, Ужгородський, Івано-Франківський, Чернівецький, Шептицький) й саме за їх рахунок перекриваються низькі частки міського населення у гірських районах. Такі відмінності сформувалися як за рахунок різних темпів урбанізації, так і пересічної відстані, щільності, міських поселень по території.

Дані показники сформувався за рахунок кількості населення 81 міста та 85 селищ міського типу. Серед показників чисельності населення яких також є певні як часові так і пропорційні особливості. До 2024 року, за людністю міські поселення у Карпатському макрорегіоні були представлені п'ятьма групами міст (дуже малі до 10 тис, малі до 10-50 тис., середні 50 – 100 тис., великі 100-500 тис. та дуже великі 500 тисяч до 1 млн осіб) та трьома групами СМТ (дрібні до 3 тис., значні 3-5 тисяч та великі 5-10 тисяч осіб). Основну групу з яких складають дуже малі міста (43 поселення), при чому найбільш критична ситуація у 10 містах із людністю менше п'яти тисяч, які після завершення військового стану втратять свій статус. 28 поселень сформували групу малих міст, варто вказати, що група середніх міст враховуючи темпи скорочення їх людності фактично втрачається (за винятком Мукачева). Ну й відповідно обласні центри Ужгород, Чернівці та Івано-Франківськ відносяться до великих міських поселень на фоні лідируючих позиції дуже великого Львову. 85 селищ міського типу розподілилися по групах людності приблизно рівномірно, хоча варто зауважити на трьох поселеннях з людністю понад 10 тисяч мешканців, і які можуть потенційно перейти у статус міст (Красноїльськ

Чернівецької області, Королево Закарпатської та Перегінське Івано-Франківської).

За областями групи міських поселень розділились наступним чином (див рис 3.11.) найбільша частка малих міст у Чернівецькій області. Переважаючою групою для Закарпатської області є смт з числом мешканців від 5 до 10 тисяч. А критично малі смт найбільшу групу формують серед поселень Івано-Франківщини.

Рис. 3.11. Групи міських поселень за людністю Карпатських областей України, станом на 2022р.

Динаміка людності по міських поселеннях така ж нестабільна як і по адміністративних областях. Загалом із 166 міських поселень від 2011 року у двох спостерігається стагнація (Городок Львівської та Вигода Івано-Франківської областей), у 52 поселеннях приріст населення (м. Винники +39% та смт. Рудне (+20%) Львівської області, смт. Королево (+28%) та смт. Середнє (+25%) Закарпатської області), а для 112 поселень – скорочення кількості мешканців. При чому остання має найбільш катастрофічні значення по -24% для м. Вижниця Чернівецької області та смт. Дубляни Львівської області. Загалом можемо спостерігати пікові темпи зростання урбанізації для поселень прикордонного розташування (смт. Красноільськ Чернівецької області, смт. Великий Березний Закарпатської), для поселень в зонах демографічного

впливу великих та дуже великих міст, у поселеннях, що мають статус гірських поселень (сmt. Яблунів Івано-Франківської області), та ін (додаток К4).

Результат перерозподілу населення по міських поселенням адміністративних районів простежуємо через густоту міського населення. Спостерігаємо як відмінності у густоті міського населення так і міських поселень зокрема при пересічній відстані між міськими поселеннями 18,3 км, густоті міського населення 54 особи на км² та щільності міських поселень 3 поселення на тисячу км², що є у 1,5 рази вище ніж по території України. Загалом густота міського населення корелює із густотою міських поселень ($K=+0,65$), що власне пояснюється загальними особливостями міського розселення та структури поселень за людністю.

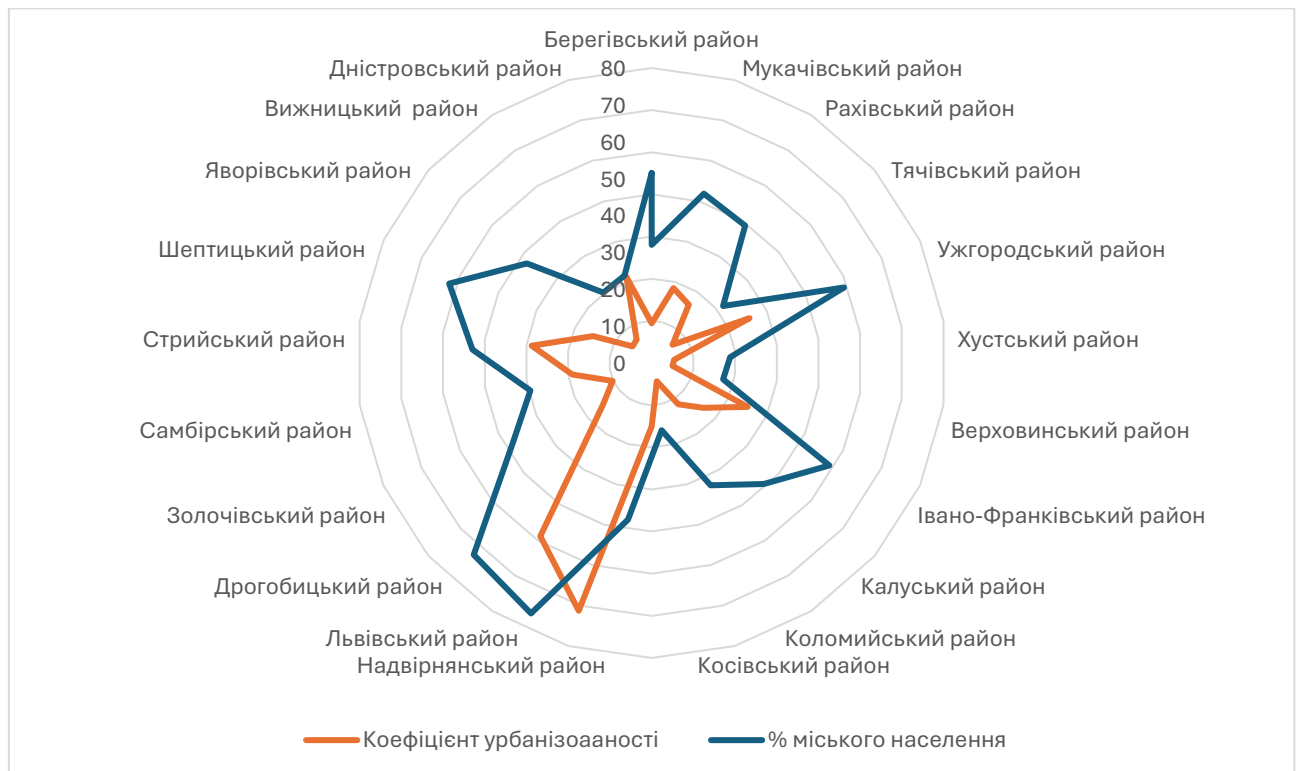
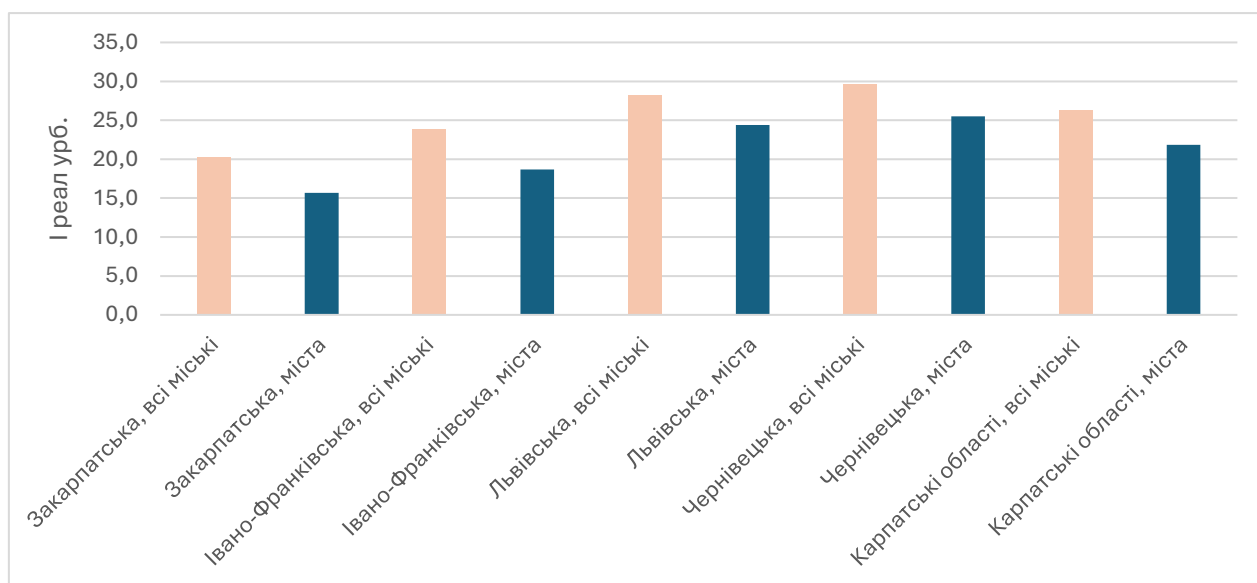

Рис. 3.12. Коефіцієнти урбанізованості в Карпатських областях 2022рр.

Разом із значеннями рівня урбанізації використовують показник коефіцієнта урбанізованості, що вказує на співвідношення міських поселень до людності сільських населених пунктів (додаток К3). Результати розрахунку коефіцієнті урбанізованості для Карпатських областей вказують на загальнообласні тенденції розвитку урбанізаційних процесів (рис.3.12).

Виняток становлять Дністровський, Берегівський та Надвірнянський райони. На фоні значимості урбанізаційних процесів, а також зростання ролі міських поселень й поширення міського способу життя в регіоні дослідження нами було розраховано рівень реальної урбанізації для території Карпатського субрегіону та окремо областей загалом. «Рівень реальної урбанізації відображає фактичну ступінь урбанізованості населення, з урахуванням не лише адміністративних кордонів міст, а й передмість, приміських зон та агломерацій.» (Zablotska, Kondurian & Zablotska, 2025).

Рис. 3.13. Значення індексів реальної урбанізації для Карпатських областей України (станом на 2022 рік)

Оскільки в сучасних умовах значна частина зайнятих у містах живуть у передмістях то показник реального рівня урбанізації враховуватиме ще і агломераційні зв'язки між поселеннями. Одержані результати показують, що при індексі реальної урбанізації лише для міст становить 17,7, а для усіх міських поселень разом - він уже становить 20,4 (рис. 3.13.) (додаток 5). Це підтверджує розвиток субурбанізаційних процесів у областях Карпатського субрегіону. Такий розподіл показників формується і урахуванням наявності майже такої ж кількості як і міст селищ міського типу. А за рахунок міграційних переміщень, в межах зон демографічного впливу обласних центрів, ми спостерігаємо не тільки розвиток урбанізаційних процесів, але і

процесів субурбанізації. По областях можемо спостерігати відмінності які вказують на значно вищі темпи субурбанізації у Львівській та Чернівецькій областях та водночас на розвиток Чернівців як моноцентру в Чернівецькій області.

Для вивчення особливостей у розселенні населення по території у географії населення часто застосовують метод Зіпфа-Медведкова (Zablotska, Kondurian & Zablotska, 2025). А конкретніше - поєднання правила Зіпфа із твердженням про ідеальне розселення у співвідношенні «ранг-розмір». Отримане відхилення у перерозподілі міських поселень буде вказувати на вплив комплексу демографічних чинників, з подальшими роз'ясненнями.

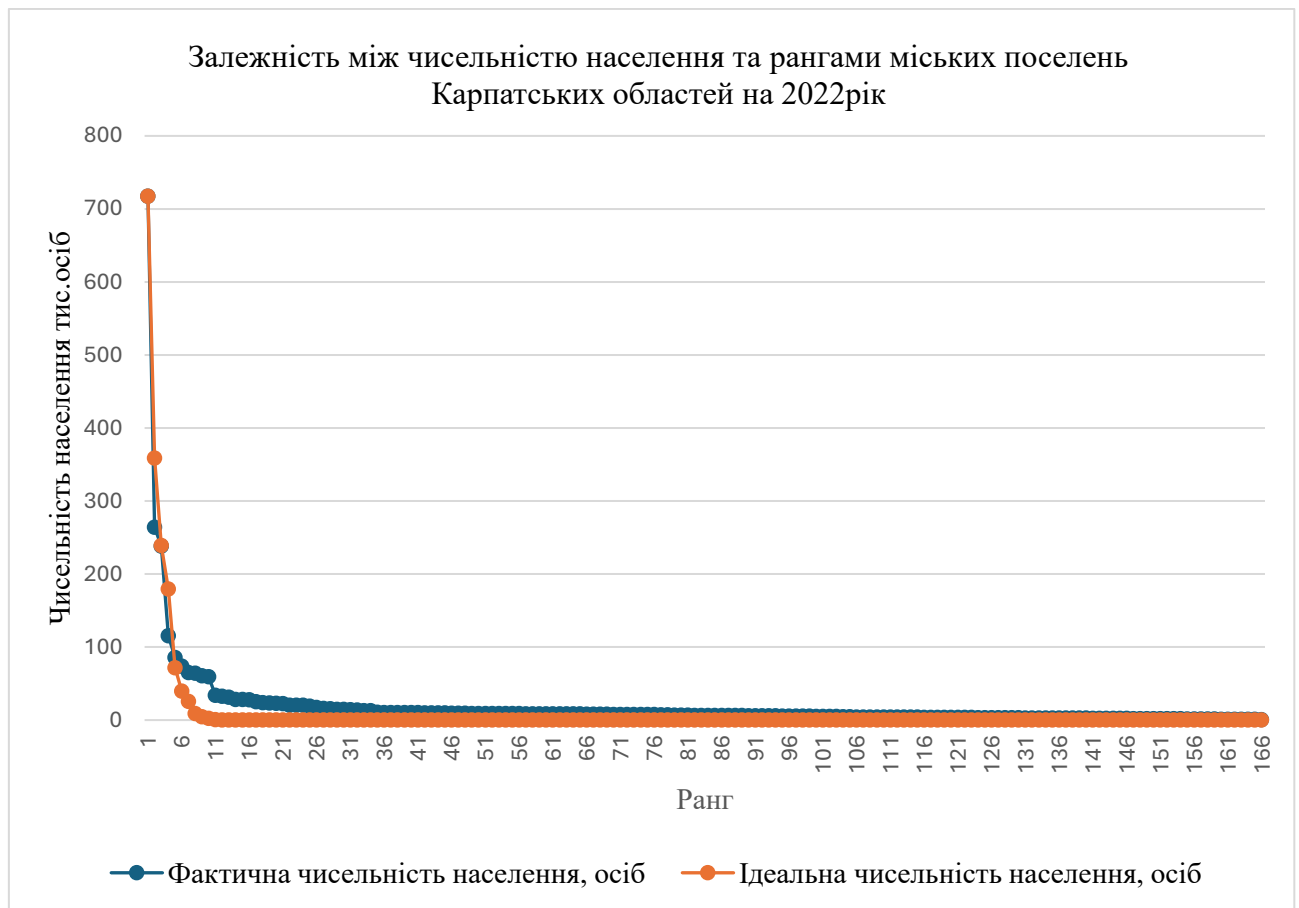

Рис. 3.14. Криві залежності «Ранг-розмір» для міст і смт Карпатських областей (за Зіпфом-Медведковим)

Тому при аналізі кривих відповідності правила «ранг-розмір» ми практично порівнюємо характеристики мереж міських поселень з розрахованими ідеальними розрахунковими значеннями (Буяновська & Яворська, 2025)

На рисунку 3.14. можемо співставити криві фактичної та ідеальної чисельності міських поселень чотирьох областей, з чого видно домінування м. Львова, далі м.Чернівці (які відхиляються від ідеалістичної чисельності на 1,35, даючи запас демографічної ємності), третім у рейтингу м.Івано-Франківськ, яке практично ідеально відповідає ідеальному показнику людності та втілює правило Зіпфа про рейтинг та наступність міст у системі. Четвертим є рейтингу людності є м.Ужгород, яке знову ж (аналогічно Чернівцям) має запас ємності. Наближеним до ідеалістичної кривої є Мукачево, що говорить про його роль як ядра міжрайонної системи розселення. За типізацією яку запропонувала у своїх дослідженнях урбанізації областей України К. Сегіда (2017) міське розселення Карпатського макрорегіону належить до моноцентричного із близьким до ідеального розподілу.

Нами розглянуто криві залежності по кожній із областей (див додаток.К6-К13) Для Чернівецької області аналіз реальної чисельності населення, вказав на демографічну значимість міста Чернівці, котре майже у 19 раз перевищило за людністю друге в рейтингу. Тому, міське розселення у Чернівецькій області характеризуємо як різко моноцентричне, при домінуванні обласного центру над другим містом становить більше 10 разів (Zablottovska, Kondurian & Zablottovska, 2025).

Для Львівської області спостерігаємо також переважання Львову над Дрогобичем у 10 разів, що говорить про різко моноцентричний розвиток міського розселення. Івано-Франківська область, із перевищенням людності Івано-Франківська над другим у рейтингу Калушем у 5,4 рази належить до моноцентричного типу. Для Закарпатської області, окрім Ужгорода наступні в рейтингу Мукачево та Хуст, із незначним переважанням (близьким до ідеального) визначаємо поліцентричну схему міського розселення (що власне ми й простежуємо впродовж досліджень у параграфах 2.3, 3.2 та 3.3) (див додатки К6-К13).

Як продовження нашого дослідження щодо відповідності міської мережі розселення по областях Карпатського регіону правилу «Зіпфа-Медведкова», ми застосували поправочний коефіцієнт першості. Із рисунку 3.15. можемо бачити, що величина апроксимації ($R^2 = 0,99$) показує повну достовірність результатів нашого дослідження використаному правилу. Точка перетину графіка з віссю ординат знаходиться на значенні 2,7, і це число дає нам можливість обчислити теоретичну чисельність населення для головного міста системи Львову. Такі дослідження дозволяють у подальшому використовувати результати для просторового планування чи проектування розселення регіону.

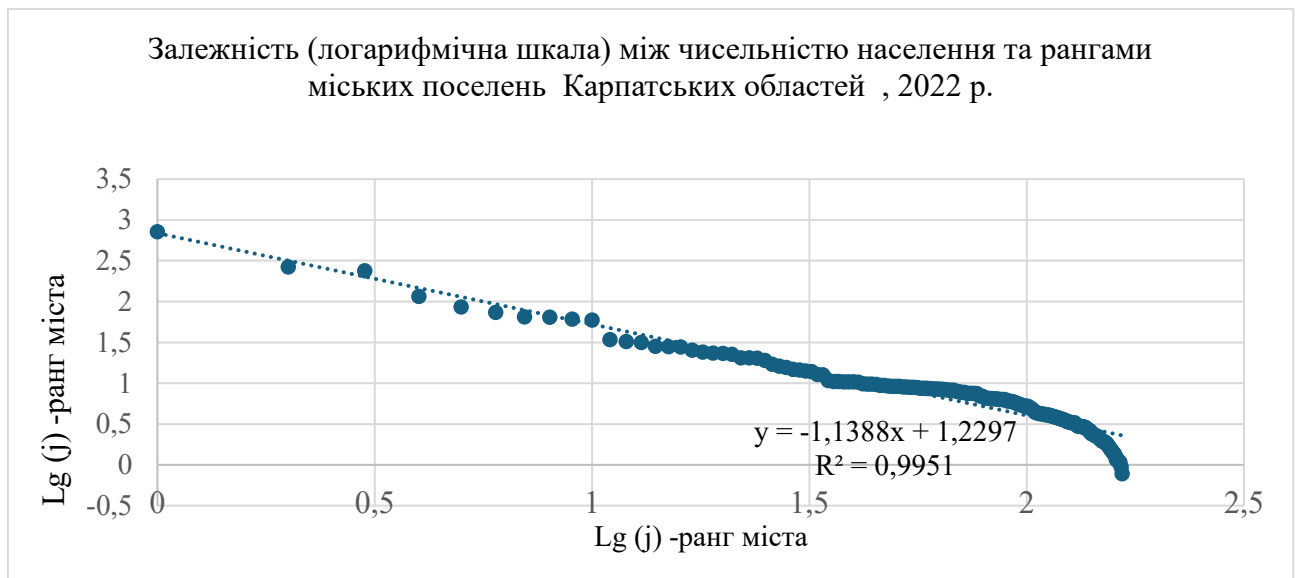
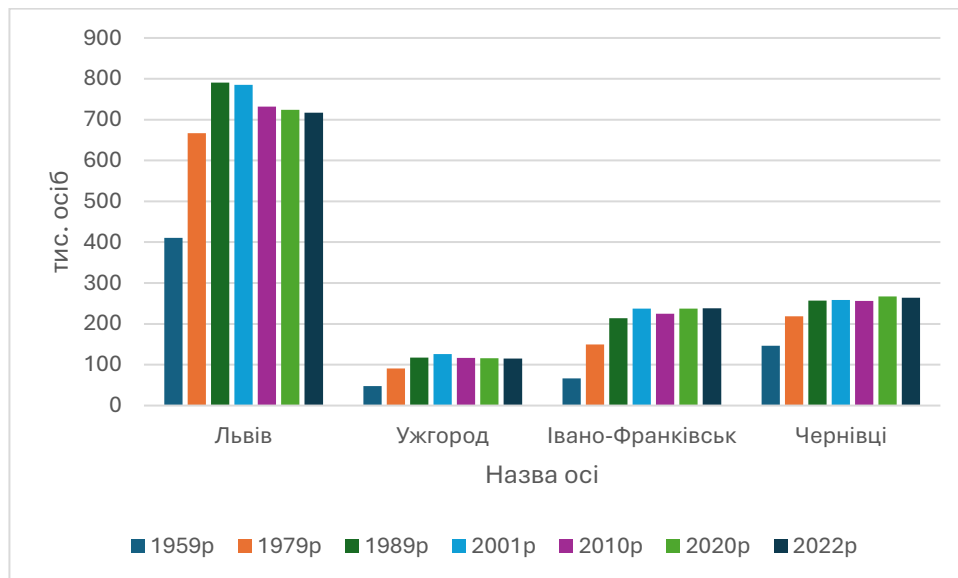

Рис. 3.15. Крива залежності (логарифмічна шкала) між чисельністю населення та рангами міських поселень Карпатських областей, 2022 р.

Достовірність результатів дослідження на рівні адміністративних областей показала, що для Закарпатської області правило не повністю відповідає, оскільки величина апроксимації ($R^2 = 0,88$). Це можна пояснити специфікою регіону. Для Чернівецької, Львівської та Івано-Франківської областей величина апроксимації R^2 0,89, 0,94 та 0,95 відповідно, що відповідає високій ступені достовірності. Як бачимо в розрізі областей спостерігаються відмінності у формування урбанізаційних процесів, що можна пояснити індивідуальними особливостями кожної із них.

Оскільки наші дослідження вказують, на розвиток субурбанзаційних процесів на території Карпатських областей, й на їх формування саме навколо моноцентрів – Чернівців, Івано-Франківська, Львова, то розглянемо більш детально саме цю складову урбанізацій у регіоні.

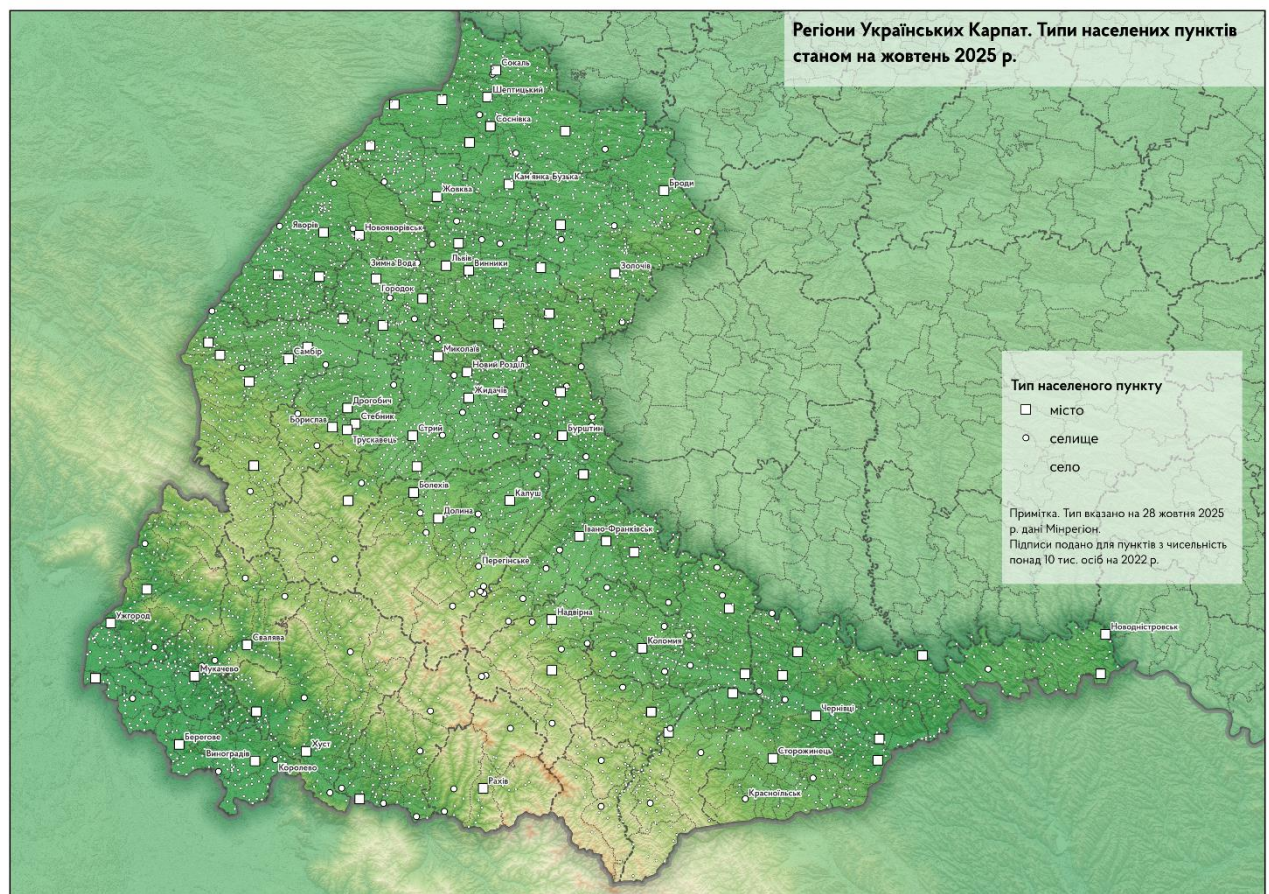
Впродовж досліджуваного періоду чисельність мешканців міст зростала із різною швидкістю (від 1,7 рази для Львову до 3,5 рази у Івано-Франківську). М. Дністрянський зауважує, що: «У Львівській міській агломерації зосереджено 20% міст області і понад 60 % міського населення, що разом з особливостями розміщення засвідчує її центрально-організуючу роль у функціонуванні усієї Львівської обласної системи розселення» (Дністрянський, Склярська & Дністрянська, 2024). Чернівці за вказаний період поглинули 6 поселень(м Садгору, смт Ленківці, с. Рогізну, с.Стара Жучку, с. Нову Жучку, с.Долішні Шерівці) (Zablotska, Kondurian & Zablotska, 2025).

Рис. 3.16. Динаміка чисельності населення обласних центрів Карпатських областей (1959 - 2022 рр.)

Реформи АТУ та децентралізації стали поштовхом до нового територіального зростання міст. Першим кроком варто вказати добровільне об'єднання поселень навколо міст у міські громади. Далі, із урахуванням добровільного об'єднання територіальних громад та приєднання до них

сільських поселень, отримаємо прискорення субурбанізаційних процесів. Все це може призвести до подальших змін у картині розселення. Так, до складу Чернівецької міської ТГ увійшли села Чорнівка та Коровія. Вони й раніше мали тісні міграційні, трудові, культурно-побутові, соціальні зв'язки із обласним центром, а тепер фактично доєдналися до соціально-економічного життя міста. Львівська містка ТГ об'єднала 15 сіл (людністю 17115 осіб), 2 смт та два міста. Івано-Франківська міська ТГ об'єднала навколо обласного центру 18 сільських поселень різної людності. А от Ужгородська міська ТГ представлена лише одним містом. Хоча сусідня з нею Мукачівська об'єднала навколо себе 17 сільських поселень.

Рис. 3.17. Розселення населення Карпатських областей України станом на 2025 рік (за даними Мінрегіон)

Наступним, не менш цікавим чинником, що призведе як до зміни розселенської картини так і до змін значень урбанізаційних показників, що також вплине і на розвиток громад. Згідно Закону України «Про децентралізацію

порядку вирішення окремих питань адміністративно-територіального устрою» окрім зміни назв поселень, передбачається введення нового підходу до виділення міських поселень (статус населеного пункту визначається кількістю його мешканців). Відповідно згаданому Закону України: «місто - понад 10 тисяч осіб, селища - від 5 до 10 тисяч мешканців, села - до 5 тисяч мешканців) (ЗУ«Про деєрадянiзацiю порядку вирiшення окремих питань адмiнiстративно-територiального устрою», 2024). До того ж «Мiським населенням» вважатимуться лише мешканцi мiст, що вiдповiдно вплине на пониження показникiв урбанiзацiї. Сам Закон набрав чинностi з 26 сiчня 2024 року, але одночасного автоматичного зняття статусу iз населених пунктiв, для узгодження iз Законом, не буде.

Громади перехiд будуть здiйснювати за бажанням та за власний кошт. Автоматично - лише селища мiського типу змiнять назву на селище, а з мiст зiмається статус районного, обласного чи республiканського значення.

Опрацювавши данi Мiнрегiону (2025) ми побудували вiдповiдну карту розселення населення для дослiджуваного рeгiону (див рис 3.17.). таким чином, вступивши в дiю згаданий Закон України уже вказує на вiдповiднi змiни й з 2024 року у межах дослiджуваних областей налiчується 81 мiсто та 85 селищ. Але згiдно цього ж закону при розрахунку рiвня урбанiзацiї враховуватимемо лише мiста. Якщо вiдштовхуватися вiд даних 2022року то для рeгiону дослiдження рiвень урбанiзацiї становитиме вiдповiдно 24,7% у Закарпатській, 36,4% у Івано-Франківській, 55,6% у Львівській та 37,7 % у Чернівецькій областях. Для рeгiону дослiдження рiвень урбанiзацiї становив би 42,2%.

Однак новi вимоги до типiв та класифiкацiя поселень для України, так i для дослiджуваних областей це новi виклики. По-перше мiсцевим органам влади доведеться швидко орієнтуватися та перелаштовуватися до змiн у плануванні та реалiзацiї стратегiй розвитку. По друге – добровiльнiсть переходу лише затягне процес (а це документальний супровiд, картографiчний, нормативний, тощо). опрацювавши данi по чисельностi населення у

поселеннях станом на 2022рік, ми перерахували можливий максимальний варіант переходу відповідно статусу за людністю (див табл 3.1.).

Табл.3.1.

Розрахункові показники змін у міському розселенні областей Карпатського макрорегіону із врахуванням нових критеріїв визначення міських поселень

01.01.2022		24.01.2024	
Закарпатська область	11 міст 19 СМТ 38% частка міського населення 37 осіб на кв.км — щільність міського населення	Закарпатська область	8 міста 29 селищ 25,6% частка міського населення 24,8 осіб на кв.км — щільність міського населення
Івано-Франківська область	15 міст 24 СМТ 45% частка міського населення 45 осіб на кв.км — щільність міського населення	Івано-Франківська область	8 міст 21 селище 32,5% частка міського населення 31,9 осіб на кв.км — щільність міського населення
Львівська область	44 міст 34 СМТ 62% частка міського населення 72 осіб на кв.км — щільність міського населення	Львівська область	22 міста 23 селищ 50,1% частка міського населення 57,9 осіб на кв.км — щільність міського населення
Чернівецька область	11 міст 8 СМТ 43,3% частка міського населення 47,7 осіб на кв.км — щільність міського населення	Чернівецька область	4 міста 15 селищ 32,9% частка міського населення 36,9 осіб на кв.км — щільність міського населення
Регіон дослідження	81 місто 85 СМТ 50% частка міського населення	регіон дослідження	42 міста 82 селищ 19,7% частка міського населення

Не менш вагомим чинником майбутнього перебігу урбанізаційних процесів у регіону дослідження є наслідки війни в Україні. По-перше це безпосереднє переміщення ВПО та релокація підприємств, що впливатиме як

на розвиток поселень, навантаження на соціальну інфраструктуру, так і на зміну чисельності їх мешканців. По-друге – окупація та урбіцид населених пунктів, що не просто спричиняє незворотні зміни у загальнодержавній системі розселення, але й зумовлює соціально-економічні трансформації. Зокрема зміни у логістичних зв'язках, що призвели до перенаправлення міжнародних транспортних коридорів, а відповідно створює це додаткові переваги для розвитку поселень та посилення урбанізаційних зав'язків. То ж як бачимо, не дивлячись на сформовані особливості у міському розселення та перебігу урбанізаційних процесів на територій досліджуваних областей, які передбачено призведуть до змін у розселення та функціонування систем розселення.

3.4. Особливості систем розселення Карпатських областей

Системи розселення як територіальне об'єднання поселень певної території на основі історичних, економічних, транспортних, міграційних, адміністративних та інших зв'язків, в межах України сформували цілісну ієрархічну систему розселення. Де чітко виділялися система розселення загальнодержавного рівня, регіонального, субрегіонального та локального рівнів. Кожен рівень мав у своїй основі територію суспільно-географічних чи адміністративних одиниць. У своїй монографії Василь Джаман (2003) провів детальне дослідження їх формування та виявив взаємозв'язок між системами розселення регіонального рівня на території України із одиницями суспільно-географічного районування, ідеї якого активно розвивалися у кінці 90-х початку 2000-х років. Однак із розвитком наукових ідей та підходів в суспільній географії, привнесли певні зміни в особливості вивчення соціально-економічного розвитку областей України. Таким чином сформувалося два основних підходи до визначення систем розселення регіонального рівня – за Ю. Пітюренком та А. Доценком. Їх відмінності проявляються не лише в структурі, але й у назвах виділених систем. Варто зазначити, що в Український

суспільній географії все частіше опираються на праці А. Доценка (Доценко, 2018). Й відповідно його науковим баченням досліджувані області є складовими Львівської міжобласної системи розселення із центром у м. Львів, лідируючи демографічні позиції якого ми простежуємо у своїх дослідженнях. У Генеральній схемі планування території України при розгляді систем розселення найвищий рівень формуючих загальнодержавну систему розселення виділяють як міжобласні, що формуються навколо найбільших міст та їх агломерацій, що також підтверджує сказане вище (Генеральна схема планування території України, 2025).

Разом з тим, реформа децентралізації передбачає анонсоване виділення дев'яти статистичних макрорегіонів країни, де простежується певне співпадіння між структурою запропонованих територіальних утворень з усталеними у суспільній географії межами міжобласних систем розселення. Чотири із дев'яти макрорегіонів (II, IV, V, VII) за своєю структурою співпали територіально із Донецькою, Одеською та Кримською, Хмельницькою, Львівською системами розселення відповідно (Заблотовська, & Кондурян, 2025). Тому, на нашу думку не варто відкидати ідею щодо цілісного розуміння досліджуваної нами території чотирьох Карпатських областей України.

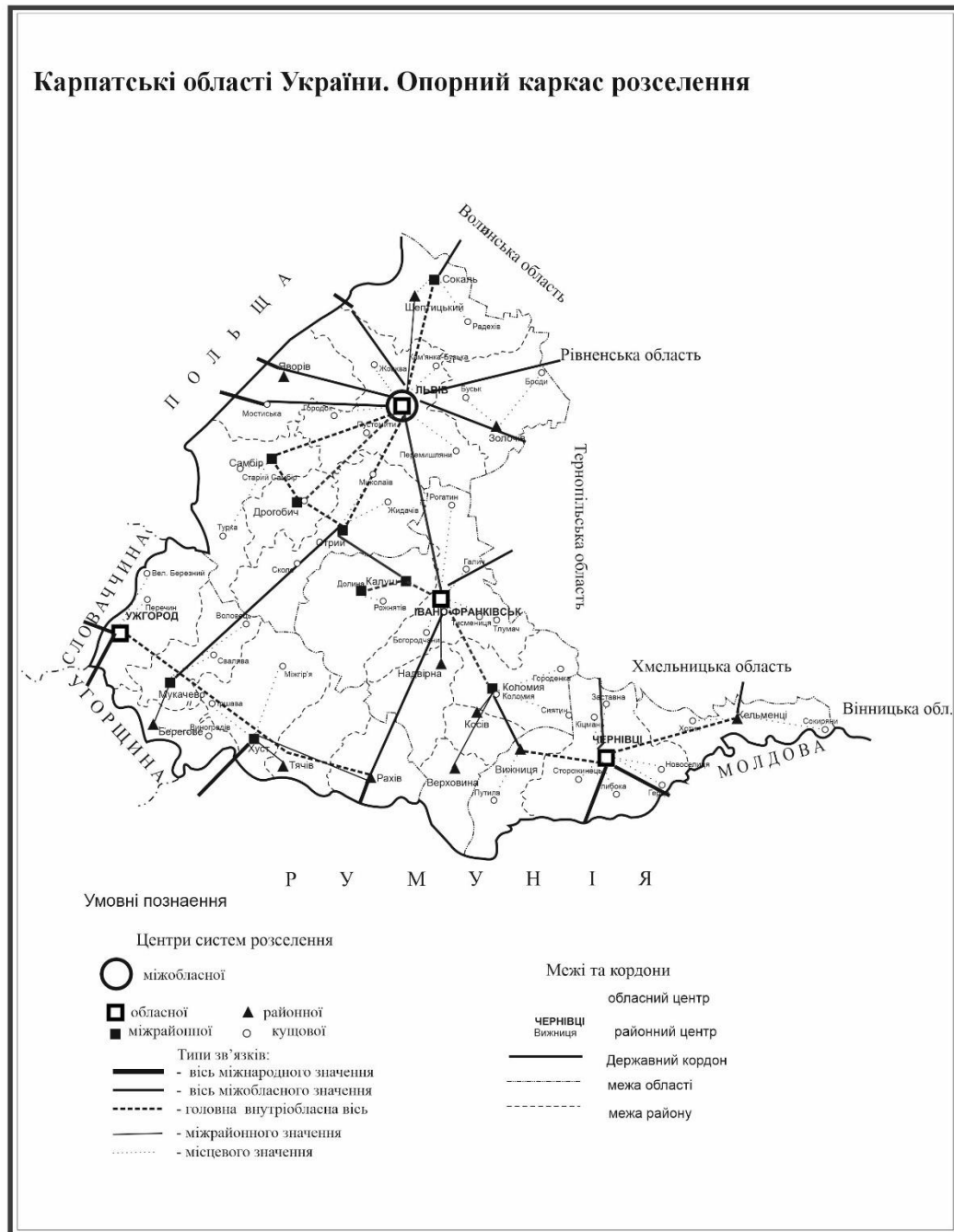
Водночас Міністерством розвитку громад та територій України ведеться й робота й над ще одним регіональним поділом – виділення безпекових регіонів. В основі якого лежить віддаленість від лінії фронту та, відповідно, стратегічні розробки тилового забезпечення країни. Відмітимо, що згадані районування не суперечать одне одному, не пересікаються методологічно та передбачаються взаємопов'язані підходи при розробці стратегічних планів розвитку (Заблотовська, & Кондурян, 2025). Як бачимо, міжобласні системи розселення є важливим суспільно-географічним поняттям із політичним, статистичним й економічним підґрунтям. Тому дослідження розселення Львівської, Івано-Франківської, Закарпатської та Чернівецької областей в межах Львівської міжобласної системи розселення, враховуючи створення

проектних офісів для роботи з європейськими програмами можуть посилити та розширити можливості їх регіонального розвитку.

Тож Львівська міжобласна (міжрегіональна) система розселення, що сформувалася в межах Закарпатської, Івано-Франківської, Львівської та Чернівецької областей на площі 56,7 тисяч квадратних кілометрів, об'єднала 3757 поселень, з яких 81 міське, 85 селищне та 3591 сільських населених пункти, при загальній кількості мешканців 6045,2 тис осіб. У адміністративному відношенні в межах областей сформовано 22 райони до яких входять 76 міських, 64 селищних та 111 сільських територіальних громади.

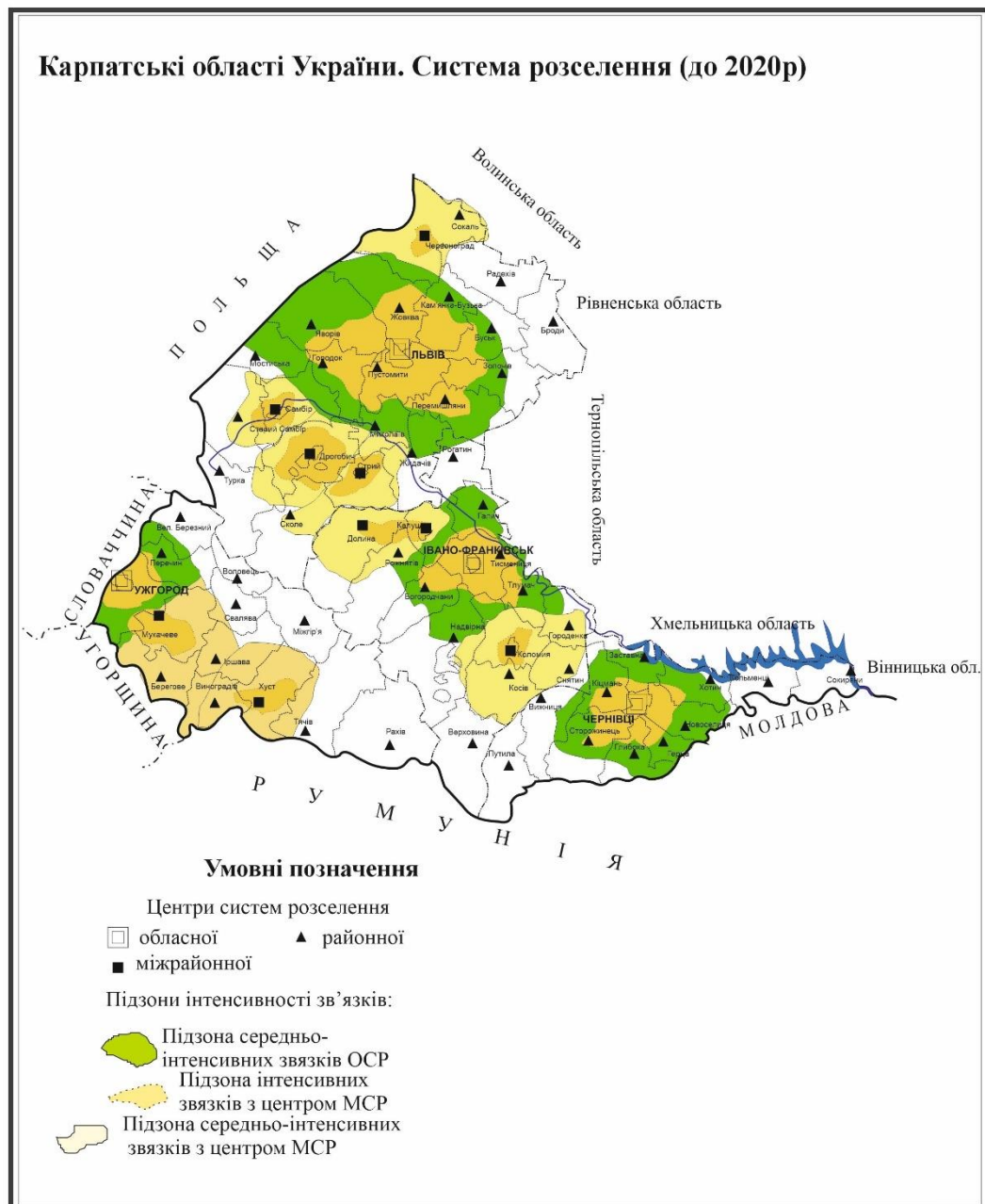
Оскільки зв'язуючим елементом розвитку систем розселення є транспортна мережа, то й опорний каркас розселення, як відображення основних напрямків системотвірних зв'язків, передає основні тенденції. «Опорний каркас – це кістяк системи розселення, навколо якого вона формується й зростає» (Джаман, 2003). Основними елементами опорного каркасу є міста-ядра, разом із з'єднуючими їх магістралями, він стає найбільш стійким елементом у системі розселення. Тож Львівська міжрегіональна система розселення має каркас радіально-концентричного типу. Де центр розходження м. Львів є важливим транспортним вузлом міжнародного значення від нього радіально розходяться транспортні вітки, які по'язані між собою шляхами концентричного спрямування. Варто вказати на важливість транскордонного розташування території, що посилює зв'язки між поселеннями.

Якщо ж розглядати детально в розрізі областей, то для Львівської та Чернівецької обласних систем розселення чітко простежується радіально-кільцевий тип опорного каркасу розселення, де виокремлюється центр від якого променями розходяться транспортні артерії, що й з'єднують його і рештою поселень. А для Закарпатської та Івано-Франківської – буде простежуватися лінійно-вузловий тип. Лиш будуть різнитися взаємне розміщення центрів та підцентрів. У першому випадку, найбільш незручному,

Рис. 3.18. Опорний каркас розселення Карпатських областей України

центр розташовано на периферії, й роль міста Ужгорода для решти поселень системи нівелюється рештою поселень області. А от для Львівської області – навпаки, варто визнати, чи не найзручніший рисунок опорного каркасу розселення. Основна вісь простягається паралельно гірським пасмам Карпат, а її головний центр та підцентри, як намистини, рівномірно розмістилися на ній. Таким чином Івано-Франківськ має досить вигідне вузлове розташування, практично в географічному центрі області. (Рис3.18.).

Рис. 3.19 Система розселення Карпатських областей України (складено автором на основі досліджень В. Джамана (2003) з власними уточненнями).

Найстійкішими в умовах реформування АТУ та децентралізації є обласні системи розселення, адже межі областей не змінилися, як і їх ядра. А от, як вказує Ю. Палеха: «Враховуючи формування в Україні об'єднаних територіальних громад (ОТГ) та перспективи утворення нових укрупнених районних територіальних одиниць виникає потреба відкоригувати концептуальні пропозиції щодо формування систем розселення, насамперед в частині міжрайонних та внутрішньорайонних систем» (Палеха, 2020). Адже

нові укрупнені адміністративні райони фактично знівелювали функціонування локальних систем міжрайонного та районного рівнів.

Щоб зрозуміти причини та виділити основні ареали потенційних змін у системах розселення в умовах нового АТУ, варто розкрити структуру систем локального рівня за старого адмінустрою, адже система розселення, хоч і реагує суспільно-географічні зміни, але це процес не настільки швидкий як зміна АТУ. За рахунок специфічної конфігурації території та особливостей розвитку процесів урбанізації та розселення загалом в усіх Карпатських областях, окрім Чернівецької, в межах обласних сформувалися системи розселення міжрайонного, районного, кущового та низового рівнів (див параграф 1.1). У Львівській області - п'ять міжрайонних (Львівська, Сокальська, Самбірська, Дрогобицька та Стрийська), відповідно до кількості районів 28 районних систем розселення та понад 50 кущових. У Закарпатській області функціонували три системи розселення міжрайонного рівня (Ужгородську, Мукачівську та Хустську), 13 районних та 21 кущова система розселення локального рівня. У Івано-Франківській області навколо ядра обласної системи розселення утворилася однойменна міжрайонна система розселення, а ще Коломийська та поліцентрична Калусько-Долинська, також чотирнадцять (відповідно кількості адміністративних районів) та 26 кущових систем розселення. Цікавою для дослідження стала Чернівецька регіональна система розселення. В. Джаман (2003), І. Костащук та Н.Кривицька (2004) пропонують виділяти лише одну міжрайонну систему розселення. У своєму дослідженні територіальної організації внутріобласних систем розселення України Л. Заставецька (2013) уже вказує на функціонуванні 2-х міжрайонних систем розселення. Такі розбіжності обґрунтовуються розвитком на сході області міста обласного значення (за старим устроєм) Новодністровськ. Разом і тим функціонували 11 районних та 12 кущових систем розселення (рис3.19.).

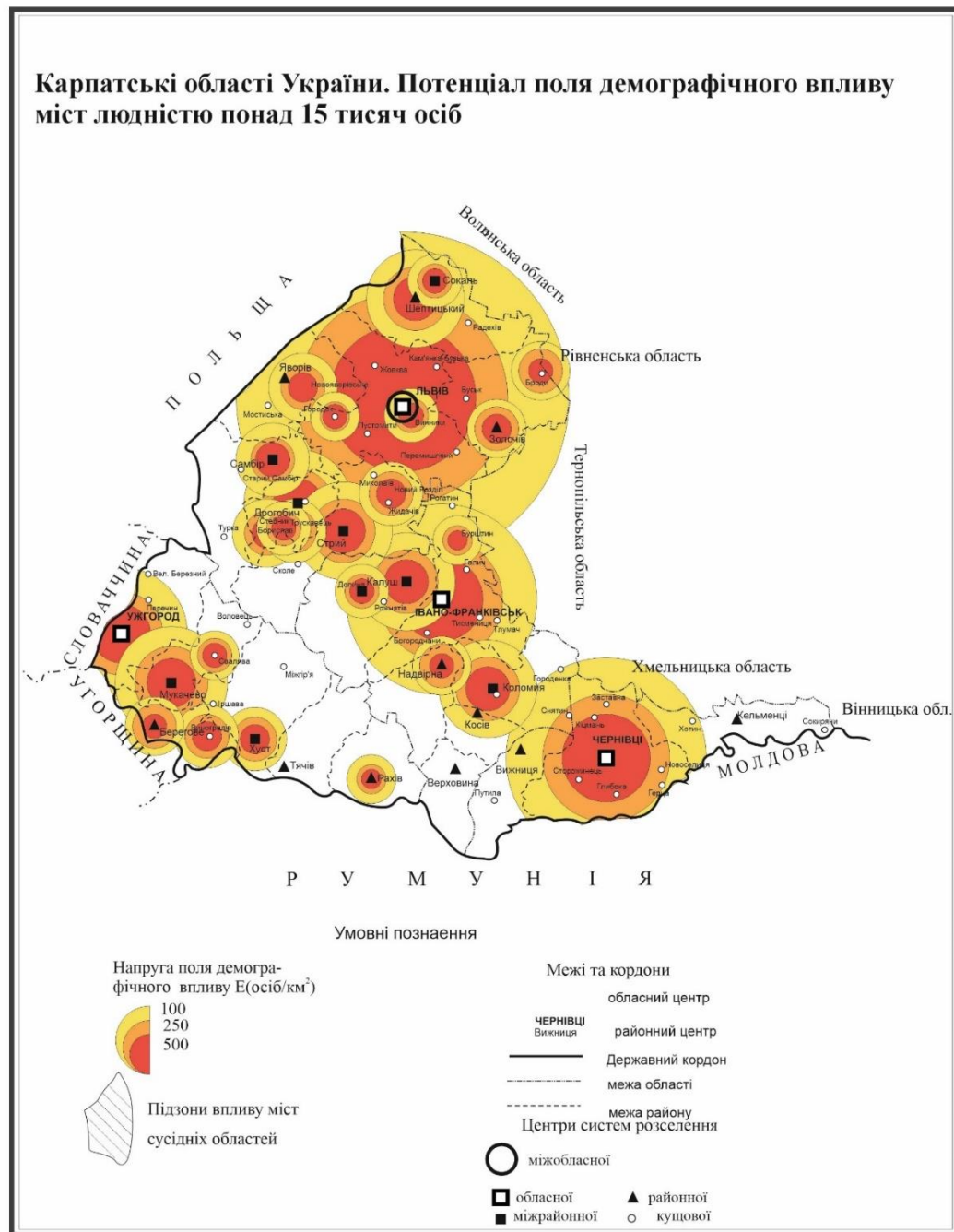
Системи розселення, так чи інакше розвиваються навколо міських поселень. Фактично вони стають магнітами притягання як мігрантів, так і послуг, благ та можливостей. У XX столітті широкої популярності набув вислів

Зіпфа про те, що чим більшою буде чисельність населення в населеному пункті тим більшу кількість функцій воно виконуватиме (Садова & Теслюк 2013). О. Шаблій (2003) пропонує центри систем розселення ділити за рангами відповідно до рангу поселення-центру системи у рейтингу людності, що фактично суголосне із попереднім твердженням щодо кількості функцій. Взаємозв'язок між кількістю населення в поселенні та його взаємодією із навколишніми поселеннями вдало показує потенціал поля демографічного впливу.

Розрахувавши силу поля демографічного поля ми можемо простежити розмір зони демографічного впливу поселення, й таким чином простежуємо між якими поселеннями сформуються (лише із розрахунком демографічного підґрунтя) найсприятливіші системотвірні умови (додаток К2) (рис.3.20).

Так місто Львів створює напругу поля демографічного вплив силою понад 500 осіб на км кв у радіусі 30 кілометрів, що відповідає його урбанізаційній зоні. Покриваючи більшу половину однойменного району та поширюючись на громади Золочівського, Шептицького та Яворівського районів. Загалом варто зауважити, що для Львівської області склалася найкраща ситуація щодо потенціалу поля демографічної напруги. Неохопленими залишаються лише високогірні території.

Як продовження дуги опорного каркасу розселення регіону дослідження, яка постягається паралельно Карпатам, розмістилися міста-міжрайонні центри Івано-Франківської системи розселення. Івано-Франківськ створює напругу поля демографічного вплив силою понад 500 осіб на км кв у радіусі 17 кілометрів, охоплюючи всю центральну частину однойменного району. Практично відокремленою формується Верховинська районна система розселення, яка через віддалене розміщення не відчуває демографічної напруги інших міських поселень. Власне як і південна частина Вижницького та майже весь Дністровський райони Чернівецької області. Адже на їх території розташовані невеликі міські поселення. Для Чернівецької області моно ядром є місто Чернівці яке створює напругу поля демографічного впливу

Рис. 3.20 Картосхема потенціалу поля демографічної напруги міст чисельністю населення понад 15 тисяч.

силою понад 500 осіб на км кв у радіусі 18 кілометрів, цим самим відіграючи роль міграційного магніту для навколишніх громад області. У Закарпатській області сформувалася своєрідна ситуація – в межах щільно заселених південно-західних територій сформувалося три системи розселення міжрайонного типу, які акумулюють населення в зоні активного демографічного впливу основну частку населення. натомість гірські громади

Мукачівського, Ужгородського, Тячівського районів розвиваються як самостійні кущові системи розселення, оскільки знаходяться поза зоною впливу районних центрів. Варто також вказати на перспективи Рахова, як потенційного центру системи розселення.

Сучасні системи розселення, надто після реформ АТУ та децентралізації мають більше соціально-інфраструктурне підґрунтя для свого формування та розвитку аніж виробниче. Сучасне населення через міграційні рухи обирає комфорт, сервіс, якість життя, тощо. І реформа децентралізації цьому лиш сприяє. Адже базовий соціальний набір послуг напряду залежить від кількості мешканців та від адміністративного статусу поселення. На додаток, ми маємо скорочення та автоматизацію вторинного сектору, зміну спеціалізації регіону, зростання зайнятих у сфері послуг, тощо. Як результат, лідируючі позиції будуть у поселень які мають функції адміністративного центру, та сприятливі умови життєдіяльності населення, а поселення які втратили цей статус, будуть втрачати ряд функцій та, відповідно, роль у системі розселення. На соціально-інфраструктурну переорієнтацію систем розселення ще в кінці ХХ століття вказували у своїх дослідженнях А. Степаненко та О.Корзова (1983), що зростання промислового виробництва у подальшому все менше буде викликати зростання міського населення.

Ми маємо ряд поселень, що втратили роль центру районної системи розселення з втратою адміністративної функції, які поповнять групу кущових систем розселення. А на прикладі м. Сокаль - то маємо приклад вирішення дублювання районної й міжрайонної системи розселення, оскільки новим адміністративним центром стало м.Шептицький. В той же час варто враховувати нові перспективи розвитку громад та окремих поселень, за рахунок формування нових функцій.

Зміни у територіальній структурі організації обласних систем розселення у сучасний період полягають у зменшенні зон впливу колишніх міжрайонних центрів через послаблення інтенсивності розселенських зв'язків. Фактично ядра більшості міжрайонних систем розселення стали районними

центрами, і за рахунок укрупнення адміністративних районів, вони формують системотвірні зв'язки практично із поселеннями свого району. Аналогічні результати отримав М. Салій(2025) на прикладі Тернопільської області., саме на основі систем розселення міжрайонного рівня.

На прикладі досліджуваних областей маємо приклад комплексного підходу до виділення адміністративних одиниць, де було враховано як кількість поселень й населення, так і особливості економічного та історико-культурного розвитку. Виходячи із визначення міжрайонної системи розселення, що це система яка формується на базі поселень кількох адміністративних районів, утворюється навколо ядер, що виконують функції місцевих центрів в областях, то з огляду на адміністративний устрій досліджуваних територій маємо сказати, що системи міжрайонного рівня все ж мають місце. До них віднесемо ті, центри яких мають інтенсивний вплив на поселення поза межами свого адміністративного району. То ж деякі міжрайонні системи втрачають своє системоформуюче значення, а інші ж навпаки закріплюються у статусі центру міжрайонної системи розселення. До таких віднесемо системи розселення сформовані навколо обласних центрів Львова, Івано-Франківська, Ужгорода та Чернівців, а також Мукачівська роль якої зумовлена асиметричним розташуванням міста Ужгорода.

Як бачимо, найбільш заселені районні системи є основою для формування міжрайонних систем. Системоутворюючими ядрами в даному випадку є обласні центри, які виконують адміністративні, виробничі, організаційно-господарські, торгово-розподільчі функції. Їхню роль як міжрайонного ядра підтверджують і дослідження типу демогеографічного процесу, де саме ці райони виступають центрами притягання мігрантів (див. розділ 2).

Разом із адміністративними функціями обласні центри залишаються ще й промисловими центрами, що посилює їх роль у формування міжобласної системи розселення. Ядро відповідного економічного району Львівська агломерація. До складу якої окрім Львова входять більше десяти інших

промислових пунктів (міські поселення Винники, Городок, Дубляни, Пустомити, та селища Брюховичі, Івано Франкове, Куликів, Рудно, Запитів) (Дністрянський, Склярська & Дністрянська, 2024). Чинником концентрації промислових об'єктів є насамперед вигідне транспортно-географічне положення. Також вагому роль відіграв природно-ресурсний чинник, зокрема його мінеральна складова. Провідними галузями промислового комплексу у поселеннях Львівської агломерації є: машинобудівна та металообробна наукомісткого спрямування, деревообробна й целюлозно-паперова промисловість, легка та харчова (Іщук & Гладкий, 2011). Львів є центром однойменної системи розселення надрегіонального, регіонального та міжрайонного рівнів.

Другим за людністю, а відповідно й за розселенським значенням є Чернівецький промисловий вузол який розташований на перетині важливих транспортних шляхів, особливо це актуально після 2022 року із перебудовою Балто-Чорноморського транспортного коридору. До його складу входять поселення розташовані в зоні активного демографічного впливу Чернівців Лужани, Кіцмань, Мамаївці, Сторожинець, Глибока, Герца. Профілеформуючими галузями є легка та харчова промисловості, а також неметаломістке машинобудування. Орієнтуючись на місцеву сировину тут зосереджено більше десяти деревообробних підприємств (Машіка, 2017)

Ядром міжрайонної системи розселення у Івано-Франківській області є однойменний промисловий вузол, який сформувався також на базі діяльності підприємств обробних галузей (машинобудування та металообробки, легкої та харчової промисловостей). Також тут працюють підприємства деревообробки, будівельних матеріалів, діє завод тонкого органічного синтезу (Іщук & Гладкий 2011). У агломераційну зону Івано-Франківська попадають поселення, що знаходяться в межах 30-ти кілометрової зони впливу (міста Галич, Тисмениця, Калуш, Тлумач та селища міського типу Отинія, Лисець, Єзупіль, Войнилів, Богородчани,).

Закарпатська область – найбільш атипова у своїй територіальній організації розселення. Виробничою основою міжрайонної системи є Ужгородський соціально-економічний центр. На його базі утворилась районна і міжрайонна локальна система розселення. Загалом варто говорити про Ужгородсько-Мукачівський промисловий вузол (Машіка, 2017). Це полігалузове територіальне утворення на базі двох найбільших центрів Ужгорода та Мукачева. У тісній взаємодії із невеликими агропромисловими центрами Свалявою, Чинадієвим, Середнім та найбільшим транскордонним залізничним вузлом Закарпаття містом Чоп, тут функціонують підприємства неметаломісткого машинобудування, деревообробної, легкої і харчової промисловості. Також працюють фанерно-меблевий комбінат і фурнітурний завод, швейна і взуттєва фабрики, підприємства харчової промисловості (Іщук & Гладкий, 2011). Особливу увагу потрібно звернути на західні поселення Мукачівської міжрайонної системи розселення де співпадають зони впливу двох ядер – Ужгорода та Мукачево. Основним ядром системних розселенських зв'язків є м. Мукачево. Це - друге за кількістю населення місто в Закарпатській області, яке концентрує значну частину соціально-економічного потенціалу. У м. Мукачеві формується комплекс закладів і організацій із соціального і культурно-побутового обслуговування населення міжрайонної системи розселення. За рівнем функціонального розвитку він знаходиться на першому місці серед районних центрів Закарпатської обласної системи розселення (не враховуючи м.Ужгород). В той же час постає питання значення районних систем розселення, адже не можна прирівняти Дрогобицьку та Дністровську районні системи розселення, адже кількість та спектр функцій які виконують їхні центри неспівмірна. Нами було опрацьовано Стратегії розвитку досліджуваних областей, із урахуванням їх перспективних планів, змісту інвестиційних паспортів, даних щодо організацій діяльності закладів соціальної інфраструктури (див розділ 2) та схеми системи розселення які уже існують (адже зміна АТУ не зруйнувала водночас усі усталені зв'язки між

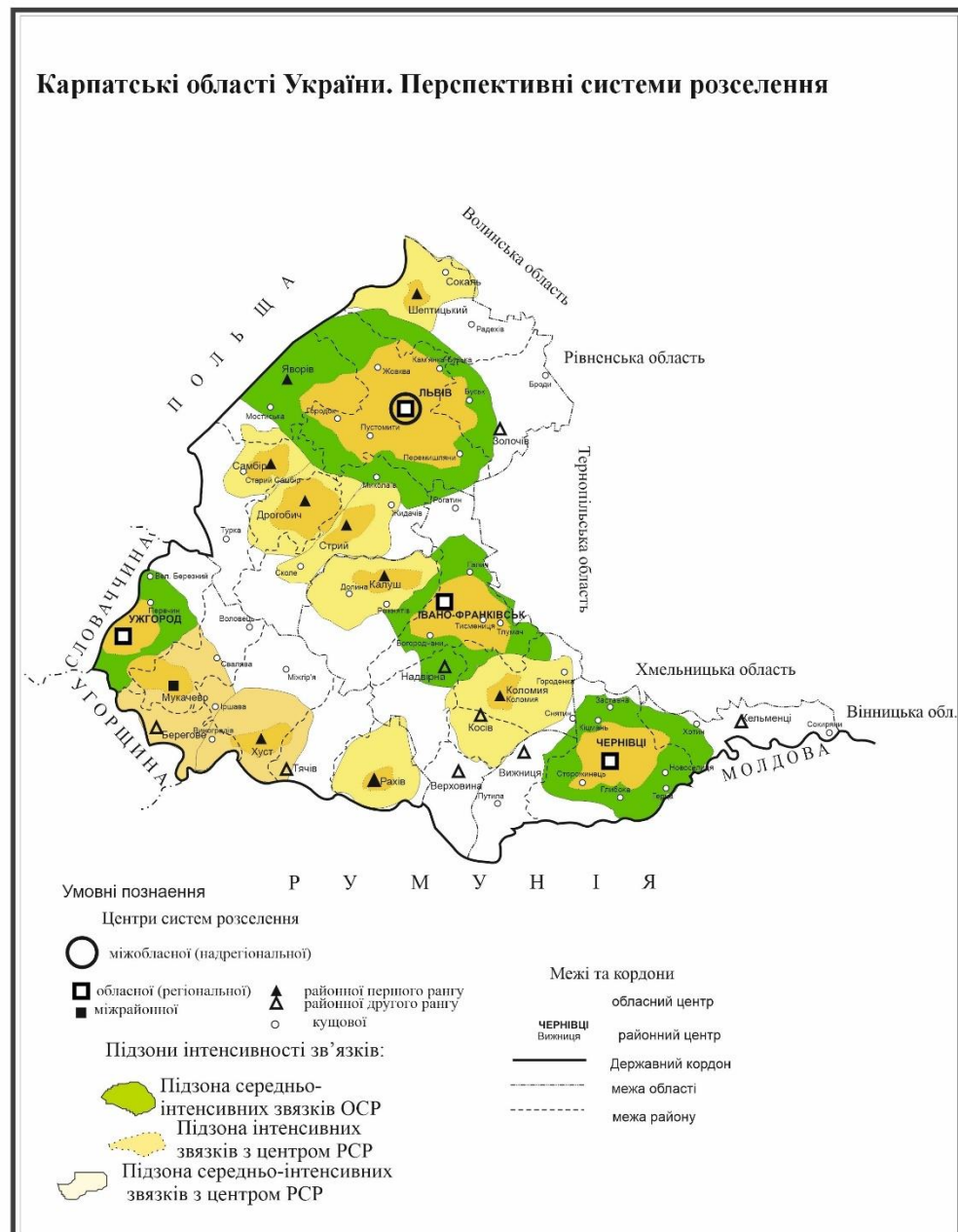
поселеннями які існували від 90-х років XX століття) та відповідно було розділено районні системи розселення на наступні групи (див табл 3.2).

Табл. 3..2

Локальні системи розселення Карпатських областей України

Рівень системи розселення	Адміністративний район	Функції, що виконує центр системи
Міжрайонна система розселення	Львівський, Івано-Франківський, Чернівецький, Ужгородський, Мукачівський	Адміністративні, соціальні, господарські, із орієнтацією на розвиток невиробничої сфери, промислові вузли
Районна система розселення першого порядку	Коломийський, Калуський, Стрийський, Дрогобицький, Самбірський, Шептицький, Яворівський, Рахівський	Раніше виконували функцію центрів міжрайонних систем розселення, виконують адміністративні функції, є ключовими центрами у територіальній організації діяльності закладів соціальної інфраструктури, промислові центри
Районна система розселення другого порядку.	Берегівський, Тячівський, Верховинський, Вишнівецький, Кельменецький, Косівський, Надвірнянський, Золочівський.	Виконують адміністративну функцію, мають заклади соціальної інфраструктури, промислові пункти

Враховуючи соціально-адміністративне підґрунтя сучасних систем розселення системи локального рівня в регіоні дослідження нами виділено за наступним принципом . Міжрайонні системи розселення – частина колишніх систем розселення даного рівня ядрами яких виступають найбільші міста регіонів (обласні центри та місто Мукачево). Вони виконують адміністративні, соціальні, господарські функції із орієнтацією на розвиток невиробничої сфери, міста є промисловими вузлами, транспортно-логістичними центрами, центрами розвитку культурно-освітньої сфера, науки та техніки, тощо. Решту районних систем розселення ми розділили на дві групи за роллю їх центрів. Районні системи розселення першого рангу (представлені системами розселення центри яких раніше виконували функцію центрів міжрайонних

Рис. 3.21. Перспективна система розселення Карпатських областей України

систем розселення, виконують адміністративні функції, є ключовими центрами у територіальній організації діяльності закладів соціальної інфраструктури, промисловими центрами). Окрім систем розселення які визначалися за старого АТУ як міжрайонні (Коломийську, Калушську, Стрийську, Дрогобицьку, Самбірську, Шептицьку) до даної групи ми віднесли Яворівську, Рахівську як районні системи розселення, що мають значний потенціал. Рахів – із урахуванням географічного положення та демографічного

потенціалу району має перспективи стати місцевим центром, який об'єднає поселення південного сходу Закарпаття. Яворівський район поповнив групу першого рангу за рахунок свого вигідного транспортно-географічного розташування та набору соціальних функцій. (рис.3.21.) Районні системи розселення другого рангу виділені на основі виконання їх ядрами адміністративної функції, вони на своїй території мають заклади соціальної інфраструктури та є промисловими пунктами. Серед переліку - Берегівська, Тячівська, Верховинська, Вижницька, Кельменецька, Косівська, Надвірнянська, Золочівська системи розселення районного рівня. Серед них Кельменецька, Вижницька, Верховинська мають усі перспективи до подальшого розвитку та укріплення системотвірних зв'язків, із урахуванням віддаленості від обласного центру.

Цікава роль кущових систем розселення локального рівня, їх сформували колишні кущові системи розселення та до них добавилися колишні адміністративні центри поглинутих районів (наприклад Кіцманського, Сторожинецького, Тлумацького, Тисменецького, та інших). Таким чином у перспективному баченні системи розселення Карпатського макрорегіону ми пропонуємо виділяти 153 кущові системи. Системи розселення низового рівня формуються на рівні територіальних громад, то ж їх 251.

Таким чином реформи АТУ та децентралізації, разом із геополітичними, економічними та демографічними складовими розвитку поселень стали рушієм до змін у загальній структурі системи розселення регіону.

3.5. Трансформації в системах розселення Карпатських областей України

Як уже з'ясовано вище, на території досліджуваних областей в ході соціально-економічного розвитку території та історичних особливостей розселення, із урахуванням особливостей розселення, було сформовано

системи розселення міжрайонного рівня. Які виконували роль місцевих центрів, забезпечуючи ряд системо твірних функцій. Водночас, вони раціонально охоплювали периферійні території адміністративних областей, компенсуючи негатив великих відстаней та форм територіальних одиниць. Хоча для кожної області, із врахуванням природних особливостей та специфіки транспортної мережі сформувався свій каркас розселення із диспропорціями, що й зумовили відмінності у підходах до виділення нових укрупнених районів.

У Закарпатській області чітко виділялись три системи розселення міжрайонного рівня, що сформувались навколо Ужгорода, Мукачева та Хуста. Також перспективним в контексті формування нового міжрайонного центру визначався Рахів. Особливістю було близьке розташування вказаних поселень із накладанням зон впливу, та водночас значна частина поселень області залишалася поза зонами впливу центрів міжрайонного значення. Що власне й простежуємо у сучасному АТУ, де для незначної за площею та кількістю поселень області визначено 6 адміністративних районів.

Для Івано-Франківської області, із радіальним розміщенням основних магістралей, ядрами систем розселення міжрайонного значення стали міста Коломия, Калуш та Долина та власне й сам обласний центр. Таким чином чітко виділявся вплив Івано-Франківської, Коломийської та поліцентричної Калусько-Долинської міжрайонних локальних систем розселення. Однак, рельєф області та особливості розселення умовили виділення шести адміністративних районів із значними диспропорціями.

Львівська область із чітко вираженим радіально-кільцевим рисунком осей розселення, із урахуванням природних особливостей території мала сформовані міжрайонні системи розселення, окрім Львову (який є водночас ядром міжобласної, обласної, міжрайонної систем) навколо Самбора, Дрогобича, Стрия та Шептицького (Червонограду). Таким чином ядра міжрайонних систем розселення стали центрами адміністративних районів в 5 із семи випадків.

Для Чернівецької області, враховуючи її розміри та конфігурацію, чітко виділялась її моноцентричність із однією локальною системою розселення міжрайонного рівня, що сформувалася навколо Чернівців. Однак східна та південно-західні

частини області знаходилися поза межами зон впливу Чернівців. І як результат – в сучасному АТУ області визначено три райони, один із яких Чернівецький, а два інші об'єднали периферійні громади, чим створили перспективні умови для їх розвитку. За аналогію із північними районами Закарпатської області, чи Верховинського та Косівського районів Івано-Франківської (табл. 3.3.) (Кондурян, 2025).

Таблиця 3.3.

Кількісні показники змін в адміністративному устрої досліджуваних областей (порівняння за старим та новим АТУ)*

	До реформи АТУ				Після реформи АТУ			
	Кількість адміністративних районів	Кількість сільських, міських та селищних рад*	Пересічна чисельність населених пунктів у районі	Пересічна чисельність населених пунктів у сільських, міських та селищних радах	Кількість адміністративних районів	Кількість ТГ	Пересічна чисельність населених пунктів у районі	Пересічна чисельність населених пунктів у ТГ
Закарпатська	...	341	47	1,5	6	64	102	9,5
Івано-Франківська	14	431	57	1,9	6	62	134	13
Львівська	20	708	96	2,7	7	73	275	26
Чернівецька	11	271	38	1,5	3	52	139	8
Загалом по регіону дослідження	58	1751	65	2,3	22	251	171	15

*Складено автором на основі (Сайт державної служби статистики України, 2025).

Як бачимо, системи розселення міжрайонного рівня не тільки компенсували нестачу впливу обласного центру в межах обласної системи розселення, навколо місцевих багато функціональних центрів на рівні поселень декількох районів, але й створювали сприятливі соціально-економічні умови для регіонального розвитку. Тепер же на їх місці, в межах обласних систем розселення, формуються нові районні системи, 52% з яких з

яких сформувалися навколо колишніх міжрайонних ядер. Наприклад Стрий, Дрогобич, Самбір, Шептицький, Львів у Львівській, Коломия, Калуш у Івано-Франківській, Мукачево, Хуст, Рахів у Закарпатській, та Чернівці – у Чернівецькій області.

Загалом в межах Закарпатської, Львівської, Івано-Франківської та Чернівецької областей утворилась різна кількість укрупнених адміністративних районів, із невідповідними пропорціями. Наприклад, у двох найменших областях України Чернівецькій та Закарпатській було сформовано відповідно 3 та 6 нових районів, проти 11 та 13 за старим АТУ. Що уже вказує на не співмірність в межах 1 до 4 проти 1 до 2. У Львівській області із 20 районів стало 7, а в Івано-Франківській області – 6 із 14. Також спостерігаємо скорочення у 3 та у 2 рази. Цікаво, що при наявних індивідуальних диспропорціях у розмірах та людності новостворених адміністративних районів, збереглася пропорційність у пересічно обласних показниках скорочення кількості районів та пересічної кількості поселень у них (табл. 3.2.). Аналогічно у 3 із 4 областей однаковою є пересічно обласна пропорційність між значеннями кількості рад та громад та пересічної кількості поселень в них.

При цьому серед самих адміністративних районів також зберігаються диспропорції. У Закарпатській області серед районів кардинально різняться Хустський та Рахівський (центром першого стало ядро колишньої однойменної міжрайонної системи розселення, а другого – центр колись потенційної системи розселення міжрайонного рівня). Хустський є лідером як за площею, так і за кількістю громад та населення в них. Хуст став системотвірним ядром для поселень 13 громад. А Рахів, як адміністративний центр району із чотирьох громад втрачає свій потенціал ядра міжрайонного рівня. Хоча північні райони області охоплюючи значні гірські території залишаються на периферійних позиціях. У Івано-Франківській області, як і в Чернівецькій та Львівській, однойменний адміністративний район є абсолютним лідером за показниками площі, людності та чисельності населення. А на противагу йому Верховинський та Косівський гірські райони, які є типовим прикладом

диспропорції - мала людність при 5 громадах, та порівняно значних територіях. Аналогічна ситуація полярних показників між районом із ядром міжобласної системи розселення (з його людністю) та рештою районів. Цікавим прикладом є Дрогобицький район, що сформувався на базі однойменної колишньої системи розселення міжрайонного рівня. Він, при площі майже 1,5 тис кв.км об'єднав чотири, але великі громади. І знову ж таки анти лідером є Золочівський район, перед яким постає питання планування майбутнього розвитку. Схожу ситуацію із диспропорціями спостерігаємо у Чернівецькій області, де однойменний район, що утворився навколо моноцентру, об'єднав більшу половину населення та громад області. То ж як бачимо в межах регіону дослідження чітко простежується залежність в диспропорціях на основі районів (а відповідно нових районних систем розселення) центрами яких стали обласні центри які за рахунок урбанізаційних процесів об'єднали громади, що знаходяться в зонах їх активного впливу. Ну і кардинально протилежна ситуація склалася із адміністративними районами у периферійних частинах областей та віддалених від впливу колишніх міжрайонних ядер.

А на прикладі системи розселення це, на перспективу, перенапрявлення системотвірних зв'язків яке призведе посилення диспропорцій та ускладнення зв'язків у великих за площею нових адміністративних одиницях. По-перше, це трансформація колишніх міжрайонних систем розселення, на базі яких в переважній більшості утворилися системи районного рівня. По-друге, це руйнація старих районних систем розселення та деградація колишніх райцентрів. Поселення, що втратили статус районних центрів, але не стали центрами великих громад, втрачають адміністративні функції (суди, прокуратури, відділення податкової служби, казначейства, управління соціального захисту і т.д.). Але й ті що, стали центрами громад також втрачають ряд функцій які вони мали раніше. І навіть якщо ця втрата відбувається поступово з часом вона стане відчутною. Багато колишніх райцентрів можуть зіткнутися з відтоком кваліфікованих кадрів та інвестицій.

Їхня роль у системі розселення буде знижуватися до рівня звичайних великих населених пунктів, або ж центрів систем розселення кущового рівня.

Різницю у кількості АТО можна було б пояснити особливостями рельєфу та забезпеченням транспортної доступності, однак спостерігаємо на прикладі Закарпатської та Івано-Франківської областей якраз територіальні диспропорції. Де нові ТГ охоплюють великі гірські території із слабкою дорожньою інфраструктурою та великими відстанями (в межах 50-70 км), що ускладнює забезпечення доступності до адміністративних, медичних та освітніх послуг, сконцентрованих у центрі громад. На прикладі Чернівецької області скорочення з 11 до 3 районів призвело, навпаки, до створення дуже великих територіальних одиниць (наприклад, Чернівецький район). Це посилює домінування ядра (Чернівців). Також адміністративні функції укрупнених районів, наприклад Вижниці та Кельменці, що концентруються там, акумулюють ресурси з периферії. Аналогічно відбувається на прикладі громад, які були створені в результаті об'єднання поселень декількох сільських та селищних рад, в результаті чого залишається один центр громади, а інші в кращому випадку можуть стати кущовими ядрами.

Наступні зміни у ієрархії систем розселення стосуються колишніх кущових та елементарних (низових) систем розселення. Адже реформа децентралізації, яка передбачала ще й утворення територіальних громад (які були на своїх початках зорієнтовані на самоорганізацію) водночас зупинила функціонування кущових та первинних систем розселення локального рівня, а натомість ми отримали нові одиниці АТУ із перспективами формування первинних систем розселення. Як і з колишніми міжрайонними центрами, при формуванні громад досить часто ядрами ставали колишні центри кущових систем розселення чи центри сільських, селищних чи міських рад. В такому випадку ми можемо говорити про зміну рівня системи та визначення її меж. Однак, враховуючи необдумані, спонтанні, або ж централізовані рішення щодо об'єднання поселень у територіальні громади, ми знову ж таки спостерігаємо диспропорції у їх параметрах та розвитку.

На рівні територіальних громад простежуються ті ж тенденції, що й з адміністративними районами. Найбільші диспропорції знову ж таки вирізняють громади утворені навколо обласних центрів – надмірна чисельність населення при малих площах, як для типових міських громад. В той же час кардинально протилежними характеристиками вирізняються громади в гірських районах – при великих територіях та значній чисельності поселень у громаді, відносно незначні показники людності. Наприклад Путильська громада в Чернівецькій області об'єднує 45 поселень (найвищий показник серед громад карпатських областей України) із чисельністю населення трохи більше 11 тисяч осіб. Схожа ситуація із Сколівською громадою Львівської області, де у 38 поселеннях замешкує близько 20 тисяч осіб. Для гірських громад Закарпатської області знову ж варто вказати диспропорції у площі, кількості поселень та людності, в першу чергу для гірських територій (Костринська, Кольчинська, Великоберезнянська ТГ). (Кондурян, 2025)

Варто вказати й на нові можливості для новостворених АТО. Це насамперед створення нових центрів локальних систем розселення низового рівня, які часто й за старого АТУ виконували функції ядер кущових систем розселення. Центри новостворених 52 громад у Чернівецькій області (та 251 громади загалом у регіоні дослідження) отримали фінансову та адміністративну самостійність, що дає їм нові можливості до розвитку та дозволяє стати справжніми «полюсами зростання». Громади можуть самостійно інвестувати у транспортну мережу локального рівня, розвивати власні школи та лікарні (первинна ланка), створюючи робочі місця, що раніше були можливі лише в обласному чи старому районному центрі. Великі, фінансово спроможні громади є привабливішими для інвесторів та мають більші шанси отримати фінансування від міжнародних донорів (наприклад, на проєкти, пов'язані з Балто-Чорноморським коридором, чи від транскордонних партнерів). Тож такі громади, які мають чіткі плани територіального розвитку і мають перевагу у залученні цих коштів. Також великі громади здатні об'єднувати ресурси та створювати функціональні кластери, особливо у

туризмі та логістиці, сільському господарстві та ін.. Громади туристичної спеціалізації в Івано-Франківській області (наприклад, Яремчанська) можуть спільно розвивати інфраструктуру та просувати туристичні маршрути. У Чернівецькій та Закарпатській областях громади із танскордонним розташуванням можуть спільно розвивати логістичні хаби та прикордонні ринки, використовуючи переваги, створені новими пунктами пропуску.

Таким чином, реформа АТУ каталізувала зміни систем розселення. З одного боку, вона призвела до руйнування або трансформації існуючих систем, а з іншого боку, концентрує можливості в нових центрах. Однак це вимагає значних інвестицій у транспорт, щоб мінімізувати ризик географічної ізоляції для периферійних населених пунктів. Основні трансформаційні тенденції, які ми виявили в системах розселення регіонів Українських Карпат, відкривають нові перспективи та актуальні напрямки для досліджень.

Висновки до розділу 3

Системи розселення Карпатських областей України, що функціонують у складі національної системи розселення сформувалися на основі тісних різнохарактерних зв'язків та мають водночас ряд спільних та відмінних рис. Вони генетично об'єднані у єдину систему розселення (Львівську чи Карпатську за різними авторами, але суть залишається одною – тісні економічні, виробничі, соціальні трудові, історико-географічні пов'язують поселення даних областей у єдину систему) з ядром у місті Львів. Вивчення динаміки чисельності та густоти населення по новостворених територіальних громадах показує перспективи росту в межах зон активного демографічного впливу обласних центрів та вздовж транспортних артерій. Аналогічно розвиваються й урбанізаційні процеси – найактивніші субурбанізаційні тенденції відповідають адміністративним районам сформованим навколо обласних центрів. Однак нові вимоги до типів та класифікація поселень для України, так і для досліджуваних областей це нові виклики. По-перше

місцевим органам влади доведеться швидко орієнтуватися та перелаштовуватися до змін у плануванні та реалізації стратегій розвитку. По друге – добровільність переходу лише затягне процес. Опрацювавши дані по чисельності населення у поселеннях станом на 2022 рік, ми перерахували можливий максимальний варіант переходу відповідно статусу за людністю. За отриманими результатами у регіоні дослідження залишиться 42 міста із 81. А це відповідно будуть нові виклики для органів місцевого самоврядування в напрямку перспективного планування території.

Реформа АТУ на території досліджуваних областей завершилася в межах чотирьох регіональних систем розселення які об'єднані у Львівську міжобласну систему розселення. На локальному рівні вони були представлені 58 системами районного рівня, а в ділянках віддалених від зон впливу обласного центру функціонувало 12 систем розселення міжрайонного рівня. паралельно, в межах районних систем на ділянках послаблення впливу районного центру сформувалися кущові системи розселення (їх налічувалося близько 110). Зміни у структурі АТУ та наслідки децентралізації стали поштовхом до змін у системах розселення на локальному рівні. Нами запропоновано на перспективу виділити 5 СР міжрайонного рівня (які навіть при нових укрупнених районах забезпечують системотвірні зв'язки за межами одного адміністративного району), а решту 17 районних систем розділити на два ранги за їх розселенською, господарською та адміністративною значимістю. Також ми виділяємо 153 системи кущового рівня.

РОЗДІЛ 4.

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ОПТИМІЗАЦІЇ РОЗСЕЛЕННЯ У РЕГІОНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

4.1. Розробка рекомендацій щодо формування та провадження регіональної демографічної політики у регіоні дослідження

Населення регіону є беззаперечним рушієм його розвитку. Без наявних мешканців ми не зможемо говорити про суспільний розвиток території. Уявімо собі, що у регіоні практично не залишилося осіб працездатного віку. Зразу ж назріває цілий ряд як економічних, так і соціальних проблем. Сформується криза на ринку праці – не буде кому і для кого виробляти товари та послуги, зросте демографічне навантаження, що супроводиться напругою у формуванні бюджету, тощо. Саме тому, для сучасного управління регіональним розвитком у першу чергу варто розуміти хто та для кого вироблятиме товари та послуги, для кого розвивати соціальну інфраструктуру та хто власне це має робити. Зрозуміло, що мова йде про населення, як рушійну силу розвитку згаданих складових. То ж наукове пізнання процесів розселення населення, досконале вивчення його структури, формуючих приріст мешканців та їх якісні характеристики були та будуть важливими. А надто для такого регіону як Карпатський, на фоні військових дій в Україні. Регіон тривалий час вирізнявся позитивною динамікою у перебігу демогеографічних процесів (Яворська, 2013). Крім того від 2014 року став прихистком для тисяч ВПО та релокованих підприємств, що знову ж таки створює нові виклики для функціонування систем розселення.

За методологічну основу вивчення демографічного потенціалу нами взято праці провідних учених у напрямку дослідження географії населення та демогеографії. Класичним прикладом вивчення демогеографічних процесів на прикладі західних областей країни є дослідження В. Джамана (Джаман, 2003). Для досліджуваного регіону важливим чинником формування демографічного потенціалу є етнографічні особливості регіону, що дуже добре у своїх працях

підкреслюють географи Львівської та Чернівецької наукових шкіл (Джаман, Джаман & Заблотовська, 2020), (Косташук, Білоус & Навольський, 2018), (Дністрянський & Чайка, 2024). Окремо варто зауважити на дослідженні демографічного потенціалу Карпатського регіону. Так І. Бараняк (2022) змодельовав за трьома блоками прогнозних показників перспективи формування демографічного потенціалу для карпатських областей України. Події останніх років підняли актуальність вивчення впливу міграційних процесів на формування демографічного потенціалу України (Мульська & Бараняк, 2022), (Джаман & Джаман, 2023).

Області дослідження вирізняються специфічними умовами демографічного розвитку. Різні за площею регіони умістили досить широкий спектр природних особливостей, що в свою чергу, й досі впливає на характеристики розселення (Заблотовська & Лейберюк, 2013). Прикордонне розташування території та поліетнічність багатьох громад Чернівецької та Закарпатської областей також стали вагомим чинником перебігу демографічних процесів та й формування демографічного потенціалу загалом (Заблотовська, 2012). То ж разом із змінами у адміністративно-територіальному устрої ми отримали проблему перерозподілу як населення так і пов'язаних із цим демографічних тенденцій.

Як уже нами було розглянуто у попередньому розділі населення по території досліджуваних областей, та й і як власне поселення розміщені нерівномірно та строкато. Для прикладу, у с. Випчина (1100 м над рівнем моря) Вижницького району проживає близько 20 осіб, тоді як у с. Клішківці Дністровського району (Клішківська сільська ТГ) – понад 5689 осіб, а у с. Зимна Вода (в межах тісних міграційних зв'язків із Львовом) - 10918 осіб. Найбільша концентрація населення в контексті даного фактора спостерігається в громадах які знаходяться в зонах активного демографічного впливу обласних центрів. Процеси сурбанізації ядер міжрайонних систем розселення в регіоні дослідження розпочалися близько 2000-х рр. й почало

спостерігатися збільшення кількості мешканців сільських поселень в навколишніх громадах.

Львів, за рахунок реформи децентралізації, а точніше приєднання поселень до Львівської міської громади, збільшив свою площу майже у двічі. Загалом 19 поселень окрім Львова входять до складу теперішньої громади, з них 17 - колишні самостійні поселення, або ж частини сілрад. До них належать місто Винники, селища Брюховичі та Рудне, села Зашків, Завадів, Збиранка, Рясне, Підрясне та ін. Так їх населення та потреби перейшли офіційно у зону відповідальності Львівської міської громади.

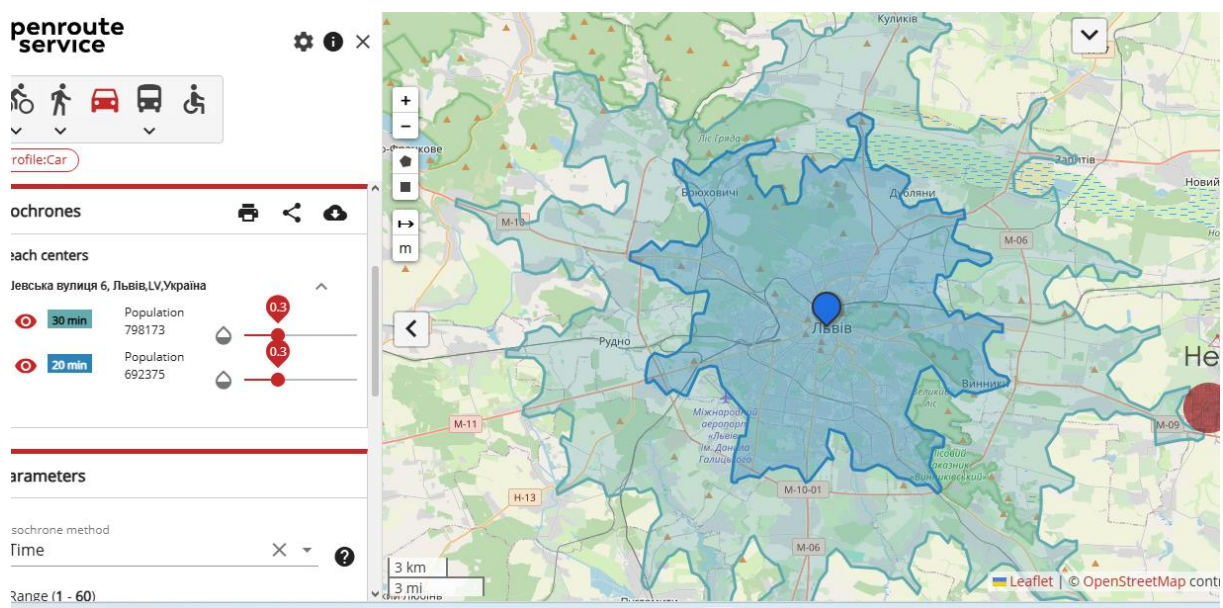

Рис. 4..1 Транспортна доступність 20, 30 хв до м. Львів (побудовано за допомогою ГІС сервісу OpenRouteService)

Сучасні межі відповідають транспортній доступності в межах 20-30 хвилинної доступності. Приєднання нових поселень стає підґрунтям для формування позитивних демографічних тенденцій та подальшого зростання ролі Львова як ядра системи розселення. За даними ГІС сервісу OpenRouteService в межах 30-км зони транспортної доступності замешкує 902960 осіб, а це 36% від населення області, з пересічною щільністю 505 осіб на квадратний кілометр. Дана територія лягла в основу Львівського агломераційного мікрорегіону (Інвестиційний паспорт Львівщини....). відповідно регіон і надалі буде

притягувати мігрантів, не лише в міську раду, але й поселення в межах зони впливу Львова (див.Додаток Л1).

Для Чернівців, утворення міської громади таких масштабних змін як для Львову не дало, приєдналися лише села Чорнівка та Коровія. Але фіксуємо приріст населення у навколишніх громадах Чагорська, Острицька, Велико-Кучурівська, Кам'янська та Мамаївська. В той же час не усі громади, що межують з містом Чернівці, відчувають зростання населення, що можна пояснити специфічними характеристиками їхнього географічного розташування (природний кордон, відстань від міста, якість транспортної інфраструктури тощо). А маятникові міграційні процеси забезпечують зв'язок. Саме транспортна доступність визначає напрямки маятникових поїздок та, безпосередньо, процесів субурбанізації (див. рис. 4.2). Як видно, згадані ТГ, за винятком Магали, розташовані на максимальній відстані 15 км вздовж автомагістралі, яка їх перетинає. Ресурс OpenRouteService дозволяє нам підрахувати, що приблизно 80 000 людей проживають у межах 20 хвилин від міста Чернівці, та близько 340 000, включаючи центр міста. Аналіз розрахунків доступності для навколишніх громад Чернівців дозволяє нам передбачити поглинання містом сіл Коровія та Чорнівка, а також посилення субурбанізації в напрямку громад Кам'янської, Велико-Кучурівської та Чагорської. І хоч субурбанізаційні процеси тут різняться із Львівською агломерацією, однак соціальне навантаження на місцеві громади буде формуватися й потребувати відповідних рішень. В той же час, міські поселення інших районів, які не є демографічними полюсами згаданої агломерації, стають центрами однойменних районів, що також може призвести до структурних змін у розподілі населення. Соціальна децентралізація посилить приплив людей до цих населених пунктів, тим самим посилюючи їхнє значення. Це явище не обмежується адміністративними й виробничими функціями: у цих населених пунктах розташовані лікарняні округи, освітні центри тощо.

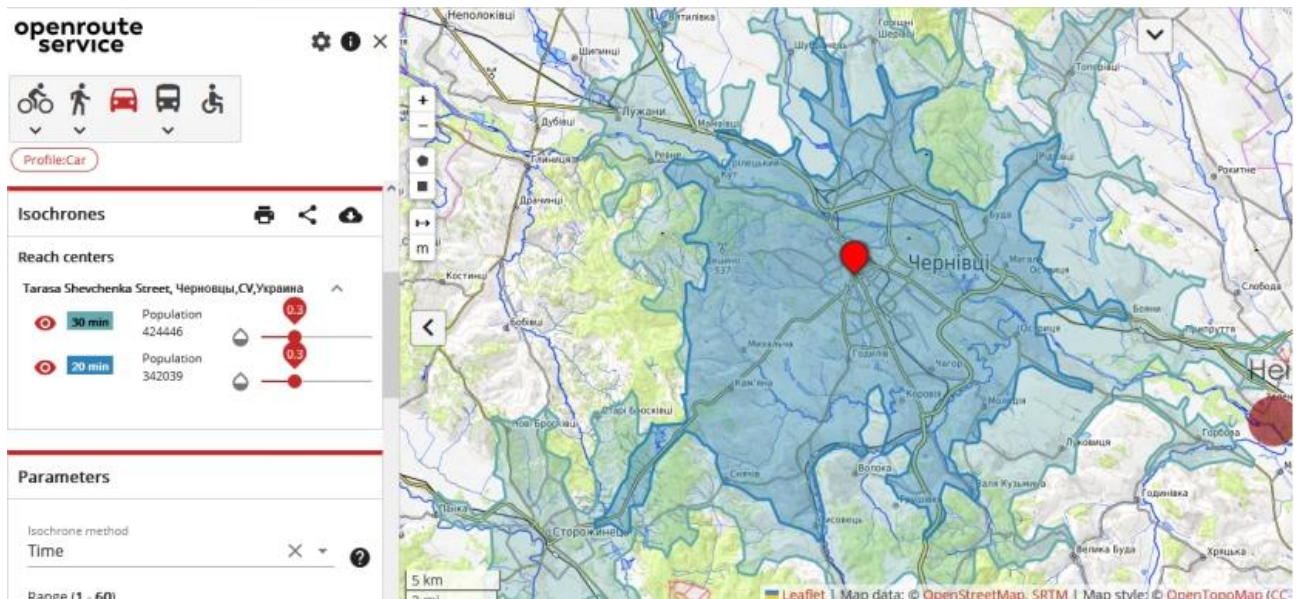

Рис. 4.2. Транспортна доступність 20, 30 хв до м. Чернівці. (побудовано за допомогою ГІС OpenRouteService)

Понад половина населення регіону проживає в радіусі 30 кілометрів від обласного центру (додаток Л2), що вказує на моноцентричність системи розселення. За даними Openrouteservice, в згаданих межах на площі 1 656 500 квадратних кілометрів проживає 503 000 осіб. Таким чином, щільність населення у зоні демографічного впливу Чернівців перевищує 303 особи на квадратний кілометр (Zablotska, N., Kondurian, & Zablotska, I., 2025).

Формування Івано-Франківської міської ТГ відбувалося у два етапи (спочатку села Черніїв та Підлужжя), а потім решту і як результат охопило 18 сільських поселень. Серед них Микитинці, Угорники, Вовчинець, Крихівці, Хриплин які за прикладом Коровії в Чернівецькій були й без того досить інтегрованими у життя обласного центру (рис.4.3.).

Однак особливості часового транспортного забезпечення, за аналогією із Чернівцями формують видовжені вздовж транспортних шляхів вітки системи. Це створює нерівні умови для населення навколишніх громад в даній системі розселення. В межах 20 хвилинної доступності лежать Тисмениця, Богородчани, Тлумач та ін. Такі переваги спричиняють ріст населення та відповідно навантаження на соціальну інфраструктуру й водночас формування диспропорцій у розвитку області загалом. У межах 30-км зони

транспортної доступності замешкує 381,5 тисяч осіб, а це майже третина населення області. Які посилюють соціальне навантаження на інфраструктуру в межах міжобласної системи розселення.

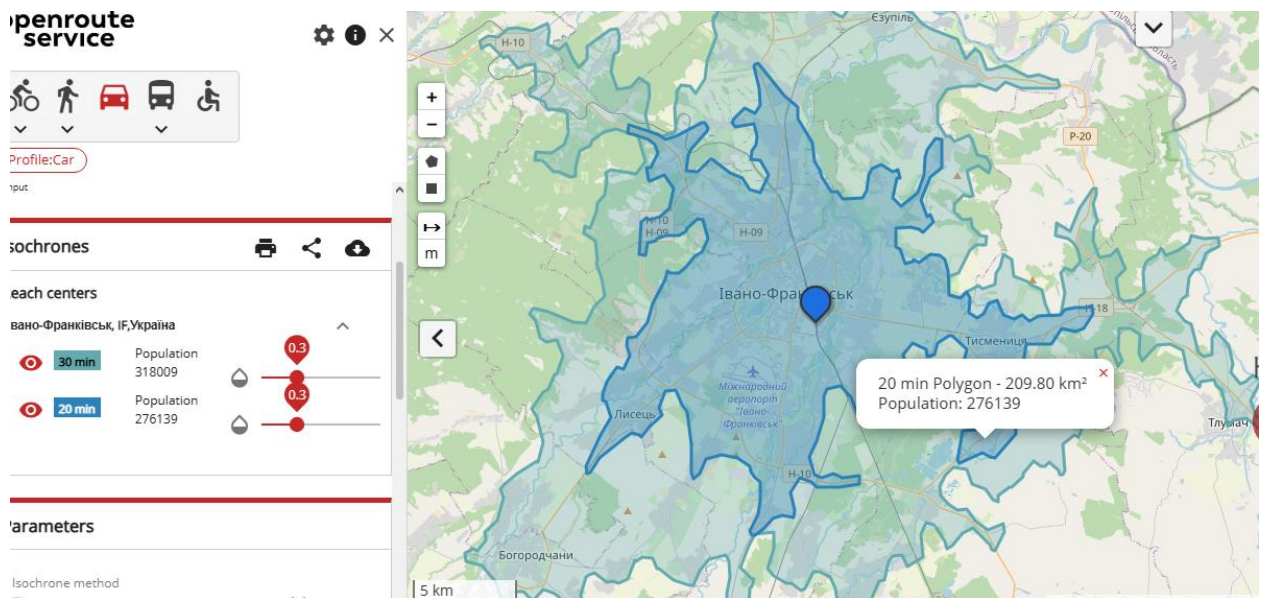

Рис. 4..3 Транспортна доступність 20, 30 хв до м. Івано-Франківськ (побудовано за допомогою ГІС OpenRouteService)

Закарпатська область, де нами виділено дві міжрайонні системи розселення, є прикладом типового добровільного процесу децентралізації влади. Тут ядро обласної системи розселення формує громаду без супутників. Разом з тим, при чітких субурбанізаційних процесах, при міграціях з навколишніх Баранинської, Холмківської, Оноківської, Сюртівської громад. Що створює навантаження на заклади соціальної інфраструктури Ужгорода. Додаткове обмеження створює наближеність до державного кордону, що обмежує розвиток системи розселення. Саме це й стало каталізатором формування та розвитку системи розселення із ядром у місті Мукачеві. Одноименна громада якого об'єднала 17 сільських поселень, привнісши громаді значний земельний та людський ресурс. За даними Openrouteservice в межах 30-км зони навколо Ужгорода замешкує 194335 осіб (а це майже 90 тисяч мешканців соціального навантаження), а в межах аналогічного полігону навколо Мукачева – 247 тисяч (додаток ЛЗ).

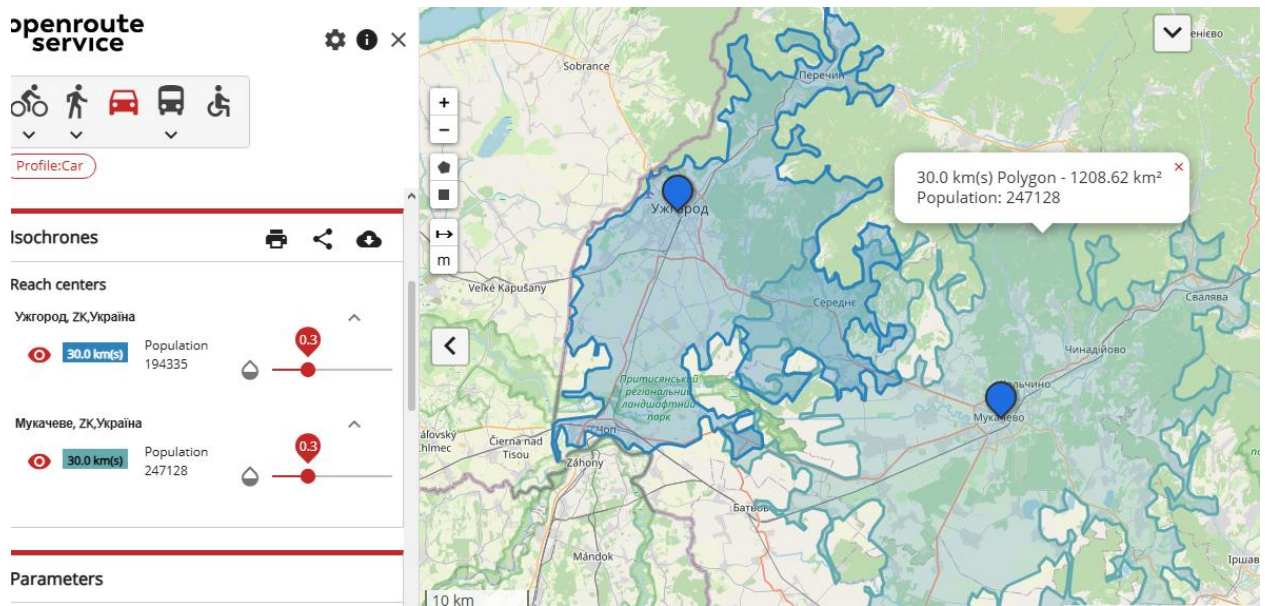

Рис. 4.4. Транспортна доступність 30-км до м. Ужгород та Мукачево (побудовано за допомогою ГІС OpenRouteService)

Звернемо увагу на перекриття зон впливу, що дає право на припущення трансформації двох міжрайонних систем розселення у поліцентричну Ужгородсько-Мукачівську систему.

Демографічний потенціал регіону напередодні повномасштабного вторгнення формувався виходячи із наступних показників розподілу населення. При взаємному паритеті (50/50%) сільського та міського населення, основна частка міських мешканців сконцентрована у межах міжрайонних систем розселення. Що стало чітко простежуватися якраз після впровадження нового АТУ. Загалом спостерігається тенденція - більш висока територіальна заселеність регіону спостерігається у районах де наявна більш розвинена інфраструктура. Із віддалених та малорозвинених громад області населення переїжджає ближче до центру, що зумовлює низьку людність периферійних громад. Однак, варто зауважити на громадах які межують із прикордонням, Угорщиною, Словаччиною, Румунією та Молдовою (Оноківська, Ставненська, Чопська, Берегівська, Тячівська, Солотвинська, Красноільська, Терембленська, Тарашанська, Мамалигівська, та ін громади) де за рахунок транскордонного та поліетнічного розташування, сформувалися сприятливі умови формування демографічного потенціалу.

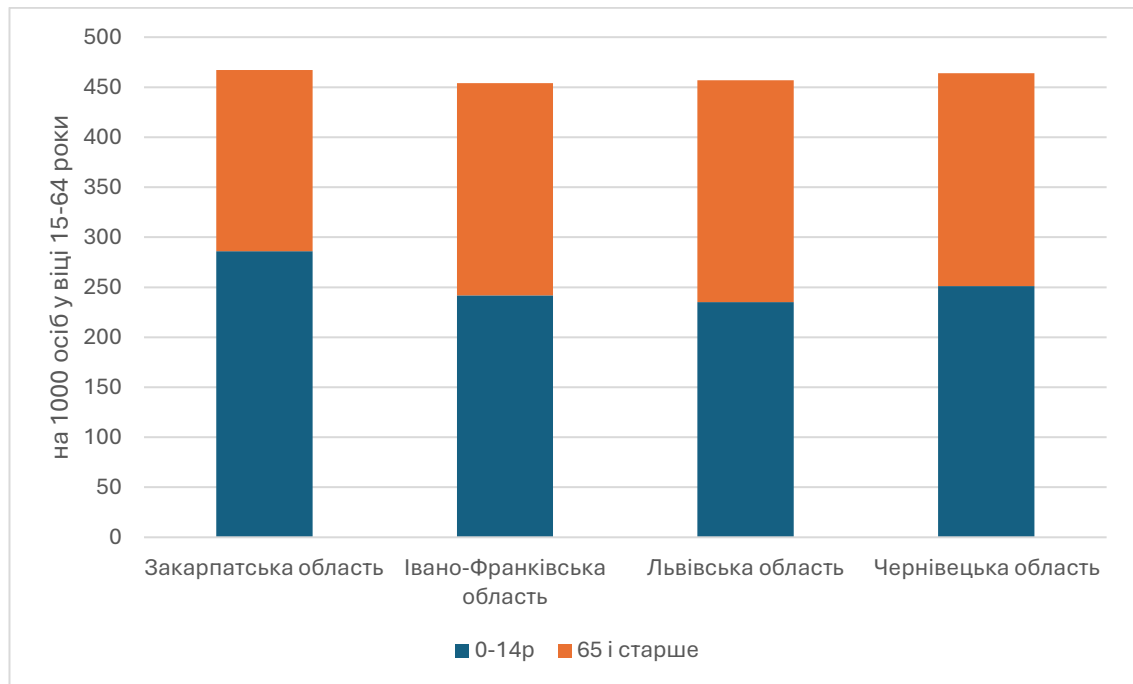
Статеві-вікова структура населення є важливою серед кількісних та якісних демографічних показників, й характерна стабільна перевага жінок у загальній чисельності населення протягом досить тривалого проміжку часу. Досліджуючи статеву структуру населення регіону дослідження можна зазначити, що впродовж 1990-2021 рр., даний показник майже не змінювався. Характеризуючі статево-вікової структури населення, вирізняються стабільними тенденціями. У віці 0-14 років переважають чоловіки, у групі 15-64 роки – чоловіків 48,6%, а жінок 51,4%, хоча перевага частки осіб чоловічої статі зберігається лише до 35 років, а далі переважають жінки, особливо у віці понад 65 років і старші. Структура населення залежить і від місця проживання. Відтак, у міській місцевості частка чоловіків менша, ніж у сільській (46,2% проти 47,8% відповідно). Відповідно й показник співвідношення статей також різниться (у міській місцевості на 1000 жінок припадає 860 чоловіків, а у сільській – 916).

Динаміка загального демографічного навантаження характеризується збільшенням показників, тоді як для навантаження особами у віці 0-14 характерний спад, починаючи з 2019 року – навантаження особами у віці 65 років і старше продовжує зростати. Особливо різняться показники знову ж міських та сільських поселень.

Для регіону дослідження, загалом, характерні позитивні характеристики вікової структури її населення. Для Карпатських областей показник загального демографічного навантаження становить 461 особа непрацездатного віку на 1000 мешканців у віці 15-64 роки. З них 254 особи молодше працездатного віку на 1000 мешканців у віці 15-64 роки та 207 – старше. Зазначимо, що по Україні даний показник має гіршу тенденцію 483, 211 та 262 відповідно). То ж можемо говорити про позитивні тенденції формування демографічного потенціалу у досліджуваних областях.

Але є певні відміни по території (див рис 4.5). Так, найкращими значеннями вирізняються Закарпатська та Чернівецька області, із відносно високими частками навантаження особами молодше працездатного віку (286

та 251 відповідно). У розрізі адміністративних районів також вирізняються позитивними показниками райони Закарпатської області (Рахівський Берегівський), Верховинський у Івано-Франківській області, Вижницький – у Чернівецькій. Але й найгірші тенденції у Дрогобицькому та Дністровському адміністративних районах (Кондурян, 2024) .

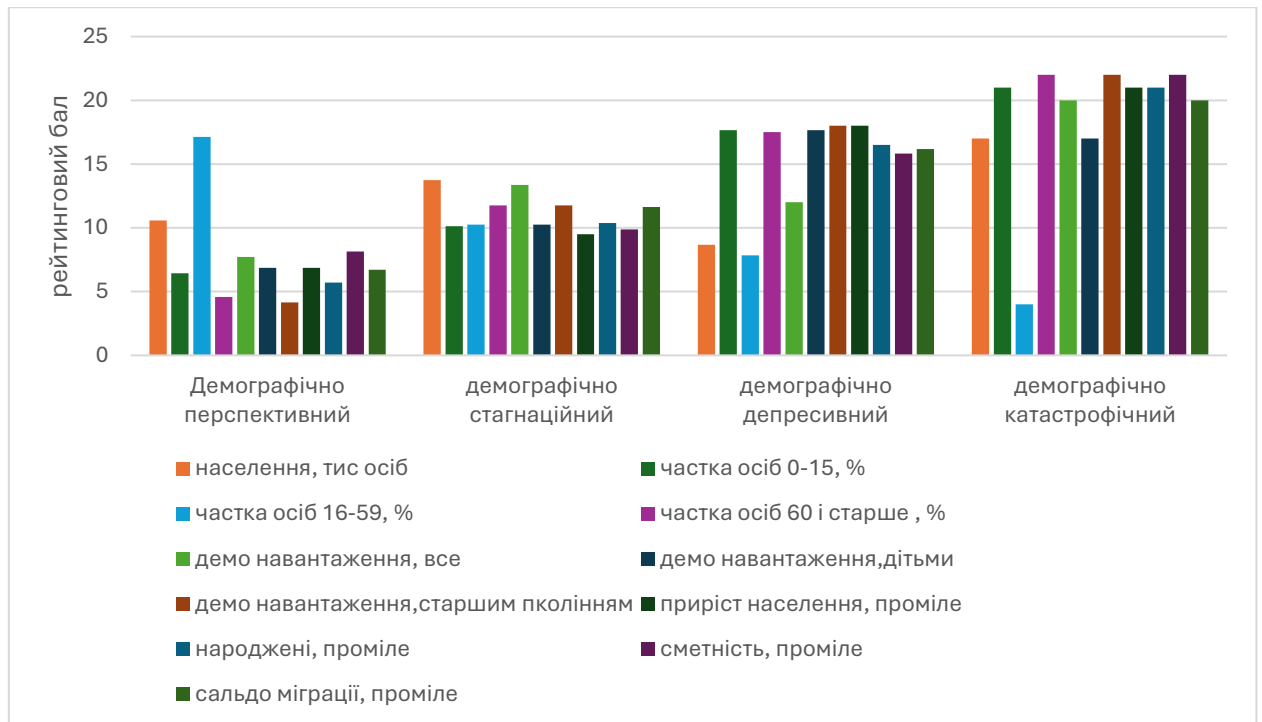

Рис. 4.5. Показники демографічного навантаження на працездатне населення у Карпатських областях України (у 2022 році)

Оскільки демографічний потенціал забезпечують показники якісних та кількісних груп демографічних показників, то ми здійснили комплексний аналіз складових демографічного потенціалу, шляхом оцінки значень показників однієї та іншої груп. Формування демографічного потенціалу через забезпечення динаміки чисельності населення регіону є одним з найважливіших показників соціально-економічного становища. Хоч і наявне населення не може бути визначальним чинником розвитку території, негативні зміни його чисельності призведуть до економічних втрат, втрат потенціалу робочої сили, а відповідно і майбутнього розвитку. А з іншого боку - збільшення числа населення відкриє нові можливості.

Оцінку демографічного потенціалу нами проведено з використанням рейтингової оцінки. Нами враховані такі показники стимулятори: чисельність

населення, народжуваність, природний приріст, міграційний приріст, демографічне навантаження особами молодше працездатного віку. Серед дестимуляторів враховано смертність населення, міграційний відтік, демографічне навантаження загальне та особами старших вікових груп, смертність дітей до одного року. Зауважимо, що рейтингові бали нами виставлялися за принципом «позитивне значення – перше місце».

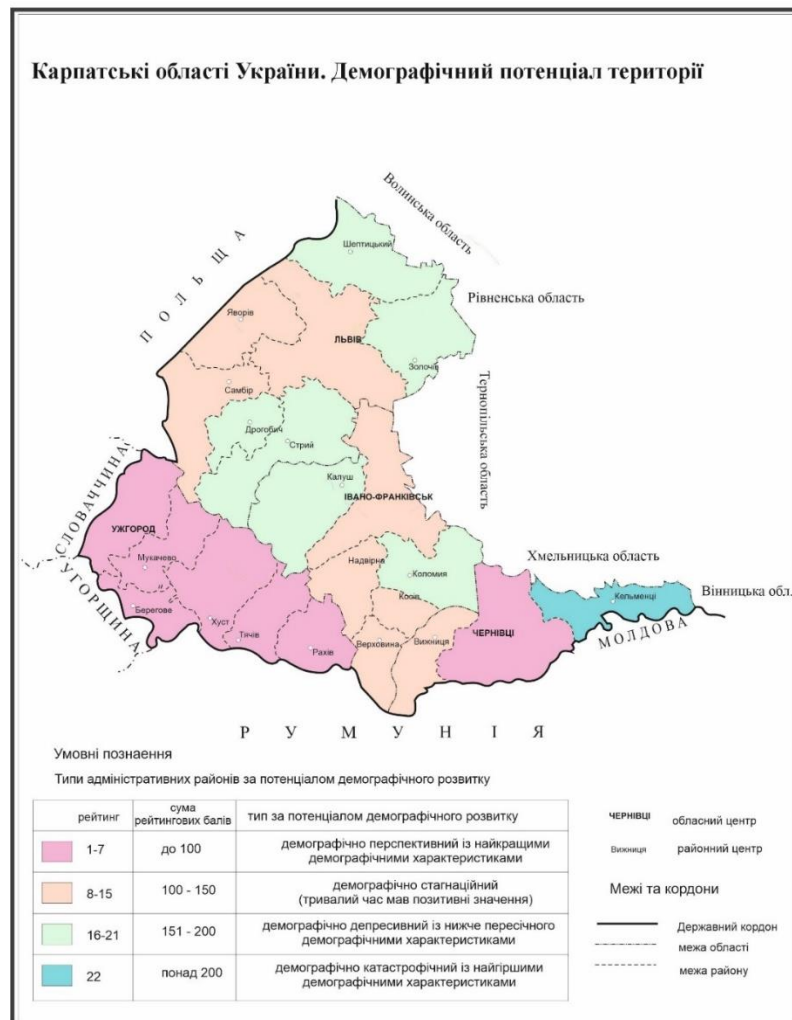

Рис. 4.6 .Формуючі демографічний потенціал типів АТО за тенденціями демографічного розвитку

В результаті дослідження нами виділено 4 групи АТО за тенденціями формування демографічного потенціалу: демографічно-перспективні (із найкращими показниками народжуваності, демографічного навантаження особами молодше працездатного віку), демографічно стагнаційні (для них фіксуємо сприятливі характеристики вікового складу, не значне міграційне скорочення або ж приріст, значну людність, що говорить про наявність зараз трудових ресурсів), демографічно депресивні (для яких наявні трудові ресурси наразі, але на перспективу при низьких показниках народжуваності та міграційного притоку, й високій витратній частині їх чекають труднощі), й катастрофічну групу представив Дністровський район Чернівецької області, де

за всіма розглянутими показниками – найгірші значення у регіоні дослідження).

Як бачимо із рисунку, розподіл значень складових демографічного потенціалу показує на вагомість вигідного суспільно-географічного розташування. І Рахівський район, який ми вказували як перспективний полігон для формування районної системи розселення першого рівня також виявився демографічно перспективним. Як бачимо із рисунку 4.7. території Дрогобицької, Стрийської, Калушської, Коломийської районних систем розселення в сукупності стали аутсайдерами, що вказує на відтягування потенціалу обласними центрами.

Рис.4.7. Типізація адміністративних одиниць Карпатських областей України за формуванням потенціалу демографічного розвитку

Цікаво, що найбільш демографічно перспективними виступають етноконтактні громади в межах зон інтенсивних зв'язків із містом Чернівці, Ужгородом та Мукачевим, також райони Закарпатської області вздовж державного кордону (зокрема їх південні громади). Демографічно стагнаційну групу, що на фоні загально-державних показників досить таки стабільно виглядає, сформували території навколо обласних центрів, прикордонні райони Львівської області та гірські території Івано-Франківської. Ну й демографічним аутсайдером виявився Дністровський район, до нього ввійшли громади їх найнижчим демографічним рейтингом.

Як видно із попереднього матеріалу, сукупність різносторонніх чинників розвитку демографічних процесів, сформувала специфічні умови демогеографічного розвитку в межах регіону дослідження. Ми маємо розуміти, що демографічний потенціал є результатом взаємодії різносторонніх демографічних складових та характеристик. Кожна із яких прямо чи опосередковано залишає свій відбиток на загальному демографічному потенціалі регіону. І чим більшу кількість показників ми беремо до уваги – тим змістовнішим буде результат. Й тим глибшими будуть управлінські рекомендації щодо використання демографічного потенціалу. Отримані результати рейтингового аналізу, які відображені на рисунках 4.6 та 4.7 дає нам право говорити про сформовану географічну поляризацію демографічного потенціалу в Карпатських областях України. Тому класична уніфікована загальнодержавна демографічна політика тут буде неефективною. Потрібен територіально-диференційований підхід із заходами узгодженими саме із демографічною ситуацією того чи іншого району (відповідно приналежності до виділеної групи за формуванням демографічного потенціалу). Нами запропоновано для кожного із виділених типів певні рекомендаційні положення, які варто врахувати по розробці демографічного блоку Стратегій розвитку чи плануванні територій адміністративних районів.

Для демографічно перспективних АТО, враховуючи їх показники, варто спрямовувати діяльність на підвищення природного приросту та стримування

міграційного відтоку, в той же час здійснювати соціально-спрямовану політику. Для них проблемою є не дефіцит демографічних ресурсів, а забезпечення належного рівня їх життєдіяльності. Групу демографічно стагнаційних районів сформували території які наразі вирізняються позитивними поселенськими та економічними характеристиками. Тут проблемою є надмірне навантаження на простір. Тому тут варто звернути увагу на роботу з покращення статево-вікової структури, продовжувати політику економічного розвитку, що власне й буде забезпечувати громадам наявність демографічного потенціалу. Групу демографічно депресивних одиниць сформували районні системи розселення центрами яких є багатогалузеві центри. Для них першочерговим є перегляд економічного профілю (варто визначити чіткі галузі спеціалізації які стануть формуючими) та ведення соціально-орієнтованої політики підвищення якості життя населення, що дозволить втримати молодь від міграцій, а також із урахуванням можливостей віддаленого працевлаштування – привабить мігрантів, молодь яка працюючи віддалено шукає комфорту на тиші. Щодо Дністровського району, то тут варто звернути увагу на Стратегію розвитку та Просторовий план розвитку району, і переглянути пункти його виконання. Діяльність повинна бути чітко структурована, й спрямована на людиноцентризм. Тут доцільно малими кроками рухатися до забезпечення Сталого розвитку в громадах.

В контексті сучасних подій, важливо уявити, що демографічний потенціал території є не лише поєднанням характеристик демографічних показників, він ще й виступає запорукою майбутнього розвитку регіону. Саме тому при вивченні демографічного потенціалу важливою буде комплексна оцінка показників, що характеризують природний та міграційний рух населення, його розселення по території, які розглядаються за відповідний проміжок часу з урахуванням показників статево-вікової структури населення. Важливим буде також зауважити, на першочерговості даного напряму досліджень після перемоги з метою регіонального планування післявоєнної відбудови України.

4.2. Управління розвитком систем розселення регіону в контексті сталого розвитку

Як бачимо із попередніх результатів, системи розселення в регіоні дослідження наразі перебувають у стані формування, що є якраз вдалим часом для коректного управління їх розвитком, коли легше передбачити та спрогнозувати аніж змінювати уже сформовані зв'язки. Крім того, ми дотримуємося думки про людиноцентричний підхід при формуванні систем розселення. Саме населення реагує на соціально-інфраструктурні переваги та загалом показники якості життя населення, що й визначає ядро системи розселення. Про важливість соціально-економічного розвитку поселень у міжпоселенських зв'язках на всіх рівнях зауважували як вітчизняні так і європейські вчені (Heffner & Czarneski, 2005). На потребі вивчення проблем активізації розвитку поселень в контексті входження досліджень у загальноєвропейський контекст акцентують й українські вчені (Бойко-Бойчук, 2010; Буднікевич, 2012). Попри те, все ще мало уваги приділяється питанням управлінню процесами трансформації саме системами розселення, як ядрами суспільного розвитку регіонів. Загалом увагу звертають або на управління адміністративними одиницями, або окремо розвитком міських поселень. В. Яценко і Т.Короткова зауважують, що розробка планувальної містобудівної документації є невід'ємною часткою при розробці стратегії регіонального та місцевого розвитку (Яценко & Короткова, 2020). Значну добірку наукових досліджень з вивчення трансформації систем розселення здійснила Л. Б. Заставецька (2013), однак на той період це були прогнозні заключення, які виступали підґрунтям для здійснення реформи АТУ. На сьогодні ж ми маємо уже здійснений факт із визначеними диспропорціями, наміченими тенденціями формування полюсів росту, розробленими Стратегічними планами які можна корегувати чи брати за основу.

У статті 143 Конституції України вказано, що: «обласні та районні ради затверджують програми соціально-економічного та культурного розвитку

відповідних областей і районів та контролюють їх виконання» (Конституція України, 1996). В той же час там вказано, що територіальні громади самостійно вирішують питання місцевого значення, а органи місцевого самоврядування будуть затверджувати програми соціально-економічного та культурного розвитку та контролювати їх виконання; затверджувати місцеві бюджети і контролювати їх виконання (Конституція України, 1996). А обласні та районні ради затверджують ці програми та контролюють їх виконання. То ж, на законодавчому рівні в державі передбачено управління місцевим розвитком саме органами місцевого самоврядування кожного із рівнів.

Завершення реформи АТУ стало поштовхом до розробок планувальної документації громад та районів, але в основному це стосується праць інженерів та архітекторів. Де висвітлювалася проблематика моделювання систем як транспортно-інженерних структур, системності сфери обслуговування, формування систем розселення як результату агломерування поселень; обґрунтування основ містобудівних систем, тощо (Яценко & Короткова, 2020).

На нашу думку, управління громадами та територіями неможливе без урахування саме системотвірних зв'язків. Й їх ми повинні враховувати як при розробках Стратегічних планів розвитку, так і Просторових планів територій. Це є особливо актуальним саме на часі формування систем розселення, коли ще не зруйновані старі зв'язки й до кінця не сформовані нові, та в процесі становлення децентралізації, ми можемо мінімізувати виявлені диспропорції та розробити оптимальне просторове планування.

В той же час, ми пропонуємо здійснювати планування із врахуванням взаємодії елементів систем розселення, а з позиції перебігу демогеографічного процесу та формування демографічного потенціал території (див параграф 4.1.). На актуальності нашого твердження зауважують і W. Loibl, W. та G.. Etminan, які вказують, що одним із факторів, який негативно впливає на формування просторового розвитку, є нестабільність трудового потенціалу,

що проявляється у міграційних процесах та зростанні безробіття (Loibl & Etminan, 2018).

Для розвитку регіонів на сьогодні першочерговим завданням є досягнення цілей сталого розвитку, що передбачає економічний та соціальний розвиток території при збереженні навколишнього середовища для наступних поколінь. Що відповідає Закону України «Про засади державної регіональної політики» у твердженні про регіональний розвиток який є процесом соціальних, економічних, екологічних, гуманітарних та інших позитивних змін у регіонах (ЗУ «Про засади...» 2015).

То ж для міжрайонних систем розселення та районних першого рангу ми вбачаємо насамперед вирішення проблем інфраструктурного характеру (транспортного забезпечення, комунікацій, тощо), що забезпечить знівелювання відмінностей між ядром та навколишніми поселеннями. Паралельно варто конкретизувати обмеження в параметрах забудови, зокрема запобігання хаотичній забудові, раціональне використання природно-ресурсного потенціалу, створення зелених зон для рекреаційного використання, тощо.

Для районних систем розселення які вирізнялися депресивними ознаками демографічного розвитку ми рекомендуємо сприяти поліцентричності (особливо в укрупнених районах де фактично один адміністративний центр, але наявні декілька колишніх, які ментально залишаються у підсвідомості населення ядрами). Якщо переглянути спеціалізацію району на користь одного-двох напрямів за рахунок сполучення між поселеннями, що сприятиме маятниковим міграціям, то ми можемо забезпечити як стабільні робочі місця так і трудові ресурси для них. До того ж, це колишні районні центри де наявний потенціал для розвитку якісної соціальної інфраструктури, то якщо забезпечити якраз високі показники якості життя населення, а фоні зростання віддаленої зайнятості саме ці райони можуть стати комфортними міграційними рецедієнтами. Для гірських районів із негативними показниками демографічного розвитку (Дрогобицький,

Стрийський, Калуський) рекомендуємо скористатися можливостями державної підтримки гірських поселень. Та зорієнтуватися на природно-орієнтований розвиток (екотуризм, крафтове виробництво, екскурсійна та рекреаційна діяльність, тощо). Разом з тим потрібно розуміти, що формування осей розвитку в областях незворотне, але й не можна прирікати ці поселення. Доцільно обирати принцип розумного скорочення, на користь якісних послуг. І це разом дозволить забезпечити відповідну нішу у соціально-економічному розвитку регіону, а відтак з користю як для системи розселення так і забезпечивши виконання завдання досягнення цілей сталого розвитку. Загалом вказані вище тези можна звести у чотири вектори – формування осей розвитку, зонування території, визначення чіткої спеціалізації громад та визначення опорних населених пунктів.

Як бачимо, розуміючи проблематику демографічного спрямування, ми отримуємо базу для стратегічного планування території. Саме завдяки кількісним та якісним характеристикам населення можна чітко оцінити загальні суспільні тенденції, особливо коли ці характеристики оцінюються просторово, на рівні найменших адміністративних одиниць. Адже саме за цими даними ми зможемо зрозуміти кількість та якість людських ресурсів, вплив соціально-демографічних факторів на бюджет, пріоритетні напрямки відбудови системи соціального забезпечення тощо. Відбудова України після війни вимагає цілеспрямованої, узгодженої та науково обґрунтованої співпраці між усіма науковими та урядовими органами. В той же час картографування для громад є потужним інструментом для розширення їх можливостей, та управління. Воно дає можливість громаді систематизувати та візуалізувати первинну статистичну інформацію та вступити в діалог з владою та зовнішніми стейкхолдерами задля прийняття спільних рішень.

Картографування для розвитку систем розселення - це не лиш спосіб опрацювання та візуалізації даних, але це й спосіб створення образу громади, котрий демонструватиме її можливості та потенціал. Найціннішим ресурсом

яких є люди, із їх можливостями, знаннями, навичками та талантами. Саме вони й формують демографічний потенціал території.

Цінність та необхідність картографічного забезпечення розуміємо не лише ми як географи, але й у Міністерстві розвитку громад та територій України, де рекомендують та сприяють розробці картосхем для ТГ. Надто якщо ми говоримо про розробку Планів просторового розвитку територій. У той же час враховуючи важливість демографічної складової про розробці стратегій розвитку для повного уявлення сучасного стану демографічного розвитку громади та розуміння його перспектив варто оперувати відповідним картографічним матеріалом. Ми вбачаємо два основних напрямки розвитку даного питання - використання ГІС-технологій та розробку уніфікованого підходу до демографічного картографування громад (Кондурян, 2023).

Застосування ГІС дасть можливість акумулювання, обробку та створення якісного картографічного продукту. Ми рекомендуємо для цілей управління розвитком систем розселення застосовувати програмне забезпечення QGIS Desktop 3.26.3. З плагінів рекомендуємо використовувати: Coordinate Capture, GdalTools, QuickMapServices, DB Manager, MetaSearch Catalogue Client, QuickOSM. Окрім, цього в процесі роботи в рекомендуємо задіювати такі програмні продукти та веб-сервіси як: Google, Maps Visicom, Google Maps, Sentinel Hub, Data humdata, Google Earth.

Використання ГІС дозволить розробити багат шарову модель території Карпатських областей, де можна буде аналізувати рельєф, розселення, демографічні та системотвірні процеси. Для встановлення точних меж громад, районів та областей, а також їх центрів нам необхідним є наявне геодезичне забезпечення (Білокриницький, Дарчук & Сендзік, 2025). Використання ГІС дозволить змодельовати майбутні напрямки формування зав'язків із ядром системи. Надто Комплексні плани просторового розвитку розробляються виключно із використанням ГІС, приналежному геодезичному забезпеченні.

Що стосується уніфікованого підходу до картографування демографічних процесів то дана проблема вирішується шляхом практики

впровадження політики відкритих державних та муніципальних даних, вільного доступу до статистичної інформації - цифровізацією. В даному випадку доречно зауважити на досить вдалому прикладі відкритих даних здійснених Львівською ОВА, на прикладі «Порталу місцевої статистики Львівщини», даний проєкт реалізований управлінням з питань цифрового розвитку Львівської обласної державної адміністрації в рамках Регіональної програми інформатизації «Цифрова Львівщина» на 2022-2024 роки. (Портал місцевої статистики Львівщини, 2025). Сучасним керівникам-фахівцям із регіонального розвитку необхідне географічне мислення та розуміння вагомості системотвірних зав'язків між поселеннями.

Висновки до розділу 4

Населення регіону є беззаперечним рушієм його розвитку. Адже саме мешканці будуть як створювати матеріальні блага так і споживати їх. Нами опрацьовано набір демографічних показників, що будуть впливати на формування демографічного потенціалу здійснивши ранжування виділено 4 типи адміністративних одиниць. Для кожної із виділених груп запропоновано основні цілі досягнення яких дозволить покращити демографічну ситуацію. Спільними серед них будуть розвиток соціально-спрямованої політики, сприяння покращенню статево-вікового складу населення та чітка дорожня карта виконання цілей Стратегічного розвитку території. То ж подальший розвиток систем розселення має відповідати завданням Планів просторового розвитку, які узгоджуються із цілями сталого розвитку. На нашу думку забезпечення сталого демографічного розвитку може бути саме із урахуванням розселенських та демографічних особливостей. Зокрема й із застосуванням ГІС-технологій при їх плануванні, що також є вимогою при управлінні сучасними громадами. Серед основних пріоритетів які рекомендовано взяти до уваги про плануванні розвитку території буде визначення мережі опорних населених пунктів, тих що сформуєть локальні системи розселення районного

рівня першого рангу, за рахунок цього буде спроектовано осі розвитку території. Щодо врахування соціально-економічного підґрунтя розвитку систем розселення доцільним буде визначити чітку спеціалізацію громад та поселень, із переглядом наявних виробництв, визначенням пріоритетів та задіювання зонінгу при плануванні територій. Прикладом може бути досвід Львівської та Івано-Франківської областей.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дало можливість вирішити наукове завдання щодо здійснення суспільно-географічного вивчення формування та функціонування систем розселення на макро-, регіональному та локальному рівнях із урахуванням наслідків реформ АТУ та децентралізації, як самоорганізованого процесу, де центром є людина та її життєдіяльність. Досягнення мети дослідження було здійснено шляхом вирішення ряду завдань, які дали можливість зробити наступні висновки теоретичного та практичного характеру:

1. системи розселення формуються на базі поселень розташованих на певній території, із сформованими між ними системо формуючими зв'язками на основі адміністративних, логістичних, виробничих, культурно-освітніх, побутових, та інших зв'язків. Варто зауважити, що у сучасних умовах системи розселення все частіше втрачають зв'язки пов'язані із виробничими процесами, а формують нові які розвиваються навколо адміністративних та соціально-інфраструктурних ролей ядра системи розселення. Реформа АТУ призвела до того, що у новостворених адміністративно-територіальних одиницях почали спостерігатися нові тенденції до трансформації у старих системах розселення та формування нових зв'язків. З огляду на це ми пропонуємо узгодити назви систем розселення із рівнями АТУ, відповідно: загальнодержавного, макрорегіонального, регіонального, локального рівня. Останній у свою чергу буде об'єднувати системи розселення міжрайонного рівня, районні – першого та другого рангів, кущові та місцеві;

2. в наслідок реформи АТУ ми стали свідками структурних трансформацій, які варто сприймати як процес, наслідком якого буде комплекс кількісних та якісних змін у загальнодержавній системі розселення. Серед таких трансформацій варто виділити зміну форм територіальної організації, зміну кількості населення та кількості поселень, зникнення старих чи поява нових функціональних зав'язків між поселеннями. Важливим буде зауважити,

що сучасний розвиток систем розселення прямопропорційно залежить від транспортної мережі та транспортної доступності зокрема;

3. дослідивши зв'язок систем розселення із природними, природно-ресурсними та історичними факторами, ми виявили, що вони були визначальними при заселенні території, але наразі вони втратили свою базову роль, при сучасному формуванні систем розселення, на користь соціально-інфраструктурної складової. Дослідження показало тісну залежність із транспортними характеристиками та із показниками характеризуючими соціальний та економічний блоки. То ж нами зроблено висновок, що сучасні системи розселення розвиватимуться на основі суспільно-географічного розвитку поселень (в першу чергу розташованих в зонах демографічного впливу обласних центрів), в контексті прив'язки до транспортних артерій посиленої інфраструктурними зв'язками;

4. У регіоні дослідження створено 251 ТГ із пересічною площею 226 квадратних кілометри. Кількість громад по областях та по новостворених районах різняться від 3 у Верховинському до 33 у Чернівецькому районі, із пересічними площами від 124 - у Чернівецькому до 424 - у Шептицькому районах. Відмінність в чисельності поселень у громадах також досить різна, при пересічному значенні 15. АТО другого рівня представлені 22 укрупненими районами. Нами простежено диспропорції у розселенських характеристиках виділених одиниць, але як виявилось, новий адмін устрій більш гармонійно вписується в природні особливості розселення, простежуються рівнинні, передгірські та гірські смуги розселення. Саме територіальні громади стають ядрами систем розселення, базову групу серед них становлять малі та середні громади. За даними густоти всього населення, на початок повномасштабного вторгнення, відмічаються полярні зміни, які вказують на «точки демографічного росту» систем розселення та ареалами втрат. Густота сільського населення вказує на розвиток субурбанізаційних процесів навколо обласних центрів;

5. Не дивлячись на те, що для регіону дослідження притаманний низький рівень урбанізації (50%) на фоні загальнодержавного значення рівня урбанізованості (69,7%), із попередніх параграфів ми чітко простежуємо визначальну роль міських поселень як у формуванні демографічного потенціалу, так і як ядер систем розселення. В результаті перерозподілу населення по міських поселеннях спостерігаємо відмінності як у густоті міського населення так міських поселень зокрема при пересічній відстані між міськими поселеннями 18,3 км, густоті міського населення 54 особи на км² та щільності міських поселень 3 поселення на тисячу км², що є у 1,5 рази вище ніж по території України. Загалом густота міського населення корелює із густотою міських поселень ($K=+0,65$), що пояснюється загальними особливостями міського розселення та структури поселень за людністю. Показник коефіцієнта урбанізованості для Карпатських областей вказує на загальнообласні тенденції розвитку субурбанізаційних процесів, це підтверджують й дослідження достовірності правила Зіпфа-Медведкова;

6. в основі регіону дослідження є Львівська макрорегіональна (міжобласна) система розселення яка має каркас розселення радіально-концентричного типу. Об'єднує вона чотири регіональні (обласні) системи розселення. Розрахувавши силу поля демографічного поля ми простежили розмір зони демографічного впливу поселення, й таким чином виявили між якими поселеннями сформуються найсприятливіші системотвірні умови. Реформа АТУ призводить до структурних змін у системах розселення локального рівня. То ж нами запропоновано виділяти наступні системи розселення: міжрайонні системи розселення – частина колишніх систем розселення даного рівня ядрами яких виступають найбільші міста регіонів (обласні центри та місто Мукачево), районні системи розселення першого та другого порядку (8 та 9, відповідно), кущові та місцеві. Серед основних трансформаційних змін варто вказати особливості формування громад навколо центрів міжрайонних систем розселення. Наприклад Львівська, Івано-Франківська та Мукачівська значно розширили свої площі, за рахунок

приєднання сільських поселень. Разом з тим Ужгородська та Мукачівська громади мають усі перспективи до формування поліцентричної системи;

7. населення регіону є беззаперечним рушієм його розвитку. Адже саме мешканці будуть як створювати матеріальні блага так і споживати їх. Нами опрацьовано набір демографічних показників, що будуть впливати на формування демографічного потенціалу. На онові результатів рейтингового аналізу нами виділено 4 типи адміністративних одиниць за потенціалом демографічного розвитку, де можемо простежити зв'язок із рангами систем розселення. Для кожної із цих груп запропоновано основні цілі, досягнення яких дозволить покращити демографічну ситуацію. Подальший розвиток систем розселення має відповідати завданням планів просторового розвитку областей, районів та громад, які узгоджуються із цілями сталого розвитку. На нашу думку забезпечення сталого демографічного розвитку може бути саме із урахуванням розселенських та демографічних особливостей. Зокрема й і застосуванням ГІС технологій при їх плануванні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Drebot, O., Vysochanska, M., Gadzalo, A., Sakharnatska, L., & Okabe, Y. (2022). Improvement of the system of institutional support of sustainable environmental management of the Carpathian region and the Euroregion “Bug”.
2. Dzhaman V., Melnyk A., Dzhaman Y. GIS-Based Mapping of Spatial Specificities of Population Migrations in War-Time Ukraine. *Науковий вісник Чернівецького університету: Географія*, (845), 20-28.
3. Heffner, K., & Czarnecki, A. (2005). Małe i średnie miasta w lokalnych i regionalnych strategiach rozwoju. *Biuletyn PAN. Komitet Przestrzennego Zagospodarowania Kraju*, (220).
4. Hudzelyak, I. I. (2024). Demographic disproportions of the new administrative-territorial system of the Lviv Oblast. *Journal of Geology, Geography and Geoecology*, 32(4), 753-764. <https://doi.org/10.15421/112366>
5. Kostaschuk, I. I., Bilous, Y. O., & Yachnyuk, M. O. (2021). Depression of administrative-territorial units of Chernivtsi oblast: social-geographical assessment. *Journal of Education, Health and Sport*, 11(5), 303-318.
6. Kostashchuk, I., & Bilous, Y. (2024). Impact of the local settlement system on the functioning of the educational complex of the Kosiv urban community. *Науковий вісник Чернівецького університету: Географія*. (847), 181–191.
7. Loibl, W., & Etminan, G. (2018). Characteristics of Urban Agglomerations in Different Continents: History, Patterns, Dynamics, Drivers and. *Urban agglomeration*, 29.
8. Lozynsky, R., & Zubyk, A. (2022). Transformation of the rural settlement network in the Carpathian Region of Ukraine (1989–2020). *European Countryside*, 14(2), 281-301.
9. Miroshnychenko, O., Nelipa, D., Kotova, V., Lazarenko, A., & Sokorynskyi, I. (2023). Transformation of labour relations in the field of education during military conflicts (International experience). *Amazonia Investiga*, 12(63), 254-265.

10. Nelipa, K. (2016). Transformation of regional system of rural settlement of Zaporizhia region in the post-soviet period. *Часопис соціально-економічної географії*, (21), 144-147.
11. Niemets, K., Kravchenko, K., Mazurova, A., Sehida, K., Lurie, A. (2018). Система розселення регіону як основа формування полюсів росту (на прикладі Харківської області). *Часопис соціально-економічної географії*. (24)., 39-46.
12. Niemets, L., Sehida, K., Kravchenko, K., Telebienieva, I., & Pohrebskyi, T. (2020). Regional settlement systems in Ukraine: features of development in terms of decentralization reform. *Human Geography Journal*, (29), 6–17.
13. Ukraine refugee situation. unhcr.org. URL: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine> (дата звернення: 13.01.2025)
14. Van den Berg, L., Drewett, R., Klaassen, L. H., Rossi, A., & VIjVERBERG, C. H. (1982). *A study of growth and decline* (Vol. 1). Oxford: Pergamon Press.
15. Yavorska, V. V., Chyr, N. V., Melnyk, A. V., Hevko, I. V., Chubrei, O. S., & Hryhoriev, A. V. (2021). Spatial analysis of natural reserve fund of the Zakarpatska Oblast. *Journal of Geology, Geography and Geoecology*, 30(3), 597-606. <https://doi.org/10.15421/112155>
16. Zastavetska L. B., Zastavetskyi T. B., Havryshok B. B., Taranova N. B., Smochko N. M., & Stetsko N. P. (2023). Geographical aspects of demographic burden on the employable population of Ukraine: analysis for 1989-2021. *Journal of Geology, Geography and Geoecology*. T. 32, (1), 201–211.
17. Zayachuk M.D., Kostashchuk I.I., Darchuk K.V., Bilous Yu.O. (2021). Geoinformation technologies as a basis for research of the optimal location of general secondary education institutions (on the example of Chernivtsi city territorial community). *Journal of Geology, Geography and Geoecology*. (30 №2.), 389-401.

18. Zipf, G.K. (1949). *Human Behavior and the Principle of Least Effort*, Addison-Wesley Press, pp. 484-490.
19. Zablotovska, N., & Kondurian, V. (2024). Demogeographic processes in the Western regions of Ukraine on the eve of the reform of territorial authorities. *Human Geography Journal*, 37, 49-56.
20. Zablotovska, N., Kondurian, V. & Zablotovska, I. (2025) Socio-geographical analysis of the urbanization processes in Chernivtsi region under current conditions. *Вісник Львівського університету. Серія географічна*. (58), 100–115.
21. АТ «Укрзалізниця»: Дані про експлуатаційну довжину залізничних колій у розрізі регіональних філій (Львівська залізниця). URL: uz.gov.ua. (дата звернення 8.07.2025)
22. Атлас адміністративно-територіального устрою України на порталі «Децентралізація». URL: <https://decentralization.gov.ua/news/13404> (дата звернення 5.03.2025)
23. Ауліх, В. В., Герета, І. П., Пеняк, С. І., Баран, В. Д., Козак, Д. Н., & Приходнюк, О. М. (1982). *Археологічні пам'ятки Прикарпаття і Волині ранньослов'янського і давньоруського періодів*. Наукова думка.
24. Байтеряков, О. З., Кузовлева, А. А., & Міцкан, А. М. (2022). Просторові особливості системи розселення Дніпропетровської області станом на 01.01. 2022 р. *Вісник Одеського національного університету. Географічні та геологічні науки*, 27(2 (41)), 112-123.
25. Барановський, М. (2015). Трансформація сільського розселення на регіональному рівні (на прикладі Чернігівської області). *Економічна та соціальна географія*, (3), 27-32.
26. Барановський, М. О. (2016). Демографічний потенціал центрів територіальних громад регіонів Українського Полісся як важливий чинник ефективності адміністративно-територіальної реформи. У *Регіон-2016: стратегія оптимального розвитку: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції* (с. 17–20). ХНУ ім. В. Н. Каразіна.

27. Батиченко, С. П. (2020). Групування регіонів України за демографічними показниками. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Географія*, (1-2), 54-57. DOI: <http://doi.org/10.17721/1728-2721.2020.76-77.7>
28. Березорудський, А. (2024). Сучасні методики оцінки урбанізованості міських територій: теоретичні та практичні аспекти. *Економіка та суспільство*, (69).
29. Березорудський, А. М. (2024). Аналіз особливостей просторового розселення населення Одеської області. *Ефективна економіка*, 10.
30. Білокриницький, С., Дарчук, К., & Сендзік, Ю. (2025). Геодезичне забезпечення Жмеринського району Вінницької області в умовах децентралізації. *Науковий вісник Чернівецького університету: Географія*, (853), 101-108.
31. Бойко-Бойчук, О. В. (2010). Державне управління розвитком міста: моделі та механізми: монографія. К.: Пульсари.
32. Брацьо, О. В. (2013). Порівняльний аналіз тенденцій демографічного розвитку середніх міст західних областей України. *Науковий вісник Ужгородського університету: Серія: Географія. Землеустрій. Природокористування*, (1), 15–20.
33. Буднікевич, І. М. (2012). Муніципальний маркетинг: теорія, методологія, практика.
34. Буяновська, Л. Ю., Яворська, В. В., & Безуглий, В. В. (2023). Демографічний потенціал Одещини: регіональні особливості. *Вісник Одеського національного університету. Географічні та геологічні науки*, 28(2), 25–36. DOI: [https://doi.org/10.18524/2303-9914.2023.2\(43\).292731](https://doi.org/10.18524/2303-9914.2023.2(43).292731)
35. Буяновська, Л., & Яворська, В. (2024). Система розселення в Одеському регіоні в умовах нового адміністративного устрою. *Науковий вісник Чернівецького університету: Географія*, (849), 184–197.
36. Вегеш, М. М., & Горват, І. (2003). Сторінки історії Закарпаття.

37. Венгрин, Д. В., & Сегіда, К. Ю. (2017). Типізація регіональних урбанізаційних процесів в Україні. Вісник Харківського національного університету імені ВН Каразіна. Серія: Геологія. Географія. Екологія, (47), 71-77
38. Венців, П. (2025). Суспільно-географічний аналіз розселенських диспропорцій у Чернівецькому районі Чернівецької області внаслідок реформи адміністративно-територіального управління. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: географія*, (59), 63–71.
39. Верменич, Я. В. (2003). Адміністративно-територіальний устрій українських земель. У В. А. Смолій (ред.), *Енциклопедія історії України* (Т. 1: А-В). Наукова думка.
40. Верменич, Я. В., & Андрощук, О. В. (2014). *Зміни адміністративно-територіального устрою України ХХ–ХХІ ст.* Інститут історії України НАН України.
41. Верховна Рада України. (2012). *Україна: Адміністративно-територіальний устрій (станом на 1 січня 2012 р.)* (В. О. Зайчук, Ред.; Г. П. Скопненко, Відп. ред.; В. І. Гапотченко, Упоряд.). Парламентське видавництво.
42. Верховна Рада України. (2015). *Про засади державної регіональної політики* (Закон № 156–VIII). Відомості Верховної Ради України, (13), ст. 90. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text> (дата звернення: 15.04.2025)
43. Верховна Рада України. (2017). *Про освіту* (Закон № 2145–VIII). URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/2145-19_7 (дата звернення: 7.10.2025)
44. Верховна Рада України. (2019). *Про засади адміністративно-територіального устрою України* (Проект Закону № 2651). URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67986 (дата звернення: 10.12.2024)
45. Верховна Рада України. (2020). *Про утворення та ліквідацію районів* (Постанова № 807-IX). Відомості Верховної Ради України, (33), ст. 235.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/807-20#Text> (дата звернення: 29.12.2024)

46. Верховна Рада України. (2023). *Закон України № 3285-IX «Про деєрадянiзацiю порядку вирiшення окремих питань адмiнiстративно-територiального устрою»*. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/239566.html> (дата звернення: 29.12.2024)

47. Виконавчий комiтет Львiвської обласної Ради депутатiв трудящих. (1968). *Львiвська область: Адм.-територ. подiл на 1 жовтня 1967 р.: [довiдник]* (Вид. 3-є, [доп.]). (Н. М. Боднар & О. І. Лимаренко, пiдгот.).

48. Виконавчий комiтет Львiвської обласної Ради депутатiв трудящих. (1973). *Львiвська область: Адм.-територ. подiл на 1 лют. 1972 р.: [довiдник]* (Вид. 4-є). (Н. М. Бондар & О. І. Лимаренко, пiдгот.). Каменяр.

49. Винокур, І. С., Гуцал, А. Ф., Пеняк, С. І. та iн. (1984). *Довiдник з археологiї України (Хмельницька, Чернiвецька, Закарпатська області)*. Наукова думка.

50. Влах, М. Р. Система розселення рeгiону в умовах трансформацiї суспiльства (на матерiалах Волинської області).

51. Влах, М.Р., Слащук, А.М., Поручинський, В.І. (2007). Поняттєво-термiнологiчна система розселення населення обласного рeгiону України. Науковий вiсник Волинського нацiонального унiверситету iм. Л.Українки. Географiчні науки. №2. , 98-105.

52. Генеральна схема планування територiї України. URL: <http://mrbu.maps.arcgis.com/home/index.html> (дата звернення 6.03.2025)

53. Геренчук, К. І. (1981). *Природа Закарпатської області*. Вища школа.

54. Гищук, Р. М. (2011). Ретроспективна екiстичо-етнiчна оцiнка заселення територiї iвано-Франкiвської області.

55. Гiлецький, Й. Р., & Кифор, У. В. (2007). Демографiчні процеси в iвано-Франкiвській області на рубежi ХХ-ХХІ столiття та їх вплив на розвиток системи розселення.

56. Гладкий, О. (2014). Міські системи розселення: становлення та структура. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Географія*, (1), 16–22.
57. Горленко, І. О. (1995). Суспільно-географічні принципи і напрями трансформації структури виробництва України. *Український географічний журнал*, (1-2), 17-23.
58. Горохова, Л. В., & Невинна, Г. Я. (2023). Досягнення та перспективи реформи децентралізації в Україні. *Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії*, (46), 253-261.
59. Григор'єва, Г. В. (2010). *Суспільно-географічні процеси заселення Північної Бессарабії* [Автореф. дис. канд. географ. наук]. Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича.
60. Гудзеляк, І. (2014). Населення і розселення Дрогобицького р-ну Львівської обл. *Вісник Львівського університету. Серія географічна*, (47), 98-106.
61. Гудзеляк, І. І. (2016). Демографічна ситуація та розселення населення у Яворівському районі Львівської області. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Географія*, (2), 91-99.
62. Гудзеляк, І. І., & Дністрянська, І. М. (2018). Демографічна ситуація в сільській місцевості України: тенденції розвитку та регіональні особливості. *Вісник Львівського університету. Серія географічна*, (52), 96–108.
63. Гукалова, І. В. (2023). Демографічні та соціальні чинники розвитку сільської місцевості в Україні: тенденції змін. *Український географічний журнал*, (2), 35–47. DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2023.02.035>
64. Данілова, О., Заблотовська, Н., Салій, М. (2022). Значення природних умов у формуванні поселенської мережі Тернопільської області. «Професор Юрій Полянський: від плакорів Поділля до засніжених Анд»: матеріали Всеукраїнського онлайн-семінару, приуроченого 130-річчю з дня народження географа, геолога, археолога Полянського Юрія Івановича (27-28

травня 2022 р.). Тернопіль: Вектор, (с. 139-143).
http://dspace.tnpu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/26290/1/Konf_Poljanskuy_2022.pdf

65. Дем'янчук, П., Сивий, М., & Заставецька, Л. (2022). Особливості й тенденції сучасних процесів відтворення населення м. Тернополя. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: географія*, 52(1), 75–87.

66. Державна служба статистики України (Держстат): Розділ «Транспорт». URL: ukrstat.gov.ua. (дата звернення 5.08.2025)

67. Державна служба статистики України. (2022). *Чисельність наявного населення України на 1 січня 2022 року: статистичний збірник*. Державна служба статистики України. URL: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2022/zb/05/zb_Chnn_2022.pdf (дата звернення 14.04.2025)

68. Децентралізація влади: Львівська область. URL: <http://decentralization.gov.ua/region/common/id/763> (дата звернення 5.10.2025)

69. Децентралізація. (2024). *Про реформу*. URL: <https://decentralization.gov.ua/about> (дата звернення: 15.12.2024)

70. Децентралізація. (б. д.). *Формування місцевих бюджетів*. Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України. URL: <https://openbudget.gov.ua/local-budget/0730720000/info/indicators> (дата звернення 4.04.2025)

71. Джаман, В. Джаман.Я. (2024 с)Географія внутрішньо переміщених осіб у західному регіоні України: обсяги, напрямки, наслідки, проблеми

72. Джаман, В. О. (2003). Регіональні системи розселення: демографічні аспекти. Чернівці: Рута

73. Джаман, В. О., & Джаман, Я. В. (2024b). Spatial manifestation of migration flows of internally displaced persons in Ukraine. *Український географічний журнал*, (4), 55–63.

74. Джаман, В. О., & Джаман, Я. В. (2024a). Geography of migrations in population of Ukraine: Consequences of Russian aggression. *Український географічний журнал*, (1), 40–48.
75. Джаман, В., Заблотовська, Н., Костащук, І. та ін. (2011). *Етнічна мапа буковинського прикордоння на зламі тисячоліть*. Прут.
76. Джаман, В.О. (2001). До проблеми оцінювання впливу природно-ресурсних можливостей території та регіональні особливості розселення. *Економічна та соціальна географія: Наук.зб. Вип. 51.*, 41-52.
77. Джаман, В.О., Кривицька, Н.В. (2002). Вплив природно-ресурсного потенціалу території на розселення Хмельницької області. *Науковий вісник Чернівецького університету. Випуск 158*, 119-124.
78. Джаман, М. О., & Єрмаков, В. В. (2009). Ретроспективні особливості формування системи розселення на території історико-географічного краю Полтавщини.
79. Дністрянська, Н. І., & Дністрянський, М. С. (2013). *Дуже малі міські поселення Львівської області: суспільно-географічний потенціал та перспективи розвитку: монографія*. LNU imeni Ivana Franka.
80. Дністрянський, М. С. (2014). *Політична географія України: навчальний посібник*. ЛНУ імені Івана Франка.
81. Довідник на геопорталі «Адміністративно-територіальний устрій України». URL: <https://web.archive.org/web/20200617023246/https://atu.gki.com.ua/ua/ustriydo2015> (дата звернення 18.09.2025)
82. Доценко А.І. (2010) *Сільське розселення в Україні: динаміка та структура*. Київ: РВПС України НАН України, Київ: Фенікс.
83. Доценко, А. (2015). Роль національної економіки у формуванні національної системи розселення. *Економічна та соціальна географія*, (3), 41-43.
84. Доценко, А. (2018). Міське розселення у Київській області: динаміка та структура. *Економічна та соціальна географія*, 33–39.

85. Доценко, А. І. (1994). *Регіональне розселення: проблеми та перспективи*. Наукова думка.
86. Доценко, А. І. (2003). *Адміністративно-територіальний устрій та розселення в Україні*. РВПС України.
87. Доценко, А. І. (2010). *Територіальна організація розселення (теорія та практика)*. РВПС України НАН України; Фенікс.
88. Доценко, А. І., & Заваріка, Г. М. (2009). Структурна трансформація розселення у гіперурбанізованому регіоні (на прикладі Луганської області). *Вип. 21*, 86-94.
89. Дронова, О. Л. (2014). *Геоурбаністика: навчальний посібник*. ВПЦ «Київський університет».
90. Дьомін, М., Вяткін, К., & Сингаївська, О. (2022). Проекція тенденцій розвитку Харківської регіональної системи розселення населення в умовах післявоєнної відбудови. *Містобудування та територіальне планування*, (81), 3-12.
91. Жежера, А. І. (упоряд.). (2005). *Адміністративно-територіальний устрій України: довідник* (с. 339–378). ДП «Укркартгеофонд».
92. Жупанський, Я.І., Сухий, П.О. (1997). Соціально-економічна картографія: підручник для студентів географічних, топографо-геодезичних, економічних спеціальностей ВУЗів. Вид. 2-ге. Тернопіль : Астон.
93. Заблотовська, Н. (2012). Територіальні особливості розвитку демогеографічних процесів на території Хмельницької субрегіональної системи розселення. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Географія*, 33(3).
94. Заблотовська, Н. В., & Левіцька, І. В. (2013). Сучасні особливості формування та розвитку Хмельницької міжрайонної системи розселення. *Науковий вісник Чернівецького університету. Географія*, (672-673), 92-94.

95. Заблотовська, Н. В., & Лейберюк, О. М. (2013). Територіальні відміни розселення населення у Чернівецькій області. *Науковий вісник Чернівецького університету. Географія*, (672-673), 89-91.
96. Заблотовська, Н., & Кондурян, В. (2023). Нові виклики перед фахівцями з геодемографічних досліджень. У І. О. Пилипенко & Д. І. Мальчикова (ред.), *Географія у викликах війни: Збірник тез доповідей за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції, 8–9 червня 2023 року* (с. 60–61). Херсонський державний університет.
97. Заблотовська, Н., & Кондурян, В. (2025). Формування демографічного потенціалу Чернівецької області внаслідок змін її адміністративно-територіального устрою. *Науковий вісник Чернівецького університету: Географія*, (853), 25-34.
98. Заблотовська, Н., & Кондурян, В. (2025). Суспільно-географічні особливості формування нових статистичних макрорегіонів України. *Регіональні дослідження України: інтеграція традицій і інновацій (на відзначення 30-ї річниці заснування кафедри географії України): мат-ли Всеукр. наук. конф. (м. Київ, 30 травня 2025 року) / упорядник О. Аріон ; ред. С. Уліганець. – Київ : ВПЦ "Київський університет", 2025. (С. 86-89)*
99. Заблотовська, Н., Данілова, О., & Салій, М. (2022). Особливості розселення населення Тернопільської області в контексті нового адміністративно-територіального устрою. *Часопис соціально-економічної географії*, 32, 52-60.
100. Заблотовська, Н., Станковська, Ю., & Бабушак, О. (2023). Дослідження особливостей соціально-просторових зв'язків у системі розселення Чернівецької області. *Науковий вісник Чернівецького університету: Географія*, (845), 23-40.
101. Заваріка, Г. М. (2012). Трансформація розселення Луганської області: монографія. *Луганськ, Ноулідж, 2012.–179 с.*
102. Загульська, О. Б. (2003). Особливості малюнків розселення у ландшафтах Західної України.

103. Закон України " Про внесення змін до Закону України "Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни" висвітлення звітності буде впроваджено трьох місяців після завершення Воєнного стану <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2436-20#Text> (дата звернення: 29.12.2024)

104. Закон України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» № 1602-III. (2000). *Відомості Верховної Ради України*, (45), 195.

105. Закон України «Про затвердження Загальнодержавної програми розвитку первинної медико-санітарної допомоги на засадах сімейної медицини до 2011 року» № 1841-VI. (2010).

106. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» № 280/97-ВР. (1997). *Відомості Верховної Ради України*, (24).

107. Закон України «Про підвищення доступності та якості медичного обслуговування у сільській місцевості» № 2206-VIII. (2017).

108. Закон України «Про статус гірських населених пунктів в Україні» № 56/95-ВР. (1995). *Відомості Верховної Ради України*, (9), ст. 58. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/56/95-вр#n41>

109. Заставецька, Л. (2013). Принципи формування і механізми функціонування нових територіальних громад і систем розселення у процесі реформування адміністративно-територіального устрою України. *Науковий вісник Чернівецького університету. Географія*, 673–674, 95–100.

110. Заставецька, Л. Б. (2008). *Трансформація системи розселення регіону в умовах удосконалення адміністративно-територіального устрою України (на прикладі Тернопільської області)* [Автореферат дисертації кандидата географічних наук, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича].

111. Заставецька, Л. Б. (2013). *Системи розселення і геопросторові проблеми вдосконалення адміністративно-територіального устрою України: [монографія]*. ТНПУ ім. В. Гнатюка.

112. Заставецька, Л. Б. (2013а). *Системи розселення і геопросторові проблеми вдосконалення адміністративно-територіального устрою України*. ТНПУ ім. В. Гнатюка.
113. Заставецька, Л. Б. (2013b). Сучасна геопросторова організація обласних систем розселення України. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер.: Географія*, (2), 61-68.
114. Заставецька, Л. Б. (2013с). Територіальна організація систем розселення: основні закономірності та принципи. *Географія та туризм*, 24, 197–204.
115. Заставецька, Л., & Заставецький, Т. (2022). Суспільно-географічний вимір демографічних процесів в Україні в період незалежності (з 1991 р. до 2022 р.). *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Географія*, 52(1), 66–74.
116. Заставецька, О. В., & Заставецький, Т. В. (2005). Географічні засади формування територіальних громад у світлі нового адміністративно-територіального устрою України. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Географія*, (2), 10–13.
117. Заставецька, О. В., Заставецький, Б. І., Дітчук, І. Л., & Ткач, Д. В. (1996). *Географія Закарпатської області*. Підручники і посібники.
118. Заставецький, Т. Б. (2005). *Система міських поселень агропромислового регіону в умовах трансформації суспільства: монографія*. Ред.-вид. відділ ТНПУ.
119. Заставний, Ф. (2003). Всеукраїнський перепис населення: аналіз і оцінка. *Розбудова держави*. №5-8, 45-57).
120. Заставний, Ф.Д. (1994). *Географія України: у 2-х книгах*. Львів : Світ.

121. Івченко, А. (1999). Міста України: довідник. Київ : НВП «Картографія».
122. Івченко, А. (2000). Містечка України: довідник. Київ : НВП «Картографія»..
123. Інформаційна система управління освітою URL: <https://cv.isuo.org> (дата звернення 15.09.2025)
124. Іщук, С. І., & Гладкий, О. В. (2011). Географія промислових комплексів: підручник. К.: Знання, 375, 724-725.
125. Кабінет Міністрів України. (2015). *Про затвердження Методики формування спроможних територіальних громад* (Постанова № 214). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/214-2015-п> (дата звернення: 28.12.2024)
126. Кабінет Міністрів України. (2021). *Про внесення змін до переліку населених пунктів, яким надається статус гірських* (Постанова № 364) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/364-2021-п#Text> . (дата звернення: 15.12.2024)
127. Кабінет Міністрів України. (2023). *Деякі питання організації спроможної мережі закладів охорони здоров'я* (Постанова № 174). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/174-2023-%D0%BF#Text>
128. Кабінет Міністрів України. (2024). *Про затвердження Методики оцінки ризиків безпеки в системі освіти, пов'язаних із збройною агресією Російської Федерації проти України* (Постанова № 520). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/866-2024-п#Text> (дата звернення: 7.10.2025)
129. Кавунець, А.В., Дорох, В.В. (2016). Особливості об'єднання територіальних громад в Україні (регіональний аспект). Вінниця : ФОП «Корзун Д.Ю.».
130. Капцош, С. В., & Корчинська, Ж. М. (2023). Особливості демографічних процесів Іршавщини за 1991–2020 рр. У *Географічні аспекти просторової організації території, суспільства та збалансованого природокористування: матеріали IV науково-практичної конференції*

студентів, аспірантів і молодих вчених (м. Ужгород, 24–26 травня 2023 р.) (с. 76–81). ПП Данило С. І.

131. Качайло, М. (2017). Особливості впливу природно-географічних чинників на формування системи розселення Закарпатської області. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Географічні науки*, (9), 47–52.

132. Качан, Є., & Ткач, Д. (2016). До питання реформування адміністративно-територіального устрою та формування об'єднаних територіальних громад. *Регіональна економіка*, (1).

133. Клапчук, В. М. (2012). Адміністративно-територіальний поділ території сучасної Івано-Франківської області: від короля Казимира III великого до незалежної України. *Карпатський край*, (2), 4-17.

134. Кобець, К. (2021). Сучасні трансформаційні процеси в системі розселення Запорізької області в результаті реформування адміністративно-територіального устрою. *Human Geography Journal*, 31.

135. Кондурян, В. (2024) До питання про формування демографічного потенціалу Чернівецької області внаслідок змін її адміністративно-територіального устрою. *Інноваційний розвиток сучасної науки та освіти : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції / Міжнародний гуманітарний дослідницький центр (Житомир, 11 червня 2024 р). Research Europe, 2024. (С.152-155)*

136. Кондурян, В. (2024) Структура населення Чернівецької області, як передумова формування демографічного потенціалу регіону. *Моделі міждисциплінарних та міжгалузевих освітніх та освітньо-наукових програм в умовах воєнного стану: виклики та варіанти впровадження». Зб. матер IV міжнар. конф. (Одеса, 20-21 вересня 2024 р.) / Одеський національний університет імені І.І. Мечникова., Одеса, 2024, (С. 51-54)*

137. Кондурян, В. (2024) Територіальні особливості перебігу демогеографічних процесів у західних областях України до впровадження АТУ. *Географія, картографія, географічна освіта: історія, методологія,*

практика: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Чернівці, 16–18 травня 2024 р.) (с. 193-194).

138. Кондурян, В. (2025). Суспільно-географічні особливості формування демогеографічних процесів на території Вижницького району Чернівецької області. *Міждисциплінарні інтеграційні процеси у системі географічної, туризмологічної та екологічної науки: матеріали міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Тернопіль, 15-16 травня 2025 р.) (с. 91-93).

139. Кондурян, В. (2025). Сучасні трансформації в системах розселення Карпатських областей України. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Географічні науки*, (23), 7-15.

140. Кондурян, В. (2025). Трансформаційні зміни в системі розселення карпатських областей України внаслідок реформи АТУ. *Географія, картографія, географічна освіта: історія, методологія, практика*. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції присвяченої 150-річчю заснування Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича та 35-річчю створення кафедри Географії України та регіоналістики (м. Чернівці, 31 жовтня 2 листопада 2025 р.) – Чернівці : Чернівец. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. С. 249 -251.

141. Конституція України. (1996). *Відомості Верховної Ради України*, (30), 141.

142. Костащук, І., & Білокучма, Д. (2024). Демографічні диспропорції територіальних громад Вижницького району як основа формування локальних систем розселення. *Природнича освіта та наука*, (6), 146–153.

143. Костащук, І., & Колосівський, Н. (2024). Соціальна інфраструктура як суспільно-географічна категорія. *Часопис соціально-економічної географії*, 37, 24–30.

144. Кравців, В. С., & Мікула, Н. А. (ред.). (2013). *Транскордонне співробітництво* (Том 8). Інститут регіональних досліджень НАН України. (Серія «Проблеми регіонального розвитку»).

145. Кравцова, Т. Г. (2007). *Трансформація розселення населення регіону: тенденції та перспективи розвитку (на прикладі Полтавської області)* [Автореферат дисертації кандидата економічних наук, Науково-дослідний економічний інститут Міністерства економіки України].
146. Кравцова, Т. Г. (2008). Рада по вивченню продуктивних сил України НАН України Оцінка основних факторів трансформації розселення в контексті проблем удосконалення регіональної соціально-економічної політики.
147. Круглашов, А., Андервальд, К., & Валентин, Г. (ред.). (2004). *Етнічні взаємини на території Єврорегіону «Верхній Прут»: матеріали міжнародної наукової конференції (Чернівці, 8–9 червня 2001 р.)*. Букрек.
148. Круль, В. П. (2001). *Краєзнавство: регіональний огляд* (Ч. 1). Рута.
149. Круль, В. П. (2002). *Краєзнавство: регіональний огляд* (Ч. 2). Рута.
150. Круль, В. П. (2004). *Ретроспективна географія поселень Західної України*. Рута.
151. Круль, В. П. (2014). *Ретроспективна географія з основами етнографії: навчальний посібник*. Родовід.
152. Крушельницька, Л. І., & Ауліх, В. В. (1982). *Археологічні пам'ятки Прикарпаття і Волині доби бронзи та раннього заліза*. Наукова думка.
153. Куйбіда, В. С. (2009). Адміністративно-територіальний устрій України. Історія. Сучасність. Перспективи: [монографія] / В. С. Куйбіда, В. П. Павленко, В. А. Яцюк, О. Я. Матвійшин, А. Ф. Ткачук, В. А. Негода. – Секретаріат Кабінету Міністрів України / О. В. Турчинов (заг. ред.). К.: *Геопринт*, 615.
154. Кушнір Н. М. Геодемографічні процеси в Україні. Наукові записки молодих учених, 2022 (10).
155. Лажнік, В., & Пугач, С. (2017). Просторовий аналіз особливостей розселення населення Волинської області з використанням центрографічного методу. *Часопис соціально-економічної географії*, 22, 111–117.
156. Левченко, Н. М., Антонова, Л. В., & Антонов, А. В. (2019). Децентралізація освіти як дієвий сервісний інструмент впливу на розвиток

регіонів. *Державне управління: удосконалення та розвиток*, (2). DOI: [10.32702/2307-2156-2019.2.7](https://doi.org/10.32702/2307-2156-2019.2.7)

157. Лейберюк, О. М. (2017). Транспортна доступність населення до центрів госпітальних округів (конкретний аналіз на прикладі Чернівецької обл.). *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Географічні науки»*, (7), 62-68.

158. Логвинова, М (2020). Масштаби, динаміка та просторові особливості вимушеного внутрішнього переміщення населення на сході України DOI: <https://doi.org/10.17721/2413-7154/2020.83.29-36>UDC: 911.3:314.151.

159. Лозинський, Р., & Костюк, І. (2011). Сучасні межі Львівської міської агломерації. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Географія*, (2), 55–60.

160. Лужанська, Т. Ю., & Лета, В. В. (2024). *Географія Карпатського регіону: навчальний посібник для здобувачів спеціальності 106 «Географія»*. МДУ.

161. Львівська обласна державна адміністрація. (2007). *Львівська область: довідник: адміністративно-територіальний поділ: місцеві громади та органи державної влади* (Ч. 3). (О. Ганущин, керівник проекту).

162. Львівська обласна книжкова друкарня. (2008). *Довідник змін в адміністративно-територіальному устрої та перейменувань населених пунктів Львівської області у 1939–1941 та 1944–1989 рр.* (Ч. 1).

163. Львівська обласна Рада депутатів трудящих. (1960). *Довідник адміністративно-територіального поділу Львівської області на 1 вересня 1960 р.* (О. В. Кушнірова, ред.). Книжково-журнальне видавництво.

164. Львівська обласна Рада народних депутатів, Виконавчий комітет. (1980). *Львівська область: Адм.-територ. поділ на 1 січня 1980 р.: [довідник]* (5-е вид.). (О. І. Лимаренко & З. Ф. Малицька, підгот.; О. І. Лимаренко, відп. ред.). Каменярь.

165. Львівська обласна рада. (2021). *Програма інформатизації «Цифрова Львівщина» на 2022–2024 роки*. Львівська обласна державна адміністрація. URL: <https://stat.loda.gov.ua/district/yavorivskyj-rajon/> (дата звернення 6.04.2025)

166. Мальчикова, Д. С., & Пилипенко, І. О. (2007). Розселення сільського населення як елемент територіальної диференціації сільської місцевості.

167. Мальчикова, Д., & Пилипенко, І. (2017). Від «розірваного простору» до метрополізації і субурбанізації: Херсонська міська агломерація в нових вимірах урбогенезу. У К. Мезенцев, Я. Олійник, & Н. Мезенцева (ред.), *Урбаністична Україна: в епіцентрі просторових змін: монографія* (с. 326–339). Фенікс.

168. Маруняк, Є. О. (2007). *Глобалізація та її вплив на розвиток регіонів України* (Л. Г. Руденко, ред.).

169. Машіка, Г. В. (2017). Оцінка територіальної структури Карпатського регіону з позицій соціально-економічного розвитку та її вплив на формування господарського потенціалу. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Географія*, (2), 27–34.

170. Машіка, Г. В. (2018). Суспільно-географічне дослідження господарського потенціалу Карпатського регіону: теорія і практика.

171. Мезенцев, К. В., & Неліпа, К. Г. (2018). Пострадянські трансформації системи розселення індустріального регіону–кейс Запорізької області. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Географічні науки»*, (9), 69-78.

172. Мезенцев, К., Олійник, Я., & Мезенцева, Н. (Ред.). (2017). *Урбаністична Україна: в епіцентрі просторових змін: [монографія]*. Фенікс.

173. Мезенцева, Н., & Кондрась, Н. (2015). Другий демографічний перехід: витоки та концепції. *Економічна та соціальна географія*, (73), 51–56.

174. Мельник, А. (1999). *Українські Карпати: еколого-ландшафтознавче дослідження*. Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка.
175. Мельник, А. А., Дарчук, К. В., & Сзкірка, Л. П. (2023). Використання ГІС-технологій для аналізу геодезичного забезпечення території Дністровського району Чернівецької області. *Науковий вісник Чернівецького університету: Географія*, (842), 57–65.
176. Мельник, Н. В., Мельник, А. В., Пересадько, В. А., & Великочий, В. С. (2021). Демографічні процеси Карпатського регіону в контексті економічного розвитку території.
177. Міністерство фінансів України. (2024). *Середня зарплата в Україні*. Міністерство фінансів України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/salary/average> (дата звернення 11.11.2025)
178. Назарук, М. М. (ред.). (2018). *Львівська область: природні умови та ресурси: монографія*. Видавництво Старого Лева.
179. Нападовська, Г. Ю. (2019). Особливості сільського розселення в контексті децентралізації (на прикладі Херсонської області). *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Географічні науки*, (10), 48–55.
180. Неліпа, К. (2019). Запоріжжя як центр регіональної системи розселення. *Ekonomichna ta Sotsialna Geografiya*, 4-11.
181. Немець, К. А., Кравченко, К. О., & Сегіда, К. Ю. (2016). Зміна ролі міст Харківської області—ретроспективний аналіз. *Вісник Харківського національного університету імені ВН Каразіна. Серія: Геологія. Географія. Екологія*, (44), 123-129
182. Немець, К., Сегіда, К., Немець, Л., Кравченко, К., Телебенєва, Є., Ключко, Л., & Редін, В. (2019). Дослідження міських агломерацій в аспекті реалізації адміністративно-територіальної реформи в Україні (на прикладі Харківської області). *Human Geography Journal*, 27, 28-39.
183. Ніщименко, О. І., & Ніщименко, В. І. (2014). Сучасний стан системи розселення Київської області. *Економічна та соціальна географія*, (1), 290-299.

184. Олійник, Я. Б., & Гнатюк, О. М. (2013). Методичні підходи до дослідження територіальної ідентичності населення. *Український географічний журнал*, (3), 34–40.
185. Олійник, Я. Б., & Остапенко, П. О. (2016). Формування спроможних територіальних громад в Україні: переваги, ризики, загрози. *Український географічний журнал*, (4), 37–44.
186. Омельченко, Н. В. (2016). Просторово-часовий розподіл міських поселень Херсонської області за правилом ранг-розмір. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Географічні науки*, (5), 48-53
187. Остапенко, П. О. (2018). *Трансформація адміністративно-територіального устрою Полтавської області: суспільно-географічне дослідження* [Автореферат дисертації кандидата географічних наук]. Київський національний університет імені Тараса Шевченка.
188. Остапенко, П., Перхалюк, Р., Бончковський, О., & Остапенко, С. (2020). *Атлас адміністративно-територіального устрою України. Новий районний поділ та територіальні громади: 2020*.
189. Офіційний сайт Міністерства розвитку громад та територій України. URL: <https://mindev.gov.ua> (дата звернення: 25.12.2024)
190. Оцінка фінансової спроможності територіальних громад за підсумками 2024 року. URL: <https://decentralization.ua/news/19455> (дата звернення: 28.12.2024)
191. Паламарчук, М.М., Паламарчук, О.М. (1998). Економічна і соціальна географія України з основами теорії. Київ : Знання.
192. Палеха, Ю. М. (2020). Нова редакція генеральної схеми планування території України – стратегія інтеграції України у європейський простір. *Український географічний журнал*, 1(109), 7–15.
193. Паньків, Н. (2003). *Населення Українських Карпат*. Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка.

194. Паньків, Н. (2009). Історико-географічні особливості формування поселенської мережі Українських Карпат. Вісник Львівського університету. Серія географічна, (36), 255-260.
195. Пеняк, П., Малець, О. О., & Малець, Н. (2024). Археологічні пам'ятки як складова джерелознавчих історико-культурних ресурсів Закарпаття.
196. Підгрушний, Г. П. (2017). Формування системи полюсів зростання в Україні як передумова її переходу до моделі поліцентричного просторового розвитку. *Український географічний журнал*, (4), 48–54.
197. Пістун, М.Д. (1996). Основи теорії суспільної географії. Київ : Вища школа.
198. Пістун, М.Д., Проводар, Н.І. (1995). Макрогосподарське районування України. VII з'їзд Українського географічного товариства (Київ, 30 травня – 1 червня 1995р.). Київ : ІГУ., 274-276.
199. Пітюлич, М. І., Кушнір, Ю. Б., Лавренюк, Є. С., & Молнар, О. С. (2007). *Регіон: соціально-економічні трансформації: [монографія]*. Карпати.
200. Пітюренко, Ю.І. (1977). Розвиток міст і міське розселення в Українській РСР. Київ : Наукова думка.
201. Покляцький, С. А. (2016). *Умови життя населення великих міст України: суспільно-географічне дослідження: [монографія]* (І. В. Гукалова, відп. ред.). Наукова думка.
202. Поп, С. С. (2008). *Природні ресурси Закарпаття* (3-тє вид., допов.). Карпати.
203. Портал Дія. Відкриті дані: Набори даних щодо переліку автомобільних доріг загального користування місцевого значення. URL: data.gov.ua. (дата звернення: 5.07.2025)
204. Портал місцевої статистики Львівщини», URL: <https://stat.loda.gov.ua> (дата звернення: 2.09.2025)

205. Президія Верховної Ради Української РСР. (1947). *Українська РСР: Адміністративно-територіальний поділ: на 1 вересня 1946 року* (Вид. 1; М. Ф. Попівський, Ред.). Українське видавництво політичної літератури.
206. Приходченко, Т. А. (2018). Сучасні українські урбанізаційні процеси в умовах децентралізації влади. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Економіка міст та урбаністика». КНЕУ, березень, 279-283.
207. Приходько, З. В., Сич, В. А., Шашеро, А. М., Безуглий, В. В., & Нефедова, Н. Є. (2025). Геопросторові диспропорції міграційного приросту між сільськими та міськими поселеннями. *Вісник Одеського національного університету. Географічні та геологічні науки*, 30(2), 241–254.
208. Пугач, С., & Пятак, Д. (2015). Сучасні тенденції геодемографічних процесів у Волинській області. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Географія*, (2), 68–73.
209. РВПС України НАН України. (2005). *Схема-прогноз розвитку і розміщення продуктивних сил Закарпатської області на період до 2015 року*. РВПС України НАН України.
210. Руденко, В. П. (2010). *Географія природно-ресурсного потенціалу України* (У 3-х ч.). Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича.
211. Руденко, Л. Г. (ред.). (2007). *Національний атлас України*. ДНВП «Картографія».
212. Садова, У. Я., & Теслюк, Р. Т. (2013). Тенденції зміни людності міст Західного регіону України: чинники функціональної трансформації. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*, (2), 111-118.
213. Сайт Агентства відновлення (колишній Укравтодор): Перелік доріг державного значення (М, Н, Р, Т). [Перелік доріг державного значення](#)

(Постанова КМУ). URL: <https://restoration.gov.ua/documents/perelik-avtomobilnyh-dorig-derzhavnogo-znachennya/> (дата звернення 25.11.2025)

214. Сайт Інституту громадянського суспільства URL: <https://www.csi.org.ua/publications/administratyvno-terytorialni-zminy/> (дата звернення: 11.05.2025)

215. Салій, М. (2023). Кременецька районна система розселення та особливості її трансформації в умовах децентралізації. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Географія*, 54(1), 95–108. <https://doi.org/10.25128/2519-4577.23.1.11>

216. Салій, М. (2024). Сучасні трансформаційні процеси Тернопільської районної системи розселення. *Науковий вісник Чернівецького університету: Географія*, (847), 169-180.

217. Світовий банк. (2015). *Україна. Огляд процесів урбанізації*. Міжнародний банк реконструкції та розвитку. URL: <https://city2030.org.ua/ua/document/ukraine-oglad-urbanizacii>

218. Сегіда, К. Ю. (2013). Методичні основи аналізу розселення населення регіону. Проблеми безперервної географічної освіти і картографії, (18), 150-155.

219. Сегіда, К. Ю. (2020). Методичні основи визначення впливу структурних чинників демографічних процесів. *Проблеми безперервної географічної освіти і картографії*, (32), 72–80.

220. Сегіда, К. Ю., & Венгрин, Д. В. (2015). Групування областей України за правилом «ранг-розмір». У *Актуальні проблеми країнознавчої науки: матеріали III Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конференції (м. Луцьк, 15–16 грудня 2015 р.)* (с. 116–121). Вежа-Друк.

221. Сегіда, К. Ю., & Венгрин, Д. В. (2016). Дослідження міського розселення за правилом «ранг-розмір» (на прикладі Кіровоградської, Закарпатської та Одеської областей). У *Регіон – 2016: суспільно-географічні*

аспекти: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 14–15 квітня 2016 р.) (с. 93–96). ХНУ імені В. Н. Каразіна.

222. Сегіда, К. Ю., & Карайченцева, Г. А. (2020). Регіональні особливості відтворення населення України. У Ю. М. Барський & С. О. Пугач (Ред.), *Суспільно-географічні чинники розвитку регіонів: матеріали IV Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конференції (м. Луцьк, 9–10 квітня 2020 р.)* (с. 72–76). Вежа-Друк.

223. Сегіда, К. Ю., & Ткаченко, Н. М. (2015). Просторово-статистичні особливості розселення населення Харківського району Харківської області. *Часопис соціально-економічної географії*, (19), 60–66.

224. Сич, В. А., & Заїченко, О. О. (2024). Аналіз суспільно-географічних підходів до сутності територіальної організації сільського населення. *Вісник Одеського національного університету. Географічні та геологічні науки*, 29(1), 164–176. [https://doi.org/10.18524/2303-9914.2024.1\(44\).304893](https://doi.org/10.18524/2303-9914.2024.1(44).304893)

225. Сич, В. А., & Заїченко, О. О. (2025). Еволюція територіальної організації сільського населення: аналіз сучасних моделей та перспективи розвитку в умовах післявоєнної відбудови України. *Вісник Одеського національного університету. Географічні та геологічні науки*, 30(1), 171–186. [https://doi.org/10.18524/2303-9914.2025.1\(46\).321456](https://doi.org/10.18524/2303-9914.2025.1(46).321456)

226. Склярська, О. (2016). Утворення об'єднаних територіальних громад у контексті впливу на розвиток поселень (на прикладі Львівської обл.). *Вісник Львівського університету. Серія географічна*, (50), 349–358.

227. Склярська, О. (2021). Реформа адміністративно-територіального устрою України в контексті впливу на статус і функції поселень. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: географія*, 50(1), 57–64.

228. Склярська, О. І. (2017). Утворення об'єднаних територіальних громад в контексті впливу на розвиток поселень (на прикладі Львівської

області). *Вісник Львівського університету. Серія географічна*, (50), 325–333.
<https://doi.org/10.30970/vgg.2017.50.7712>

229. Склярська, О. І. (2022). Сільське розселення як чинник адміністративно-територіальних змін (на прикладі Закарпатської і Чернівецької областей). *Людина та довкілля. Проблеми неоекології*, (38), 20–28. <https://doi.org/10.26565/1992-4224-2022-38-02>

230. Сливка, Р., & Закутинська, І. (2017). Просторовий розвиток приміської зони Івано-Франківська: ментальні межі, нерівномірність, фрагментація. У К. Мезенцев, Я. Олійник, & Н. Мезенцева (Ред.), *Урбаністична Україна: в епіцентрі просторових змін: [монографія]* (с. 304–326). Фенікс.

231. Смішко, М. Ю., Баран, В. Д., & Ротич, О. О. (ред.). (1962). *Матеріали і дослідження з археології Прикарпаття і Волині* (Вип. 4). Вид-во АН УРСР

232. Сологуб, Ю. І., Уліганець, С. І., & Безпала, О. В. (2019). Розвиток системи розселення Столичного суспільно-географічного району як фактор формування туристичного ринку регіону.

233. Сосса, Р. І. (відп. ред.). (1991). *Атлас Закарпатської області*. ГУГК.

234. Степаненко, С. (2023). Адміністративно-територіальний устрій як основа побудови нової моделі територіального управління. *Юридичний вісник*, (1), 7-12.

235. Сторонянська, І. З. (2018). *Децентралізація в Україні та її вплив на соціально-економічний розвиток територій: методичні підходи та результати оцінювання* (Наукова доповідь; І. З. Сторонянська, Ред.). ІРД НАН України.

236. Телешман, В., & Трусій, О. (2025). Демографічні особливості Чернівецької області: на зламі війни. *Економічна і соціальна географія*, 110–130.

237. Теслюк, Р. Т. (2013). Міграційні процеси на сільських територіях Карпатського регіону України. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*, (6), 405–411.
238. Топчієв, О. Г. (2000). Геодемографічний процес: зміст і функції поняття. *Український географічний журнал*, (2), 25–27.
239. Топчієв, О. Г. (2005). Суспільно-географічні дослідження: методологія, методи, методики. Одеса: Астропринт. 632.
240. Топчієв, О. Г., Мальчикова, Д. С., & Яворська, В. В. (2015). *Регіоналістика: географічні основи регіонального розвитку і регіональної політики: [навч. посіб.]*. ОЛДІ-ПЛЮС.
241. Чайка, І. П. (2024). *Сільське розселення України в умовах демографічної кризи: тенденції структурно-територіальних змін: [монографія]*. ЛНУ імені Івана Франка.
242. Черниш, О. П. (відп. ред.). (1981). *Археологічні пам'ятки Прикарпаття і Волині кам'яного віку*. Наукова думка.
243. Чернівецька обласна державна адміністрація. (2020). *Стратегія розвитку Чернівецької області на період до 2027 року*. Чернівецька обласна державна адміністрація.
https://bukoda.gov.ua/storage/app/sites/23/development_strategy/Strategy_2027.pdf
244. Чучка, П. П. (Ред.). (1993). *Українські Карпати: етнос, історія, культура*. Карпати.
245. Шабашова, Л. (2014). Зміни в ієрархічній структурі великих міст України. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 4: Географія і сучасність*, (20), 106–111.
246. Шаблій, О. І. (1993). Західноукраїнський район: економіко- і соціально-географічний аналіз. У *Проблеми соціально-економічної географії західного регіону України* (с. 5–23). ІСДО.

247. Шаблій, О. І. (2001). *Суспільна географія: теорія, історія, українознавчі студії: [монографія]*. Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка.
248. Шаблій, О. І. (2012). *Основи суспільної географії: [підручник]*. Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка.
249. Шебек, Н. М., & Чернятевич, Н. Г. (2015). Перспективи формування і розвитку акваторіальних систем розселення в Україні. Досвід та перспективи розвитку міст України, (29), 94-105.
250. Шевченко, О. В., Романова, В. В., Жаліло, Я. А. та ін. (2020). *Децентралізація і формування політики регіонального розвитку в Україні: наукова доповідь* (Я. А. Жаліло, наук. ред.). НІСД.
251. Шевчук, С. М. (2020). Адміністративно-територіальна система Полтавської області. *Вісник Одеського національного університету. Серія: Географічні та геологічні науки*, 25(1), 184–192.
252. Шинкаренко, С. Л., & Ніколаєва, М. І. (2022). Особливості планування територій та систем розселення: від минулого до сучасного. *Вісник Одеського національного університету. Географічні та геологічні науки*, 27(2 (41)), 147-155.
253. Шпачук, О. В. (2000). *Місто як уособлена територіальна соціально-економічна система* [Автореферат дисертації кандидата економічних наук, Харківський державний економічний університет].
254. Шулевський, С. О. (2018). Використання правила ранг–розмір у дослідженні міських систем розселення для формування нового адміністративно-територіального устрою України. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Географічні науки*, (8), 155–163.
255. Шульц, С. Л. (2018). *Розвиток соціальної сфери територіальних громад в умовах адміністративно-фінансової децентралізації: [наукове видання]*. Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України.

256. Яворська, В. В. (2013). *Регіональні геодемографічні процеси в Україні: [монографія]*. Аксіома.
257. Яворська, В. В. (2014). Методологічне порівняння систематики розселення на адміністративно-територіальних та генетичних засадах. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Географія, (2), 11-16.
258. Яворська, В. В., & Коломієць, К. В. (2015). Формування територіальних систем розселення Миколаївської області у структурі Одеської міжобласної системи розселення. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Географія*, (1), 78–86.
259. Яворська, В. В., Мирончук, Ю. С., & Лабунська, О. І. (2016). Вплив історико-географічного чинника на формування систематики розселення. Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету, (34), 153-158.
260. Яворська, В.В. (2012). Генетично-типологічний підхід до систематики розселення. Економічна та соціальна географія, (2), 52-60.
261. Яценко, В. О., & Короткова, Т. М. (2020). Просторове планування як інструмент управління розвитком локальних систем розселення в Україні. *Science and Education a New Dimension. Natural and Technical Sciences*, 8(29).

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

**Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати
дисертації:**

***Наукові праці у виданнях, включених до переліку наукових фахових видань
України:***

1. Zablotovska, N., & Kondurian, V. (2024). Demogeographic processes in the Western regions of Ukraine on the eve of the reform of territorial authorities. *Human Geography Journal*, 37, 49-56. (Внесок авторів: Кондурян В. - розраховано типи демографічних процесів, зроблено висновки щодо демографічно сприятливих, демографічно критичних територій; Заблотовська Н. – побудовано та описано картосхеми демографічних процесів західних областей України).

2. Заблотовська, Н., & Кондурян, В. (2025). Формування демографічного потенціалу Чернівецької області внаслідок змін її адміністративно-територіального устрою. *Науковий вісник Чернівецького університету: Географія*, (853), 25-34. (Внесок авторів: Кондурян В. - опрацьовано статистичні дані щодо статево-вікового складу населення, природного та міграційного руху населення; Заблотовська Н. – розроблено методологічну лінію проведеного дослідження та проведено узагальнення висновків).

3 Кондурян, В. (2025). Сучасні трансформації в системах розселення Карпатських областей України. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Географічні науки*, (23), 7-15.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

4. Заблотовська, Н. & Кондурян, В. (2023) Нові виклики перед фахівцями з геодемографічних досліджень. *Географія у викликах війни: Збірник тез доповідей за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції, 8-9 червня 2023 року* / [За ред.. І.О. Пилипенка, Д.І.Мальчикової]. Херсон: Херсонський державний університет, 2023. (С. 60-61.). (Внесок авторів: Кондурян В. - складено

базу даних необхідних для комплексного аналізу геодемографічних процесів; Заблотовська Н. – здійснено узагальнення проблем при вивченні геодемографічних процесів в умовах децентралізації).

5. Кондурян, В. (2024) До питання про формування демографічного потенціалу Чернівецької області внаслідок змін її адміністративно-територіального устрою. *Інноваційний розвиток сучасної науки та освіти : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції / Міжнародний гуманітарний дослідницький центр (Житомир, 11 червня 2024 р).* Research Europe, 2024. (С.152-155)

6. Кондурян, В. (2024) Структура населення Чернівецької області, як передумова формування демографічного потенціалу регіону. *Моделі міждисциплінарних та міжгалузевих освітніх та освітньо-наукових програм в умовах воєнного стану: виклики та варіанти впровадження». Зб. матер IV міжнар. конф. (Одеса, 20-21 вересня 2024 р.) / Одеський національний університет імені І.І. Мечникова., Одеса, 2024, (С. 51-54)*

4. Кондурян, В. (2024) Територіальні особливості перебігу демогеографічних процесів у західних областях України до впровадження АТУ. *Географія, картографія, географічна освіта: історія, методологія, практика: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Чернівці, 16–18 травня 2024 р.)* (с. 193-194).

5. Кондурян, В. (2025). Суспільно-географічні особливості формування демогеографічних процесів на території Вижницького району Чернівецької області. *Міждисциплінарні інтеграційні процеси у системі географічної, туризмологічної та екологічної науки: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Тернопіль, 15-16 травня 2025 р.)* (с. 91-93).

8. Кондурян, В. (2025). Трансформаційні зміни в системі розселення карпатських областей України внаслідок реформи АТУ. *Географія, картографія, географічна освіта: історія, методологія, практика. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції присвяченої 150-річчю заснування Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича*

та 35-річчю створення кафедри Географії України та регіоналістики (м. Чернівці, 31 жовтня 2 листопада 2025 р.) – Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. С. 249 -251.

9. Заблотовська, Н., & Кондурян, В. (2025). Суспільно-географічні особливості формування нових статистичних макрорегіонів України. *Регіональні дослідження України: інтеграція традицій і інновацій (на відзначення 30-ї річниці заснування кафедри географії України): мат-ли Всеукр. наук. конф. (м. Київ, 30 травня 2025 року) / упорядник О. Аріон ; ред. С. Уліганець. – Київ : ВПЦ "Київський університет", (с. 86-89) (Внесок авторів: Кондурян В. - проаналізовано літературні джерела щодо виділення статистичних макрорегіонів, зроблено висновки щодо наслідків їх виділення для Карпатських областей України; Заблотовська Н. - здійснено узагальнення ролі суспільно-географічних підходів до районування території України).*

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації:

1. Zablotovska, N., Kondurian, V. & Zablotovska, I. (2025) Socio-geographical analysis of the urbanization processes in Chernivtsi region under current conditions. *Вісник Львівського університету. Серія географічна*, (58), 100–115. (Внесок авторів: Кондурян В. - Зроблені висновки щодо особливостей перебігу урбанізаційних процесів у Чернівецькій області, виділено та обґрунтовано проблеми які назрівають внаслідок розвитку урбанізаційних процесів у сучасних умовах, опрацьовано теоретичну базу для проведення дослідження; Заблотовська Н. – проведені розрахунки щодо поселень Чернівецької області, розкрито вплив транспортної доступності на перебіг урбанізаційних процесів; Заблотовська І. – побудовано та описано графіки динаміки чисельності населення міських поселень Чернівецької області, опрацьовано статистичні дані щодо людності міських поселень).

ДОДАТОК Б**Відомості про апробацію результатів дисертаційного дослідження**

- 1) Міжнародна науково-практична конференція «Географія у викликах війни» (Херсон, 8-9 червня 2023 року); - дистанційно з публікацією тез.
- 2) Міжнародна науково-практична конференція «Інноваційний розвиток сучасної науки та освіти» (Житомир, 11 червня 2024 р.); - дистанційно з публікацією тез.
- 3) Міжнародна конференція «Моделі міждисциплінарних та міжгалузевих освітніх та освітньо-наукових програм в умовах воєнного стану: виклики та варіанти впровадження» (Одеса, 20-21 вересня 2024 р.); - дистанційно з публікацією тез.
- 4). Міжнародна науково-практична конференція «Географія, картографія, географічна освіта: історія, методологія, практика» (м. Чернівці, 16–18 травня 2024 р.); - очно з публікацією тез.
- 5) Міжнародна науково-практична конференція «Міждисциплінарні інтеграційні процеси у системі географічної, туризмологічної та екологічної науки» (м. Тернопіль, 15-16 травня 2025 р.); - дистанційно з публікацією тез.
- 6) Міжнародна науково-практична конференція присвячена 150-річчю заснування Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича та 35-річчю створення кафедри Географії України та регіоналістики «Географія, картографія, географічна освіта: історія, методологія, практика» (м. Чернівці, 31 жовтня 2 листопада 2025 р.); - очно з публікацією тез.
- 7) Всеукраїнська наукова конференція «Регіональні дослідження України: інтеграція традицій і інновацій (на відзначення 30-ї річниці заснування кафедри географії України)» (м. Київ, 30 травня 2025 року).- дистанційно з публікацією тез.

ДОДАТОК В1

Довідки про впровадження результатів дослідження

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА

вул. М.Коцюбинського, 2, м.Чернівці, 58002, тел. (0372) 584811, факс (0372) 552914,
E-mail: rector@chnu.edu.ua, код ЄДРПОУ 02071240

Від 25.02.2026 №16/19-866-26

На № _____ від _____

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження

Кондюряна Владислава Ярославовичана тему: «Особливості формування систем розселення Карпатських областей
України в сучасних умовах»,

поданого на здобуття ступеня доктора філософії

з галузі знань 10 «Природничі науки» за спеціальністю 106 «Географія»

Цим засвідчуємо, що результати дисертаційного дослідження Кондюряна Владислава Ярославовича «Особливості формування систем розселення Карпатських областей України в сучасних умовах», використані при формулюванні узагальнюючих висновків завершального звіту кафедри географії України та регіоналістики Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича на тему: «Просторове планування і трансформаційні процеси регіонального розвитку Карпато-Подільських областей України», номер державної реєстрації №0121U100382.

Проректор з наукової роботи

Юрій ХАЛАВКА

Заблотовська Наталія, тел. 58-48-47

КЕП: Халавка Юрій Богданович 5E984D526F82F38F04000000EA7B8B010108BF06
Сертифікат дійсний з 2025-10-13 18:26:00.000 до 2026-10-13 23:59:00.000

ДОДАТОК В2

Довідки про впровадження результатів дослідження

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА**

вул. М.Коцюбинського, 2, м.Чернівці, 58002, тел. (0372) 584811, факс (0372) 552914,
E-mail: rector@chnu.edu.ua, код ЄДРПОУ 02071240

Від 25.02.2026 №16/19-869-26

На № _____ від _____

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження

Кондурына Владислава Ярославовича

з теми: «Особливості формування систем розселення Карпатських областей
України

в сучасних умовах», поданого на здобуття ступеня доктора філософії
з галузі знань 10 «Природничі науки» за спеціальністю 106 «Географія»

Результати дисертаційного дослідження Кондурына Владислава Ярославовича «Особливості формування систем розселення Карпатських областей України в сучасних умовах» використовуються при викладанні нормативних курсів «Географія населення і розселення», «Обробка результатів регіональних досліджень», «Основи територіального планування» та інших вибіркових дисциплін ОПП «Регіональний розвиток і просторове планування» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти на географічному факультеті Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

Проректор з науково-педагогічної
роботи та освітньої діяльності

Тетяна ФЕДІРЧИК

Заболотовська Наталія, тел. 58-48-47

КЕП: Федірчик Тетяна Дмитрівна 5E984D526F82F38F040000053CAB301D9273607
Сертифікат дійсний з 2026-02-16 03:54:08.000 до 2027-02-16 11:59:59.000

ДОДАТОК ВЗ

Довідки про впровадження результатів дослідження

Міністерство освіти і науки України
КАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА

вул. Шевченка, 57, м. Івано-Франківськ, Україна, 76018; код згідно з ЄДРПОУ 02125266
тел. (+380-342) 75-23-51; факс (+380-342) 53-15-74; e-mail office@cnu.edu.ua; сайт https://cnu.edu.ua

04.03.2026 № 2026-04-26/25/495 На № _____ від _____

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження

Кондюряна Владислава Ярославовича

на тему: «Особливості формування систем розселення Карпатських областей України в сучасних умовах», поданого на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 10 «Природничі науки» за спеціальністю 106 «Географія»

Результати дисертаційного дослідження Кондюряна Владислава Ярославовича «Особливості формування систем розселення Карпатських областей України в сучасних умовах» використовуються при викладанні нормативних курсів «Географія населення», «Геопросторове планування систем розселення» та інших вибіркових дисциплін ОПІ «Географія та організація простору територіальних громад» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти на кафедрі географії та природознавства Карпатського національного університету імені Василя Стефаника

Проректор з науково-педагогічної роботи
Карпатського національного університету
імені Василя Стефаника

Наталія БСЛОВА

ДОДАТОК В4

Довідки про впровадження результатів дослідження

**ЧЕРНІВЕЦЬКА ОБЛАСНА РАДА
ВИКОНАВЧИЙ АПАРАТ**

вул. М. Грушевського, 1, м. Чернівці, 58002, тел.: (0372) 55 30 75,
e-mail: or@oblrada.cv.ua Код ЄДРПОУ 25081241

16 БЕР 2026 № 01-12/22-324

На № _____ від _____

**Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
Відділ аспірантури**

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Кондюряна Владислава Ярославовича
на тему: «Особливості формування систем розселення
Карпатських областей України в сучасних умовах»,
поданого на здобуття ступеня доктора філософії
з галузі знань 10 «Природничі науки» за спеціальністю 106 «Географія»

Цим засвідчуємо, що результати дисертаційного дослідження Кондюряна Владислава Ярославовича «Особливості формування систем розселення Карпатських областей України в сучасних умовах» були використані при розробці Стратегії розвитку Чернівецької області до 2027 року та враховані при реалізації заходів з її виконання.

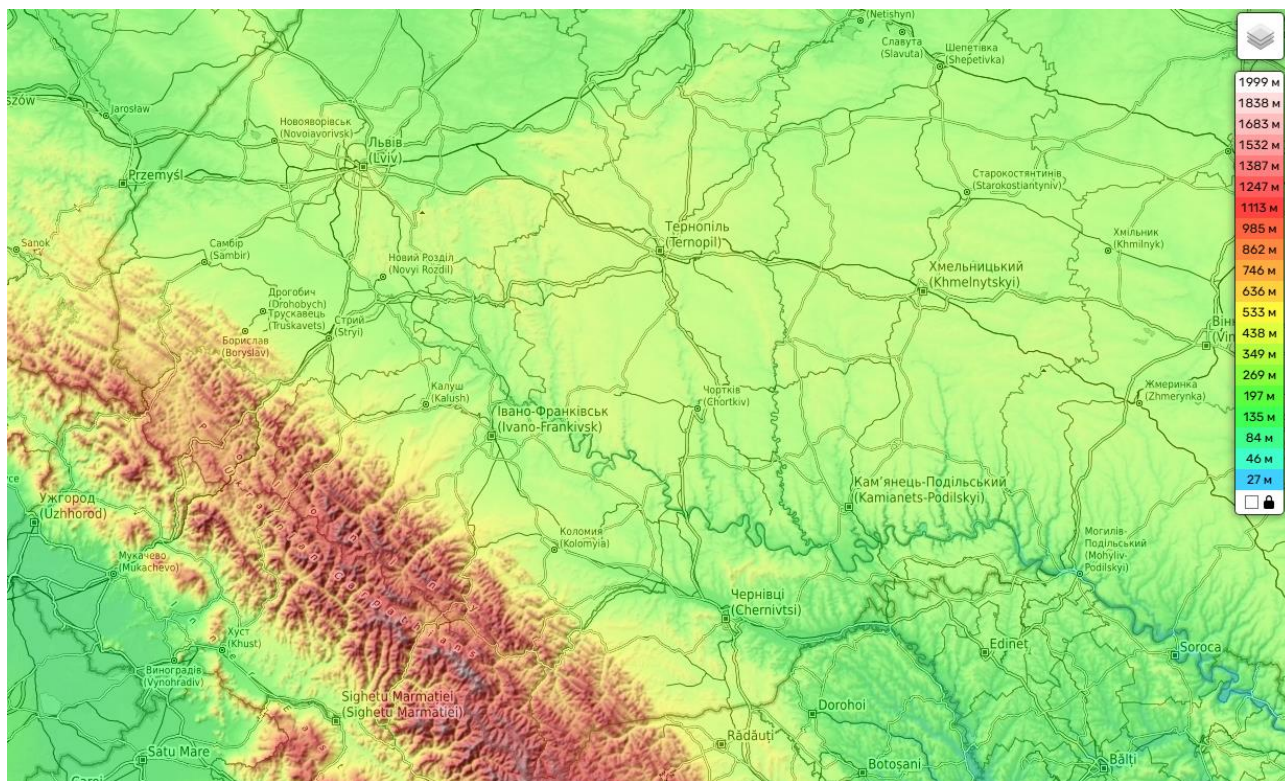
**Керуючий справами
обласної ради**

Бризжак Петро (0372)55-30-37

Микола БОРЕЦЬ

ДОДАТОК Г1

Рельєф території Карпатських областей України

(<https://uk-ua.topographic-map.com>, 2025)

ДОДАТОК Г2

*Топографічні типи поселень адміністративних районів та областей
Карпатськоо регіону*

	долинно- прирічковий, %	яружно- балковий, %	привододільний, %	гірський , %
Берегівський район	30	65	5	0
Мукачівський район	50	20	20	10
Рахівський район	85	0	0	15
Тячівський район	68	0	5	27
Ужгородський район	55	25	15	5
Хустський район	65	0	15	20
Верховинський район	30	0	5	65
Івано-Франківський район	35	30	30	5
Калуський район	50	15	15	20
Коломийський район	40	30	30	0
Косівський район	55	0	10	35
Надвірнянський район	60	0	10	30
Львівський район	30	35	35	0
Дрогобицький район	55	10	20	15
Золочівський район	20	40	40	0
Самбірський район	45	5	15	35
Стрийський район	60	10	11	19
Шептицький район	60	30	10	0
Яворівський район	40	40	20	0
Вижницький район	40	5	0	55
Дністровський район	15	55	35	0
Чернівецький район	35	35	25	5

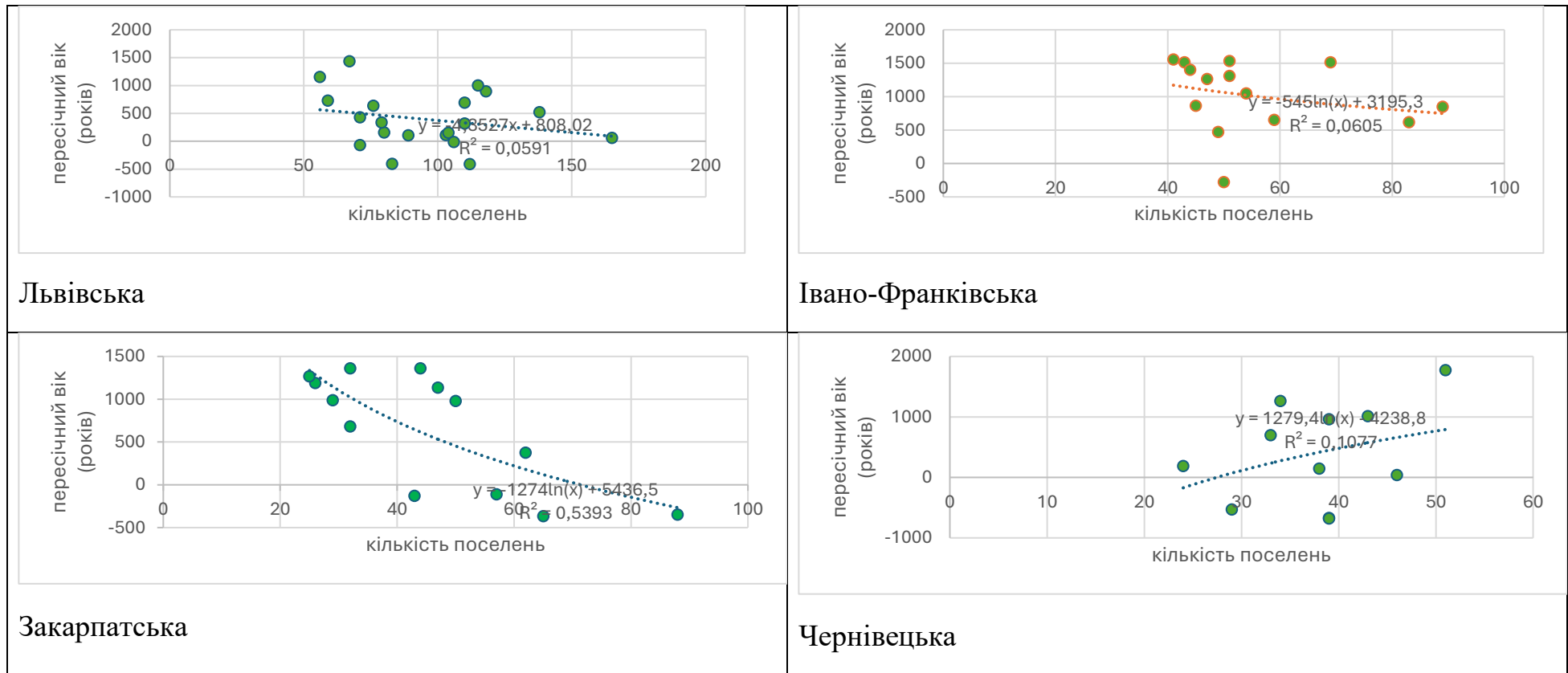
ДОДАТОК ГЗ

*Розподіл поселень зі статусом Гірських у розрізі адміністративних районів
Карпатських областей України (станом на 1.01.2025)*

	гірські громади	гірські поселен ня	% гірських
Закарпатська область	35	212	35,04
Берегівський район			0,00
Мукачівський район	8	43	30,28
Рахівський район	4	26	100,00
Тячівський район	7	28	43,75
Ужгородський район	5	35	28,00
Хустський район	11	80	55,94
Івано-Франківська область	30	240	29,85
Верховинський район	3	43	100,00
Івано-Франківський район	4	27	8,46
Калуський район	9	90	55,56
Коломийський район	3	10	5,26
Косівський район	4	31	77,50
Надвірнянський район	7	39	78,00
Львівська область	13	196	10,17
Львівський район			0,00
Дрогобицький район	3	24	26,97
Золочівський район			0,00
Самбірський район	6	115	40,21
Стрийський район	4	57	19,52
Шептицький район			0,00
Яворівський район			0,00
Чернівецька область	8	65	15,59
Вижницький район	6	62	65,26
Дністровський район			0,00
Чернівецький район	2	3	1,40

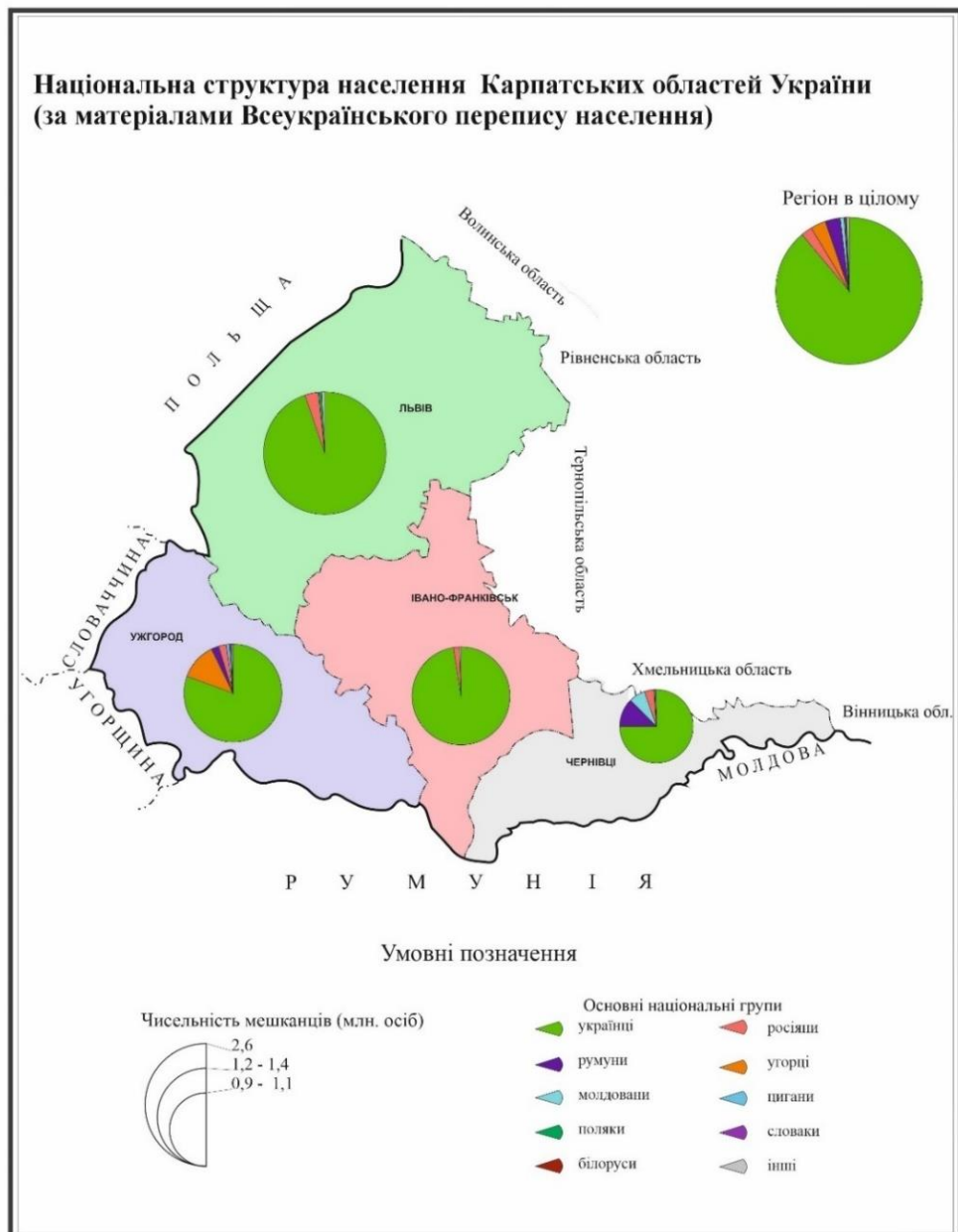
ДОДАТОК Д1

Графіки залежності кількості поселень від їх пересічного часу виникнення для Карпатських областей України.

ДОДАТОК Д2

Національний склад населення Карпатських областей України, за матеріалами Всеукраїнського перепису населення 2001р

ДОДАТОК Е1

Територіальна диференціація питомих показників продуктивності ПРП

У адміністративних районах Карпатських областей України, балів

	мінеральні	водні	земельні	лісові	фауністичні	природно-рекреаційні	сумарний
Берегівський район	75	168	164	155	20	383	144
Великобerezнянський район	0	202	50	157	0	257	88
Виноградівський район	10	219	170	122	20	478	143
Воловецький район	0	336	47	148	20	14	93
Іршавський район	9	285	101	127	40	295	113
Міжгірський район	0	421	38	132	0	373	119
Мукачівський район	11	202	148	154	60	54	149
Перечинський район	0	185	53	138	20	242	83
Рахівський район	0	336	23	148	0	214	98
Свалявський район	1	252	47	127	0	497	112
Тячівський район	25	350	66	125	0	276	114
Ужгородський район	3	168	140	118	40	380	117
Хустський район	25	285	108	117	20	49	130
Богородчанський район	8	326	91	143	20	18	98
Верховинський район	1	344	26	112	20	113	81
Галицький район	15	181	117	194	20	130	100
Городенківський район	8	175	140	157	40	151	117
Долинський район	90	273	38	135	0	87	103
Калуський район	170	298	90	24	40	192	153
Коломийський район	13	183	93	184	40	172	89
Косівський район	28	207	57	131	40	370	102
Надвірнянський район	28	207	57	131	40	30	102
Рогатинський район	15	348	57	133	0	153	97
Рожнятівський район	2	158	98	100	20	129	89
Снятинський район	7	286	41	126	20	100	78
Тлумацький район	4	180	111	171	20	110	90
Тисменицький район	12	104	64	157	20	107	51
Бродівський район	0	134	103	45	20	41	62
Буський район	0	97	94	55	0	129	65

Городоцький район	38	168	70	35	80	194	87
Дрогобицький район	236	339	69	235	20	341	193
Жидачівський район	90	354	98	219	20	155	138
Золочівський район	3	137	108	203	20	88	83
Кам'янка-Бузький район	6	85	74	102	40	94	57
Мостиський район	57	20	108	100	20	98	78
Жовківський район	7	81	100	105	60	76	57
Миколаївський район	145	287	126	269	20	237	172
Перемишлянський район	7	96	74	94	60	131	56
Пустомитівський район	51	115	96	68	80	87	81
Радохівський район	2	82	82	163	80	26	63
Самбірський район	75	241	96	338	40	116	131
Сколівський район	47	298	28	110	0	72	85
Сокальський район	201	67	91	115	80	55	116
Старосамбірський район	7	249	72	87	20	133	79
Стрийський район	142	420	93	111	20	431	202
Турківський район	4	309	46	100	0	100	76
Яворівський район	137	84	56	128	20	108	87
Вижницький район	6	167	73	149	20	72	73
Герцаївський район	1	140	132	227	20	595	155
Глибоцький район	0	108	65	210	20	214	84
Заставнівський район	52	132	149	100	60	74	121
Кельменецький район	13	49	135	217	20	44	13
Кіцманський район	5	52	150	127	220	4	95
Новоселицький район	4	50	151	98	60	229	122
Путильський район	0	383	32	112	0	63	84
Сокирянський район	113	50	168	116	40	56	122
Сторожинецький район	1	150	74	152	20	52	67
Хотинський район	4	69	120	117	20	59	79

ДОДАТОК Е2

Характеристики транспортної мережі Карпатських областей України

	Площа, тис. км кв	Автошляхи М та Н значення (Міжнар. та	Автошляхи місцевого значення, км	Автошляхи, км	Довжина залізниць, км	Щільність автошляхів на 1000км кв	Щільність УСІХ шляхів на 100км кв	Щільність залізниць 1000км кв
Закарпатська область	12,91	610	2720	3330	600	258	30	46
Берегівський район	1,5	95	410	505	110	337	41	73
Мукачівський район	2,1	130	540	670	95	319	36	45
Рахівський район	1,84	60	280	340	85	185	23	46
Тячівський район	1,87	55	510	565	48	302	33	26
Ужгородський район	2,4	185	480	665	170	277	35	71
Хустський район	3,2	85	500	585	92	183	21	29
Івано-Франківська область	13,9	580	3530	4110	494	296	33	36
Верховинський район	1,2	60	260	320	0	267	27	0
Івано-Франківський район	3,9	190	1120	1310	145	336	37	37
Калуський район	3,6	85	640	725	65	201	22	18
Коломийський район	2,5	110	690	800	115	320	37	46
Косівський район	0,9	40	380	420	0	467	47	0
Надвірнянський район	1,8	95	440	535	85	297	34	47
Львівська область	21,82	890	6352	8242	1263	378	44	58
Львівський район	4,97	310	1550	1860	220	374	42	44
Дрогобицький район	1,5	65	321	386	85	257	31	57
Золочівський район	2,91	110	877	987	95	339	37	33
Самбірський район	3,25	85	1038	1123	115	346	38	35
Стрийський район	3,84	145	1131	1276	130	332	37	34
Шептицький район	2,97	75	784	859	85	289	32	29
Яворівський район	2,38	100	651	751	60	316	34	25
Чернівецька область	8,1	420	2450	2870	413	354	41	51
Вижницький район	1,9	45	680	725	42	382	40	22
Дністровський район	2,1	115	820	935	124	445	50	59
Чернівецький район	4,1	260	950	1210	244	295	35	60

ДОДАТОК ЕЗ

Динаміка чисельності населення Карпатських областей (1990-2022 роки), осіб

	1990	1995	2000	2005	2010	2015	2019	2020	2021	2020
Закарпатська	1262000	1286400	1262600	1246966	1246089	1259364	1258777	1 253 791	1 250 129	1 244 476
Івано- Франківська	1437100	1464600	1425200	1391282	1380241	1382452	1379915	1 368 097	1 361 109	1 351 822
Львівська	2759300	2761800	2664300	2582585	2547183	2535986	2534027	2 512 084	2 497 750	2 478 133
Чернівецька	938500	945400	930100	909828	904324	909929	908120	901 632	896 566	890 457
Загалом по регіону	6396900	6458200	6282200	6130661	6077837	6087731	6080839	6035604	6005554	5964888

ДОДАТОК Е4

Складові демографічного процесу за 2020 рік

Закарпатська область					
	Все населення	ПП	‰	МП	‰
Берегівський район	50806	-281	-5,53	11	0,22
Великобerezнянський район	26414	-66	-2,50	-109	-4,13
Виноградівський район	121187	194	1,60	-94	-0,78
Воловецький район	24175	-85	-3,52	-35	-1,45
Іршавський район	100493	151	1,50	10	0,10
Міжгірський район	47715	-65	-1,36	-179	-3,75
Мукачівський район	100460	-185	-1,84	-270	-2,69
Перечинський район	31936	-27	-0,85	37	1,16
Рахівський район	92814	92	0,99	58	0,62
Свалявський район	54628	-37	-0,68	7	0,13
Тячівський район	175478	227	1,29	-188	-1,07
Ужгородський район	71635	-150	-2,09	515	7,19
Хустський район	95775	-14	-0,15	134	1,40
Чернівецька область					
	Все населення	ПП	‰	МП	‰
Вижницький район	55 538	1	0,02	36	0,65
Герцаївський район	33 219	83	2,50	33	0,99
Глибоцький район	74 201	130	1,75	-23	-0,31
Заставнівський район	49 225	-245	-4,98	15	0,30
Кельменецький район	40 179	-442	-11,00	-12	-0,30
Кіцманський район	68 729	-275	-4,00	161	2,34
Новоселицький район	77 577	-385	-4,96	188	2,42
Путильський район	26 365	58	2,20	-58	-2,20
Сокирянський район	42 617	-311	-7,30	-7	-0,16
Сторожинецький район	100 788	220	2,18	303	3,01
Хотинський район	61 768	-346	-5,60	-95	-1,54
Івано-Франківська область					
	Все населення	ПП	‰	МП	‰

Богородчанський район	69 731	-67	-0,96	-118	-1,69
Верховинський район	30 642	34	1,11	-50	-1,63
Галицький район	43 186	-356	-8,24	-99	-2,29
Городенківський район	52 701	-393	-7,46	-70	-1,33
Долинський район	69 162	-163	-2,36	-148	-2,14
Калуський район	58 880	-289	-4,91	125	2,12
Коломийський район	98 260	-352	-3,58	-388	-3,95
Косівський район	87 806	-272	-3,10	-32	-0,36
Надвірнянський район	115 171	-49	-0,43	160	1,39
Рогатинський район	40 127	-499	-12,44	-107	-2,67
Рожнятівський район	72 381	-142	-1,96	-161	-2,22
Снятинський район	64 597	-416	-6,44	5	0,08
Тлумацький район	47 125	-298	-6,32	-202	-4,29
Тисменицький район	82 782	-340	-4,11	115	1,39
Львівська область					
	Все населення	ПП	%	МП	%
Бродівський район	58 522	-433	-7,40	-32	-0,55
Буський район	46 435	-200	-4,31	229	4,93
Городоцький район	68 910	-274	-3,98	5	0,07
Дрогобицький район	74 471	-394	-5,29	161	2,16
Жидачівський район	67 034	-530	-7,91	-126	-1,88
Золочівський район	69 188	-322	-4,65	103	1,49
Кам'янка-Бузький район	57 378	-187	-3,26	295	5,14
Мостиський район	56 881	-225	-3,96	46	0,81
Жовківський район	110 371	-84	-0,76	-39	-0,35
Миколаївський район	63 175	-84	-1,33	79	1,25
Перемишлянський район	38 517	-283	-7,35	75	1,95
Пустомитівський район	119 255	-264	-2,21	1 335	11,19
Радехівський район	47 450	-214	-4,51	53	1,12
Самбірський район	67 881	-254	-3,74	-92	-1,36
Сколівський район	47 473	-127	-2,68	-41	-0,86
Сокальський район	92 066	-450	-4,89	-24	-0,26
Старосамбірський район	77 502	-363	-4,68	33	0,43
Стрийський район	61 882	-204	-3,30	195	3,15
Турківський район	49 604	-47	-0,95	-140	-2,82
Яворівський район	126 279	302	2,39	398	3,15

ДОДАТОК Е5

Динаміка приросту населення Карпатських областей України 1989-2022рр.

	Закарпатська область, осіб		Івано-Франківська область, осіб		Львівська область, осіб		Чернівецька область, осіб		регіон, осіб	
	Природний приріст, скорочення (-)	Міграційний приріст, скорочення (-)	Природний приріст, скорочення (-)	Міграційний приріст, скорочення (-)	Природний приріст, скорочення (-)	Міграційний приріст, скорочення (-)	Природний приріст, скорочення (-)	Міграційний приріст, скорочення (-)	Природний приріст, скорочення (-)	Міграційний приріст, скорочення (-)
1989	10 000	-3 700	7 700	500	12 800	-6 000	3 900	-3 400	34 400	-12 600
1990	9 500	-1 700	7 300	4 200	9 800	500	3 600	-3 500	30 200	-500
1991	8 200	-2 500	5 300	3 300	6 600	300	2 700	-800	22 800	300
1992	7 400	2 400	4 500	5 000	5 500	100	1 900	3 400	19 300	10 900
1993	5 600	-300	3 500	1 100	3 100	-1 700	900	100	13 100	-800
1994	3 700	-2 300	2 200	-1 000	0	-8 000	300	-1 700	6 200	-13 000
1995	2 300	-5 700	1 100	-5 600	-2 200	-14 900	-200	200	1 000	-26 000
1996	2 300	-6 800	500	-7 400	-3 100	-13 500	-700	-1 900	-1 000	-29 600
1997	1 800	-6 000	-400	-6 800	-5 300	-13 600	-1 000	-2 000	-4 900	-28 400
1998	1 500	-6 900	-600	-8 000	-4 100	-13 200	-800	-2 400	-4 000	-30 500
1999	-500	-6 200	-2 800	-6 700	-8 700	-14 800	-2 000	-2 300	-14 000	-30 000
2000	500	-3 100	-2 700	-7 200	-8 800	-16 500	-2 300	-2 100	-13 300	-28 900
2001	-600	-3 600	-3 800	-7 900	-9 500	-17 900	-2 700	-3 500	-16 600	-32 900

2002	-762	-2 458	-3 979	-848	-9 898	-3 297	-3 049	-220	-17 688	-6 823
2003	-218	-2 542	-4 487	-1 350	-9 776	-2 908	-3 382	-480	-17 863	-7 280
2004	-46	-2 585	-3 039	-1 167	-7 832	-2 438	-2 247	-850	-13 164	-7 04
2005	-706	-2 333	-3 820	-849	-9 189	-1 723	-2 983	-344	-16 698	-5 24
2006	631	-2 252	-2 586	-989	-7 473	-1 243	-2 097	205	-11 525	-4 27
2007	345	-1 565	-2 568	-201	-7 437	-1 197	-2 357	612	-12 017	-2 35
2008	2 137	-1 380	-1 402	-139	-6 119	-731	-1 127	660	-6 511	-1 59
2009	2 632	-1 167	-232	-114	-2 769	-543	-615	926	-984	-89
2010	3 354	-832	-1 178	228	-3 993	-876	-729	635	-2 546	-84
2011	3 872	-463	-160	522	-2 258	-1 552	89	898	1 543	-59
2012	4 155	-521	300	1 360	-1 447	1 211	271	1 628	3 279	3 67
2013	3 690	-1 233	-642	950	-2 124	-142	-55	1 400	869	97
2014	3 569	-849	-784	1 241	-2 180	1 543	60	1 397	665	3 33
2015	1 239	-1 651	-2 102	1 901	-4 960	1 335	-1 068	996	-6 891	2 58
2016	601	-982	-2 561	124	-5 129	4 982	-1 287	-486	-8 376	3 63
2017	-525	-97	-3 880	1 461	-7 085	2 666	-1 783	364	-13 273	4 39
2018	-1 437	84	-4 804	560	-9 473	1 886	-2 549	222	-18 263	2 75
2019	-2 511	-500	-5 423	268	-11 036	1 099	-2 789	47	-21 759	91
2020	-3 253	-409	-7 384	396	-15 198	864	-4 543	-523	-30 378	32
2021	-5 817	164	-10 045	758	-20 450	833	-6 540	431	-42 852	2 18

ДОДАТОК Ж1

Показники розселення Карпатських областей України 1989-2022рр.(станом на 1.01.2022)

	площа, тис. км кв	населення, тис осіб	громад	поселень	міські ТГ	селищні ТГ	сільські ТГ	щільність громад на 10000км кв	пересічна площа громад, км.кв	пересічна людність громад, тис осіб	пересічна кількість оселень у громаді
Закарпатська область	12,91	1253,6	64	605	11	18	35	49,57	201,719	19,5875	9,45313
Берегівський район	1,5	208,4	10	105	2	3	5	66,67	150	20,84	10,5
Мукачівський район	2,1	253,5	13	142	2	4	7	61,90	161,538	19,5	10,9231
Рахівський район	1,84	82,5	4	26	1	2	1	21,74	460	20,625	6,5
Тячівський район	1,87	185	10	64	1	5	4	53,48	187	18,5	6,4
Ужгородський район	2,4	255,9	14	125	3	2	9	58,33	171,429	18,2786	8,92857
Хустський район	3,2	268,3	13	143	2	2	9	40,63	246,154	20,6385	11
Івано-Франківська область	13,9	1368	62	804	15	23	24	44,60	224,194	22,0645	12,9677
Верховинський район	1,2	30,5	3	43	0	1	2	25,00	400	10,1667	14,3333
Івано-Франківський район	3,9	559,9	20	319	6	7	7	51,28	195	27,995	15,95
Калуський район	3,6	284,7	13	162	3	5	5	36,11	276,923	21,9	12,4615
Коломийський район	2,5	277,7	13	190	3	5	5	52,00	192,308	21,3615	14,6154
Косівський район	0,9	85	5	40	1	2	2	55,56	180	17	8
Надвірнянський район	1,8	130,2	8	50	2	3	3	44,44	225	16,275	6,25
Львівська область	21,82	2522	73	1928	39	16	18	33,46	298,904	34,5479	26,411
Львівський район	4,97	1150,4	23	531	10	4	9	46,28	216,087	50,0174	23,087

Дрогобицький район	1,5	239	5	89	3	2	0	33,33	300	47,8	17,8
Золочівський район	2,91	163,3	7	277	3	3	1	24,05	415,714	23,3286	39,5714
Самбірський район	3,25	227,7	11	286	7	1	3	33,85	295,455	20,7	26
Стрийський район	3,84	327,7	14	292	7	3	4	36,46	274,286	23,4071	20,8571
Шептицький район	2,97	233	7	205	5	2	0	23,57	424,286	33,2857	29,2857
Яворівський район	2,38	180,9	6	248	4	1	1	25,21	396,667	30,15	41,3333
Чернівецька область	8,1	901,6	52	417	11	7	34	64,20	155,769	17,3385	8,01923
Вижницький район	1,9	90,7	9	95	2	2	5	47,37	211,111	10,0778	10,5556
Дністровський район	2,1	156	10	107	3	1	6	47,62	210	15,6	10,7
Чернівецький район	4,1	654,9	33	215	6	4	23	80,49	124,242	19,8455	6,51515
Разом	56,73	6045,2	251	3754	76	64	111	44,24	226,016	24,0845	14,9562

ДОДАТОК Ж2

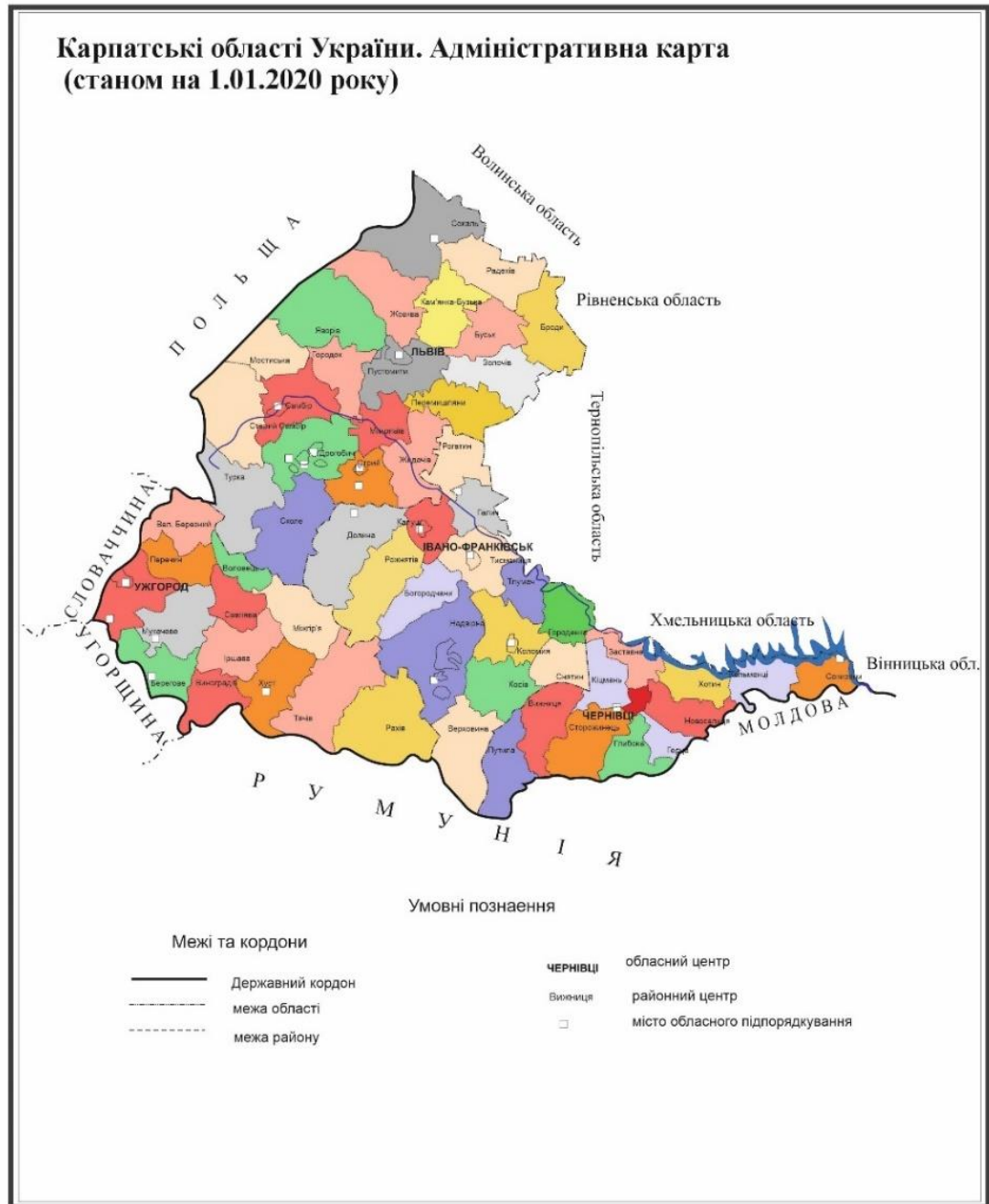
Показники розселення Карпатських областей України 1989-2022рр.(станом на 1.01.2022)

	поселень	міста	сmt	села	пересічна людність поселень усіх
Закарпатська область	608	11	19	578	2,0618
Берегівський район	105	2	3	100	1,9848
Мукачівський район	142	2	4	136	1,7852
Рахівський район	26	1	3	25	3,1731
Тячівський район	64	1	5	58	2,8906
Ужгородський район	125	3	2	120	2,0472
Хустський район	143	2	2	139	1,8762
Івано-Франківська область	804	15	24	765	1,7015
Верховинський район	43	0	1	42	0,7093
Івано-Франківський район	319	6	7	306	1,7552
Калуський район	162	3	5	154	1,7574
Коломийський район	190	3	5	182	1,4616
Косівський район	40	1	2	37	2,125
Надвірнянський район	50	2	4	44	2,604
Львівська область	1928	44	34	1850	1,3081
Львівський район	531	12	9	510	2,1665
Дрогобицький район	89	4	3	82	2,6854
Золочівський район	277	3	4	270	0,5895
Самбірський район	286	7	4	275	0,7962
Стрийський район	292	7	6	279	1,1223
Шептицький район	205	7	4	194	1,1366
Яворівський район	248	4	4	240	0,7294
Чернівецька область	417	11	8	398	2,1621
Вижницький район	95	2	2	91	0,9547
Дністровський район	107	3	1	103	1,4579
Чернівецький район	215	6	5	204	3,046
Карпатські області	3757	81	85	3591	1,609

ДОДАТОК ЖЗ

Адміністративна карта Карпатських областей України

станом на 1.01. 2020р.

ДОДАТОК И1

Структура міських поселень Карпатських областей України за людністю

с/мт		міста	
до 3 тис	32	до 10 тис	43
3 - 5 тис	23	10 - 50 тис	28
5,1 - 10 тис	27	50,1 - 100 тс	6
більше 10 тис.	3	100,1 - 500 тис	3
		500,1 тис 1 млн	1

ДОДАТОК И2

Групування міських поселень Карпатських областей України за людністю

	с/мт до 3 тис	с/мт 3-5 тис	с/мт 5,1 - 10 тис	с/мт більше 10 тис	міста до 10 тис	міста 10-50 тис	міста 50,1 - 100 тис	міста 100,1 - 500 тис	міста 500,1 т ис - 1 млн
Закарпатська	3	5	10	1	4	0,0	0	1	0
Івано- Франківська	10	6	7	1	8	4,0	1	1	0
Львівська	17	10	7	0	23	17,0	3	0	1
Чернівецька	2	2	3	1	8	2,0	0	1	0

ДОДАТОК ИЗ

Темпи приросту населення у громадах Карпатських областей України 2001-2022рр, %

область	ТГ	темп приросту, %
Закарпатська	Берегівська	-11
Закарпатська	Великобийганська	-8
Закарпатська	Великобerezька	-8
Закарпатська	Косоньська	-8
Закарпатська	Батівська	-6
Закарпатська	Вилоцька	-1
Закарпатська	Кам'янська	-1
Закарпатська	Виноградівська	0
Закарпатська	Пийтерфолвівська	1
Закарпатська	Королівська	12
Закарпатська	Нижньоворітська	-9
Закарпатська	Жденіївська	-8
Закарпатська	Воловецька	-7
Закарпатська	Полянська	-5
Закарпатська	Неліпинська	-5
Закарпатська	Кольчинська	-4
Закарпатська	Горондівська	-3
Закарпатська	Івановецька	-3
Закарпатська	Великолучківська	-3
Закарпатська	Верхньокоропецька	-3
Закарпатська	Чинадіївська	-3
Закарпатська	Свалявська	-2
Закарпатська	Мукачівська	2
Закарпатська	Великобичківська	0
Закарпатська	Богданська	1
Закарпатська	Рахівська	2
Закарпатська	Ясінянська	4
Закарпатська	Тячівська	-3
Закарпатська	Солотвинська	-1
Закарпатська	Буштинська	1
Закарпатська	Тересвянська	1
Закарпатська	Углянська	2
Закарпатська	Вільховецька	2
Закарпатська	Бедевлянська	2
Закарпатська	Усть-Чорнянська	3
Закарпатська	Дубівська	4
Закарпатська	Нересницька	7
Закарпатська	Ставненська	-15
Закарпатська	Костринська	-15
Закарпатська	Дубриницько-Малоберезнянська	-9
Закарпатська	Перечинська	-4
Закарпатська	Великобerezнянська	-3

Закарпатська	Ужгородська	-2
Закарпатська	Тур'є-Реметівська	1
Закарпатська	Чопська	2
Закарпатська	Великодобронська	6
Закарпатська	Баранинська	9
Закарпатська	Оноківська	9
Закарпатська	Сюртівська	9
Закарпатська	Холмківська	9
Закарпатська	Середнянська	13
Закарпатська	Колочавська	-8
Закарпатська	Синевирська	-8
Закарпатська	Пилипецька	-8
Закарпатська	Міжгірська	-6
Закарпатська	Керецьківська	-3
Закарпатська	Хустська	-3
Закарпатська	Горінчівська	-3
Закарпатська	Драгівська	-3
Закарпатська	Іршавська	-2
Закарпатська	Довжанська	-1
Закарпатська	Зарічанська	-1
Закарпатська	Білківська	-1
Закарпатська	Вишківська	-1
Івано-Франківська	Білоберізька	-1
Івано-Франківська	Верховинська	1
Івано-Франківська	Зеленська	14
Івано-Франківська	Рогатинська	-26
Івано-Франківська	Букачівська	-28
Івано-Франківська	Дубовецька	-20
Івано-Франківська	Більшівцівська	-19
Івано-Франківська	Олешанська	-18
Івано-Франківська	Обертинська	-17
Івано-Франківська	Галицька	-16
Івано-Франківська	Тлумацька	-13
Івано-Франківська	Бурштинська	-11
Івано-Франківська	Єзупільська	-7
Івано-Франківська	Тисменицька	-6
Івано-Франківська	Угринівська	-5
Івано-Франківська	Загвиздянська	-5
Івано-Франківська	Ямницька	-5
Івано-Франківська	Солотвинська	-4
Івано-Франківська	Старобогородчанська	-4
Івано-Франківська	Дзвиняцька	-4
Івано-Франківська	Лисецька	-2
Івано-Франківська	Богородчанська	-1
Івано-Франківська	Івано-Франківська	12
Івано-Франківська	Верхнянська	-11
Івано-Франківська	Дубівська	-9
Івано-Франківська	Спаська	-9
Івано-Франківська	Войнилівська	-8
Івано-Франківська	Рожнятівська	-8

Івано-Франківська	Брошнів-Осадська	-7
Івано-Франківська	Витвицька	-7
Івано-Франківська	Вигодська	-7
Івано-Франківська	Калуська	-6
Івано-Франківська	Долинська	-5
Івано-Франківська	Перегінська	-3
Івано-Франківська	Новицька	-2
Івано-Франківська	Болехівська	-2
Івано-Франківська	Чернелицька	-19
Івано-Франківська	Городенківська	-17
Івано-Франківська	Коршівська	-12
Івано-Франківська	Підгайчиківська	-12
Івано-Франківська	П'ядицька	-12
Івано-Франківська	Нижньовербізька	-12
Івано-Франківська	Матеївецька	-11
Івано-Франківська	Снятинська	-10
Івано-Франківська	Заболотівська	-10
Івано-Франківська	Гвіздецька	-10
Івано-Франківська	Отинійська	-9
Івано-Франківська	Печеніжинська	-9
Івано-Франківська	Коломийська	-3
Івано-Франківська	Кутська	-11
Івано-Франківська	Рожнівська	-7
Івано-Франківська	Космацька	-7
Івано-Франківська	Косівська	-5
Івано-Франківська	Яблунівська	-5
Івано-Франківська	Ланчинська	-2
Івано-Франківська	Переріслянська	-2
Івано-Франківська	Делятинська	-1
Івано-Франківська	Пасічнянська	-1
Івано-Франківська	Надвірнянська	3
Івано-Франківська	Поляницька	5
Івано-Франківська	Яремчанська	6
Івано-Франківська	Ворохтянська	8
Львівська	Бориславська	-13
Львівська	Трускавецька	-8
Львівська	Дрогобицька	-6
Львівська	Меденицька	-5
Львівська	Східницька	-2
Львівська	Заболотцівська	-18
Львівська	Підкамінська	-18
Львівська	Поморянська	-16
Львівська	Буська	-12
Львівська	Красненська	-11
Львівська	Бродівська	-8
Львівська	Золочівська	-8
Львівська	Перемишлянська	-23
Львівська	Бібрська	-22
Львівська	Глинянська	-14
Львівська	Комарнівська	-11

Львівська	Кам'янка-Бузька	-10
Львівська	Жовтанецька	-10
Львівська	Городоцька	-8
Львівська	Великолюбінська	-7
Львівська	Добросинсько-Магерівська	-2
Львівська	Новояричівська	-2
Львівська	Львівська	-1
Львівська	Жовківська	0
Львівська	Куликівська	0
Львівська	Рава-Руська	0
Львівська	Пустомитівська	0
Львівська	Щирецька	6
Львівська	Зимноводівська	8
Львівська	Оброшинська	9
Львівська	Підберізіцівська	9
Львівська	Давидівська	9
Львівська	Солонківська	9
Львівська	Сокільницька	9
Львівська	Мурованська	10
Львівська	Ралівська	-14
Львівська	Бісковицька	-13
Львівська	Боринська	-13
Львівська	Добромилівська	-12
Львівська	Турківська	-12
Львівська	Рудківська	-11
Львівська	Хирівська	-10
Львівська	Стрілківська	-10
Львівська	Новокалінівська	-8
Львівська	Самбірська	-7
Львівська	Старосамбірська	-4
Львівська	Журавненська	-23
Львівська	Ходорівська	-23
Львівська	Жидачівська	-19
Львівська	Гніздичівська	-16
Львівська	Козівська	-10
Львівська	Моршинська	-10
Львівська	Сколівська	-9
Львівська	Тростянецька	-8
Львівська	Розвадівська	-8
Львівська	Грабовецько-Дулібівська	-6
Львівська	Славська	-6
Львівська	Миколаївська	-5
Львівська	Стрийська	-5
Львівська	Новороздільська	-4
Львівська	Лопатинська	-15
Львівська	Белзька	-12
Львівська	Радехівська	-12
Львівська	Червоноградська	-9
Львівська	Сокальська	-9
Львівська	Добротвірська	-8

Львівська	Великомостівська	-4
Львівська	Шегинівська	-14
Львівська	Мостиська	-11
Львівська	Судовишлянська	-9
Львівська	Яворівська	-6
Львівська	Івано-Франківська	-2
Львівська	Новояворівська	10
Чернівецька	Вашківецька	-9
Чернівецька	Берегометська	-9
Чернівецька	Брусницька	-8
Чернівецька	Банилівська	-6
Чернівецька	Вижницька	-6
Чернівецька	Путильська	2
Чернівецька	Селятинська	3
Чернівецька	Конятинська	3
Чернівецька	Усть-Путильська	3
Чернівецька	Лівинецька	-23
Чернівецька	Кельменецька	-21
Чернівецька	Хотинська	-19
Чернівецька	Рукшинська	-18
Чернівецька	Недобоївська	-18
Чернівецька	Клішківецька	-18
Чернівецька	Вашковецька	-17
Чернівецька	Сокирянська	-17
Чернівецька	Мамалигівська	-14
Чернівецька	Новодністровська	1
Чернівецька	Горішньошеровецька	-17
Чернівецька	Юрковецька	-17
Чернівецька	Кадубовецька	-17
Чернівецька	Вікнянська	-17
Чернівецька	Топорівська	-16
Чернівецька	Веренчанська	-14
Чернівецька	Боянська	-14
Чернівецька	Ванчикувська	-14
Чернівецька	Магальська	-14
Чернівецька	Заставнівська	-13
Чернівецька	Новоселицька	-13
Чернівецька	Кострижівська	-13
Чернівецька	Кіцманська	-12
Чернівецька	Ставчанська	-8
Чернівецька	Неполоківська	-5
Чернівецька	Мамаївська	-4
Чернівецька	Глибоцька	1
Чернівецька	Сучевенська	2
Чернівецька	Тарашанська	2
Чернівецька	Карапчівська	2
Чернівецька	Чагорська	2
Чернівецька	Кам'янецька	2
Чернівецька	Тереблеченська	2
Чернівецька	Волоківська	2

Чернівецька	Герцаївська	2
Чернівецька	Сторожинецька	2
Чернівецька	Острицька	2
Чернівецька	Петровецька	6
Чернівецька	Великокучурівська	6
Чернівецька	Кам'янська	6
Чернівецька	Чернівецька	10
Чернівецька	Красноїльська	14
Чернівецька	Чудейська	25

ДОДАТОК К1

Міське розселення у регіоні

	Частка в населенні регіону, %	Частка в населенні регіону, %	Частка в населенні регіону, %	Частка в населенні регіону, %	рівень урбанізації %	Коефіцієнт урбанізованості
	Закарпатська область	Івано-Франківська область	Львівська область	Чернівецька область	Карпатські області	Коефіцієнт урбанізованості
1989	41,1	42	59,3	42,1	49,3	0,973361
1990	41,5	42,4	59,8	42,3	49,7	0,988875
1991	41,8	42,7	60,1	42,5	50,0	0,999688
1992	42,1	43,1	60,5	42,6	50,3	1,013675
1993	41,4	43,4	60,8	42,8	50,4	1,014929
1994	41,1	43,5	61	42,8	50,4	1,016939
1995	39,8	43,6	61	42,7	50,2	1,006948
1996	38,8	43,4	60,8	42,6	49,8	0,992704
1997	38,4	43	60,6	42,3	49,5	0,978534
1998	38,2	42,8	60,4	42	49,2	0,97039
1999	37,8	42,6	60,2	41,7	49,0	0,960889
2000	37,6	42,5	60	41,3	48,8	0,951878
	37,3	42,3	59,7	40,9		
2001					48,4	0,939771
2002	37	42,1	59,3	40,5	48,1	0,927203
2003	37	42,1	59,5	40,6	48,2	0,93056
2004	37	42,2	59,7	40,8	48,3	0,93476
2005	37	42,4	59,9	40,9	48,4	0,93981
2006	37,1	42,6	60,1	41,1	48,6	0,946375
2007	37,1	42,7	60,3	41,3	48,8	0,951279
2008	37,1	42,9	60,5	41,5	48,9	0,95693
2009	37,1	43,1	60,6	41,7	49,0	0,961455
2010	37,2	43,2	60,7	41,9	49,1	0,965386
2011	37,2	43,3	60,8	42,1	49,2	0,96797
2012	37,2	43,3	60,8	42,3	49,2	0,969096
2013	37,2	43,4	60,9	42,5	49,3	0,971316
2014	37,1	43,5	60,9	42,7	49,3	0,973262
2015	37,1	43,6	61	42,9	49,4	0,975496
2016	37,1	43,7	61	43,1	49,4	0,977475
2017	37	43,9	61	43,1	49,4	0,977895
2018	37	44	61	43,1	49,5	0,979291
2019	37,1	44,2	61	43,2	49,6	0,982494
2020	37,2	44,4	61,1	43,3	49,7	0,986478
2021	37,2	44,5	61,1	43,3	49,7	0,988826
2022	37,2	44,6	61,2	43,3	49,8	0,990533

ДОДАТОК К2

Показники демографічної напруги міст

		людність	Е =500о/км к	Е =250о/км к	Е =100о/км к
1	Львів	717,273	37,9	53,6	84,7
2	м. Чернівці	264,3	23,0	32,5	51,4
3	Івано-Франківськ	238,196	21,8	30,9	48,8
4	Ужгород	115,449	15,2	21,5	34,0
5	Мукачево	85,569	13,1	18,5	29,3
6	Дрогобич	73,682	12,1	17,2	27,1
7	Калуш	65,088	11,4	16,1	25,5
8	Червоноград	64,297	11,3	16,0	25,4
9	Коломия	60,821	11,0	15,6	24,7
10	Стрий	59,425	10,9	15,4	24,4
11	Самбір	34,152	8,3	11,7	18,5
12	Борислав	32,473	8,1	11,4	18,0
13	Новояворівськ	31,366	7,9	11,2	17,7
14	Трускавець	28,287	7,5	10,6	16,8
15	Хуст	28,039	7,5	10,6	16,7
16	Новий Розділ	27,841	7,5	10,6	16,7
17	Виноградів	25,317	7,1	10,1	15,9
18	Золочів	23,912	6,9	9,8	15,5
19	Берегове	23,325	6,8	9,7	15,3
20	Броди	23,134	6,8	9,6	15,2
21	Надвірна	22,504	6,7	9,5	15,0
22	Долина	20,417	6,4	9,0	14,3
23	Сокаль	20,373	6,4	9,0	14,3
24	Стебник	20,2	6,4	9,0	14,2
25	Винники	19,037	6,2	8,7	13,8
26	Свалява	17,068	5,8	8,3	13,1
27	Городок	16,085	5,7	8,0	12,7
28	Рахів	15,536	5,6	7,9	12,5
29	Бурштин	14,737	5,4	7,7	12,1
30	Миколаїв	14,498	5,4	7,6	12,0
31	м. Сторожинець	14,1	5,3	7,5	11,9
32	Жовква	13,852	5,3	7,4	11,8
33	Яворів	12,785	5,1	7,2	11,3
34	Перегінське	12,681	5,0	7,1	11,3
35	Соснівка	10,712	4,6	6,5	10,3
36	м. Новодністровськ	10,46	4,6	6,5	10,2
37	с.м.т. Красноїльськ	10,44	4,6	6,5	10,2
38	Кам'янка-Бузька	10,397	4,6	6,4	10,2
39	Королево	10,385	4,6	6,4	10,2
40	Жидачів	10,353	4,6	6,4	10,2
41	Болехів	10,259	4,5	6,4	10,1
42	Дубове	9,848	4,4	6,3	9,9
43	Дубляни	9,748	4,4	6,2	9,9

44	Снятин	9,718	4,4	6,2	9,9
45	Радехів	9,68	4,4	6,2	9,8
46	Міжгір'я	9,432	4,3	6,1	9,7
47	Пустомити	9,372	4,3	6,1	9,7
48	с.м.т. Глибока	9,2	4,3	6,1	9,6
49	Іршава	9,163	4,3	6,1	9,6
50	Великий Бичків	9,114	4,3	6,0	9,5
51	Мостиська	9,103	4,3	6,0	9,5
52	Тисмениця	8,958	4,2	6,0	9,5
53	Ходорів	8,954	4,2	6,0	9,5
54	м. Хотин	8,9	4,2	6,0	9,4
55	Тячів	8,887	4,2	6,0	9,4
56	Городенка	8,812	4,2	5,9	9,4
57	Тлумач	8,689	4,2	5,9	9,3
58	Буськ	8,662	4,2	5,9	9,3
59	Чоп	8,626	4,2	5,9	9,3
60	Ясіня	8,565	4,1	5,9	9,3
61	м Сокиряни	8,5	4,1	5,8	9,2
62	Рава-Руська	8,494	4,1	5,8	9,2
63	Буштино	8,444	4,1	5,8	9,2
64	Солотвино	8,391	4,1	5,8	9,2
65	Косів	8,351	4,1	5,8	9,1
66	Богородчани	8,234	4,1	5,7	9,1
67	Делятин	8,213	4,1	5,7	9,1
68	Вишково	8,193	4,0	5,7	9,1
69	Яремче	7,907	4,0	5,6	8,9
70	Ланчин	7,846	4,0	5,6	8,9
71	Великий Березний	7,713	3,9	5,6	8,8
72	м. Заставна	7,7	3,9	5,5	8,8
73	Рогатин	7,521	3,9	5,5	8,7
74	Рудне	7,502	3,9	5,5	8,7
75	с.м.т. Берегомет	7,5	3,9	5,5	8,7
76	Тересва	7,48	3,9	5,5	8,6
77	м. Новоселиця	7,4	3,8	5,4	8,6
78	с.м.т. Кельменці	6,98	3,7	5,3	8,4
79	Турка	6,925	3,7	5,3	8,3
80	Чинадійово	6,688	3,7	5,2	8,2
81	Брюховичі	6,559	3,6	5,1	8,1
82	Перечин	6,477	3,6	5,1	8,0
83	Судова Вишня	6,47	3,6	5,1	8,0
84	Старий Самбір	6,44	3,6	5,1	8,0
85	Перемишляни	6,415	3,6	5,1	8,0
86	Івано-Франкове	6,346	3,6	5,0	8,0
87	Добротвір	6,339	3,6	5,0	8,0
88	Красне	6,308	3,6	5,0	7,9
89	Великі Мости	6,286	3,5	5,0	7,9
90	Галич	6,086	3,5	4,9	7,8
91	Сколе	6,054	3,5	4,9	7,8
92	м. Кіцмань	6	3,5	4,9	7,7
93	Шкло	5,951	3,4	4,9	7,7

94	Верховина	5,773	3,4	4,8	7,6
95	Щирець	5,659	3,4	4,8	7,5
96	Моршин	5,562	3,3	4,7	7,5
97	Брошнів-Осада	5,419	3,3	4,7	7,4
98	Отинія	5,341	3,3	4,6	7,3
99	Рудки	5,23	3,2	4,6	7,2
100	м. Вашківці	5,2	3,2	4,6	7,2
101	Печеніжин	5,197	3,2	4,6	7,2
102	Воловець	4,961	3,1	4,5	7,0
103	с.м.т Лужани	4,8	3,1	4,4	6,9
104	Великий Любінь	4,528	3,0	4,3	6,7
105	Середнє	4,361	3,0	4,2	6,6
106	Битків	4,31	2,9	4,2	6,6
107	Новий Калинів	4,243	2,9	4,1	6,5
108	Ворохта	4,207	2,9	4,1	6,5
109	Кольчино	4,198	2,9	4,1	6,5
110	Доброміль	4,111	2,9	4,1	6,4
111	Хирів	4,104	2,9	4,1	6,4
112	Куликів	4,092	2,9	4,0	6,4
113	Кути	4,001	2,8	4,0	6,3
114	Гніздичів	3,983	2,8	4,0	6,3
115	Заболотів	3,914	2,8	4,0	6,3
116	Рожнятів	3,873	2,8	3,9	6,2
117	м. Вижниця	3,8	2,8	3,9	6,2
118	Бібрка	3,761	2,7	3,9	6,1
119	Солотвин	3,692	2,7	3,8	6,1
120	Комарно	3,653	2,7	3,8	6,0
121	Жвирка	3,612	2,7	3,8	6,0
122	Славське	3,537	2,7	3,8	5,9
123	Кобилецька Поляна	3,48	2,6	3,7	5,9
124	с.м.т. Путила	3,4	2,6	3,7	5,8
125	Підбуж	3,346	2,6	3,7	5,8
126	Журавно	3,302	2,6	3,6	5,7
127	Меденичі	3,292	2,6	3,6	5,7
128	Верхнє Синьовидне	3,271	2,6	3,6	5,7
129	Лопатин	3,259	2,6	3,6	5,7
130	Вилок	3,117	2,5	3,5	5,6
131	Запитів	2,979	2,4	3,5	5,5
132	Новий Яричів	2,955	2,4	3,4	5,4
133	Глиняни	2,954	2,4	3,4	5,4
134	Обертин	2,92	2,4	3,4	5,4
135	Батьово	2,914	2,4	3,4	5,4
136	Лисець	2,91	2,4	3,4	5,4
137	Гірник	2,82	2,4	3,4	5,3
138	Єзупіль	2,753	2,3	3,3	5,2
139	Войнилів	2,601	2,3	3,2	5,1
140	с.м.т. Кострижівка	2,6	2,3	3,2	5,1
141	с.м.т. Неполоківці	2,4	2,2	3,1	4,9
142	Розділ	2,393	2,2	3,1	4,9

143	Дашава	2,343	2,2	3,1	4,8
144	Вигода	2,257	2,1	3,0	4,8
145	Східниця	2,25	2,1	3,0	4,7
146	Белз	2,191	2,1	3,0	4,7
147	м. Герца	2,1	2,0	2,9	4,6
148	Яблунів	2,044	2,0	2,9	4,5
149	Магерів	1,959	2,0	2,8	4,4
150	Немирів	1,953	2,0	2,8	4,4
151	Підкамінь	1,895	1,9	2,8	4,4
152	Більшівці	1,843	1,9	2,7	4,3
153	Гвіздець	1,831	1,9	2,7	4,3
154	Нижанковичі	1,725	1,9	2,6	4,2
155	Дубляни	1,647	1,8	2,6	4,1
156	Усть-Чорна	1,547	1,8	2,5	3,9
157	Чернелиця	1,49	1,7	2,4	3,9
158	Олесько	1,418	1,7	2,4	3,8
159	Бориня	1,375	1,7	2,3	3,7
160	Поморяни	1,272	1,6	2,3	3,6
161	Букачівці	1,156	1,5	2,2	3,4
162	Краковець	1,154	1,5	2,1	3,4
163	Жденієво	1,074	1,5	2,1	3,3
164	Стара Сіль	1,074	1,5	2,1	3,3
165	Угнів	0,939	1,4	1,9	3,1
166	Нові Стрілища	0,774	1,2	1,8	2,8

ДОДАТОК КЗ

Показники розміщення населення в Карпатських областях України, 2022р.

	населення, тис осіб	міське населення	сільське населення.	% міського населення	Коефіцієнт урбанізації
Закарпатська область	1253,6	472,485	781115	38	0,6
Берегівський район	208,4	66,762	141 638	32	0,5
Мукачівський район	253,5	121,913	131 587	48	0,9
Рахівський район	82,5	37,161	45 339	45	0,8
Тячівський район	185	45,841	139 159	25	0,3
Ужгородський район	255,9	143,526	112 374	56	1,3
Хустський район	268,3	57,282	211 018	21	0,3
Івано-Франківська область	1368	618,748	749252	45	0,8
Верховинський район	30,5	6,078	24 422	20	0,2
Івано-Франківський район	559,9	311,491	248 409	56	1,3
Калуський район	284,7	127,428	157 272	45	0,8
Коломийський район	277,7	102,196	175 504	37	0,6
Косівський район	85	15,696	69 304	18	0,2
Надвірнянський район	130,2	55,859	74 341	43	0,8
Львівська область	2522	1560,224	961776	62	1,6
Львівський район	1150,4	867,329	283 071	75	3,1
Дрогобицький район	239	169,583	69 417	71	2,4
Золочівський район	163,3	70,958	92 342	43	0,8
Самбірський район	227,7	76,83	150 870	34	0,5
Стрийський район	327,7	159,752	167 948	49	1,0
Шептицький район	233	137,406	95 594	59	1,4
Яворівський район	180,9	78,366	102 534	43	0,8
Чернівецька область	901,6	397,1	504500	44	0,8
Вижницький район	90,7	21	69700	23	0,3
Дністровський район	156	38,7	117300	25	0,3
Чернівецький район	654,9	337,4	317500	52	1,1
Карпатські області	6045,2	3048,557	2996643	50	1,0

ДОДАТОК К4

Темпи приросту населення міських поселень 2001 – 2022 рр, %

Місьє поселення	Темпи приросту , %
Жденієво	-4,1
Усть-Чорна	4,2
Батьово	-3,8
Вилок	-8,8
Кобилецька Поляна	2,6
Кольчино	-4,7
Середнє	24,8
Воловець	-4,3
Перечин	-8,6
Чинадійово	-1,9
Тересва	0,1
Великий Березний	13,4
Вишково	0,6
Солотвино	-9,5
Буштино	-1,3
Ясіня	7,0
Чоп	-3,3
Тячів	-9,2
Великий Бичків	-3,4
Іршава	-3,7
Міжгір'я	-2,3
Дубове	6,5
Королево	27,5
Рахів	1,9
Свалява	-0,4
Берегове	-12,8
Виноградів	-1,7
Хуст	-3,6
Мукачево	3,9
Ужгород	-1,6
Букачівці	-23,3
Чернелиця	-20,7
Гвіздець	-4,8
Більшівці	-18,4
Яблунів	9,5
Вигода	0,0
Войнилів	-6,3
Єзупіль	-10,4
Лисець	2,6
Обертин	-13,9

Солотвин	-6,5
Рожнятів	-6,4
Заболотів	-6,5
Кути	-7,4
Ворохта	5,1
Битків	0,9
Печеніжин	-2,4
Отинія	-1,2
Брошнів-Осада	-6,0
Верховина	5,1
Галич	-6,3
Рогатин	-12,6
Ланчин	-2,1
Яремче	0,7
Делятин	-0,9
Богородчани	8,2
Косів	0,6
Тлумач	-1,6
Городенка	-10,0
Тисмениця	-8,5
Снятин	-7,3
Болехів	-3,5
Перегінське	3,1
Бурштин	-3,7
Долина	-2,3
Надвірна	7,5
Коломия	-1,9
Калуш	-4,1
Івано- Франківськ	9,1
Нові Стрілища	-17,5
Угнів	-8,0
Стара Сіль	-12,6
Краковець	0,3
Поморяни	-15,5
Бориня	-17,2
Олесько	-20,9
Дубляни	-24,0
Нижанковичі	-8,2
Підкамінь	-16,7
Немирів	-4,4
Магерів	0,2
Белз	-11,6
Східниця	-2,7

Дашава	0,9
Розділ	-20,3
Гірник	-2,8
Глиняни	-12,6
Новий Яричів	0,1
Запитів	7,3
Лопатин	-8,2
Верхнє Синьовидне	-7,1
Меденичі	-1,5
Журавно	-13,0
Підбуж	17,6
Славське	8,0
Жвирка	-1,4
Комарно	-8,5
Бібрка	-5,5
Гніздичів	-4,7
Куликів	4,7
Хирів	-10,6
Доброміль	-17,4
Новий Калинів	18,5
Великий Любінь	-1,8
Рудки	5,8
Моршин	-14,2
Щирець	2,5
Шкло	11,0
Сколе	-10,2
Великі Мости	6,1
Красне	-2,8
Добротвір	-5,2
Івано-Франкове	8,6
Перемишляни	-15,2
Старий Самбір	12,9
Судова Вишня	-3,0
Брюховичі	13,0
Турка	-9,8
Рудне	20,1
Рава-Руська	5,3
Буськ	-0,1
Ходорів	-15,2
Мостиська	-0,5
Пустомити	-4,3

Радехів	4,9
Дубляни	15,1
Жидачів	-12,2
Кам'янка-Бузька	-10,9
Соснівка	-9,9
Яворів	-5,4
Жовква	2,8
Миколаїв	-2,0
Городок	0,0
Винники	39,4
Стебник	-3,2
Сокаль	-6,1
Броди	-0,5
Золочів	1,8
Новий Розділ	-1,4
Трускавець	-8,9
Новояворівськ	18,4
Борислав	-14,8
Самбір	-6,6
Стрий	-4,9
Червоноград	-8,9
Дрогобич	-6,9
Львів	-2,1
Герца	1,4
Неполоківці	-0,7
Кострижівка	-10,0
Путила	1,3
Вижниця	-24,3
Лужани	1,8
Вашківці	-12,9
Кіцмань	-20,5
Кельменці	-14,0
Новоселиця	-11,9
Берегомет	-12,1
Заставна	-12,6
Сокиряни	-16,7
Хотин	-20,3
Глибока	-0,7
Красноільськ	14,2
Новодністровськ	1,2
Сторожинець	-4,2
Чернівці	9,8

ДОДАТОК К5

Розрахунок індексу реальної урбанізації

	Закарпатська, всі міські	Закарпатська, міста	Івано-Франківська, всі міські	Івано-Франківська, міста	Львівська, всі міські	Львівська, міста	Чернівецька, всі міські	Чернівецька, міста	Карпатська область, всі міські	Карпатська область, міста
x1 – частка міського населення в населенні регіону	38	24,7	45	36,4	62	55,6	44	37,7	50	42,2
x2 – частка міських поселень у загальній кількості поселень	4,9	1,8	4,9	1,9	4	2,3	4,6	2,6	4,4	2,2
x3 – частка населення міст більше 100 тис. у міському населенні	24,4	37,2	38,5	46,3	45,9	49,6	66,5	75,5	43,8	50,1
x4 – частка міст у загальній кількості міських поселень	36,6	36,6	38	38	56	56	57	57	49	49
I реал урб.	20,2	15,7	23,8	18,7	28,3	24,4	29,6	25,5	26,2	21,8

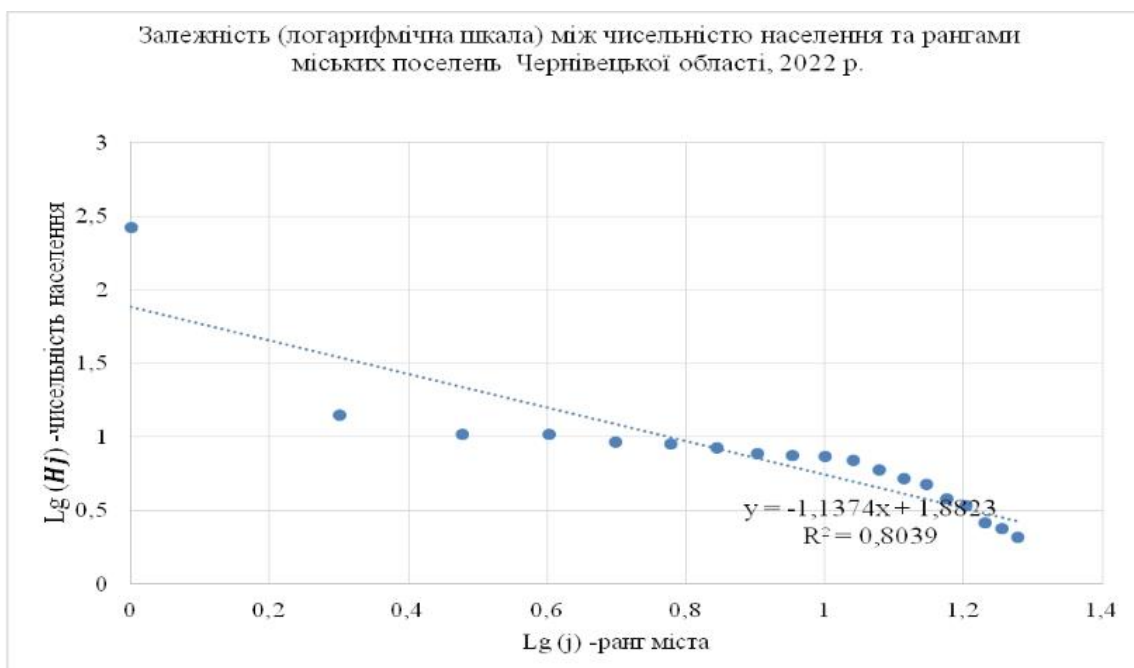
ДОДАТОК К6

Криві залежності «Ранг-розмір» для міст і смт Чернівецької області (за Зінфом-Медведковим-Медведковим)

ДОДАТОК К7

Крива залежності (логарифмічна шкала) між чисельністю населення та рангами міських поселень Чернівецької області, 2022 р.

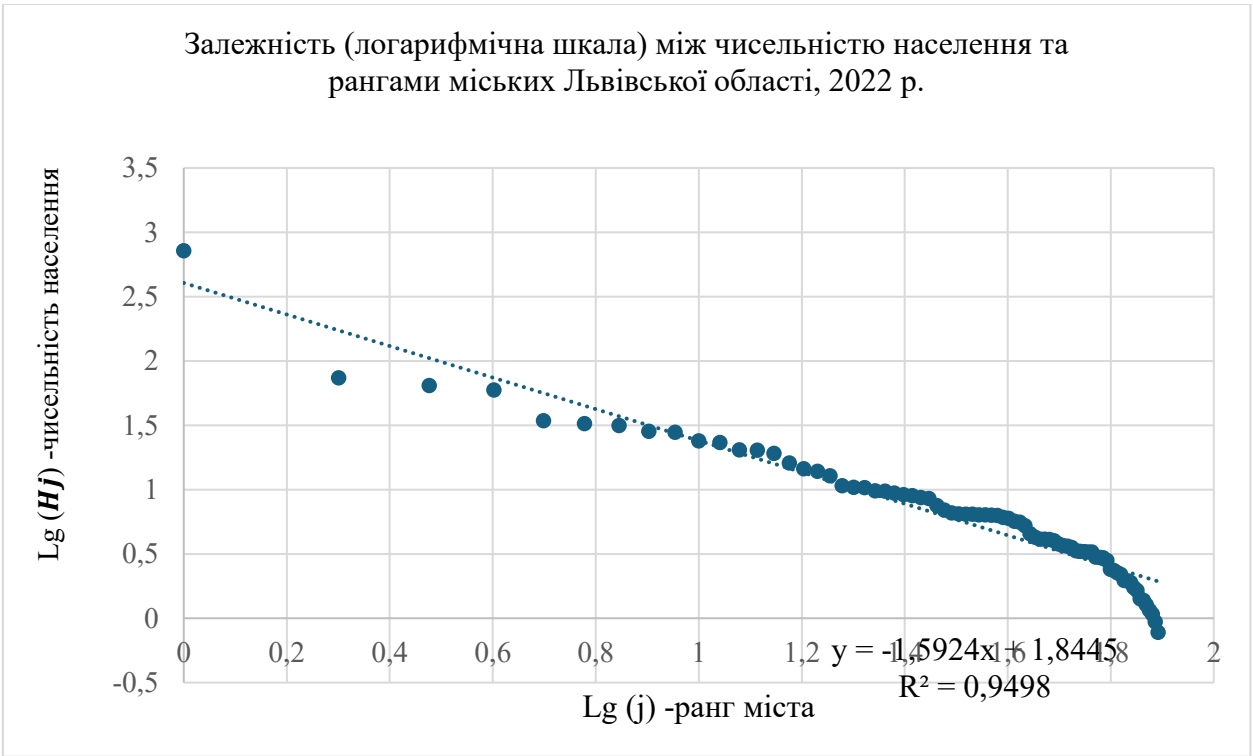
ДОДАТОК К8

Криві залежності «Ранг-розмір» для міст і смт Львівської області (за Зінфом-Медведковим-Медведковим)

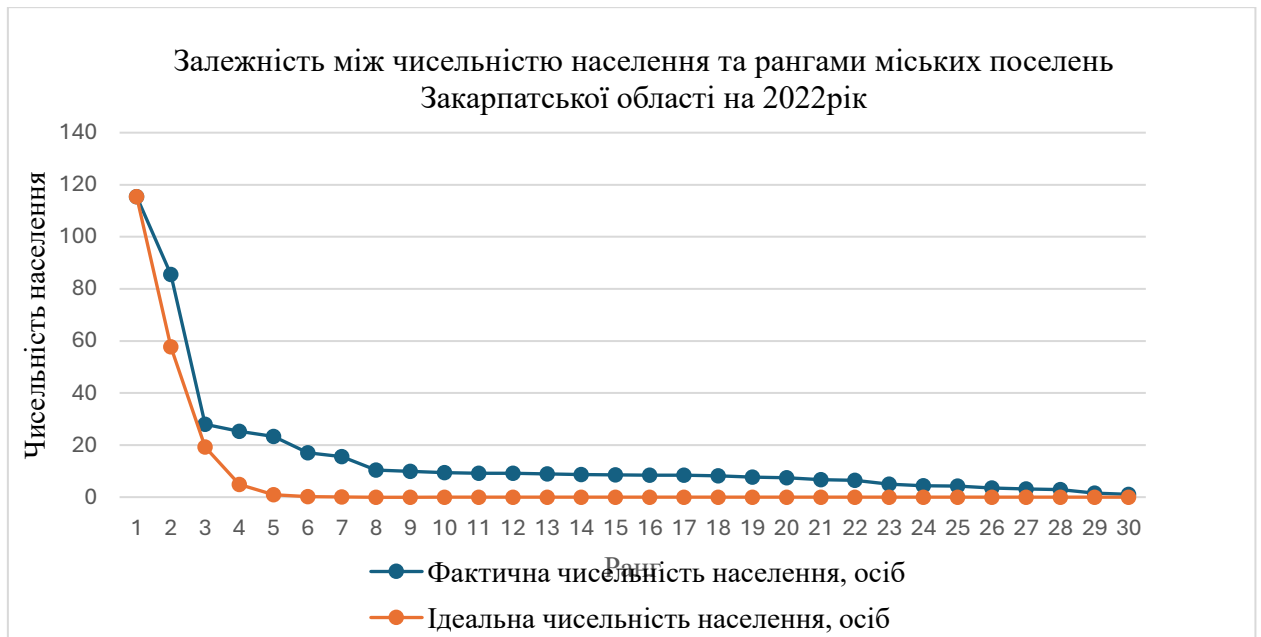
ДОДАТОК К9

Крива залежності (логарифмічна шкала) між чисельністю населення та рангами міських поселень Львівської області, 2022 р.

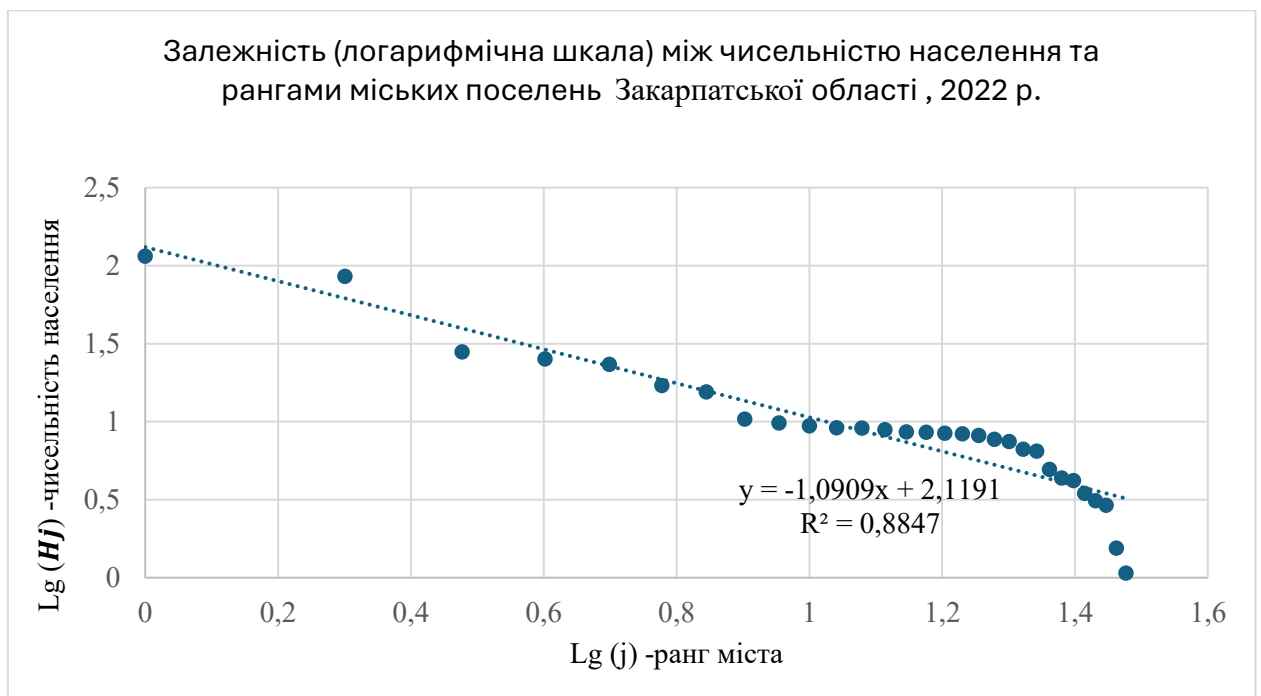
ДОДАТОК К10

*Криві залежності «Ранг-розмір» для міст і смт Закарпатської області (за
Зінфом-Медведковим-Медведковим)*

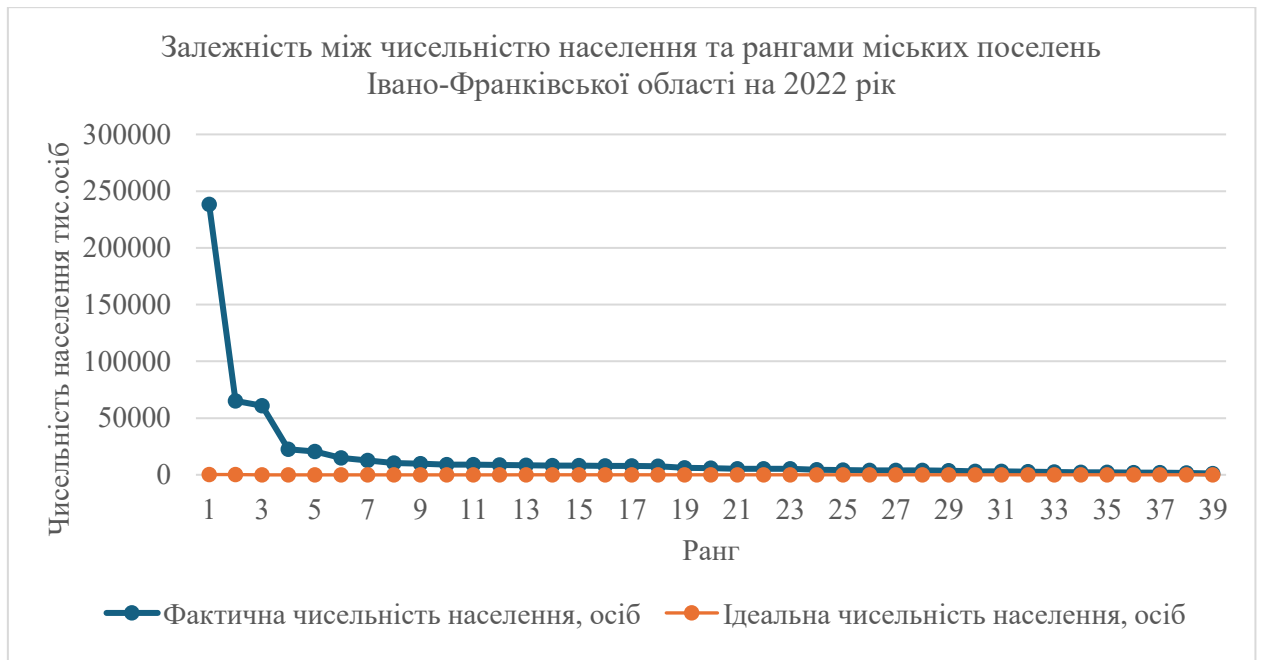
ДОДАТОК К11

*Крива залежності (логарифмічна шкала) між чисельністю населення та
рангами міських поселень Закарпатської області, 2022 р.*

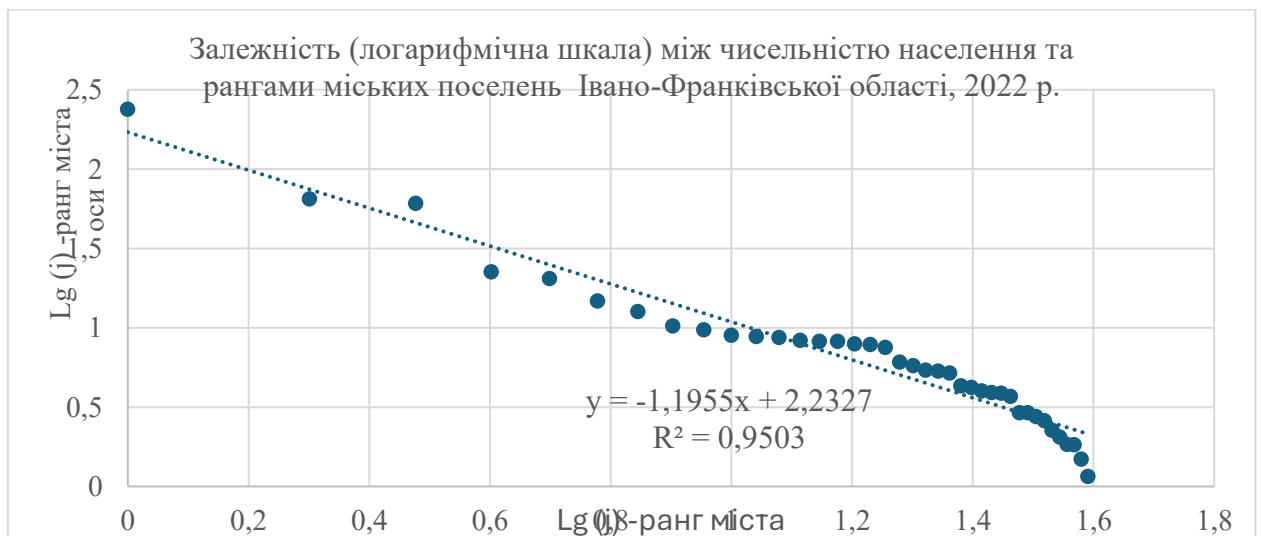
ДОДАТОК К12

*Криві залежності «Ранг-розмір» для міст і смт Івано-Франківської області
(за Зінфом-Медведковим-Медведковим)*

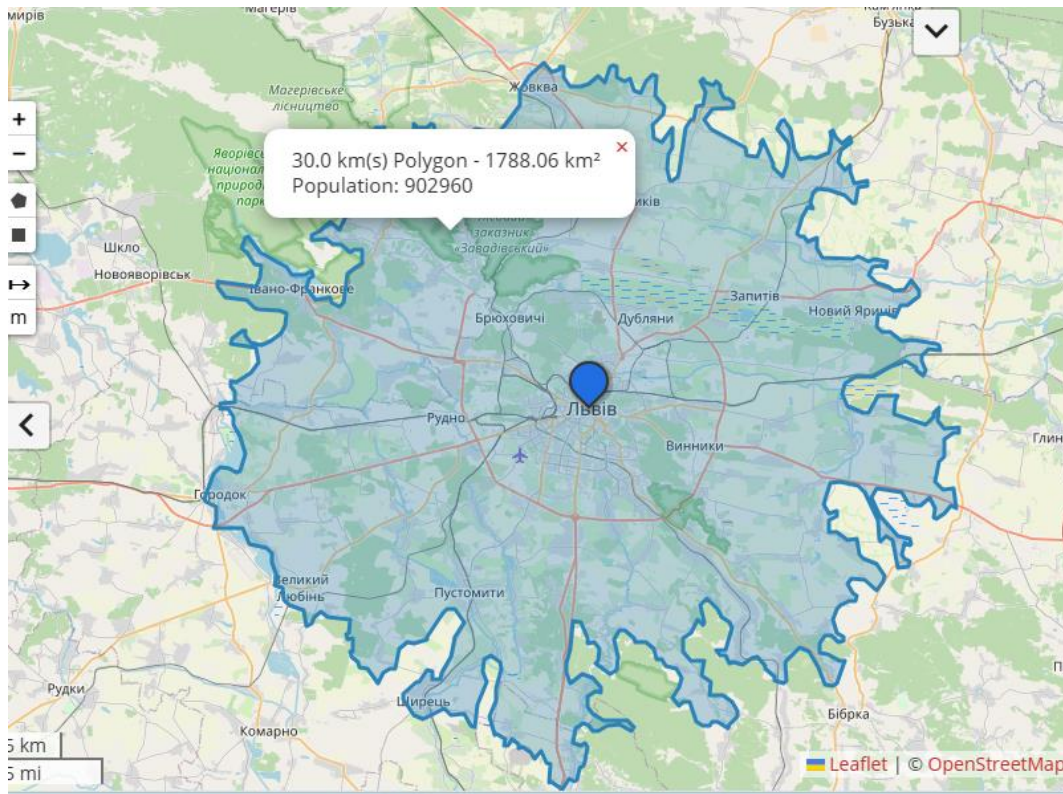
ДОДАТОК К13

*Крива залежності (логарифмічна шкала) між чисельністю населення та
рангами міських поселень Івано-Франківської області, 2022 р.*

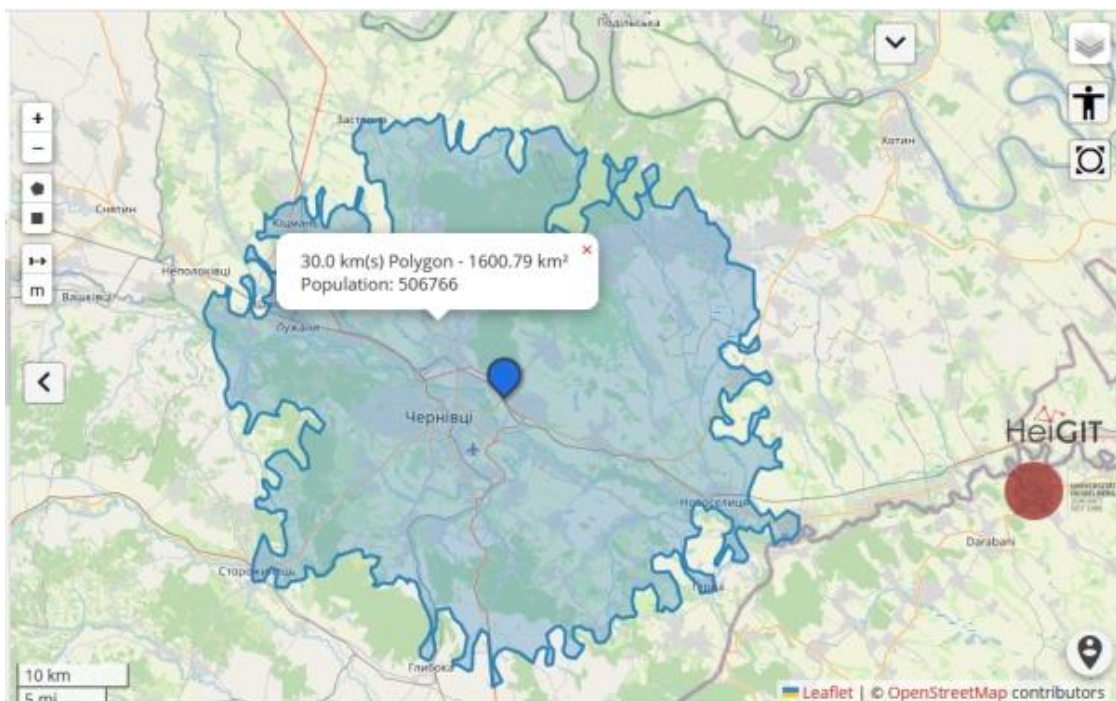
ДОДАТОК Л1

Карти 30-кілометрової транспортної доступності м.Львів (побудовано за допомогою ГІС OpenRouteService)

ДОДАТОК Л2

Карти 30-кілометрової транспортної доступності м. Чернівці (побудовано за допомогою ГІС OpenRouteService)

ДОДАТОК ЛЗ

*Карти 30-кілометрової транспортної доступності м. Івано-Франківськ
(побудовано за допомогою ГІС OpenRouteService)*

